श्रीः

बृहत्स्तोत्रसरित्सागरः

गद्यपद्यात्मकः

सचित्रः

मतान्तरपाठसमेतो ब्रह्मसूत्रपाठश्च ।

श्रीः

बृहत्स्तोत्रसरित्सागरः

गद्यपद्यात्मकः ॥

(स्तोत्रादिसंख्या ३०६)

मोहमय्यां

मणिलाल इ. देसाई इत्यनेन स्वीये 'गुजराती' पत्रस्य

" न्यूस मुद्रणयन्त्रालये "

मुद्रयित्वा प्रकाशितः ।

विक्रमाब्दाः १९८३ खिस्ताब्दाः १९२७

मूल्यम्-रूप्यकपञ्चकम्.

प्राकट्य सं. १४६६ श्रावण शुक्ल पञ्चमी (व्रज)
पाटोत्सव सं. १५४८ (गिरिराज मंदिर)
„ „ १५५६ (पूर्णमल मंदिर वैशाख शुक्ल तृतीया)
„ „ १७२८ (सिंहाड़ फा. कृ. ७ शनिवार)(नाथ)

अथ १०

चित्राणां सूचीपत्रम्

तस्याः कुक्षौ कारागृ
तस्य राशिभवं
इति जन्मनाम प्र
पित्रोर्गुरोरिच्छया

|| श्रीः ||

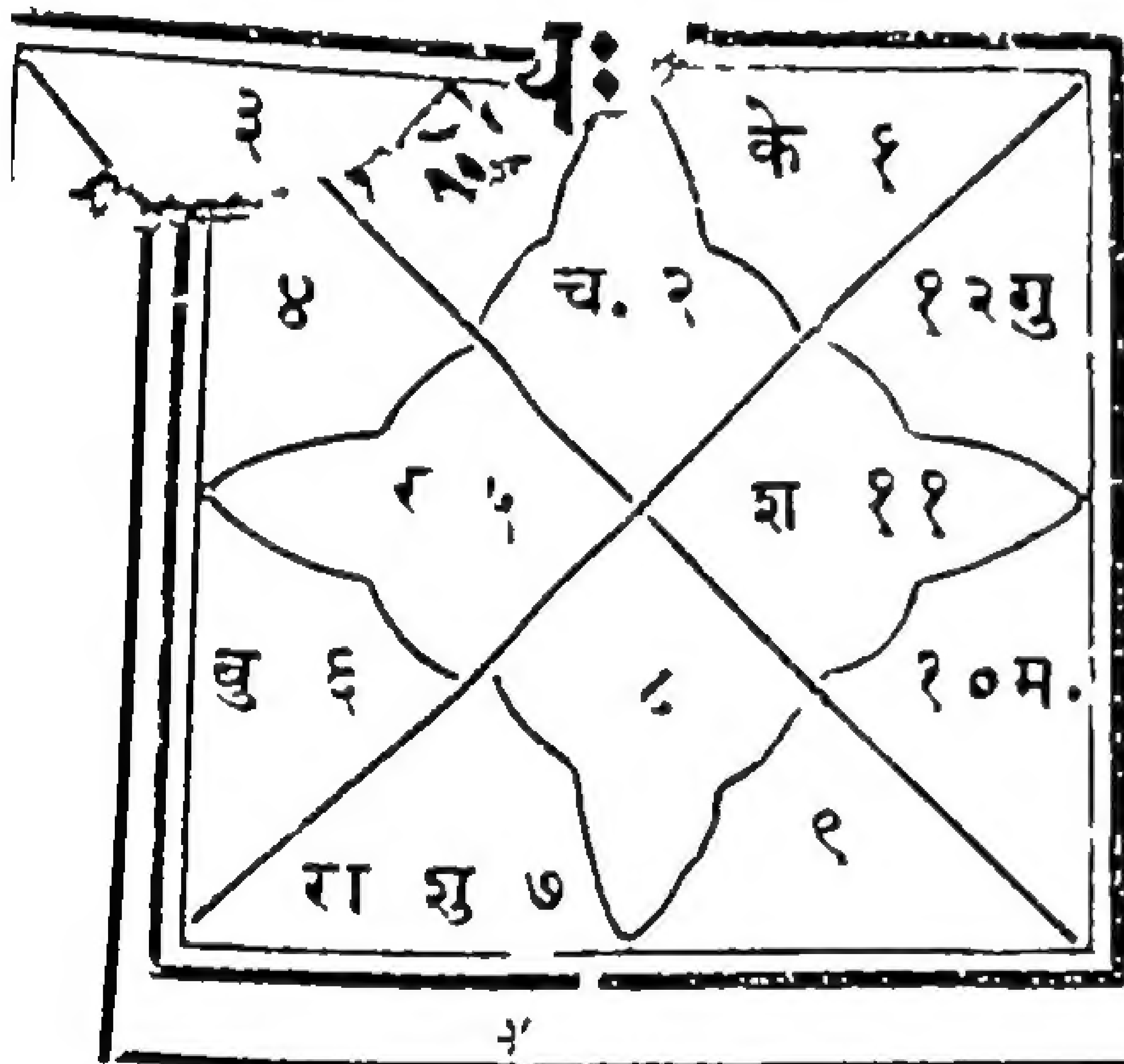
रिसागरस्थग्रन्थानामनुक्रमणिका.

श्रीसूर्ये वर्षाऋतौ मासोत्तमे म
श्रावण मासे कृष्णपक्षे अष्टम्याः
पलानि ४४ जन्मप्रमाणतिथौ च
घटिकाः ५२ पलानि ५१ जन्म
घटिकाः ५३ पलानि २० तात्का...
टिकाः २७ ततः परं चालवकरणे वृषभ...
चंद्रे सिंहस्थे सूर्ये मीनस्थे देवगुरौ एवं पंचांगशु-
द्धेऽस्मिन्दिने श्रीमन्मार्तंडमंडलार्धोदयात् गतघ-
टिकाः ४५ पलानि ५ वृषभलग्नोदये राशिनवमांशे
कर्काख्ये चंद्रदैवत्ये सर्पयोनौ मनुष्यगणे वैश्यवर्णे
मृगवर्गे अंत्यनाडीस्थिते फणिचक्रे श्रीसूर्ये पुरुषा-
कारचक्रे चरणस्थिते सिंहसंक्रांतेर्गतांशाः १६ कलाः
३९ विकलाः १० इत्यस्यां शुभग्रहावलोकिन्यां
पुण्योदयवेलायां जंबूद्वीपे भरतखंडे नैध्रुवदेशे
यमुनातीरे श्रीमन्मथुरानगरे महाराजाधिराजश्री-
कोग्रसेनराजस्य जामाता श्रीसोमवंशोत्पन्नः पुरुषः
(४८) अष्टचत्वारिंशत्तमः श्रीयदुकुलभूषणीभूत-
श्रीशूरसेनराजात्मजः श्रीवसुदेवराजविराजमान-
स्तस्य गृहे या सौभाग्याद्यखिलगुणसंपन्ना देवकी

तस्याः कुक्षौ कारागृहे अष्टमपुत्रस्य जन्माभूत् । तस्य राशिभवं विष्णुः वासुदेवः वनमाली इति जन्मनाम प्रतिष्ठितम् ॥ परं च माता-पित्रोर्गुरोरिच्छया यथारुचिकरं शुभं भवतु ॥

अथ श्रीकृष्णजन्मांगग्रहाः ।

अथ जन्मांग[illegible]चक्रम् ।

अथ रव्यादयो ग्रहाः स्पष्टाः

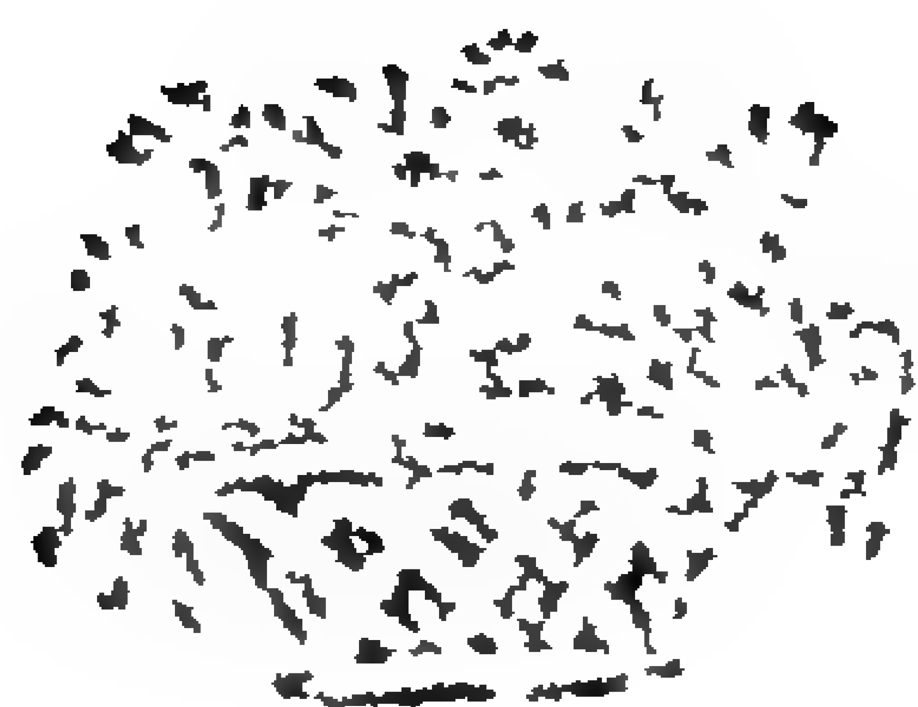
सू.	चं.	मं.	बु	गु.	शु.	श.	रा	ल.
४	१	९	५	११	६	१०	६	२
१६	११	११	९	२२	१९	२८	१५	१२
३९	४६	५	१४	४	१८	०	२७	२६
२४	०	२०	५५	३२	१८	२३	८	०
५७	८५८	३१	८१	२ व	३७	२	३	५
५८	२५	०	३२	१२	०	५६	११	०

श्रीकृष्णजन्मकालग्रहसंपत्तेः श्लोकाः ।

श्रीमच्छ्रावणमासकेऽसितदलेऽष्टम्यां तिथौ चंद्रजे
रोहिण्यां, निशि मध्यभागसमये योगाधिपे वज्रगे ॥
शुक्रस्य स्थिरलग्नके सुखगते सूर्ये विधौ लग्नगे धर्म-
स्थानगते तु मंगलखगे ज्ञेऽपत्यभावाश्रिते ॥ १ ॥
जीवे लाभगते सिते रिपुगते व्योम्नि [

पञ्चस्थानगते तथा व्ययगते केतौ गुरौ साक्षुरे ॥
श्रीकृष्णानानकदुंदुभिसुभवने श्रीकृष्णनाथोऽभवद्-
भाराहरणाय भोक्ष्यजनकः पायादपायाद्भुवि ॥ २ ॥
इत्येतेन प्रकारेण श्रीकृष्णजन्मकालः । तत्रोच्चस्था-
स्त्रयो ग्रहाः—चंद्रः बुधः मंगलश्च । ततः पंच स्वगृ-
हस्थाः—रविः बुधः शुक्रः शनिः गुरुः । एक एव
राहुः नीचोन्मुखः । एवं त्रयो ग्रहाः व्ययस्थव क्रां-
तिचारगत्या उत्तम आगताः । पंच ग्रहाः केंद्रस्थाने
आगताः केचिदुत्तंगता अपि तत्कालमुदयप्राप्ताश्च
भवन्ति । राजयोगश्चैतद्दर्शित इति ग्रहसंगतिः ॥

॥ इति श्रीकृष्णजन्मपत्रिका समाप्ता ॥

आसन्नहितकर्ता च मायाहितकरः प्रभुः ॥
उत्तराप्राणदाता च ब्रह्मास्त्रविनिवारकः ॥ १६ ॥
सर्वतः पांडवपतिः परीक्षिच्छुद्धिकारणम् ॥
गूढात्मा सर्ववेदेषु भक्तैकहृदयंगमः ॥ १७ ॥
कुंतीस्तुत्यः प्रसन्नात्मा परमाद्भुतकार्यकृत् ॥
भीष्ममुक्तिप्रदः स्वामी भक्तमोहनिवारकः ॥ १८ ॥
सर्वावस्थासु संसेव्यः समः सुखहितप्रदः ॥
कृतकृत्यः सर्वसाक्षी भक्तस्त्रीरतिवर्धनः ॥ १९ ॥
सर्वसौभाग्यनिलयः परमाश्चर्यरूपधृक्[1] ॥
अनन्यपुरुषस्वामी द्वारकाभाग्यभाजनम्[2] ॥ २० ॥
बीजसंस्कारकर्ता च परीक्षिज्ज्ञानपोषकः ॥
सर्वत्र पूर्णगुणकः सर्वभूषणभूषितः ॥ २१ ॥
सर्वलक्षणदाता च धृतराष्ट्रविमुक्तिदः ॥
सन्मार्गरक्षको नित्यं विदुरप्रीतिपूरकः ॥ २२ ॥
लीलाव्यामोहकर्ता च कालधर्मप्रवर्तकः ॥
पाण्डवानां मोक्षदाता परीक्षिद्भाग्यवर्धनः ॥ २३ ॥
कलिनिग्रहकर्ता च धर्मादीनां च पोषकः ॥

---

१ धृत्. २ भाजनः.

सत्संगज्ञानहेतुश्च श्रीभागवतकारणम् ॥ २४ ॥
प्राकृतादृष्टमार्गश्च

(अतःपरं द्वितीयस्कंधस्थनामानि)

श्रोतव्यः सकलागमैः ॥
कीर्तितव्यः शुद्धभावैः स्मर्तव्यश्चात्मवित्तमैः ॥ २५ ॥
अनेकमार्गकर्ता च नानाविधगतिप्रदः ॥
पुरुषः सकलाधारः सत्त्वैकनिलयात्मभूः ॥ २६ ॥
सर्वध्येयो योगगम्यो भक्त्या ग्राह्यः सुरप्रियः ॥
जन्मादिसार्थककृतिर्लीलाकर्ता पतिः सताम् ॥ २७ ॥
आदिकर्ता तत्त्वकर्ता सर्वकर्ता विशारदः ॥
नानावतारकर्ता च ब्रह्माविर्भावकारणम् ॥ २८ ॥
दशलीलाविनोदी च नानासृष्टिप्रवर्तकः ॥
अनेककल्पकर्ता च सर्वदोषविवर्जितः ॥ २९ ॥

(अतःपरं तृतीयस्कंधस्थनामानि)

वैराग्यहेतुस्तीर्थात्मा सर्वतीर्थफलप्रदः ॥
तीर्थशुद्ध्यैकनिलयः स्वमार्गपरिपोषकः ॥ ३० ॥
तीर्थकीर्तिर्भक्तगम्यो भक्तानुशयकार्यकृत् ॥
भक्ततुल्यः सर्वतुल्यः सर्वस्वेच्छाप्रवर्तकः ॥ ३१ ॥
गुणातीतोऽनवद्यात्मा सर्गलीलाप्रवर्तकः ॥

साक्षात्सर्वजगत्कर्ता महदादिप्रवर्तकः ॥ ३२ ॥
मायाप्रवर्तकः साक्षी मायारतिविवर्धनः ॥
आकाशात्मा चतुर्मूर्तिश्चतुर्धाभूतभावनः ॥ ३३ ॥
रजःप्रवर्तको ब्रह्मा मरीच्यादिपितामहः ॥
वेदकर्ता यज्ञकर्ता सर्वकर्ताऽमितात्मकः ॥ ३४ ॥
अनेकसृष्टिकर्ता च दशधासृष्टिकारकः ॥
यज्ञांगो यज्ञवाराहो भूधरो भूमिपालकः ॥ ३५ ॥
सेतुर्विधरणो जैत्रो हिरण्याक्षांतकः सुरः ॥
दितिकश्यपकामैकहेतुः सृष्टिप्रवर्तकः ॥ ३६ ॥
देवाभयप्रदाता च वैकुंठाधिपतिर्महान् ॥
सर्वगर्वप्रहारी च सनकाद्यखिलार्थदः ॥ ३७ ॥
सर्वाश्वासनकर्ता च भक्ततुल्याहवप्रदः ॥
काललक्षणहेतुश्च सर्वार्थज्ञापकः परः ॥ ३८ ॥
भक्तोन्नतिकरः सर्वप्रकारसुखदायकः ॥
नानायुद्धप्रहरणो ब्रह्मशापविमोचकः ॥ ३९ ॥
पुष्टिसर्गप्रणेता च गुणसृष्टिप्रवर्तकः ॥
कर्दमेष्टप्रदाता च देवहूत्यखिलार्थदः ॥ ४० ॥
शुक्लनारायणः सत्यकालधर्मप्रवर्तकः ॥
ज्ञानावतारः शांतात्मा कपिलः कालनाशकः ॥४१॥

त्रिगुणाधिपतिः सांख्यशास्त्रकर्ता विशारदः ॥
सर्गदूषणहारी च पुष्टिमोक्षप्रवर्तकः ॥ ४२ ॥
लौकिकानंददाता च ब्रह्मानंदप्रवर्तकः ॥
भक्तिसिद्धांतवक्ता च सगुणज्ञानदीपकः ॥ ४३ ॥
आत्मप्रदः पूर्णकामो योगात्मा योगभावितः ॥
जीवन्मुक्तिप्रदः श्रीमानन्यभक्तिप्रवर्तकः ॥ ४४ ॥
कालसामर्थ्यदाता च कालदोषनिवारकः ॥
गर्भोत्तमज्ञानदाता कर्ममार्गनियामकः ॥ ४५ ॥
सर्वमार्गनिराकर्ता भक्तिमार्गैकपोषकः ॥
सिद्धिहेतुः सर्वहेतुः सर्वाश्चर्यैककारणम् ॥ ४६ ॥
चेतनाचेतनपतिः समुद्रपरिपूजितः ॥
सांख्याचार्यस्तुतः सिद्धपूजितः सर्वपूजितः ॥ ४७ ॥

(अतःपरं चतुर्थस्कंधस्थनामानि)

विसर्गकर्तासर्वेशः कोटिसूर्यसमप्रभः ॥
अनंतगुणगंभीरो महापुरुषपूजितः ॥ ४८ ॥
अनंतसुखदाता च ब्रह्मकोटिप्रजापतिः ॥
सुधाकोटिस्वास्थ्यहेतुः कामधुक्कोटिकामदः ॥ ४९ ॥
समुद्रकोटिगंभीरस्तीर्थकोटिसमाह्वयः ॥
सुमेरुकोटिनिष्कंपः कोटिब्रह्मांडविग्रहः ॥ ५० ॥

कोट्यश्वमेधपापघ्नो वायुकोटिमहाबलः ॥
कोटींदुजगदानंदी शिवकोटिप्रसादकृत् ॥ ५१ ॥
सर्वसद्गुणमाहात्म्यः सर्वसद्गुणभाजनम्[1] ॥
मन्वादिप्रेरको धर्मो यज्ञनारायणः परः ॥ ५२ ॥
आकूतिसूनुर्देवेंद्रो रुचिजन्माऽभयप्रदः ॥
दक्षिणापतिरोजस्वी क्रियाशक्तिः परायणः ॥ ५३ ॥
दत्तात्रेयो योगपतिर्योगमार्गप्रवर्तकः ॥
अनसूयागर्भरत्नमृषिवंशविवर्धनः ॥ ५४ ॥
गुणत्रयविभागज्ञश्चतुर्वर्गविशारदः ॥
नारायणो धर्मसूनुः पुण्यमूर्तिर्यशस्करः ॥ ५५ ॥
सहस्रकवचच्छेदी तपःसारो नरप्रियः ॥
विश्वानंदप्रदः कर्मसाक्षी भारतपूजितः ॥ ५६ ॥
अनंताद्भुतमाहात्म्यो बदरीस्थानभूषणम् ॥
जितकामो जितक्रोधो जितसंगो जितेंद्रियः ॥५७॥
उर्वशीप्रभवः स्वर्गसुखदायी स्थितिप्रदः ॥
अमानी मानदो गोप्ता भगवच्छास्त्रबोधकः ॥५८॥
ब्रह्मादिवंद्यो हंसः श्रीर्मायावैभवकारणम् ॥
विविधानंतसर्गात्मा विश्वपूरणतत्परः ॥ ५९ ॥

---

१ भाजनः.

जंबूद्वीपपतिर्मेरुनाभिपद्मरुहाश्रयः ॥
नानाविभूतिलीलाढ्यो गंगोत्पत्तिनिदानकृत् ॥७८॥
गंगामाहात्म्यहेतुश्च गंगारूपोऽतिगूढकृत् ॥
वैकुंठदेहहेत्वंबुजन्मकृत्सर्वपावनः ॥ ७९ ॥
शिवस्वामी शिवोपास्यो गूढः संकर्षणात्मकः ॥
स्थानरक्षार्थमत्स्यादिरूपः सर्वैकपूजितः ॥ ८० ॥
उपास्यनानारूपात्मा ज्योतीरूपो गतिप्रदः ॥
सूर्यनारायणो वेदकांतिरुज्वलवेषधृक्[1] ॥ ८१ ॥
हंसोंतरिक्षगमनः सर्वप्रसवकारणम् ॥
आनंदकर्ता वसुदो बुधो वाक्पतिरुज्वलः ॥ ८२ ॥
कालात्मा कालकालश्च कालच्छेदकृदुत्तमः ॥
शिशुमारः सर्वमूर्तिराधिदैविकरूपधृक् ॥ ८३ ॥
अनंतसुखभोगाढ्यो विवरैश्वर्यभाजनम्[2] ॥
संकर्षणो दैत्यपतिः सर्वाधारो बृहद्वपुः ॥ ८४ ॥
अनंतनरकच्छेदी स्मृतिमात्रार्तिनाशनः ॥
सर्वानुग्रहकर्ता च ः

(अतःपरं षष्ठस्कंधस्थनामानि)

मर्यादाभिन्नशास्त्रकृत् ॥ ८५ ॥

---

१ धृत्. २ भाजनः.

कालांतकभयच्छेदी नामसामार्थ्यरूपधृंक् ॥
उद्धारानर्हगोप्त्रात्मा नामादिप्रेरकोत्तमः ॥ ८६ ॥
अजामिलमहादुष्टमोचकोऽघविमोचकः ॥
धर्मवक्ताऽक्लिष्टवक्ता विष्णुधर्मस्वरूपधृंक्[2] ॥ ८७ ॥
सन्मार्गप्रेरको धर्ता त्यागहेतुरधोक्षजः ॥
वैकुंठपुरनेता च दाससंवृद्धिकारकः ॥ ८८ ॥
दक्षप्रसादकृद्धंसगुह्यस्तुतिविभावनः ॥
स्वाभिप्रायप्रवक्ता च मुक्तजीवप्रसूतिकृत् ॥ ८९ ॥
नारदप्रेरणात्मा च हर्यश्वब्रह्मभावनः ॥
शबलाश्वहितो[3] गूढवाक्यार्थज्ञापनक्षमः ॥ ९० ॥
गूढार्थज्ञापकः सर्वमोक्षानंदप्रतिष्ठितः ॥
पुष्टिप्ररोहहेतुश्च दासैकज्ञातहृद्गतः ॥ ९१ ॥
शांतिकर्ता सुहितकृत्स्त्रीप्रसूः सर्वकामधुक् ॥
पुष्टिवंशप्रणेता च विश्वरूपेष्टदेवता ॥ ९२ ॥
कवचात्मा पालनात्मा वर्मोपचितिकारणम् ॥
विश्वरूपशिरश्छेदी त्वाष्ट्रयज्ञविनाशकः ॥ ९३ ॥
वृत्रस्वामी वृत्रगम्यो वृत्रव्रतपरायणः ॥
वृत्रकीर्तिर्वृत्रमोक्षो मघवत्प्राणरक्षकः ॥ ९४ ॥

---

१ धृत्. २ धृत्. ३ सुबलाश्व.

अश्वमेधहविर्भोक्ता देवेंद्रामीवनाशकः ॥
संसारमोचकश्चित्रकेतुबोधनतत्परः ॥ ९५ ॥
मंत्रसिद्धिः सिद्धिहेतुः सुसिद्धिफलदायकः ॥
महादेवतिरस्कर्ता भक्त्यै पूर्वार्थनाशकः ॥ ९६ ॥
देवब्राह्मणविद्वेषवैमुख्यज्ञापकः शिवः ॥
आदित्यो दैत्यराजश्च मरुत्पतिरचिंत्यकृत् ॥ ९७ ॥
मरुतां भेदकस्त्राता व्रतात्मा पुंप्रसूतिकृत् ॥
(अतः परं सप्तमस्कंधस्थनामानि)
कर्मात्मा वासनात्मा च ऊतिलीलापरायणः ॥९८॥
समदैत्यसुरस्वात्मा वैषम्यज्ञानसंशयः ॥
देहाद्युपाधिरहितः सर्वज्ञः सर्वहेतुवित् ॥ ९९ ॥
ब्रह्मवाक्स्थापनपरः स्वजन्मावधिकार्यकृत् ॥
सदसद्वासनाहेतुस्त्रिसत्यो भक्तमोचकः ॥ १०० ॥
हिरण्यकशिपुद्वेषी प्रविष्टात्मातिभीषणः ॥
शांतिज्ञानादिहेतुश्च प्रह्लादोत्पत्तिकारणम्[२] ॥ १ ॥
दैत्यसिद्धांतसद्वक्ता तपःसार उदारधीः ॥
दैत्यहेतुप्रकटनो भक्तिचिन्हप्रकाशकः ॥ २ ॥
सद्वेषहेतुः सद्वेषवासनात्मा निरंतरः ॥

---

१ सुसिद्ध. २ कारणः.

नेष्ठुर्यसीमा प्रह्लादवत्सलः संगदोषहा ॥ ३ ॥
महानुभवः साकारः सर्वाकारः प्रमाणभूः ॥
स्तंभप्रसूतिर्नृहरिर्नृसिंहो भीमविक्रमः ॥ ४ ॥
विकटास्यो ललज्जिह्वो नखशस्त्रो जवोत्कटः ॥
हिरण्यकशिपुच्छेदी क्रूरदैत्यनिवारकः ॥ ५ ॥
सिंहासनस्थः क्रोधात्मा लक्ष्मीभयविवर्धनः ॥
ब्रह्माद्यत्यंतभयभूरपूर्वाचिंत्यरूपधृक् ॥ ६ ॥
भक्तैकशांतहृदयो भक्तस्तुत्यः स्तुतिप्रियः ॥
भक्तांगलेहनोद्धूतक्रोधपुंजः प्रशांतधीः ॥ ७ ॥
स्मृतिमात्रभयत्राता ब्रह्मबुद्धिप्रदायकः ॥
गोरूपधार्यमृतपाः शिवकीर्तिविवर्धनः ॥ ८ ॥
धर्मात्मा सर्वकर्मात्मा विशेषात्माऽऽश्रमप्रभुः ॥
संसारमग्नस्वोद्धर्ता सन्मार्गाखिलतत्त्ववाक् ॥ ९ ॥
आचारात्मा सदाचारी

(अतः परमष्टमस्कंधस्थनामानि)

मन्वंतरविभावनः ॥
स्मृत्याऽशेषाशुभहरो गजेंद्रस्मृतिकारणम् ॥ ११० ॥
जातिस्मरणहेत्वेकपूजाभक्तिस्वरूपदः ॥

---

१ धृत.

यज्ञो भयान्मनुत्राता विभुर्ब्रह्मव्रताश्रयः ॥ ११ ॥
सत्यसेनो दुष्टघाती हरिर्गजविमोचकः ॥
वैकुंठलोककर्ता च अजितोऽमृतकारणम् ॥ १२ ॥
उरुक्रमो भूमिहर्ता सार्वभौमो बलिप्रियः ॥
विभुः सर्वहितैकात्मा विष्वक्सेनः शिवप्रियः ॥१३॥
धर्मसेतुर्लोकधृतिः सुधामांतरपालकः ॥
उपहर्ता योगपतिर्बृहद्भानुः क्रियापतिः ॥ १४ ॥
चतुर्दशप्रमाणात्मा धर्मो मन्वादिबोधकः ॥
लक्ष्मीभोगैकनिलयो देवसंत्रप्रदायकः ॥ १५ ॥
दैत्यव्यामोहकः साक्षाद्गरुडस्कंधसंश्रयः ॥
लीलामंदरधारी च दैत्यवासुकिपूजितः ॥ १६ ॥
समुद्रोन्मथनायत्तोऽविघ्नकर्ता स्ववाक्यकृत् ॥
आदिकूर्मः पवित्रात्मा मंदराऽऽघर्षणोत्सुकः ॥ १७ ॥
श्वासैजदब्धिवार्वीचिः कल्पांतावधिकार्यकृत् ॥
चतुर्दशमहारत्नो लक्ष्मीसौभाग्यवर्धनः ॥ १८ ॥
धन्वंतरिः सुधाहस्तो यज्ञभोक्तार्तिनाशनः ॥
आयुर्वेदप्रणेता च देवदैत्याखिलार्चितः ॥ १९ ॥
बुद्धिव्यामोहको देवकार्यसाधनतत्परः ॥
स्त्रीरूपो मायया वक्ता दैत्यांतःकरणप्रियः ॥ १२० ॥

पायितामृतदेवांशो युद्धहेतुस्मृतिप्रदः ॥
सुमालिमालिवधकृन्माल्यवत्प्राणहारकः ॥ २१ ॥
कालनेमिशिरश्छेदी दैत्ययज्ञविनाशकः ॥
इंद्रसामर्थ्यदाता च दैत्यशेषस्थितिप्रियः ॥ २२ ॥
शिवव्यामोहको मायी भृगुमंत्रस्वशक्तिदः ॥
बलिजीवनकर्ता च स्वर्गहेतुर्व्रतार्चितः ॥ २३ ॥
आदित्यानंदकर्ता च कश्यपादितिसंभवः ॥
उपेंद्र इंद्रावरजो वामनो ब्रह्मरूपधृक् ॥ २४ ॥
ब्रह्मादिसेवितवपुर्यज्ञपावनतत्परः ॥
याच्ञोपदेशकर्ता च ज्ञापितनाशेपसंस्थितिः ॥ २५ ॥
सत्यार्थप्रेरकः सर्वहर्ता गर्वविनाशकः ॥
त्रिविक्रमस्त्रिलोकात्मा विश्वमूर्तिः पृथुश्रवाः ॥२६॥
पाशबद्धबलिः सर्वदैत्यपक्षोपमर्दकः ॥
सुतलस्थापितबलिः स्वर्गाधिकसुखप्रदः ॥ २७ ॥
कर्मसंपूर्तिकर्ता च स्वर्गसंस्थापितामरः ॥
ज्ञातत्रिविधधर्मात्मा महामीनोऽब्धिसंश्रयः ॥ २८ ॥
सत्यव्रतप्रियो गोप्ता मत्स्यमूर्तिधृतश्रुतिः ॥
शृंगबद्धधृतक्षोणिः सर्वार्थज्ञापको गुरुः ॥ २९ ॥

१ प्र. २ मत्स्यकूर्मेति.

(अतः परं नवमस्कंधस्थनामानि)

ईशसेवकलीलात्मा सूर्यवंशप्रवर्तकः ॥
सोमवंशोद्भवकरो मनुपुत्रगतिप्रदः ॥ १३० ॥
अंबरीषप्रियः साधुर्दुर्वासोगर्वनाशकः ॥
ब्रह्मशापोपसंहर्ता भक्तकीर्तिविवर्धनः ॥ ३१ ॥
इक्ष्वाकुवंशजनकः सगराद्यखिलार्थदः ॥
भगीरथमहायत्नो गंगाधौतांघ्रिपंकजः ॥ ३२ ॥
ब्रह्मस्वामीशिवस्वामी सगरात्मजमुक्तिदः ॥
खट्वांगमोक्षहेतुश्चरघुवंशविवर्धनः ॥ ३३ ॥
रघुनाथो रामचंद्रो रामभद्रो रघुप्रियः ॥
अनंतकीर्तिः पुण्यात्मा पुण्यश्लोकैकभास्करः ॥३४॥
कोशलेंद्रः प्रमाणात्मा सेव्यो दशरथात्मजः ॥
लक्ष्मणो भरतश्चैव शत्रुघ्नो व्यूहविग्रहः ॥ ३५ ॥
विश्वामित्रप्रियो दांतस्तांडकावधमोक्षदः ॥
वायव्यास्त्राब्धिनिक्षिप्तमारीचश्च सुबाहुहा ॥ ३६ ॥
वृषध्वजधनुर्भंगप्राप्तसीतामहोत्सवः ॥
सीतापतिर्भृगुपतिगर्वपर्वतनाशकः ॥ ३७ ॥
अयोध्यास्थमहाभोगयुक्तलक्ष्मीविनोदवान् ॥

---

१ स्ताटका इति पाठान्तरम्.

कैकेयीवाक्यकर्ता च पितृवाक्परिपालकः ॥ ३८ ॥
वैराग्यबोधकोऽनन्यसात्त्विकस्थानबोधकः ॥
अहल्यादुःखहारी च गुहस्वामी सलक्ष्मणः ॥ ३९ ॥
चित्रकूटप्रियस्थानो दंडकारण्यपावनः ॥
शरभंगसुतीक्ष्णादिपूजितोऽगस्त्यभाग्यभूः ॥ १४० ॥
ऋषिसंप्रार्थितकृतिर्विराधवधपंडितः ॥
छिन्नशूर्पणखानासः खरदूषणघातकः ॥ ४१ ॥
एकबाणोहतानेकसहस्रबलराक्षसः ॥
मारीचघाती नियतसीतासंबंधशोभनः ॥ ४२ ॥
सीतावियोगनाट्यश्च जटायुवधमोक्षदः ॥
शबरीपूजितो भक्तहनुमत्प्रमुखावृतः ॥ ४३ ॥
दुंदुभ्यस्थिप्रहरणः सप्ततालविभेदनः ॥
सुग्रीवराज्यदो वालिघाती सागरशोषणः ॥ ४४ ॥
सेतुबंधनकर्ता च विभीषणहितप्रदः ॥
रावणादिशिरश्छेदी राक्षसाघौघनाशकः ॥ ४५ ॥
सीताभयप्रदाता च पुष्पकागमनोत्सुकः ॥
अयोध्यापतिरत्यंतसर्वलोकसुखप्रदः ॥ ४६ ॥

मथुरापुरनिर्माता सुकृतज्ञस्वरूपदः ॥
जनकज्ञानगम्यश्च ऐलांतप्रकटश्रुतिः ॥ ४७ ॥
हैहयांतकरो रामो दुष्टक्षत्रविनाशकः ॥
सोमवंशहितैकात्मा यदुवंशविवर्धनः ॥ ४८ ॥

(अतःपरं दशमस्कंधपूर्वार्धस्थनामानि)

परब्रह्मावतरणः केशवक्लेशनाशनः ॥
भूमिभारावतरणो भक्तार्थाखिलमानसः ॥ ४९ ॥
सर्वभक्तनिरोधात्मा लीलानंतनिरोधकृत् ॥
भूमिष्ठपरमानंदो देवकीशुद्धिकारणम् ॥ १५० ॥
वसुदेवज्ञाननिष्ठसमजीवनिवारकः ॥
सर्ववैराग्यकरणस्वलीलाधारशोधकः ॥ ५१ ॥
मायाऽऽज्ञापनकर्ता च शेषसंभारसंभृतिः ॥
भक्तक्लेशपरिज्ञाता तन्निवारणतत्परः ॥ ५२ ॥
आविष्टवसुदेवांशो देवकीगर्भभूषणम् ॥
पूर्णतेजोमयः पूर्णः कंसाधृष्यप्रतापवान् ॥ ५३ ॥
विवेकज्ञानदाता च ब्रह्माद्यखिलसंस्तुतः ॥
सत्यो जगत्कल्पतरुर्नानारूपविमोहनः ॥ ५४ ॥
भक्तिमार्गप्रतिष्ठाता विद्वन्मोहप्रवर्तकः ॥

कालीयफंणिमाणिक्यरंजितश्रीपदांबुजः ॥ ७३ ॥
दृष्टिसंजीविताशेषगोपगोगोपिकाप्रियः ॥
लीलासंपीतदावाग्निः प्रलंबवधपंडितः ॥ ७४ ॥
दावाग्न्यावृतगोपालदृष्ट्याच्छादनवह्निपः ॥
वर्षाशरद्विभूतिश्रीगोपीकामप्रबोधकः ॥ ७५ ॥
गोपीरत्नस्तुताशेषवेणुवाद्यविशारदः ॥
कात्यायनीव्रतव्याजसर्वभावाऽऽश्रितांगनः ॥ ७६ ॥
सत्संगतिस्तुतिव्याजस्तुतवृंदावनांघ्रिपः ॥
गोपक्षुच्छांतिसंव्याजविप्रभार्याप्रसादकृत् ॥ ७७ ॥
हेतुप्राप्तेंद्रयागस्वकार्यगोसवबोधकः ॥
शैलरूपकृताशेषरसभोगसुखावहः ॥ ७८ ॥
लीलागोवर्धनोद्धारपालितस्वव्रजप्रियः ॥
गोपस्वच्छंदलीलार्थगर्गवाक्यार्थबोधकः ॥ ७९ ॥
इंद्रधेनुस्तुतिप्राप्तगोविंदेंद्राभिधानवान् ॥
व्रतादिधर्मसंसक्तनंदिक्लेशविनाशकः ॥ १८० ॥
नंदादिगोपमात्रेष्टवैकुंठगतिदायकः ॥
वेणुवादस्मरक्षोभमत्तगोपीविमुक्तिदः ॥ ८१ ॥
सर्वभावप्राप्तगोपीसुखसंवर्धनक्षमः ॥

---

१ फण.

गोपीगर्वप्रणाशार्थतिरोधानसुखप्रदः ॥ ८२ ॥
कृष्णभावव्याप्तविश्वगोपीभावितवेषधृक् ॥
राधाविशेषसंभोगप्राप्तदोषनिवारकः ॥ ८३ ॥
परमप्रीतिसंगीतसर्वाद्भुतमहागुणः ॥
मानापनोदनाक्रंदगोपीदृष्टिमहोत्सवः ॥ ८४ ॥
गोपीकाव्याप्तसर्वांगः स्त्रीसंभाषाविशारदः ॥
रासोत्सवमहासौख्यगोपीसंभोगसागरः ॥ ८५ ॥
जलस्थलरतिव्याप्तगोपीदृष्ट्यभिपूजितः ॥
शास्त्रानपेक्षकामैकमुक्तिद्वारविवर्धनः ॥ ८६ ॥
सुदर्शनमहासर्पग्रस्तनंदविमोचकः ॥
गीतमोहितगोपीधृक्शंखचूडविनाशकः ॥ ८७ ॥
गुणसंगीतसंतुष्टिर्गोपीसंसारविस्मृतिः ॥
अरिष्टमथनो दैत्यबुद्धिव्यामोहकारकः ॥ ८८ ॥
केशिघाती नारदेष्टो व्योमासुरविनाशकः ॥
अक्रूरभक्तिसंराद्धपादरेणुमहानिधिः ॥ ८९ ॥
रथावरोहशुद्धात्मा गोपीमानसहारकः ॥
ह्रदसंदर्शिताशेषवैकुंठाक्रूरसंस्तुतः ॥ १९० ॥
मथुरागमनोत्साहो मथुराभाग्यभाजनम् ॥

---

१ धृत्.

मथुरानगरीशोभादर्शनोत्सुकमानसः ॥ ९१ ॥
दुष्टरंजकघाती च वयकर्चितविग्रहः ॥
वस्त्रमालासुशोभांगः कुब्जाऽऽलेपनभूषितः ॥९२॥
कुब्जासुरूपकर्ता च कुब्जारतिवरप्रदः ॥
प्रसादरूपसंतुष्टहरकोदंडखंडनः ॥ ९३ ॥
शकलाहतकंसाप्तधनूरक्षकसैनिकः ॥
जाग्रत्स्वप्नभयव्याप्तमृत्युलक्षणबोधकः ॥ ९४ ॥
मथुरामल्ल ओजस्वी मल्लयुद्धविशारदः ॥
सद्यः कुवलयापीडघाती चाणूरमर्दनः ॥ ९५ ॥
लीलाहतमहामल्लः शलतोशलघातकः ॥
कंसांतको जितामित्रो वासुदेवविमोचकः ॥ ९६ ॥
ज्ञाततत्त्वपितृज्ञानमोहनामृतवाङ्मयः ॥
उग्रसेनप्रतिष्ठाता यादवाऽऽधिविनाशकः ॥ ९७ ॥
नंदादिसांत्वनकरो ब्रह्मचर्यव्रते स्थितः ॥
गुरुशुश्रूषणपरो विद्यापारमितेश्वरः ॥ ९८ ॥
सांदीपनिमृतापत्यदाता कालांतकादिजित् ॥
गोकुलाश्वासनपरो यशोदानंदपोषकः ॥ ९९ ॥
गोपिकाविरहव्याजमनोगतिरतिप्रदः ॥

१ रजक. २ वायकांचित सुपुष्पार्चि.

समोद्धवभ्रमरवाग्गोपिकामोहनाशकः ॥ २०० ॥
कुब्जारतिप्रदोऽक्रूरपवित्रीकृतभूगृहः ॥
पृथादुःखप्रहाता च पांडवानां सुखप्रदः ॥ १ ॥

(अथ दशमस्कंधोत्तरार्द्धस्थनामानि)

जरासंधसमानीतसैन्यघाती विचारकः ॥
यवनव्याप्तमथुराजनदत्तकुशस्थलिः[2] ॥ २ ॥
द्वारकाद्भुतनिर्माणविस्मापितसुरासुरः ॥
मनुष्यमात्रभोगार्थभूम्यानीतेंद्रवैभवः ॥ ३ ॥
यवनव्याप्तमथुरानिर्गमानंदविग्रहः ॥
मुचुकुंदमहाबोधयवनप्राणदर्पहा ॥ ४ ॥
मुचुकुंदस्तुताशेषगुणकर्ममहोदयः ॥
फलप्रदानसंतुष्टिर्जन्मांतरितमोक्षदः ॥ ५ ॥
शिवब्राह्मणवाक्याप्तजयभीतिविभावनः ॥
प्रवर्षणप्रार्थिताग्निदानपुण्यमहोत्सवः ॥ ६ ॥
रुक्मिणीरमणः कामपिता प्रद्युम्नभावनः ॥
स्यमंतकमणिव्याजप्राप्तजांबुवतीपतिः[3] ॥ ७ ॥
सत्यभामाप्राणपतिः कालिंदीरतिवर्धनः ॥
मित्रविंदापतिः सत्यपतिर्वृषनिषूदनः ॥ ८ ॥

---

१ ग्रहः. २ स्थलः. ३ जांबुवती.

भद्रावांछितभर्ता च लक्ष्मणावरणक्षमः ॥
इंद्रादिप्रार्थितवधनरकासुरसूदनः ॥ ९ ॥
मुरारिः पीठहंता च ताम्रादिप्राणहारकः ॥
षोडशस्त्रीसहस्रेशश्छत्रकुंडलदानकृत् ॥ २१० ॥
पारिजातापहरणो देवेंद्रमदनाशकः ॥
रुक्मिणीसमसर्वस्त्रीसाध्यभोगरतिप्रदः ॥ ११ ॥
रुक्मिणीपरिहासोक्तिवाक्तिरोधानकारकः ॥
पुत्रपौत्रमहाभाग्यगृहधर्मप्रदर्शकः ॥ १२ ॥
शंबरांतकसत्पुत्रविवाहहतरुक्मिकः ॥
उषापहतपौत्रश्रीबाणबाहुनिवारकः ॥ १३ ॥
शीतज्वरभयव्याप्तज्वरसंस्तुतषड्गुणः ॥
शंकरप्रतियोद्धा च द्वंद्वयुद्धविशारदः ॥ १४ ॥
नृगपापप्रभेत्ता च ब्रह्मस्वगुणदोषदृक् ॥
विष्णुभक्तिविरोधैकब्रह्मस्वविनिवारकः ॥ १५ ॥
बलभद्राहितगुणो गोकुलप्रीतिदायकः ॥
गोपीस्नेहैकनिलयो गोपीप्राणस्थितिप्रदः ॥ १६ ॥
वाक्यातिगामियमुनाहलाकर्षणवैभवः ॥
पौंड्रकत्याजितस्पर्धः काशिराजविभेदनः ॥ १७ ॥
काशीनिदाहकरणः शिवभस्मप्रदायकः ॥

द्विविदप्राणघाती च कौरवास्त्रवर्गवैनुत् ॥ १८ ॥
लांगलाकृष्टनगरीसंविग्नाखिलनागरः ॥
प्रपन्नाभयदः सांबप्रांप्तसन्मानभाजनम् ॥ १९ ॥
नारदान्विष्टचरणो भक्तविक्षेपनाशकः॥
सदाचारैकनिलयः सुधर्माध्यासितासनः ॥ २२० ॥
जरासंधावरुद्धेन विज्ञापितनिजक्रमः ॥
मंत्र्युद्धवाद्युक्तवाक्यप्रकारैकपरायणः ॥ २१ ॥
राजसूयादिमखकृत्संप्रार्थितसहायकृत् ॥
इंद्रप्रस्थप्रयाणार्थमहासंभारसंभृतिः ॥ २२ ॥
जरासंधवधव्याजमोचिताशेषभूमिपः ॥
सन्मार्गबोधको यज्ञक्षितिवारणतत्परः ॥ २३ ॥
शिशुपालहतिव्याजजयशापविमोचकः ॥
दुर्योधनाभिमानाब्धिशोषबाणवृकोदरः ॥ २४ ॥
महादेववरप्राप्तपुरशाल्वविनाशकः ॥
दंतवक्रवधव्याजविजयाघौघनाशकः ॥ २५ ॥
विदूरथप्राणहर्ता न्यस्तशस्त्रास्त्रविग्रहः ॥
उपधर्मविलिप्तांगसूतघाती वरप्रदः ॥ २६ ॥
बल्वलप्राणहरणपालितर्षिश्रुतिक्रियः ॥

---

१ प्राप्तिः. २ भाजनः.

सर्वतीर्थाघनाशार्थतीर्थयात्राविशारदः ॥ २७ ॥
ज्ञानक्रियाविभेदेष्टफलसाधनतत्परः ॥
सारथ्यादिक्रियाकर्ता भक्तवश्यत्वबोधकः ॥ २८ ॥
सुदामरंकभार्यार्थभूम्यानीतेंद्रवैभवः ॥
रविग्रहनिमित्तासकुरुक्षेत्रैकपावनः ॥ २९ ॥
नृपगोपीसमस्तस्त्रीपावनार्थाखिलक्रियः ॥
ऋषिमार्गप्रतिष्ठाता वसुदेवमखक्रियः ॥ २३० ॥
वसुदेवज्ञानदाता देवकीपुत्रदायकः ॥
अर्जुनस्त्रीप्रदाता च बहुलाश्वस्वरूपदः ॥ ३१ ॥
श्रुतदेवेष्टदाता च सर्वश्रुतिनिरूपितः ॥
महादेवाद्यतिश्रेष्ठो भक्तिलक्षणनिर्णयः ॥ ३२ ॥
वृकग्रस्तशिवत्राता नानावाक्यविशारदः ॥
नरगर्वविनाशार्थहृतब्राह्मणबालकः ॥ ३३ ॥
लोकालोकपरस्थानस्थितबालकदायकः ॥
द्वारकास्थमहाभोगनानास्त्रीरतिवर्द्धनः ॥ ३४ ॥
मनस्तिरोधानकृतव्यग्रस्त्रीचित्तभावितः ॥

(अतःपरमेकादशस्कंधस्थनामानि)

मुक्तिलीलाविहरणो मौसलव्याजसंहृतिः ॥ ३५ ॥

---

१ भोगी. २ कृति.

किं बहूक्तेन भगवान्नामभिः स्तुतषड्गुणः ॥
आत्मभावं नयत्याशु भक्तिं च कुरुते दृढाम् ॥५४॥

यः कृष्णभक्तिमिह वांछति साधनौघै-
र्नामानि भासुरयशांसि जपेत्स नित्यम् ॥
तं वै हरिस्वपुरुषं कुरुतेऽतिशीघ्र-
मात्मार्पणं समधिगच्छति भावतुष्टः ॥ ५५ ॥

श्रीकृष्ण कृष्णसख वृष्ण्यृषभावनिध्रु-
ग्राजन्यवंशदहनानपवर्गवीर्य ॥
गोविंद गोपवनिताव्रजभृत्यगीत-
तीर्थश्रवः श्रवणमंगल पाहि भृत्यान् ॥२५६॥

इति श्रीभागवतसारसमुच्चये वैश्वानरोक्तं पुरुषोत्तम-
नाम्नां सहस्रं संपूर्णम् ॥ शुभमस्तु ॥

॥ अथ यमुनाष्टकम् ॥

श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ॥ नमामि यमुना-
महं सकलसिद्धिहेतुं मुदा मुरारिपदपंकजस्फुरद-
मंदरेणूत्कटाम् ॥ तटस्थनवकाननप्रकटमोदपुष्पां-
बुना सुरासुरसुपूजितस्मरपितुः श्रियं बिभ्रतीम् ॥१॥
कलिंदगिरिमस्तके पतदमंदपूरोज्ज्वला विलासगम-
नोल्लसत्प्रकटगंडशैलोन्नता ॥ सघोषगतिदंतुरा सम-

मुकुन्दरतिवर्धिनी जयति पद्मबन्धोः
सुता ॥ २ ॥ भुवं भुवनपावनीमधिगतामनेक-
स्वनैः प्रियाभिरिव सेवितां शुकमयूरहंसादिभिः ॥
तरङ्गभुजकङ्कणप्रकटमुक्तिकावालुकानितंबतटसुंदरीं
नमत कृष्णतुर्यप्रियाम् ॥ ३ ॥ अनंतगुणभूषिते
शिवविरंचिदेवस्तुते घनाघननिभे सदा ध्रुवपरा-
शराभीष्टदे ॥ विशुद्धमथुरातटे सकलगोपगोपीवृते
कृपाजलधिसंश्रिते मम मनःसुखं भावय ॥ ४ ॥
यया चरणपद्मजा मुररिपोः प्रियंभावुका समागम-
नतो भवत्सकलसिद्धिदा सेवताम् ॥ तया सदृशता-
मियात्कमलजासपत्नीव यद्धरिप्रियकलिन्दया मनसि-
मे सदा स्थीयताम् ॥ ५ ॥ नमोऽस्तु यमुने सदा
तव चरित्रमत्यद्भुतं न जातु यमयातना भवति ते
पयःपानतः ॥ यमोऽपि भगिनीसुतान्कथमुहन्ति
दुष्टानपि प्रियो भवति सेवनात्तव हरेर्यथा गोपिकाः
॥ ६ ॥ ममास्तु तव सन्निधौ तनुनवत्वमेतावता
न दुर्लभतमा रतिर्मुररिपौ मुकुन्दप्रिये ॥ अतोऽस्तु
तव लालना सुरधुनी परं संगमात्तवैव भुवि कीर्तिता
न तु कदापि पुष्टिस्थितैः ॥ ७ ॥ स्तुतिं तव

करोति कः कमलजासपत्नि प्रिये हरेर्यदनुसेवया भवति सौख्यमामोक्षतः ॥ इयं तव कथाधिका सकलगोपिकासंगमस्मरश्रमजलाणुभिः सकलगात्रजैः संगमः ॥८॥ तवाष्टकमिदं मुदा पठति सूरसूते सदा समस्तदुरितक्षयो भवति वै मुकुंदे रतिः ॥ तया सकलसिद्धयो मुररिपुश्च संतुष्यति स्वभावविजयो भवेद्वदतिवल्लभः श्रीहरेः ॥ ९ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितं श्रीयमुनाष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ।

॥ अथ बालबोधः ॥

श्रीकृष्णाय नमः ॥

नत्वा हरिं सदानंदं सर्वसिद्धान्तविग्रहम् ॥
बालप्रबोधनार्थाय वदामि सुविनिश्चितम् ॥ १ ॥
धर्मार्थकाममोक्षाख्याश्चत्वारोऽर्था मनीषिणाम् ॥
जीवेश्वरविचारेण द्विधा ते हि विचारिताः ॥ २ ॥
अलौकिकास्तु वेदोक्ताः साध्यसाधनसंयुताः ॥
लौकिकाऋषिभिः प्रोक्तास्तथैवेश्वरशिक्षया ॥ ३ ॥
लौकिकास्तुप्रवक्ष्यामि वेदादाद्या यतः स्थिताः ॥
धर्मशास्त्राणि नीतिश्च कामशास्त्राणि च क्रमात् ॥४॥

त्रिवर्गसाधकानीति न तन्निर्णय उच्यते ॥
मोक्षे चत्वारि शास्त्राणि लौकिके परतः स्वतः ॥५॥
द्विधा द्वेद्वे स्वतस्तत्र सांख्ययोगौ प्रकीर्तितौ ॥
त्यागात्यागविभागेन सांख्ये त्यागः प्रकीर्तितः ॥६॥
अहंताममतानाशे सर्वथा निरहंकृतौ ॥
स्वरूपस्थो यदा जीवः कृतार्थः स निगद्यते ॥ ७ ॥
तदर्थप्रक्रिया काचित् पुराणेऽपि निरूपिता ॥
ऋषिभिर्बहुधा प्रोक्ता फलमेकमबाह्यतः ॥ ८ ॥
अत्यागे योगमार्गो हि त्यागोऽपि मनसैव हि ॥
यमादयस्तु कर्तव्याः सिद्धे योगे कृतार्थता ॥ ९ ॥
पराश्रयेण मोक्षस्तु द्विधा सोऽपि निरूप्यते ॥
ब्रह्मा ब्राह्मणतां यातस्तद्रूपेण च सेव्यते ॥ १० ॥
ते सर्वथा न चाद्येन शास्त्रं किंचिदुदीरितम् ॥
अतः शिवश्च विष्णुश्च जगतो हितकारकौ ॥ ११ ॥
वस्तुनः स्थितिसंहारौ कार्यौ शास्त्रप्रवर्तकौ ॥
ब्रह्मैव तादृशं यस्मात् सर्वात्मकतयोदितौ ॥ १२ ॥
निर्दोषपूर्णगुणता तत्तच्छास्त्रे तयोः कृता ॥
भोगमोक्षफले दातुं शक्तौ द्वावपि यद्यपि ॥ १३ ॥

---

१ वस्तुनः स्थितिसंहारं कार्ये । वस्तुस्थितौ च संहारे कार्ये,

भोगः शिवेन मोक्षस्तु विष्णुनेति विनिश्चयः ॥
लोकेऽपि यत्प्रभुर्भुंक्ते तन्न यच्छति कर्हिचित् ॥ १४ ॥
अतिप्रियाय तदपि दीयते क्वचिदेव हि ॥
नियतार्थप्रदानेन तदीयत्वं तदाश्रयः ॥ १५ ॥
प्रत्येकं साधनं चैतत् द्वितीयार्थे महान् श्रमः ॥
जीवाः स्वभावतो दुष्टा दोषाभावाय सर्वदा ॥ १६ ॥
श्रवणादिकृतः प्रेम्णा सर्वं कार्यं हि सिध्यति ॥
मोक्षस्तु [1]सुलभो विष्णोर्भोगश्च शिवतस्तथा ॥ १७ ॥
समर्पणेनात्मनो हि तदीयत्वं भवेद् ध्रुवम् ॥
अतदीयतया चापि केवलश्चेत्समाश्रितः ॥ १८ ॥
तदाश्रयतदीयत्वबुद्ध्यै किंचित् समाचरेत् ॥
स्वधर्ममनुतिष्ठन् वै भारद्वैगुण्यमन्यथा ॥
इत्येवं कथितं सर्वं नैतज्ज्ञाने भ्रमः पुनः ॥ १९ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितो बालबोधः संपूर्णः ।

अथ सिद्धांतमुक्तावली ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

नत्वा हरिं प्रवक्ष्यामि स्वसिद्धांतविनिश्चयम् ॥
कृष्णसेवा सदा कार्या मानसी सा परा मता ॥ १ ॥

---

१ विष्णोः सुलभो इति पा०.

चेतस्तत्प्रवणं सेवा सत्सिद्ध्यै तनुवित्तजा ॥
ततः संसारदुःखस्य निवृत्तिर्ब्रह्मबोधनम् ॥ २ ॥
परं ब्रह्म तु कृष्णो हि सच्चिदानंदकं बृहत् ॥
द्विरूपं तद्धि सर्वं स्यादेकं तस्माद्विलक्षणम् ॥ ३ ॥
अपरं तत्र पूर्वस्मिन्वादिनो बहुधा जगुः ॥
मायिकं सगुणं कार्यं स्वतंत्रं चेति नैकधा ॥ ४ ॥
तदेवैतत्प्रकारेण भवतीति श्रुतेर्मतम् ॥
द्विरूपं चापि गंगावज्ज्ञेयं सा जलरूपिणी ॥ ५ ॥
माहात्म्यसंयुता नृणां सेवतां भुक्तिमुक्तिदा ॥
मर्यादामार्गविधिना तथा ब्रह्मापि बुध्यताम् ॥ ६ ॥
तत्रैव देवतामूर्तिर्भक्त्या या दृश्यते क्वचित् ॥
गंगायां च विशेषेण प्रवाहाभेदबुद्धये ॥ ७ ॥
प्रत्यक्षा सा न सर्वेषां प्राकाम्यं स्यात्तया जले ॥
विहिताच्च फलात्तद्धि प्रतीत्यापि विशिष्यते ॥ ८ ॥
यथा जलं तथा सर्वं यथा शक्ता तथा बृहत् ॥
यथा देवी तथा कृष्णस्तत्राप्येतदिहोच्यते ॥ ९ ॥
जगत्तु त्रिविधं प्रोक्तं ब्रह्मविष्णुशिवास्ततः ॥
देवतारूपवत्प्रोक्ता ब्रह्मणीत्थं हरिर्मतः ॥ १० ॥
कामचारस्तु लोकेऽस्मिन् ब्रह्मादिभ्यो न चान्यथा ॥

परमानंदरूपे तु कृष्णे स्वात्मनि निश्चयः ॥ ११ ॥
अतस्तु ब्रह्मवादेन कृष्णे बुद्धिर्विधीयताम् ॥
आत्मनि ब्रह्मरूपे तु छिद्रा व्योम्नीव चेतनाः ॥ १२ ॥
उपाधिनाशो विज्ञाने ब्रह्मात्मत्वावबोधने ॥
गंगातीरस्थितोयद्वद्देवतां तत्र पश्यति ॥ १३ ॥
तथा कृष्णं परं ब्रह्म स्वस्मिञ्ज्ञानी प्रपश्यति ॥
संसारी यस्तु भजते स दूरस्थो यथा तथा ॥ १४ ॥
अपेक्षितजलादीनामभावात्तत्र दुःखभाक् ॥
तस्माच्छ्रीकृष्णमार्गस्थो विमुक्तः सर्वलोकतः ॥ १५ ॥
आत्मानंदसमुद्रस्थं कृष्णमेव विचिंतयेत् ॥
लोकार्थी चेद्भजेत्कृष्णं क्लिष्टो भवति सर्वथा ॥ १६ ॥
क्लिष्टेऽपि चेद्भजेत्कृष्णं लोको नश्यति सर्वथा ॥
ज्ञानाभावे पुष्टिमार्गी तिष्ठेत्पूजोत्सवादिषु ॥ १७ ॥
मर्यादास्थस्तु गंगायां श्रीभागवततत्परः ॥
अनुग्रहः पुष्टिमार्गे नियामक इति स्थितिः ॥ १८ ॥
उभयोस्तु क्रमेणैव पूर्वोक्तैव फलिष्यति ॥
ज्ञानाधिको भक्तिमार्ग एवं तस्यां निरूपितः ॥ १९ ॥
भक्त्यभावे तु तीरस्थो यथा दुष्टैः स्वकर्मभिः ॥
अन्यथाभावमापन्नस्तस्मात्स्थानाच्च नश्यति ॥२०॥

एवं स्वशास्त्रसर्वस्वं मया गुप्तं निरूपितम् ॥
एतद् बुद्ध्वा विमुच्येत पुरुषः सर्वसंशयात् ॥ २१ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचिता सिद्धांतमुक्तावलिः समाप्ता ।

अथ पुष्टिप्रवाहमर्यादाभेदः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

पुष्टिप्रवाहमर्यादा विशेषेण पृथक् पृथक् ॥
जीवदेहक्रियाभेदैः प्रवाहेण फलेन च ॥ १ ॥
वक्ष्यामि सर्वसंदेहा न भविष्यंति यच्छ्रुतेः ॥
भक्तिमार्गस्य कथनात् पुष्टिरस्तीति निश्चयः ॥ २ ॥
द्वौ भूतसर्गावित्युक्तेः प्रवाहोऽपि व्यवस्थितः ॥
वेदस्य विद्यमानत्वान्मर्यादापि व्यवस्थिता ॥ ३ ॥
कश्चिदेव हि भक्तो हि यो मद्भक्त इतीरणात् ॥
सर्वत्रोत्कर्षकथनात्पुष्टिरस्तीति निश्चयः ॥ ४ ॥
न सर्वोऽतः प्रवाहाद्धि भिन्नो वेदाच्च भेदतः ॥
यदा यस्येति वचनान्नाहं वेदैरितीरणात् ॥ ५ ॥
मार्गैकत्वेऽपि चेदंत्यौ तनू भक्त्यागमौ मतौ ॥
न तद्युक्तं सूत्रतो हि भिन्नो युक्त्या हि वैदिकः ॥ ६ ॥
जीवदेहकृतीनां च भिन्नत्वं नित्यता श्रुतेः ॥
यथातद्वत्पुष्टिमार्गे द्वयोरपि निषेधतः ॥ ७ ॥

प्रमाणभेदाद्भिन्नो हि पुष्टिमार्गो निरूपितः ॥
सर्गभेदं प्रवक्ष्यामि स्वरूपांगक्रियायुतम् ॥ ८ ॥
इच्छामात्रेण मनसा प्रवाहं सृष्टवान् हरिः ॥
वचसा वेदमार्गं हि पुष्टिं कायेन निश्चयः ॥ ९ ॥
मूलेच्छातः फलं लोके वेदोक्तं वैदिकेऽपि च ॥
कायेन तु फलं पुष्टौ भिन्नेच्छातोऽपि नैकता ॥ १० ॥
तानहं द्विषतो वाक्याद्भिन्ना जीवाः प्रवाहिणः ॥
अत एवेतरौ भिन्नौ सांतौ मोक्षप्रवेशतः ॥ ११ ॥
तस्माज्जीवाः पुष्टिमार्गे भिन्ना एव न संशयः ॥
भगवद्रूपसेवार्थं तत्सृष्टिर्नान्यथा भवेत् ॥ १२ ॥
स्वरूपेणावतारेण लिंगेन च गुणेन च ॥
तारतम्यं न स्वरूपे देहे वा तत्क्रियासु वा ॥ १३ ॥
तथापि यावता कार्यं तावत्तस्य करोति हि ॥
ते हि द्विधा शुद्धमिश्रभेदान्मिश्रास्त्रिधा पुनः ॥१४॥
प्रवाहादिविभेदेन भगवत्कार्यसिद्धये ॥
पुष्ट्या विमिश्राः सर्वज्ञाः प्रवाहेण क्रियारता ॥ १५ ॥
मर्यादया गुणज्ञास्ते शुद्धाः प्रेम्णातिदुर्लभाः ॥
एवं सर्गस्तु तेषां हि फलं त्वत्र निरूप्यते ॥ १६ ॥
भगवानेव हि फलं स यथाविर्भवेद्भुवि ॥

गुणस्वरूपभेदेन तथा तेषां फलं भवेत् ॥ १७ ॥
आसक्तौ भगवानेव शापं दापयति क्वचित् ॥
अहंकारेऽथवा लोके तन्मार्गस्थापनाय हि ॥१८॥
न ते पाषंडता यांति न च रोगाद्युपद्रवाः ॥
महानुभावाः प्रायेण शास्त्रं शुद्धत्वहेतवे ॥ १९ ॥
भगवत्तारतम्येन तारतम्यं भजंति हि ॥
वैदिकत्वं लौकिकत्वं कापट्यात्तेषु नान्यथा ॥२०॥
वैष्णवत्वं हि सहजं ततोऽन्यत्र विपर्ययः ॥
संबंधिनस्तु ये जीवाः प्रवाहस्थास्तथाऽपरे ॥ २१ ॥
चर्षणीशब्दवाच्यास्ते ते सर्वे सर्ववर्त्मसु ॥
क्षणात् सर्वत्वमायांति रुचिस्तेषां न कुत्रचित् ॥२२॥
तेषां क्रियानुसारेण सर्वत्र सकलं फलम् ॥
प्रवाहस्थान्प्रवक्ष्यामि स्वरूपांगक्रियायुतान् ॥ २३ ॥
जीवास्ते ह्यासुराः सर्वे प्रवृत्तिंचेति वर्णिताः ॥
ते च द्विधा प्रकीर्त्यंते ह्यज्ञदुर्ज्ञविभेदतः ॥ २४ ॥
दुर्ज्ञास्ते भगवत्प्रोक्ता ह्यज्ञास्ताननु ये पुनः ॥
प्रवाहेऽपि समागत्य पुष्टिस्थस्तैर्न युज्यते ॥ २५ ॥
सोऽपि तैस्तत्कुले जातः कर्मणा जायते यतः ॥२६॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितः पुष्टिप्रवाहमर्यादाभेदः समाप्तः ।

---

१ खंड. २ द्रवः. ३ स्तेन मुच्यते.

अथ सिद्धांतरहस्यम्।

श्रीकृष्णाय नमः।

श्रावणस्यामले पक्षे एकादश्यां महानिशि ॥
साक्षाद्भगवता प्रोक्तं तदक्षरश उच्यते ॥ १ ॥
ब्रह्मसंबंधकरणात्सर्वेषां देहजीवयोः ॥
सर्वदोषनिवृत्तिर्हि दोषाः पंचविधाः स्मृताः ॥ २ ॥
सहजा देशकालोत्था लोकवेदनिरूपिताः ॥
संयोगजाः स्पर्शजाश्च न मंतव्याः कथं चन ॥३॥
अन्यथा सर्वदोषाणां न निवृत्तिः कथं च न ॥
असमर्पितवस्तूनां तस्माद्वर्जनमाचरेत् ॥ ४ ॥
निवेदिभिः समर्प्यैव सर्वं कुर्यादिति स्थितिः ॥
न मतं देवदेवस्य सामिभुक्तसमर्पणम् ॥ ५ ॥
तस्मादादौ सर्वकार्ये सर्ववस्तुसमर्पणम् ॥
दत्तापहारवचनं तथा च सकलं हरेः ॥ ६ ॥
न ग्राह्यमिति वाक्यं हि भिन्नमार्गपरं मतम् ॥
सेवकानां यथा लोके व्यवहारः प्रसिध्यति ॥ ७ ॥
तथा कार्यं समर्प्यैव सर्वेषां ब्रह्मता ततः ॥

---

१ कार्यमिति पा०.

सेवाकृतिर्गुरोराज्ञाऽबाधनं वा हरीच्छया ॥
अतः सेवापरं चित्तं विधाय स्थीयतां सुखम् ॥ ७ ॥
चित्तोद्वेगं विधायापि हरिर्यद्यत्करिष्यति ॥
तथैव तस्य लीलेति मत्वा चिंता द्रुतं त्यजेत् ॥ ८ ॥
तस्मात्सर्वात्मना नित्यं श्रीकृष्णः शरणं मम ॥
वदद्भिरेवं सततं स्थेयमित्येव मे मतिः ॥ ९ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितं नवरत्नस्तोत्रं सामाप्तम् ।

अथांतःकरणप्रबोधः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अंतःकरण मद्वाक्यं सावधानतया शृणु ॥
कृष्णात्परं नास्ति दैवं वस्तु दोषविवर्जितम् ॥ १ ॥
चांडाली चेद्राजपत्नी जाता राज्ञा च मानिता ॥
कदाचिदपमानेऽपि मूलतः का क्षतिर्भवेत् ॥ २ ॥
समर्पणादहं पूर्वमुत्तमः किं सदा स्थितः ॥
काममाधमता भाव्या पश्चात्तापो यतो भवेत् ॥ ३ ॥
सत्यसंकल्पतो[1] विष्णुर्नान्यथा तु करिष्यति ॥
आज्ञैव कार्या सततं स्वामिद्रोहोऽन्यथा भवेत् ॥ ४ ॥
सेवकस्य तु धर्मोऽयं स्वामी स्वस्य करिष्यति ॥

---

१ संकल्पितो इति पाठः.

आज्ञापूर्वं तु या जाता गंगासागरसंगमे ॥ ५ ॥
यापि पश्चान्मधुवने न कृतं तद्द्वयं मया ॥
देहदेशपरित्यागस्तृतीयो लोकगोचरः ॥ ६ ॥
पश्चात्तापः कथं तत्र सेवकोऽहं न चान्यथा ॥
लौकिकप्रभुवत्कृष्णो न द्रष्टव्यः कदा चन ॥ ७ ॥
सर्वं समर्पितं भक्त्या कृतार्थोऽसि सुखी भव ॥
प्रौढापि दुहिता यद्वत्स्नेहान्न प्रेष्यते वरे ॥ ८ ॥
तथा देहे न कर्तव्यं वरस्तुष्यति नान्यथा ॥
लोकवच्चेत्स्थितिर्मे स्यात्किं स्यादिति विचारय ॥ ९ ॥
अशक्ये हरिरेवास्ति मोहं मागाः कथं च न ॥
इति श्रीकृष्णदासस्य वल्लभस्य हितं वचः ॥ १० ॥
चित्तं प्रति यदाकर्ण्य भक्तो निश्चिततां व्रजेत् ॥ ११ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितोंतःकरणप्रबोधः समाप्तः ।

॥ अथ विवेकधैर्याश्रयः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

विवेकधैर्ये सततं रक्षणीये तथाश्रयः ॥
विवेकस्तु हरिः सर्वं निजेच्छातः करिष्यति ॥ १ ॥
प्रार्थिते वा ततः किं स्यात्स्वाम्यभिप्रायसंशयात् ॥
सर्वत्र तस्य सर्वं हि सर्वसामर्थ्यमेव च ॥ २ ॥

अभिमानश्च संत्याज्यः स्वाम्याधीनत्वभावनात् ॥
विशेषतश्चेदाज्ञा स्यादंतःकरणगोचरः ॥ ३ ॥
तदा विशेषगत्यादि भाव्यं भिन्नं तु दैहिकात् ॥
आपद्गत्यादिकार्येषु हठस्त्याज्यश्च सर्वथा ॥ ४ ॥
अनाग्रहश्च सर्वत्र धर्माधर्माग्र्यदर्शनम् ॥
विवेकोऽयं समाख्यातो धैर्यं तु विनिरूप्यते ॥ ५ ॥
त्रिदुःखसहनं धैर्यमामृतेः सर्वतः सदा ॥
तक्रवद्देहवद्भाव्यं जडवद्गोपभार्यवत् ॥ ६ ॥
प्रतीकारो यदृच्छातः सिद्धश्चेन्नाग्रही भवेत् ॥
भार्यादीनां तथान्येषामसतश्चाक्रमं सहेत् ॥ ७ ॥
स्वयमिंद्रियकार्याणि कायवाङ्मनसा त्यजेत् ॥
अशूरेणापि कर्तव्यं स्वस्यासामर्थ्यभावनात् ॥ ८ ॥
अशक्ये हरिरेवास्ति सर्वमाश्रयतो भवेत् ॥
एतत्सहनमत्रोक्तमाश्रयोऽतो निरूप्यते ॥ ९ ॥
ऐहिके परलोके च सर्वथा शरणं हरिः ॥
दुःखहानौ तथा पापे भये कामाद्यपूरणे ॥ १० ॥
भक्तद्रोहे भक्त्यभावे भक्तैश्चातिक्रमे कृते ॥
अशक्ये वा सुशक्ये वा सर्वथा शरणं हरिः ॥११॥

---

१ कामार्थ.

अहंकारकृते चैव पोष्यपोषणरक्षणे ॥
पोष्यातिक्रमणे चैव तथांतेवास्यतिक्रमे ॥ १२ ॥
अलौकिकमनःसिद्धौ सर्वार्थे शरणं हरिः ॥
एवं चित्ते सदा भाव्यं वाचा च परिकीर्तयेत् ॥१३॥
अन्यस्य भजनं तत्र स्वतो गमनमेव च ॥
प्रार्थनाकार्यमात्रेऽपि ततोऽन्यत्र विवर्जयेत् ॥१४॥
अविश्वासो न कर्तव्यः सर्वथा बाधकस्तु सः ॥
ब्रह्मास्त्रचातकौ भाव्यौ प्राप्तं सेवेत निर्ममः ॥ १५ ॥
यथाकथंचित्कार्याणि कुर्यादुच्चावचान्यपि ॥
किं वा प्रोक्तेन बहुना शरणं भावयेद्धरिम् ॥ १६ ॥
एवमाश्रयणं प्रोक्तं सर्वेषां सर्वदा हितम् ॥
कलौ भक्त्यादिमार्गा हि दुःसाध्या इति मे मतिः॥१७॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितं विवेकधैर्याश्रयनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ कृष्णाश्रयः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

सर्वमार्गेषु नष्टेषु कलौ च खलधर्मिणि ॥
पाषंडप्रचुरे लोके कृष्ण एव गतिर्मम ॥ १ ॥

---

१ खर. २ खंड.

म्लेच्छाक्रांतेषु देशेषु पापैकनिलयेषु च ॥
सत्पीडाव्यग्रलोकेषु कृष्ण एव गतिर्मम ॥ २ ॥
गंगादितीर्थवर्येषु दुष्टैरेवावृतेष्विह ॥
तिरोहिताधिदेवेषु कृष्ण एव गतिर्मम ॥ ३ ॥
अहंकारविमूढेषु सत्सु पापानुवर्तिषु ॥
लाभपूजार्थयत्नेषु कृष्ण एव गतिर्मम ॥ ४ ॥
अपरिज्ञाननष्टेषु मंत्रेष्वव्रतयोगिषु ॥
तिरोहितार्थदैवेषु कृष्ण एव गतिर्मम ॥ ५ ॥
नाना कार्यविनष्टेषु सर्वकर्मव्रतादिषु ॥
पाषंडैकप्रयत्नेषु कृष्ण एव गतिर्मम ॥ ६ ॥
अजामिलादिदोषाणां नाशकोऽनुभवे स्थितः ॥
ज्ञापिताखिलमाहात्म्यः कृष्ण एव गतिर्मम ॥ ७ ॥
प्राकृताः सकला देवा गणितानंदकं बृहत् ॥
पूर्णानंदो हरिस्तस्मात्कृष्ण एव गतिर्मम ॥ ८ ॥
विवेकधैर्यभक्त्यादिरहितस्य विशेषतः ॥
पापसक्तस्य दीनस्य कृष्ण एव गतिर्मम ॥ ९ ॥
सर्वसामर्थ्यसहितः सर्वत्रैवाखिलार्थकृत् ॥
शरणस्थसमुद्धारं कृष्णं विज्ञापयाम्यहम् ॥ १० ॥

१ मंत्रेषु. २ समुद्धारे.

कृष्णाश्रयमिदं स्तोत्रं यः पठेत्कृष्णसन्निधौ ॥
तस्याश्रयो भवेत् कृष्ण इति श्रीवल्लभोऽब्रवीत्॥११॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितं कृष्णाश्रयस्तोत्रं समाप्तम् ।

अथ चतुःश्लोकी ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

सर्वदा सर्वभावेन भजनीयो व्रजाधिपः ॥
स्वस्यायमेव धर्मो हि नान्यः क्वापि कदा च न ॥ १ ॥
एवं सदा स्म कर्तव्यं स्वयमेव करिष्यति ॥
प्रभुः सर्वसमर्थो हि ततो निश्चिततां व्रजेत् ॥ २ ॥
यदि श्रीगोकुलाधीशो धृतः सर्वात्मना हृदि ॥
ततः किमपरं ब्रूहि लौकिकैर्वैदिकैरपि ॥ ३ ॥
अतः सर्वात्मना शश्वद्गोकुलेश्वरपादयोः ॥
स्मरणं भजनं चापि न त्याज्यमिति मे मतिः ॥ ४ ॥

इति श्री वल्लभाचार्यविरचिता चतुःश्लोकी समाप्ता ।

अथ भक्तिवर्धिनी ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यथा भक्तिः प्रवृद्धा स्यात्तथोपायो निरूप्यते ॥
बीजभावे दृढे तु स्यात्त्यागाच्छ्रवणकीर्तनात् ॥ १ ॥

---

१ स्वकर्तव्यं.

बीजदार्ढ्यप्रकारस्तु गृहे स्थित्वा स्वधर्मतः ॥
अव्यावृत्तो भजेत् कृष्णं पूजया श्रवणादिभिः ॥ २ ॥
व्यावृत्तोऽपि हरौ चित्तं श्रवणादौ यतेत्सदा ॥
ततः प्रेम तथासक्तिर्व्यसनं च यदा भवेत् ॥ ३ ॥
बीजं तदुच्यते शास्त्रे दृढं यन्नापि नश्यति ॥
स्नेहाद्रागविनाशः स्यादासक्त्या स्याद्गृहारुचिः ॥ ४ ॥
गृहस्थानां बाधकत्वमनात्मत्वं च भासते ॥
यदा स्याद्व्यसनं कृष्णे कृतार्थः स्यात्तदैव हि ॥ ५ ॥
तादृशस्यापि सततं गृहस्थानं विनाशकम् ॥
त्यागं कृत्वा यतेद्यस्तु तदर्थार्थैकमानसः ॥ ६ ॥
लभते सुदृढां भक्तिं सर्वतोऽप्यधिकां पराम् ॥
त्यागे बाधकभूयस्त्वं दुःसंसर्गात्तथान्नतः ॥ ७ ॥
अतः स्थेयं हरिस्थाने तदीयैः सहतत्परैः ॥
अदूरे विप्रकर्षे वा यथाचित्तं न दुष्यति ॥ ८ ॥
सेवायां वा कथायां वा यस्यासक्तिर्यदा भवेत् ॥
यावज्जीवं तस्य नाशो न क्वापीति मतिर्मम ॥ ९ ॥
बाधसंभावनायां तु नैकांते वास इष्यते ॥
हरिस्तु सर्वतो रक्षां करिष्यति न संशयः ॥ १० ॥

१ गेहस्थानविनाशनम् इति पा०.

त्येवं भगवच्छास्त्रगूढतत्त्वं निरूपितम् ॥
य एतत्समधीयीत तस्यापि स्याद्दृढा रतिः ॥ ११ ॥
इति श्रीवल्लभाचार्यविरचिता भक्तिवर्धिनी समाप्ता ।

अथ जलभेदः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

नमस्कृत्य हरिं वक्ष्ये तद्गुणानां विभेदकान् ॥
भावान्विंशतिधा भिन्नान्सर्वसंदेहवारकान् ॥ १ ॥
गुणभेदास्तु तावंतो यावंतो हि जले मताः ॥
गायकाः कूपसंकाशा गंधर्वा इति विश्रुताः ॥ २ ॥
कूपभेदास्तु यावंतस्तावंतस्तेऽपि संमताः ॥
कुल्याः पौराणिकाः प्रोक्ताः पारंपर्ययुता भुवि ॥ ३ ॥
क्षेत्रप्रविष्टास्ते चापि संसारोत्पत्तिहेतवः ॥
वश्यादिसहिता मत्ता गायका गर्तसंज्ञिताः ॥ ४ ॥
जलार्थमेव गर्तास्तु नीचा गानोपजीविनः ॥
ह्रदास्तु पंडिताः प्रोक्ता भगवच्छास्त्रतत्पराः ॥ ५ ॥
संदेहवारकास्तत्र सूदा गंभीरमानसाः ॥
सरःकमलसंपूर्णाः प्रेमयुक्तास्तथा बुधाः ॥ ६ ॥
अल्पश्रुताः प्रेमयुक्ता वेशंताः परिकीर्तिताः ॥
कर्मशुद्धाः पल्वलानि तथाल्पश्रुतिभक्तयः ॥ ७ ॥

योगध्यानादिसंयुक्ता गुणा वर्ष्याः प्रकीर्तिताः ॥
तपोज्ञानादिभावेन स्वेदजास्तु प्रकीर्तिताः ॥ ८ ॥
अलौकिकेन ज्ञानेन ये तु प्रोक्ता हरेर्गुणाः ॥
कादाचित्काः शब्दगम्याः पतच्छब्दाः प्रकीर्तिताः॥९॥
देवाद्युपासनोद्भूताः पृष्ठ्या भूमेरिवोद्गताः ॥
साधनादिप्रकारेण नवधा भक्तिमार्गतः ॥ १० ॥
प्रेमपूर्त्या स्फुरद्धर्माः स्यंदमानाः प्रकीर्तिताः ॥
यादृशास्तादृशाः प्रोक्ता ःवृद्धिक्षयविवर्जिताः ॥११॥
स्थावरास्ते समाख्याता मर्यादैकप्रतिष्ठिताः ॥
अनेकजन्मसंसिद्धा जन्मप्रभृति सर्वदा ॥ १२ ॥
संगादिगुणदोषाभ्यां वृद्धिक्षययुता भुवि ॥
निरंतरोद्गमयुता नद्यस्ते परिकीर्तिताः ॥ १३ ॥
एतादृशाः स्वतंत्राश्चेत्सिंधवः परिकीर्तिताः ॥
पूर्णा भगवदीया ये शेषव्यासाग्निमारुताः ॥ १४ ॥
जडनारदमैत्राद्यास्ते समुद्राः प्रकीर्तिताः ॥
लोकवेदगुणैर्मिश्रभावेनैके हरेर्गुणान् ॥ १५ ॥
वर्णयंति समुद्रास्ते क्षाराद्याः षट् प्रकीर्तिताः
गुणातीततया शुद्धान्सच्चिदानंदरूपिणः ॥ १६ ॥
सर्वानेव गुणान्विष्णोर्वर्णयंति विचक्षणाः ॥

तेऽमृतोदाः समाख्यातास्तद्वाक्पानं सुदुर्लभम्॥१७॥
तादृशानां क्वचिद्वाक्यं दूतानामिव वर्णितम् ॥
अजामिलाकर्णनवद्बिंदुपानं प्रकीर्तितम् ॥ १८ ॥
रागज्ञानादिभावानां सर्वथा नाशनं यदा ॥
तदा लेहनमित्युक्तं स्वानंदोद्गमकारणम् ॥ १९ ॥
उद्धृतोदकवत्सर्वं पतितोदकवत्तथा ॥
उक्तातिरिक्तवाक्यानि फलं चापि तथा ततः ॥ २० ॥
इति जीवेंद्रियगता नानाभावं गता भुवि ॥
रूपतः फलतश्चैव गुणा विष्णोर्निरूपिताः ॥ २१ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितो जलभेदः समाप्तः ।

अथ पंचपद्यानि ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीकृष्णरसविक्षिप्तमानसा रतिवर्जिताः ॥
अनिर्वृता लोकवेदे ते मुख्याः श्रवणोत्सुकाः ॥ १ ॥
विक्लिन्नमनसो ये तु भगवत्स्मृतिविह्वलाः ॥
अर्थैकनिष्ठास्ते चापि मध्यमाः श्रवणोत्सुकाः ॥ २ ॥
निःसंदिग्धं कृष्णतत्त्वं सर्वभावेन ये विदुः ॥
ये त्वावेशात्तु विकला निरोधाद्वा न चान्यथा ॥ ३ ॥

१ तथात्मनः.

पूर्णभावेन पूर्णार्थाः कदाचिन्न तु सर्वदा ॥
अन्यासक्तास्तु ये केचिदधमाः परिकीर्तिताः ॥ ४ ॥
अनन्यमनसो मर्त्या उत्तमाः श्रवणादिषु ॥
देशकालद्रव्यकर्तृमंत्रकर्मप्रकारतः ॥ ५ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितानि पंचपद्यानि समाप्तानि ।

अथ संन्यासनिर्णयः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

पश्चात्तापनिवृत्त्यर्थं परित्यागो विचार्यते ॥
स मार्गद्वितये प्रोक्तो भक्तौ ज्ञाने विशेषतः ॥ १ ॥
कर्ममार्गे न कर्तव्यः सुतरां कलिकालतः ॥
अत आदौ भक्तिमार्गे कर्तव्यत्वाद्विचारणा ॥ २ ॥
श्रवणादिप्रवृत्त्यर्थं कर्तव्यत्वेन नेष्यते ॥
सहायसंगसाध्यत्वात्साधनानां च रक्षणात् ॥ ३ ॥
अभिमानान्नियोगाच्च तद्धर्मैश्च विरोधतः ॥
गृहादेर्बाधकत्वेन साधनार्थं तथा यदि ॥ ४ ॥
अग्रेऽपि तादृशैरेव संगो भवति नान्यथा ॥
स्वयं च विषयाक्रांतपाषंडी स्यात्तुकालतः ॥ ५ ॥
विषयाक्रांतदेहानां नावेशः सर्वदा हरेः ॥

१ सर्वथा.

अतोऽत्र साधने भक्तौ नैव त्यागः सुखावहः ॥ ६ ॥
विरहानुभवार्थं तु परित्यागः प्रशस्यते ॥
स्वीयबंधनिवृत्त्यर्थं वेषः सोऽत्र न चान्यथा ॥ ७ ॥
कौंडिन्यो गोपिकाः प्रोक्ता गुरवः साधनं च तत् ॥
भावो भावनया सिद्धः साधनं नान्यदिष्यते ॥ ८ ॥
विकलत्वं तथाऽस्वास्थ्यं प्रकृतिः प्राकृतं न हि ॥
ज्ञाने गुणाश्च तस्यैवं वर्तमानस्य बाधकाः ॥ ९ ॥
सत्यलोके स्थितिर्ज्ञानात्संन्यासेन विशेषितात् ॥
भावना साधनं यत्र फलं चापि तथा भवेत् ॥ १० ॥
तादृशाः सत्यलोकादौ तिष्ठंत्येव न संशयः ॥
बहिश्चेत्प्रकटः स्वात्मा वह्निवत्प्रविशेद्यदि ॥ ११ ॥
तदैव सकलो बंधो नाशमेति न चान्यथा ॥
गुणास्तु संगराहित्याज्जीवनार्थं भवंति हि ॥ १२ ॥
भगवान् फलरूपत्वान्नात्र बाधक इष्यते ॥
स्वास्थ्यवाक्यं न कर्तव्यं दयालुर्न विरुध्यते ॥ १३ ॥
दुर्लभोऽयं परित्यागः प्रेम्णा सिध्यति नान्यथा ॥
ज्ञानमार्गे तु संन्यासो द्विविधोऽपि विचारितः[1] ॥ १४ ॥
ज्ञानार्थमुत्तरांगं च सिद्धिर्जन्मशतैः परम् ॥
ज्ञानं च साधनापेक्षं यज्ञादिश्रवणान्मतम् ॥ १५ ॥

---

१ विचारतः इति पा०.

अतः कलौ स संन्यासः पश्चात्तापाय नान्यथा ॥
पाषंडित्वं भवेच्चापि तस्माज्ज्ञानेन संन्यसेत् ॥ १६ ॥
सुतरां कलिदोषाणां प्रबलत्वादिति स्थितिः[1] ॥
भक्तिमार्गेऽपि चेद्दोषस्तदा किं कार्यमुच्यते ॥ १७ ॥
अत्रारंभे न नाशः स्याद्दृष्टांतस्याप्यभावतः ॥
स्वास्थ्यहेतोः परित्यागाद्बाधः केनास्य संभवेत् ॥ १८ ॥
हरिरत्र न शक्नोति कर्तुं बाधां कुतोऽपरे ॥
अन्यथा मातरो बालान्न स्तन्यैः पुपुषुः क्वचित् ॥ १९ ॥
ज्ञानिनामपि वाक्येन न भक्तं मोहयिष्यति ॥
आत्मप्रदः प्रियश्चापि किमर्थं मोहयिष्यति ॥ २० ॥
तस्मादुक्तप्रकारेण परित्यागो विधीयताम् ॥
अन्यथा भ्रश्यते स्वार्थादिति मे निश्चिता मतिः ॥ २१ ॥
इति कृष्णप्रसादेन वल्लभेन विनिश्चितम् ॥
संन्यासवरणं भक्तावन्यथा पतितो भवेत् ॥ २२ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितः संन्यासनिर्णयः समाप्तः ।

अथ निरोधलक्षणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यच्च दुःखं यशोदाया नंदादीनां च गोकुले ॥
गोपिकानां च यद् दुःखं तद् दुःखं स्यान्मम क्वचित् १

[1] स्थित इति पा०.

गोकुले गोपिकानां च सर्वेषां व्रजवासिनाम् ॥
यत्सुखं समभूत्तन्मे भगवान्किं विधास्यति ॥ २ ॥
उद्धवागमने जात उत्सवः सुमहान्यथा ॥
वृंदावने गोकुले वा तथा मे मनसि क्वचित् ॥ ३ ॥
महतां कृपया यावद्भगवान् दययिष्यति ॥
तावदानंदसंदोहः कीर्त्यमानः सुखाय हि ॥ ४ ॥
महतां कृपया यद्वत्कीर्तनं सुखदं सदा ॥
न तथा लौकिकानां तु स्निग्धभोजनरूक्षवत् ॥५॥
गुणगाने सुखावाप्तिर्गोविंदस्य प्रजायते ॥
यथा तथा शुकादीनां नैवात्मनि कुतोऽन्यतः ॥६॥
क्लिश्यमानाञ्जनान् दृष्ट्वा कृपायुक्तो यदा भवेत् ॥
तदा सर्वं सदानंदं हृदिस्थं निर्गतं बहिः ॥ ७ ॥
सर्वानंदमयस्यापि कृपानंदः सुदुर्लभः ॥
हृद्गतः स्वगुणाञ्छ्रुत्वा पूर्णः प्लावयते जनान् ॥ ८ ॥
तस्मात्सर्वं परित्यज्य निरुद्धैः सर्वदा गुणाः ॥
सदानंदपरैर्गेयाः सच्चिदानंदता ततः ॥ ९ ॥
अहं निरुद्धो रोधेन निरोधपदवीं गतः ॥
निरुद्धानां तु रोधाय निरोधं वर्णयामि ते ॥ १० ॥

---

१ स्वतः

हरिणा ये विनिर्मुक्तास्ते मग्ना भवसागरे ॥
ये निरुद्धास्त एवात्र मोदमायात्यहर्निशम् ॥ ११ ॥
संसारावेशदुष्टानामिंद्रियाणां हिताय वै ॥
कृष्णस्य सर्ववस्तूनि भूम्न ईशस्य योजयेत् ॥ १२ ॥
गुणेष्वाविष्टचित्तानां सर्वदा मुरवैरिणः ॥
संसारविरहक्लेशौ न स्यातां हरिवत्सुखम् ॥ १३ ॥
तदा भवेद्दयालुत्वमन्यथा क्रूरता मता ॥
बाधशंकापि नास्त्यत्र तदध्यासोऽपि सिध्यति ॥१४॥
भगवध्दर्मसामर्थ्याद्विरागो विषये स्थिरः ॥
गुणैर्हरेः सुखस्पर्शान्न दुःखं भाति कर्हिचित् ॥ १५ ॥
एवं ज्ञात्वा ज्ञानमार्गादुत्कर्षो गुणवर्णने ॥
अमत्सरैरलुब्धैश्च वर्णनीयाः सदा गुणाः ॥ १६ ॥
हरिमूर्तिः सदा ध्येया संकल्पादपि तत्र हि ॥
दर्शनं स्पर्शनं स्पष्टं तथाकृतिगती सदा ॥ १७ ॥
श्रवणं कीर्तनं स्पष्टं पुत्रे कृष्णप्रिये रतिः ॥
पायोर्मलांशत्यागेन शेषभागं तनौ नयेत् ॥ १८ ॥
यस्य वा भगवत्कार्यं यदा स्पष्टं न दृश्यते ॥
तदा विनिग्रहस्तस्य कर्तव्य इति निश्चयः ॥ १९ ॥

१ दुत्कर्ष हरिवर्णने. २ स्वेष्टं. ३ पायुं. ४ भावं. ५ तनुं.

नातः परतरो मंत्रो नातः परतरः स्तवः ॥
नातः परतरा विद्या तीर्थं नातः परात्परम् ॥ २० ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितं निरोधलक्षणं समाप्तम् ।

अथ सेवाफलम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यादृशी सेवना प्रोक्ता तत्सिद्धौ फलमुच्यते ॥
अलौकिकस्य दाने हि चाद्यः सिध्येन्मनोरथः ॥ १ ॥
फलं वा ह्यधिकारो वा न कालोऽत्र नियामकः ॥
उद्वेगः प्रतिबंधो वा भोगो वा स्यात्तु बाधकम् ॥ २ ॥
अकर्तव्यं भगवतः सर्वथा चेद्गतिर्न हि ॥
यथा वा तत्त्वनिर्धारो विवेकः साधनं मतम् ॥ ३ ॥
बाधकानां परित्यागो भोगेऽप्येकं तथा परम् ॥
निष्प्रत्यूहं महान् भोगः प्रथमे विशते सदा ॥ ४ ॥
सविघ्नोऽल्पो घातकः स्याद्बलादेतौ सदा मतौ ॥
द्वितीये सर्वथा चिंता त्याज्या संसारनिश्चयात् ॥ ५ ॥
नैन्वाद्ये[1] दातृता नास्ति तृतीये बाधकं गृहम् ॥
अवश्येयं सदा भाव्या सर्वमन्यन्मनोभ्रमः ॥ ६ ॥
तदीयैरपि तत्कार्यपुष्टौ नैव विलंबयेत् ॥

---

१ न त्वाद्ये इति पा०.

गुणक्षोभोऽपि[1] द्रष्टव्यमेतदेवेति मे मतिः ॥ ७ ॥
कुसृष्टिरत्र वा काचिदुत्पद्येत स वै भ्रमः ॥ ८ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितं सेवाफलं समाप्तम् ।

अथ सेवाफलविवरणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

सेवायाः फलत्रयम्—अलौकिकसामर्थ्यं सायुज्यं सेवौपयिकदेहो वा वैकुंठादिषु । सेवायाः प्रतिबंधकत्रयम्—उद्वेगः प्रतिबंधो भोगो वा ॥ त्रयाणां साधनपरित्यागः कर्तव्यः ॥ भोगो द्विविधः—लौकिकोऽलौकिकश्च ॥ तत्र लौकिकस्त्याज्य एव ॥ प्रतिबंधोऽपि द्विविधः—साधारणो भगवत्कृतश्च ॥ तत्राद्यो बुद्ध्या त्याज्यः ॥ अलौकिकभोगस्तु फलानां मध्ये प्रथमे प्रविशति ॥ भगवत्कृतश्चेत्प्रतिबंधस्तदा भगवान् फलं न दास्यतीति मंतव्यम् ॥ तदान्यसेवापि व्यर्था, तदा आसुरोऽयं जीव इति निर्धारः, तदा ज्ञानमार्गेण स्थातव्यं शोकाभावायेति विवेकः ॥ ननु साधारणो भोगः कथं त्यक्तव्य इत्याकांक्षायामाह सविघ्नोऽल्पो घातकः स्यादिति ॥ सविघ्नत्वाद-

१ क्षोभेऽपि.

त्यक्त्वाद्भोगस्त्याज्यः ॥ एतौ सदा प्रतिबंधकौ ॥ द्वितीयो भगवत्कृतप्रतिबंधः ज्ञानस्थित्यभावे चिंताभावार्थमाह—द्वितीय इति ॥ आद्यफलाभावे भगवतो दातृत्वं नास्ति तदा सेवा नाधिदैविकीत्युक्तं भवति ॥ भोगाभावस्तदैव सिद्धयति यदा गृहपरित्यागः ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितं सेवाफलविवरणं समाप्तम् ।

अथ परिवृढाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

कलिंदोद्भूतायास्तटमनुचरंतीं पशुपजां
रहस्येकां दृष्ट्वा नवसुभगवक्षोजयुगलाम् ॥
दृढं नीवीग्रंथिं श्लथयति मृगाक्ष्या हठतरं
रतिप्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥ १ ॥
समायाते स्वस्मिन्सुरनिलयसाम्यं गतवति
व्रजे वैशिष्ट्यं यो निजपदगताब्जांकुशयवैः ॥
अकार्षीत्तस्मिन्मे यदुकुलसमुद्भासितमणौ
रतिप्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥ २ ॥
हिहीहीहींकारान्प्रतिपशु वने कुर्वति सदा ॥
नमद्ब्रह्मेशेंद्रप्रभृतिषु च मौनं धृतवति ॥

मृगाक्षीभिः स्वक्षानवकुवलयैरर्चितपदे ॥
रतिप्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥ ३ ॥
सकृत्स्मृत्वा कुंभी यमिह परमं लोकमगम-
च्चिरं ध्यात्वा धाता समधिगतवान्यं न तपसा ॥
विभौ तस्मिन्मह्यं सजलजलदालीनिभतनौ
रतिप्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥ ४ ॥
परा काष्ठा प्रेम्णां पशुपतरुणीनां क्षितिभुजां
सुहृत्सानां त्रासास्पदमखिलभाग्यं यदुपतेः ॥
विभुर्यस्तस्मिन्मे दरविकचजंबालजमुखे
रतिप्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥ ५ ॥
दरप्रादुर्भूतद्विजगणमहःपूरितवने
चरं कुह्वां राकारुचिरतरशोभाधिकरुचि ॥
हरिर्यस्तस्मिन्स्त्रीगणपरिवृतो नृत्यति सदा
रतिप्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥ ६ ॥
स्फुरद्गुंजापुंजाकलितनिजपादाब्जविलुठत्
स्रजि श्यामाकामास्पदपदयुगे मेचकरुचि ॥
वरांगे श्रृंगारं दधति शिखिनां पिच्छपटलै
रतिप्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥ ७ ॥
दुरंतं दुःखाब्धिं हसितसुधया शोषयति यो

यदास्येंदुर्गोपीनयननलिनानंदकरणम् ॥
अनंगः सांगत्वं व्रजति मम तस्मिन् मुररिपौ
रतिप्रादुर्भावो भवतु सततं श्रीपरिवृढे ॥ ८ ॥
इदं यः स्तोत्रं श्रीपरिवृढसमीपे पठति वा
शृणोति श्रद्धावान् रतिपतिपितुः पादयुगले ॥
रतिं प्रेप्सुः शश्वत्कुवलयदलश्यामलतनौ
रतिः प्रादुर्भूता भवति नचिरात्तस्य सुदृढा ॥ ९ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितं श्रीपरिवृढाष्टकं समाप्तम् ।

अथ श्रीमधुराष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अधरं मधुरं वदनं मधुरं नयनं मधुरं हसितं मधुरम् ॥
हृदयं मधुरं गमनं मधुरं मधुराधिपतेरखिलंमधुरम्॥१॥
वचनं मधुरं चरितं मधुरं वसनं मधुरं वलितं मधुरम् ॥
चलितं मधुरं भ्रमितं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् २
वेणुर्मधुरो रेणुर्मधुरः पाणिर्मधुरः पादौ मधुरौ ॥
नृत्यं मधुरं सख्यं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम्॥३॥
गीतं मधुरं पीतं मधुरं भुक्तं मधुरं सुप्तं मधुरम् ॥
रूपं मधुरं तिलकं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ४
करणं मधुरं तरणं मधुरं हरणं मधुरं स्मरणं मधुरं ॥

वमितं मधुरं शमितं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ५
गुंजा मधुरा माला मधुरा यमुना मधुरा वीची मधुरा ॥
सलिलं मधुरं कमलं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ६
गोपी मधुरा लीला मधुरा युक्तं मधुरं मुक्तं मधुरम् ॥
इष्टं मधुरं शिष्टं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ॥७॥
गोपा मधुरा गावो मधुरा यष्टिर्मधुरा सृष्टिर्मधुरा ॥
दलितं मधुरं फलितं मधुरं मधुराधिपतेरखिलं मधुरम् ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितं मधुराष्टकं समाप्तम् ।

अथ तत्त्वदीपनिबंधः ।

प्रथमं शास्त्रार्थप्रकरणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

नमो भगवते तस्मै कृष्णायाद्भुतकर्मणे
रूपनामविभेदेन जगत् क्रीडति यो यतः ॥ १ ॥
सात्त्विका भगवद्भक्ता ये मुक्तावधिकारिणः ॥
भवांतसंभवा दैवात्तेषामर्थे निरूप्यते ॥ २ ॥
भगवच्छास्त्रमाज्ञाय विचार्य च पुनःपुनः ॥
यदुक्तं हरिणा पश्चात् संदेहविनिवृत्तये ॥ ३ ॥
एकं शास्त्रं देवकीपुत्रगीतमेको देवो देवकीपुत्र एव ॥

---

१ इष्ट.

मंत्रोऽप्येकस्तस्य नामानि यानि
कर्माप्येकं तस्य देवस्य सेवा ॥ ४ ॥
इत्याकलय्य सततं शास्त्रार्थः सर्वनिर्णयः ॥
श्रीभागवतरूपं च त्रयं वच्मि यथामति ॥ ५ ॥
वेदांते च स्मृतौ ब्रह्मलिंगं भागवते तथा ॥
ब्रह्मेति परमात्मेति भगवानिति शब्द्यते ॥ ६ ॥
त्रितये त्रितयं वाच्यं क्रमेणैव मयात्र हि ॥
वेदाः श्रीकृष्णवाक्यानि व्याससूत्राणि चैव हि ॥
समाधिभाषा व्यासस्य प्रमाणं तच्चतुष्टयम् ॥ ७ ॥
उत्तरं पूर्वसंदेहवारकं परिकीर्तितम् ॥
अविरुद्धं तु यत्त्वस्य प्रमाणं तच्च नान्यथा ॥ ८ ॥
एतद्विरुद्धं यत् सर्वं न तन्मानं कथं च न ॥
अथवा सर्वरूपत्वान्नामलीलाविभेदतः ॥ ९ ॥
विरुद्धांशपरित्यागात् प्रमाणं सर्वमेव हि ॥
द्वापरादौ तु धर्मस्य द्विपरत्वाद् द्वयं प्रमा ॥ १० ॥
विरुद्धवचनानां च निर्णयानां तथैव च ॥
अज्ञरूपो हरिः पूर्वकांडे ब्रह्मतनुः परे ॥ ११ ॥
अवतारी हरिः कृष्णः श्रीभागवत ईर्यते ॥
सूर्यादिरूपधृग् ब्रह्मकांडे ज्ञानांगमीर्यते ॥ १२ ॥

पुराणेष्वपि सर्वेषु तत्तद्रूपो हरिस्तथा ॥
भजनं सर्वरूपेषु फलसिद्ध्यै तथापि तु ॥ १३ ॥
आदिमूर्तिः कृष्ण एव सेव्यः सायुज्यकाम्यया ॥
निर्गुणा मुक्तिरस्माद्धि सगुणा सान्यसेवया ॥ १४ ॥
ज्ञानेऽपि सात्त्विकी मुक्तिर्जीवन्मुक्तिरथापि वा ॥
ज्ञानी चेद्भजते कृष्णं तस्मान्नास्त्यधिकः परः ॥१५॥
बुद्धावतारे त्वधुना कलौ तद्वशगाः सुराः ॥
नानामतानि विप्रेषु भूत्वा कुर्वन्ति मोहनम् ॥ १६ ॥
यथाकथंचित् कृष्णस्य भजनं वारयंति हि ॥
अयमेव महामोहो हीदमेव प्रतारणम् ॥ १७ ॥
यत् कृष्णं न भजेत् प्राज्ञः शास्त्राभ्यासपरः कृती ॥
तेषां कर्मवशानां हि भव एव फलिष्यति ॥ १८ ॥
ज्ञाननिष्ठा तदा ज्ञेया सर्वज्ञो हि यदा भवेत् ॥
कर्मनिष्ठा तदा ज्ञेया यदा चित्तं प्रसीदति ॥ १९ ॥
भक्तिनिष्ठा तदा ज्ञेया यदा कृष्णः प्रसीदति ॥
निष्ठाभावे फलं तस्मान्नास्त्येवेति विनिश्चयः ॥२०॥
निष्ठा च साधनैरेव न मनोरथवार्तया ॥
स्वाधिकारानुसारेण मार्गस्त्रेधा फलाय हि ॥ २१ ॥
अधुना ह्यधिकारास्तु सर्व एव गताः कलौ ॥

कृष्णश्चेत् सेव्यते भक्त्या कलिस्तस्य फलाय हि ॥ २२ ॥
सर्वेषां वेदवाक्यानां भगवद्वचसामपि ॥
श्रौतोऽर्थो ह्ययमेव स्यादन्यः कल्प्यो मतांतरैः ॥ २३ ॥
कृष्णवाक्यानुसारेण शास्त्रार्थं ये वदंति हि ॥
ते हि भागवताः प्रोक्ताः शुद्धास्ते ब्रह्मवादिनः ॥ २४ ॥
एतन्मतमविज्ञाय सात्विका अपि वै हरिम् ॥
मतांतरैर्न सेवंते तदर्थं ह्येष उद्यमः ॥ २५ ॥
प्रपंचो भगवत्कार्यस्तद्रूपो माययाऽभवत् ॥
तच्छक्त्याऽविद्यया त्वस्य जीवसंसार उच्यते ॥ २६ ॥
संसारस्य लयो मुक्तौ न प्रपंचस्य कर्हिचित् ॥
कृष्णस्यात्मरतौ त्वस्य लयः सर्वसुखावहः ॥ २७ ॥
पंचपर्वा त्वविद्या हि जीवगा मायया कृता ॥
आकाशवद्व्यापकं हि ब्रह्म मायांशवेष्टितम् ॥ २८ ॥
सर्वतः पाणिपादांतं सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम् ॥
सर्वतः श्रुतिमल्लोके सर्वमावृत्य तिष्ठति ॥ २९ ॥
अनंतमूर्ति तद्ब्रह्म स्वविभक्तं विभक्तिमत् ॥
बहु स्यां प्रजायेयेति वीक्षा तस्य ह्यभूत् सती ॥ ३० ॥
तदिच्छामात्रतस्तस्माद्ब्रह्मभूतांशचेतनाः ॥
सृष्ट्यादौ निर्गताः सर्वे निराकारास्तादिच्छया ॥ ३१ ॥

विस्फुलिंगा इवाग्नेस्तु सदंशेन जडा अपि ॥
आनंदांशस्वरूपेण सर्वान्तर्यामिरूपिणः ॥ ३२ ॥
सच्चिदानंदरूपेषु पूर्वयोरन्यलीनता ॥
अत एव निराकारौ पूर्वावानंदलोपतः ॥ ३३ ॥
जडो जीवोंतरात्मेति व्यवहारस्त्रिधा मतः ॥
विद्याविद्ये हरेः शक्ती माययैव विनिर्मिते ॥ ३४ ॥
ते जीवस्यैव नान्यस्य दुःखित्वं चाप्यनीशता ॥
स्वरूपाज्ञानमेकं हि पर्व देहेंद्रियासवः ॥ ३५ ॥
अंतःकरणमेषां हि चतुर्धाऽध्यास उच्यते ॥
पंचपर्वा त्वविद्येयं यद्बद्धो याति संसृतिम् ॥ ३६ ॥
विद्ययाऽविद्यानाशे तु जीवो मु(वन्मु)क्तो भविष्यति॥
देहेंद्रियासवः सर्वे निरध्यस्ता भवंति हि ॥ ३७ ॥
तथापि न प्रलीयंते जीवन्मुक्तिगताः स्फुटम् ॥
आसन्यस्य हरेर्वापि सेवया देवभावतः ॥ ३८ ॥
इंद्रियाणां तथा स्वस्य ब्रह्मभावाल्लयो भवेत् ॥
आनंदांशप्रकाशाद्धि ब्रह्मभावो भविष्यति ॥ ३९॥
सायुज्यं वान्यथा तस्मिन्नुभयं हरिसेवया ॥
एवं कदाचिद्भगवान् साक्षात् सर्वं करोत्यजः॥ ४० ॥
कदाचित् पुरुषद्वारा कदाचित् पुनरन्यथा ॥

कदाचित् सर्वमात्मैव भवतीह जनार्दनः ॥ ४१ ॥
महेंद्रजालवत् सर्वं कदाचिन्माययाऽसृजत् ॥
तदा ज्ञानादयः सर्वे वार्तामात्रं न वस्तुनः ॥ ४२ ॥
वियदादि जगत् सृष्ट्वा तदाविश्य द्विरूपतः ॥
जीवांतर्यामिभेदेन क्रीडते स्म हरिः क्वचित् ॥ ४३ ॥
अचिंत्यानंतशक्तेस्तद्यदेतदुपपद्यते ॥
अत एव श्रुतौ भेदाः सृष्टेरुक्ता ह्यनेकधा ॥ ४४ ॥
यथाकथंचिन्माहात्म्यं तस्य सर्वत्र वर्ण्यते ॥
भजनस्यैव सिद्ध्यर्थं तत्त्वमस्यादिकं तथा ॥ ४५ ॥
माहात्म्यज्ञानपूर्वस्तु सुदृढः सर्वतोऽधिकः ॥
स्नेहो भक्तिरिति प्रोक्तस्तया मुक्तिर्न चान्यथा ॥ ४६ ॥

पंचात्मकः स भगवान् द्विषडात्मकोऽभूत्
पंचद्वयीशतसहस्रपरामितश्च ॥
एकः समोऽप्यखिलदोषसमुज्झितोऽपि
सर्वत्र पूर्वगुणकोऽपि बहूपमोऽभूत् ॥ ४७ ॥
निर्दोषपूर्णगुणविग्रह आत्मतंत्रो
निश्चेतनात्मकशरीरगुणैश्च हीनः ॥
आनंदमात्रकरपादमुखोदरादिः ॥
सर्वत्र च त्रिविधभेदविवर्जितात्मा ॥ ४८ ॥

तस्य ज्ञानाद्धि कैवल्यमविद्या विनिवृत्तितः ॥
वैराग्यं सांख्ययोगौ च तपो भक्तिश्च केशवे ॥ ४९ ॥
पंचपर्वेतिविद्येयं यया विद्वान् हरिं विशेत् ॥
सत्त्वसृष्टिप्रवृत्तानां देवानां मुक्तियोग्यता ॥ ५० ॥
तीर्थादावपि या मुक्तिः कदाचित्कस्यचिद्भवेत् ॥
कृष्णप्रसादयुक्तस्य नान्यस्येति विनिश्चयः ॥ ५१ ॥
सेवकं कृपया कृष्णः कदाचिन्मोचयेत् क्वचित् ॥
तन्मूलत्वात् स्तुतिस्तस्य क्षेत्रस्य विनिरूप्यते ॥५२॥
तस्मात्सर्वं परित्यज्य दृढविश्वासतो हरिम् ॥
भजेत श्रवणादिभ्यो यद्विद्यातो विमुच्यते ॥ ५३ ॥
ब्रह्मानंदे प्रविष्टानामात्मनैव सुखप्रमा ॥
संघातस्य विलीनत्वाद्भक्तानां तु विशेषतः ॥ ५४ ॥
सर्वेंद्रियैस्तथा चातःकरणैरात्मनापि हि ॥
ब्रह्मभावात्तु भक्तानां गृहमेव विशिष्यते ॥ ५५ ॥
मोहार्थशास्त्रकलिलं यदा बुद्धेर्विभिद्यते ॥
तदा भागवते शास्त्रे विश्वासस्तेन सत्फलम् ॥ ५६ ॥
जीवस्त्वाराग्रमात्रो हि गंधवद्व्यतिरेकवान् ॥
व्यापकत्वश्रुतिस्तस्य भगवत्त्वेन युज्यते ॥ ५७ ॥
आनंदांशाभिव्यक्तौ तु तत्र ब्रह्मांडकोटयः ॥

प्रतीयेरन् परिच्छेदो व्यापकत्वं च तस्य तत् ॥५८॥
प्रकाशकं तच्चैतन्यं तेजोवत्त्वेन भासते ॥
न प्राकृतेंद्रियैर्ग्राह्यं न प्रकाश्यं च केनचित् ॥५९॥
योगेन भगवद्दृष्ट्या दिव्यया वा प्रकाशते ॥
आभासप्रतिबिंबत्वमेवं तस्य न चान्यथा ॥ ६० ॥
आनंदांशतिरोधानात् तत्तद्धत्वेन भासते ॥
मायाजवनिकाच्छन्नं नान्यथा प्रतिबिंबते ॥ ६१ ॥
तत्र वृत्तेर्द्वासुपर्णाश्रुतेरपि विरुध्यते ॥
गुहां प्रविष्टावित्युक्तेर्भगवद्वचनादपि ॥ ६२ ॥
जीवहानिस्तदा मुक्तिर्जीवन्मुक्तिर्विरुध्यते ॥
लिंगस्य विद्यमानत्वादविद्यायां ततोऽपि हि ॥ ६३ ॥
अधिष्ठातुर्विनष्टत्वान्न देहः स्पंदितुं क्षमः ॥
प्रारब्धमात्रशेषत्वे सुषुप्तस्येव न व्रजेत् ॥ ६४ ॥
तत्त्वमस्यादिवाक्यस्य शोधितस्यापि युक्तितः ॥
न विद्याजनने शक्तिरन्यार्थं तच्च कीर्तितम् ॥ ६५ ॥
ब्रह्मणः सर्वरूपत्वमन्वयुज्य निरूपितम् ॥
अलौकिकं तत्प्रमेयं न युक्त्या प्रतिपद्यते ॥ ६६ ॥
तपसा वेदयुक्त्या च प्रसादात्परमात्मनः ॥
विद्यां प्राप्नोत्युरुक्लेशः कश्चित्सत्ययुगे पुमान् ॥ ६७ ॥

सर्वज्ञत्वं च तस्येष्टं लिंगं तेजोऽप्यलौकिकम् ॥
तत्प्राप्तावपि नो मुक्तिर्जाग्रत्स्वप्नवदुद्भवः ॥ ६८ ॥
अविद्याविद्ययोस्तस्माद्भजनं सर्वथा मतम् ॥
सच्चिदानंदरूपं तु ब्रह्म व्यापकमव्ययम् ॥ ६९ ॥
सर्वशक्ति स्वतंत्रं च सर्वज्ञं गुणवर्जितम् ॥
सजातीयविजातीयस्वगतद्वैतवर्जितम् ॥ ७० ॥
सत्यादिगुणसाहस्रैर्युक्तमौत्पत्तिकैः सदा ॥
सर्वाधारं वश्यमायमानंदाकारमुत्तमम् ॥ ७१ ॥
प्रापंचिकपदार्थानां सर्वेषां तद्विलक्षणम् ॥
जगतःसमवायि स्यात् तदेव च निमित्तकम् ॥ ७२ ॥
कदाचिद्रमते स्वस्मिन् प्रपंचेऽपि क्वचित् सुखम् ॥
यत्र येन यतो यस्य यस्मै यद्यद्यथा यदा ॥ ७३ ॥
स्यादिदं भगवान् साक्षात् प्रधानपुरुषेश्वरः ॥
यः सर्वत्रैव संतिष्ठन्नंतरः संस्पृशेन्न तत् ॥ ७४ ॥
शरीरं तन्न वेदेत्थं योऽनुविश्य प्रकाशते ॥
सर्ववादानवसरं नानावादानुरोधि तत् ॥ ७५ ॥
अनंतमूर्ति तद्ब्रह्म कूटस्थं चलमेव च ॥
विरुद्धसर्वधर्माणामाश्रयो युक्त्यगोचरः ॥ ७६ ॥
आविर्भावतिरोभावैर्मोहनं बहुरूपतः ॥

इंद्रियाणां तु सामर्थ्याददृश्यं स्वेच्छया तु तत् ॥ ७७ ॥
आनंदरूपे शुद्धस्य सत्त्वस्य फलनं यदा ॥
तदा मरकतश्यामभाविर्भावे प्रकाशते ॥ ७८ ॥
चतुर्युगेषु च तथा नानारूपवदेव तत् ॥
उपाधिकालरूपं हि तादृशं प्रतिबिंबते ॥ ७९ ॥
अथवा शून्यवद्गाढव्योमवद्ब्रह्म तादृशम् ॥
प्रकाशते लोकदृष्ट्या नान्यथा दृक् स्पृशेत्परम् ॥८०॥
आत्मसृष्टेर्न वैषम्यं नैर्घृण्यं चापि विद्यते ॥
पक्षांतरेऽपि कर्म स्यान्नियतं तत् पुनर्बृहत् ॥ ८१ ॥
स एव हि जगत्कर्ता तथापि सगुणो न हि ॥
गुणाभिमानिनो ये वै तदंशाः सगुणाः स्मृताः ॥ ८२ ॥
कर्ता स्वतंत्र एव स्यात् सगुणत्वे विरुध्यते ॥
केचिदत्रातिविमलप्रज्ञाः श्रौतार्थबाधनम् ॥ ८३ ॥
कृत्वा जगत्कारणतां दूषयंति हरौ परे ॥
अनाद्यविद्यया बद्धं ब्रह्म तत् किल कारणम् ॥ ८४ ॥
स्वाविद्यया संसरति मुक्तिः कल्पितवाक्यतः ॥
एवं प्रतारणाशास्त्रं सर्वमाहात्म्यनाशकम् ॥ ८५ ॥
उपेक्ष्यं भगवद्भक्तैः श्रुतिस्मृतिविरोधतः ॥
कलौ तदादरो मुख्यः फलं वैमुख्यतस्तमः ॥ ८६ ॥

ज्ञाननाश्यत्वसिद्ध्यर्थं यदेतद्धिनिरूपितम् ॥
तदन्यथैव संसिद्धं विद्याविद्यानिरूपणैः ॥ ८७ ॥
यन्मायिकत्वकथनं पुराणेषु प्रदृश्यते ॥
तदैंद्रजालपक्षेण मतांतरमिति ध्रुवम् ॥ ८८ ॥
नास्ति श्रुतिषु तद्वार्ता दृश्यमानासु कुत्रचित् ॥
वाचारंभणवाक्यानि तदनन्यत्वबोधनात् ॥ ८९ ॥
न मिथ्यात्वाय कल्पंते जगतो व्यासगौरवात् ॥
ज्ञानार्थमर्थवादश्चेच्छ्रुतिः सृष्ट्यादिरूपिणी ॥ ९० ॥
अनंगीकरणाद्युक्तं विधिमाहात्म्ययोर्न तत् ॥
अपवादार्थ एवैतदारोपो वस्तुतो न हि ॥ ९१ ॥
दृढप्रतीतिसिद्ध्यर्थमिति चेत्तन्न युज्यते ॥
मुख्यार्थबाधनं नास्ति कार्यदर्शनतः श्रुतेः ॥ ९२ ॥
ऐंद्रजालिकपक्षेऽपि तत्कर्तृत्वं नटे यथा ॥
मुक्तिस्तदातिनष्टा स्यात् स्वप्नदृष्टगजेष्विव ॥ ९३ ॥
मायादीनां च कर्तृत्वं श्रुतिसूत्रैर्विबाध्यते ॥
अकर्तृत्वं च यत्तस्य माहात्म्यज्ञापनाय हि ॥ ९४ ॥
विरुद्धधर्मबोधाय न युक्त्यैकस्य वारणम् ॥
मायिकत्वं पुराणेषु वैराग्यार्थमुदीर्यते ॥ ९५ ॥
तस्मादविद्यमानत्वकथनं मोहनाय हि ॥

असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्वरम् ॥ ९६ ॥
अपरस्परसंभूतं किमन्यत् कामहैतुकम् ॥
अखंडाद्वैतभाने तु सर्वं ब्रह्मैव नान्यथा ॥ ९७ ॥
ज्ञानाद्विकल्पबुद्धिस्तु बाध्यते न स्वरूपतः ॥
भिन्नत्वं नैव युज्येत ब्रह्मोपादानतः क्वचित् ॥ ९८ ॥
वाचारंभणमात्रत्वाद्भेदः केनोपजायते ॥
सांख्यो बहुविधः प्रोक्तस्तत्रैकः सत्प्रमाणकः ॥ ९९ ॥
अष्टाविंशतितत्त्वानां स्वरूपं यत्र वै हरिः ॥
अन्ये सूत्रे निषिध्यंते योगोऽप्येकः सदाहृतः ॥ १०० ॥
यस्मिन् ध्यानं भगवतो निर्बीजेऽप्यात्मबोधकः ॥
वैराग्यज्ञानयोगैश्च प्रेम्णा च तपसा तथा ॥ १०१ ॥
एकेनापि दृढेनेशं भजन् सिद्धिमवाप्नुयात् ॥
ज्ञाने लयप्रकारा हि जगतो बहुधोदिताः ॥ १०२ ॥
मनसः शुद्धिसिद्ध्यर्थमेकः सांख्यानुलोमतः ॥
इंद्रियाणां देवतात्वभावनाप्रापणे तथा ॥ १०३ ॥
गोविंदासन्यसेवातः प्रापणं नान्यथा भवेत् ॥
अध्यात्मदृढज्ञानाद्वैराग्यं गृहमोचकम् ॥ १०४ ॥
वागादिविलयाः सर्वे तदर्थं मनआदिषु ॥
भावनामात्रतो भाव्या न हि सर्वात्मना लयः ॥१०५॥

मनोमात्रत्वकथनं तदर्थं जगतः क्वचित् ॥
भक्तिमार्गानुसारेण मतांतरगता नराः ॥ १०६ ॥
भजंति बोधयंत्येवमविरुद्धं न बाध्यते ॥
नैकांतिकं फलं तेषां विरुद्धाचरणात् क्वचित् ॥१०७॥
एवं सर्वं ततः सर्वं स इति ज्ञानयोगतः ॥
यः सेवते हरिं प्रेम्णा श्रवणादिभिरुत्तमम् ॥१०८॥
प्रेमाभावे मध्यमः स्याज्ज्ञानाभावे तथादिमः ॥
उभयोरप्यभावे तु पापनाशस्ततो भवेत् ॥ १०९ ॥
तपोवैराग्ययोगे तु ज्ञानं तस्य फलिष्यति ॥
योगयोगे तथाप्रेम स्तुतिमात्रं ततोऽन्यथा ॥ ११० ॥

अर्थोऽयमेव निखिलैरपि वेदावाक्यै
रामायणैः सहितभारतपंचरात्रैः ॥
अन्यैश्च शास्त्रवचनैः सह तत्त्वसूत्रै
र्निर्णीयते सहृदयं हरिणा सदैव ॥ ११ ॥

इति श्रीकृष्णव्यासविष्णुस्वामिमतवर्तिवल्लभदीक्षितविरचिते तत्त्वदीपे शास्त्रार्थकथनं नाम प्रथमं प्रकरणम् ॥ १ ॥

अथ पत्रावलंबनम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

लौकिको वैदिकश्चैव व्यवहारो द्विधा मतः ॥
लोकसिद्धं पुरस्कृत्य वैदिके बोध्यते यथा ॥ १ ॥

लोके शब्दार्थसंबंधो रूपं तेषां च यादृशम् ॥
न विवादस्तत्र कार्यो लोकोच्छित्तिस्तथा भवेत् ॥ २ ॥
ब्रह्मवादे निरुक्तिस्तु न वक्तव्यैवकुत्रचित् ॥
वस्तुतो ब्रह्म सर्वं हि व्यवहारस्तु लोकतः ॥ ३ ॥
ये धातुशब्दा यत्रार्थ उपदेशे प्रकीर्तिताः ॥
तथैवार्थो वेदराशेः कर्तव्यो नान्यथा क्वचित् ॥ ४ ॥
कांडद्वयार्थसिद्ध्यर्थं स्वाध्यायविधिरुच्यते ॥
वाक्यत्रयं तथा वेदे—"स्वाध्यायोऽध्येतव्यः" ॥
"अष्टवर्षं ब्राह्मणमुपनयीत तमध्यापयीत" ॥
"सांगो वेदोऽध्येयो ज्ञेयश्च" इति अनारभ्योक्तमेव हि
एकार्थता तु सर्वत्र विशेषोऽप्युच्यते स्फुटः ॥
स्वाध्यायशब्दो वेदे हि रूढो योगोऽपि वर्तते ॥६॥
सुष्ठु समंतादध्येयः शोभनं नियमैर्युतम् ॥
देशे काले गुरौ स्वस्मिन्येऽपेक्ष्यंते गुणा इह ॥ ७ ॥
आ सर्वतः पुनस्तत्र यथा शंका न जायते ॥
शब्दे ह्यर्थे ह्यनुष्ठाने तथाऽध्येयो हि वैदिकैः ॥ ८ ॥
अपर्णताद्यपहतपाप्मादिसकलैर्गुणैः ॥
प्रजापतिमुखैर्वेदो यथा हि पठितः पुरा ॥ ९ ॥
तादृग्गुणविशिष्टोऽत्र वेदः स्वाध्याय उच्यते ॥
तव्यस्त्वावश्यके प्रोक्तो न विधिर्ज्ञातृबोधनात् ॥१०॥

स्वाध्यायपदतो ज्ञेयं तन्माहात्म्यफलं तथा ॥
ज्ञातृज्ञापनतासिद्ध्यै द्वितीयं वाक्यमीर्यते ॥ ११ ॥
वसुरुद्रादित्यवर्षैस्त्रयो वर्णाः क्रमाद्द्विजाः ॥
अध्याप्या इति तस्यापि नियोगः श्रुतिचोदितः ॥१२॥
पराधीनतया बाले न विधिः श्रुतिचोदितः ॥
तथाध्यापनसिद्ध्यर्थं तृतीयं वाक्यमीर्यते ॥ १३ ॥
सांगेऽधीते तथा ज्ञाते स्वध्यायस्तस्य सिद्ध्यति ॥
अध्यापनप्रयुक्तं हि प्रथमं लिंगयोगतः ॥ १४ ॥
आत्मनेपदतः स्वस्य स्यातां वृत्तिश्च सेत्स्यति ॥
उपनीय तु यः शिष्यं वेदमध्यापयेद् द्विजः ॥१५॥
सरहस्यं तदंगं च तमाचार्यं प्रचक्षते ॥
" आचार्यवान्पुरुषो वेद " ॥
" आचार्यं मां विजानीयाद् ॥
" गच्छेदाचार्यसंसदि" इति ॥
स्वातंत्र्ये वयसा जाते तस्यावश्यकमीर्यते ॥ १६ ॥
मर्यादाभंगतः केचित्कृत्ये विध्यर्थतां जगुः ॥
शब्दार्थमनपेक्ष्यैव निर्णयं च स्वबुद्धितः ॥ १७ ॥
अध्यापनप्रयुक्तं हि तस्मादध्यापनं मतम् ॥

१ अध्ययनम्.

एतर्ह्यपि तथैवैतन्न कार्यं कल्पनं ततः ॥ १८ ॥
तत्र संशयमापन्ना बुद्धिर्वाक्यार्थनिर्णये ॥
एकवाक्यत्वसंदेहादैकार्थ्याभावतः स्फुटम् ॥ १९ ॥
स एकोऽर्थोऽत्र वक्तव्यो यच्छरीरप्रवेशतः ॥
एकार्थतां श्रुतिर्याति तदभावे तु निष्फला ॥ २० ॥
कुंठितैव भवेन्नूनं वेदाध्ययनबोधने ॥
वेदोऽखिलोधर्ममूलं धर्मो यस्यां सदात्मकः ॥ २१ ॥
एवं पूर्वर्षिभिः प्रोक्तं जैमिनिः प्रथमं स्वयम् ॥
निश्चित्य लोकशिक्षार्थमर्थप्राधान्यतस्तथा ॥ २२ ॥
धर्मं विचारयामास प्रामाण्यादिपुरःसरम् ॥
संदेहस्तु पुनर्जातो वेदांतेषु यथा पुरा ॥ २३ ॥
एकवाक्यत्वमेषां हि धर्मकांडे कथं भवेत् ॥
धर्मः पंचविधो द्वेधा षड्भिः संपद्यते तु सः ॥ २४ ॥
देशकालद्रव्यकर्तृमंत्रकर्मविभेदतः ॥
सर्वो वेदस्तेषु लीनो वेदांतेषु विचार्यते ॥ २५ ॥
यदेव विद्ययेत्याह ब्रह्मा ब्रह्मिष्ठ एव च ॥
तज्ज्ञानं तेषु हि प्रोक्तं कर्तृशेषास्ततस्तु ते ॥ २६ ॥
ज्ञाननिष्ठाय देयानि कव्यानीति यथा तथा ॥
फलश्रुत्या पूर्वकांडसमाप्त्या चावगम्यते ॥ २७ ॥

ब्रह्मविद्ब्रह्म भवति परं वाप्नोति कुत्रचित् ॥
"वेदमनूच्य आचार्यः" इत्युक्तोपनिषद्वचः ॥ २८ ॥
शास्त्रांतरेऽप्येवमेव वैदिकानामतस्तथा ॥
अतः स्वतंत्रता वाच्या तथा चेन्नैकवाक्यता ॥ २९ ॥
"वेदोऽखिलो धर्ममूलम्" इत्यादिश्च विरुद्ध्यते ॥
वैदिकानामभिध्यानं स्वरादिनियमैर्युतम् ॥ ३० ॥
वेदा एव न चान्यार्था वाच्या बुद्धिमता क्वचित् ॥
अतो वेदांतवाक्यान्याप्रसिद्धिः वैदिकानामपि तथैव प्रसिद्धिरिति चेत् ॥ एवं लोकसिद्धस्य जगतो लोकप्रतीतिं बाधित्वा ब्रह्मत्वेनालौकिकत्वं संपाद्यत इति अर्धजरतीयन्यायात्तदंतत्वम् ॥ ननु लोकनिपुणाः कथं मन्यंते ॥ शब्दार्थविचारेणेति ब्रूमः ॥ कथम् ॥ शब्दानामर्थे विचार्यमाणे ब्रह्मैव सर्वं भवति॥ घटपटादिशब्दा धर्मवाचका एव भवितुमर्हंति ॥ घटत्वादिविशिष्टवाचका ह्येत इति लोकप्रसिद्धिः ॥ घटत्वमिति घटगतो धर्मः कश्चिद्यत्सद्भावात् घटपदवाच्यताधर्मिणः "तस्य भावस्त्वतलौ" इति त्वो भावप्रत्ययः ॥ भाव इति भूधातोर्घञि रूपम् ॥ भूधातुः सत्तायां व्याप्तौ वा ॥ उभयथापि व्याप-

कस्य सतो वा धर्मस्यवाचको भवति ॥ घञ्चस्त्रार्थे ॥ अन्यथा अनवस्था स्यात् ॥ तथा च घटत्वं नाम सतः व्यापकस्य वा धर्म इत्युक्तं भवति ॥ एवं पटत्वादिष्वपि ॥ तथा च प्रकृत्यर्थः सन् व्यापको वा यदा भवति तदैव प्रत्ययार्थेनैकवाक्यता भवति ॥ ततश्च सर्वेषामेकार्थता स्यात् ॥ अत आकृतिविशेषव्यंग्या धर्मास्ते भिन्ना एव शक्तिसंकोचेन व्यवहारसिद्ध्यर्थमंगीकर्तव्याः ॥ तथा च घटादिशब्दाः अरुणादिशब्दवद्धर्मवाचका न च स्वरूपतः सतो भिन्नाः प्रत्यक्षतः स्वीकर्तव्या इति वाच्यम् ॥ कारणीभूतस्य सतः एकत्वात्कार्ये कुतो भेदः समायाति ॥ मृद इवांशभेदादिति चेत् ॥ अस्तु तर्हि अंशेन भेदः ॥ अस्तिकः संदेहः कार्यकारणयोर्भेद इति चेत् ॥ न कार्ये समवेतत्वात्कारणमप्यस्तीति मंतव्यम् ॥ तथा च कार्ये द्विगुणगुरुत्वापत्तिः, न वा भेदः प्रतीयेत ॥ पिंडावस्था गता घटावस्था जातेत्येव प्रतीतिः ॥ तथा चाकृतिरेव भिन्नेति धर्मभेद एव जात इति वक्तव्यम् ॥ तथा च सतोऽप्यंशेन धर्मभेद एव जगज्जातमिति सदेकमेव ॥ न वांशांशिनोर्भेदः

सिद्ध्यति ॥ पूर्ववदेव द्विगुणभारापत्तेः ॥ अंशाना-
मिव परस्परं भेदो नाम नानात्वं चेत् ॥ ओमित्यत्र
केचित् ॥ "बहु स्याम्" इति श्रुतेः ॥ वस्तुतस्तु
"पूर्णात्पूर्णमुदच्यत" इति श्रुतेर्नांशेन नानात्वम् ॥
कार्यावस्थायां व्यापकत्वस्य तिरोभाव एव ॥ अथा-
न्योन्याभावः स च प्रतियोगितावच्छेदकारोपापवा-
दलक्षणः ॥ तथा च घटत्वं पटत्वं चैकत्र नास्तीत्युक्तं
भवति ॥ नैतत्सारम् ॥ सति द्रव्ये पार्थिवे च द्वयो-
र्विद्यमानत्वात् सर्वगुणप्रसिद्ध्यै तथा प्रकटस्य धर्म-
स्य वैषम्यलक्षणानि बंधना प्रतीतिः नटस्य नानारूपेण
प्रकटस्य रूपद्वये भेदप्रतीतिवत् ॥ श्रुतिस्मृतिविद्व-
त्प्रतीत्या वस्तुनः एकत्वे सिद्धे प्रतीतिर्धर्मनिबंध-
नैव ॥ तर्हि धर्माः स्वतो धर्मिणश्च भिन्ना इति
सिद्धम् ॥ नैतदप्यस्ति ॥ तस्यैव प्रथमं धर्मरूपेणा-
विर्भावात् ॥ "नाऽब्रह्मैवार्थः प्रतीयते" ॥

अतः कृतापि जिज्ञासा कुंठितैव भवेद् ध्रुवम् ॥२१॥
अनारभ्याधीतगार्ह्यस्मार्ता इव भवेद्यदि ॥
प्रक्रिया महता वृत्तिः स्वातंत्र्यं चात्र तेन न ॥२२॥
धर्मार्थकाममोक्षाख्यं श्रेयः स्मार्तं न वैदिकम् ॥

पुरुषेक्षावशेनैते साध्यसाधनतां गताः ॥ ३३ ॥
अलौकिको हि वेदार्थः प्रमाणांतरगो न हि ॥
परमात्मविचारेण ते चत्वारो ह्यलौकिकाः ॥ ३४ ॥
धर्मे ब्रह्मणि च प्रोक्ता विराजमभिपद्यते ॥
अमृती भवति "प्रजापतेरेव सायुज्यमुपैतीदं सर्वं प्रजापतिः ॥ न स पुनरावर्तते ॥ वसीयान्भवति स निमेष्यन् ॥ कामुका एव स्त्रियो भवंति" ॥ "य एवं वेद प्रतितिष्ठति अन्नवानन्नादो भवति ॥ महान्भवति प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन" इत्यादि-फलत्वेन तथैव ते ॥ ३५ ॥

अथ वेदाध्ययनं ब्रह्मचर्ये वेदांताध्ययनं संन्यास इति तद्विचारः पृथगेव समाप्तिश्च श्रूयते शिक्षायां "वेदमनूच्याचार्योंतेवासिनमनुशास्ति" इत्यादिना उपनिषदनंतरं पठिनाचार्यांतरेऽपि गुणोपसंहारन्या-येन पूर्वकांडाध्ययनमेव ब्रह्मचर्ये नोत्तरकांडस्य सौकर्यार्थमेव पाठांतरम् ॥ इदानीं विचारस्तु पश्चा-देवेति नैकवाक्यता ॥ अत एव विचारोऽपि पृथ-गेवं सांगोपनिषद इति पृथक्पुराणेषु निर्देश इति ॥

---

१ पूर्वकांडविचारो जैमिनिना कृतः. उत्तरकांडविचारो व्या-सेन कृत इत्यतस्तथेत्यर्थः.

अथवा कुत्रापि आश्रमे विचारोऽस्तु, नैकवाक्यता, न वेदत्वमुपनिषदाम् ॥ स्वरादिनियमस्तदंतानामपि आचारपरंपरया ॥ वाक्येन तूपयोगो "यदेव विद्यया करोति" इति ॥ तयापि कथमुपयोग इति चेत् ॥ उच्यते ॥ लौकिकेषु पदार्थेषु सांगो यज्ञोऽध्यस्यते वैदिके तत्रार्थे वैदिकता संपद्यत इति ब्रह्मवादेन सर्वस्यापि ब्रह्मत्वेऽवगते ब्रह्मण्येव यज्ञः प्रतिष्ठितोऽपि भवति ॥ अयज्ञकालेऽपि वैदिकत्वं सिद्ध्यति न तु वेदांतत्वम् ॥ कथम् ॥

तत्र कृष्णप्रसादेन मायावादो निराकृतः ॥
आवैदिको महादेवस्तत्र साक्षी न संशयः ॥ १ ॥
ये वैदिका महात्मानस्तेषां चानुमतिस्तथा ॥
अवेदविन्न मनुते मया चोपेक्षितः पुनः ॥ २ ॥
स्थापितो ब्रह्मवादो हि सर्ववेदांतगोचरः ॥
काशीपतिस्त्रिलोकेशो महादेवस्तु तुष्यतु ॥ ३ ॥
कस्यचित्त्वथ संदेहः स मां पृच्छतु सर्वथा ॥
न भयं तेन कर्तव्यं ब्राह्मणानामियं गतिः ॥ ४ ॥
डिंडिस्तु वादितो द्वारि विश्वेशस्य मयात्र हि ॥
विद्वद्भिः सर्वथा श्राव्यं ते हि सन्मार्गरक्षकाः ॥५॥

इति श्रीवल्लभदीक्षितानां पत्रावलंबनमिदं समाप्तम् ।

अथ श्रीभागवतैकादशस्कंधार्थ-निरूपणकारिकाः ।

श्रीगणेशाय नमः ।

निरोधलीलामुक्तानां मुक्तिस्तदनुवर्ण्यते ॥
मुक्तानामाश्रयः कृष्णो नान्येषामिति शास्त्रतः ॥१॥
अनन्यत्वं तदा सिध्येन्न त्वध्यासो मनागपि ॥
प्रपंचविस्मृतिः कृष्णासक्तिश्चाध्याससंभवे ॥ २ ॥
भजनानंदसिद्ध्यर्थं द्विरूपत्वमपीष्यते ॥
एकत्वे शिथिलाध्यासो निरोधेन भविष्यति ॥ ३ ॥
नाशो ज्ञानेन मुक्तस्य सम्यगाश्रयसिद्धये ॥
अवतारवदेवात्र निरूपणमपीष्यते ॥ ४ ॥
यथाधिकारबोधाय सर्वा लीलाः फलावधि ॥
मुक्तिं हित्वाऽन्यथारूपस्वरूपेण व्यवस्थितिः ॥ ५ ॥
लीला भगवतः सेयमाश्रयो भगवानतः ॥
विषयाः सात्त्विका जीवानिर्गुणाश्च द्विरूपतः ॥ ६ ॥
वसुदेवोद्धवौ तत्र विषयौ सत्त्वनिर्गुणौ ॥
अन्यथारूपमीशस्य माययेति हरेः कृपा ॥ ७ ॥
यैर्धर्मास्ते हि वक्तव्या अन्यथारूपनाशकाः ॥
भक्ता एव हि तज्ज्ञाः स्युः सर्वज्ञः केवलं हरिः ॥८॥

स्वरूपेण व्यवस्था तु सर्वज्ञेनैव नान्यथा ॥
आज्ञाकृतिर्निर्भयत्वं नैवास्यामुच्यते स्फुटम् ॥ ९ ॥
जीवस्य यादृशं रूपं तेन नित्यं व्यवस्थितिः ॥
यदौपनिषदं ज्ञानं प्रमया नेह तत्कथा ॥ १० ॥
व्यवस्थाश्रयसिद्धौ तु न तृतीयेऽपि सूचितम् ॥
द्वितीयेऽपि स्फुटं नोक्तं केवलौपनिषत्त्वतः ॥ ११ ॥
अतः सर्वज्ञतासिद्धौ सर्वनिर्णयमुक्तवान् ॥
आदिमध्यावसानेषु मुख्यलीलोच्यते हरेः ॥ १२ ॥
हेतूद्यमफलैर्द्वेधा समग्रा न स्वतःफलाः ॥
अतस्तु प्रथमेऽध्याये लीला भगवतोच्यते ॥ १३ ॥
हेतुरूपा ससामान्या प्रश्नः पूर्वविनिश्चितः ॥ १४ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचिता एकादशस्कंधार्थनिरूपण-
कारिकाः समाप्ताः ॥

अथ श्रीकृष्णप्रेमामृतम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

एकदा कृष्णविरहाद्ध्यायंती प्रियसंगमम् ॥
मनोवांछपनिरासाय जल्पंतीदं मुहुर्मुहुः ॥ १ ॥
कृष्णः कृष्णेंदुरानंदो गोविंदो गोकुलोत्सवः ॥

---

१ मनोऽव्यथा लिग- पा० इति मम प्रतिभाति

गोपालो गोपगोपीशो वल्लवेंद्रो व्रजेश्वरः ॥ २ ॥
प्रत्यहं नूतनतरस्तरुणानंदविग्रहः ॥
आनंदकसुखस्वामी संतोषाक्षयकोशभूः ॥ ३ ॥
आभीराभिनवानंदः परमानंदकंदलः ॥
वृंदावनकलानाथो व्रजानंगनवांकुरः ॥ ४ ॥
नयनानंदकुसुमो व्रजभाग्यफलोदयः ॥
प्रतिक्षणातिसुखदो मोहनो मधुरद्युतिः ॥ ५ ॥
सुधानिर्यासनिचयः सुंदरः शीतलाकृतिः ॥
नवयौवनसंभिन्नश्यामामृतरसार्णवः ॥ ६ ॥
इंद्रनीलमणिस्वच्छो दलितांजनचिक्कणः ॥
इंदीवरसुखस्पर्शो नीरदस्निग्धसुंदरः ॥ ७ ॥
कर्पूरागरुकस्तूरीकुंकुमाक्तांगधूसरः ॥
संकुंचितकचग्रस्तोल्लसच्चारुशिखंडकः ॥ ८ ॥
मत्तालिविभ्रमत्पारिजातपुष्पावतंसकः ॥
आननेंदुजितानंतपूर्णशारदचंद्रमाः ॥ ९ ॥
श्रीमल्ललाटपाटीरतिलकालकरंजितः ॥
लीलोन्नतभ्रूविलासो मदालसविलोचनः ॥ १० ॥
आकर्णारक्तसौंदर्यलहरीदृष्टिमंथरः ॥
घूर्ण्यमानस्वनयनः सर्वीक्षणविचक्षणः ॥ ११ ॥

अपांगेरितसौभाग्यतरलीकृतलोचनः ॥
ईषन्मुद्रितलोलाक्षः सुनासापुटसुंदरः ॥ १२ ॥
गंडप्रांतोल्लसत्कर्णमकराकृतिकुंडलः ॥
प्रसन्नानंदवदनो जगदाह्लादकाननः ॥ १३ ॥
सस्मेराधरलावण्यप्रकाशीकृतदिङ्मुखः ॥
सिंदूरारुणसुस्निग्धमाणिक्यदशनच्छदः ॥ १४ ॥
पीयूषाधिकमाध्वीकसूक्तश्रुतिरसायनः ॥
त्रिभंगललितस्तिर्यग्ग्रीवस्त्रैलोक्यमोहनः ॥ १५ ॥
कुंचिताधरसंसक्तकूजद्वेणुविनोदवान् ।
कंकणांगदकेयूरमुद्रिकाविलसद्भुजः ॥ १६ ॥
स्वर्णसूत्रसुविन्यस्तकौस्तुभामुक्तकंधरः ॥
मुक्ताहारलसद्वक्षःस्फुरच्छ्रीवत्सलांछनः ॥ १७ ॥
आपीनहृदयो नीपमाल्यवान्बंधुरोदरः ॥
संवीतपीतवसनो रशनाविलसत्कटिः ॥ १८ ॥
अंतरीयपटीबंधप्रपदांदोलितांचलः ॥
अरविंदपदद्वंद्वकलक्वणितनूपुरः ॥ १९ ॥
बंधूकारुणमाधुर्यसुकुमारपदांबुजः ॥
नखचंद्रजिताशेषदर्पणेषु मणिप्रभः ॥ २० ॥
ध्वजवज्रांकुशांभोजराजच्चरणपल्लवः ॥

त्रैलोक्याद्भुतसौंदर्यपरिपाकमनोहरः ॥ २१ ॥
साक्षात्केलिकलामूर्तिः परिहासरसार्णवः ॥
यमुनोपवनश्रेणीविहारी व्रजनागरः ॥ २२ ॥
गोपांगनाजनासक्तो वृंदारण्यपुरंदरः ॥
आभीरनागरीप्राणनायकः कामशेखरः ॥ २३ ॥
यमुनानाविको गोपीपारावारकृतोद्यमः ॥
राधावरुंधनरतः कदंबवनमंदिरः ॥ २४ ॥
व्रजयोषित्सदाहृद्यो गोपीलोचनतारकः ॥
जीवनानंदरसिकः पूर्णानंदकुतूहलः ॥ २५ ॥
गोपिकाकुचकस्तूरीपंकिलः कोकिलालसः ॥
अलक्षितकुटीरस्थो राधासर्वस्वसंपुटः ॥ २६ ॥
बल्लवीवदनांभोजमधुपानमधुव्रतः ॥
निगूढरसविद्गोपीचित्ताह्लादकलानिधिः ॥ २७ ॥
कालिंदीपुलिनानंदी क्रीडाताांडवपंडितः ॥
आभीरिकानवानंगरंगभूमिसुधाकरः ॥ २८ ॥
विदग्धगोपवनिताचित्ताकूतविनोदवान् ॥
नानोपायनपाणिस्थगोपनारीगणावृतः ॥ २९ ॥
वांछाकल्पतरुः कामकलारसशिरोमणिः ॥
कंदर्पकोटिलावण्यः कोटींदुललितद्युतिः ॥ ३० ॥

नवीनमधुरस्नेहः प्रेयसीप्रेमसंचयः ॥
गोपीमनोरथाक्रांतो नाट्यलीलाविशारदः ३१ ॥
जगत्त्रयमनोमोहकरो मन्मथमन्मथः ॥
गोपसीमंतिनीशश्वद्भावापेक्षापरायणः ॥ ३२ ॥
प्रत्यंगरभसावेशप्रमदाप्राणवल्लभः ॥
रासोल्लासमदोन्मत्तो राधिकारतिलंपटः ॥ ३३ ॥
खेलालीलापरिश्रांतः स्वेदांकुरचिताननः ॥
गोपिकांकुलसच्छ्रीमान्मलयानिलसेवितः ॥ ३४ ॥
इत्येवं प्राणनाथस्य प्रेमामृतरसायनम् ॥
यः पठेच्छ्रावयेद्वापि स प्रेम्णि प्रमिलेद्ध्रुवम् ॥ ३५ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितं प्रेमामृतं संपूर्णम् ।

अथ श्रीनंदकुमाराष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

सुंदरगोपालम् उ[1]रवनमालं नयनविशालं दुःखहरं
वृंदावनचंद्रमानंदकंदं परमानंदं धरणिधरम् ॥ वल्ल-
भघनश्या[2]मं पूर्णका[3]मम् अत्यभिरामं प्रीतिकरं भज
नंदकुमारं सर्वसुखसारं तत्त्वविचारं ब्रह्म परम् ॥१॥
सुंदरवारिजवदनं निर्जितमदनम् आनंदसदनं मुकु-

---

१ उरूवन. २ घनशोभंपू. ३ पूर्णसुकामम्. ४ इति पा० ममप्रतिभाति.

टधरं गुंजाकृतिहारं विपिनविहारं परमोदारं चीरहरम्॥
वल्लभपटपीतं कृतउ[2]पवीतं करनवनीतं विबुधवरं
भजनंदकुमारं सर्वसुखसारं तत्त्वविचारं ब्रह्म परम्॥२॥
शोभितसुखमूलं यमुनाकूलं निपँ[3]टअतूलं सुखदवरं
मुखमंडितरेणुं चारितधेनुं वादितवेणुं मधुरसुरम्॥ वल्ल
भमतिविमलं शुभपदकमलं नखरुचिविमलं तिमिरहरं
भज नंदकुमारं सर्वसुखसारं तत्त्वविचारं ब्रह्मपरम्॥३॥
शिरमुकुटसुदेशं कुंचितकेशं नटवरवेषं कामवरं माया-
कृतमनुजं हलधरसहजं प्रतिहतदनुजं भारहरम् ॥
वल्लभव्रजपालं सुभगसुचालं हितमनुकालं भाववरं
भज नंदकुमारं सर्वसुखसारं तत्त्वविचारं ब्रह्म परम्॥४॥
इंदीवरभासं प्रकटसुरासं कुसुमविकासं वंशिधरं हित-
मन्मथमानं रूपनिधानं कृतकलिगानं चित्तहरम् ॥
वल्लभमृदुहासं कुंजनिवासं विविधविलासं केलिकरं
भज नंदकुमारं सर्वसुखसारं तत्त्वविचारं ब्रह्म परम्॥५॥
अतिपरमप्रवीणं पालितदीनं भक्ताधीनं कर्मकरं मोह-
नमतिधीरं कणिर्वलिधारं हतपतवीरं तरलतरम् ॥

---

१ वल्लभपीतपटं. २ कृतमंवीत. ३ निरुपमशीलं. ४ वंशवर इति पा० ममप्रतिभाति. ५ कल्विवल्विवारं. अथवा वल्किवल्किवार.

वल्लभव्रजरमणं वारिजवदनं जलधरशमनं शैलधरं भज नंदकुमारं सर्वसुखसारं तत्त्वविचारं ब्रह्म परम्॥६॥ जलधररुचिकायं ललितत्रिभंगं बहुकृतिरंगं रसिकवरं गोकुलपरिवारं मदनाकारं कुंजविहारं गूढनरम् ॥ वल्लभव्रजचंन्द्रं सुभगसुच्छंदं परमानंदं भ्रांतिहरं भज नंदकुमारं सर्वसुखसारं तत्त्वविचारं ब्रह्म परम्॥७॥ वंदितचरणयुगं पावनकरणं जगदुद्धरणं विमलधरं[1] कालियशिरगमनं कृतफणिनमनं घातितयमनं[2] मृदुलतरम् ॥ वल्लभदुःखहरं निर्मलचरणम् अशरणशरणं मुक्तिकरं भज नंदकुमारं सर्वसुखसारं तत्त्वविचारं ब्रह्म परम् ॥ ८ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितं श्रीनंदकुमाराष्टकं संपूर्णम् ।

अथ श्रीगिरिराजधार्यष्टकम् ।

श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ।

भक्ताभिलाषाचरितानुसारी दुग्धादिचौर्येण यशोविविसारी ॥ कुमारतानंदितघोषनारिर्मम प्रभुः श्रीगिरिराजधारी ॥ १ ॥ व्रजांगनावृंदसदाविहारी अंगैर्गु-

---

१ विमलकरं. २ घातितयमुनं इति पा० ममप्रतिभाति.

हांगारतमोपहारी ॥ क्रीडारसावेशतमोभिसारी मम प्रभुः श्रीगिरिराजधारी ॥ २ ॥ वेणुस्वनानंदितपन्नगारी ॥ रसातलानृत्यपदप्रचारी ॥ क्रीडन् वयस्याकृतिदैत्यमारी ॥ मम प्रभुः श्रीगिरिराजधारी ॥ ३ ॥ पुलिंददाराहितशंबरारी रमासदोदारदयाप्रकारी ॥ गोवर्धने कंदफलोपहारी मम प्रभुः श्रीगिरिराजधारी ॥ ४ ॥ कलिंदजाकूलदुकूलहारी कुमारिकाकामकलावितारी ॥ वृंदावने गोधनवृंदचारी मम प्रभुः श्रीगिरिराजधारी ॥ ५ ॥ व्रजेंद्रसर्वाधिकशर्मकारी महेंद्रगर्वाधिकगर्वहारी ॥ वृंदावने कंदफलोपहारी मम प्रभुः श्रीगिरिराजधारी ॥ ६ ॥ मनःकलानाथतमोविदारी वंशीरवाकारिततत्कुमारिः॥ रासोत्सवोद्वेल्लरसाब्धिसारी मम प्रभुः श्रीगिरिराजधारी ॥ ७ ॥ मत्तद्विपोद्दामगतानुकारी लुंठत्प्रसूनाप्रपदीनहारी ॥ रामो[1]रसस्पर्शकरप्रसारी मम प्रभुः श्रीगिरिराजधारी ॥ ८॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितं गिरिराजधार्यष्टकं संपूर्णम् ।

---

१ रामोरुसंस्प. इति पा० ममप्रतिभाति.

अथ श्रीकृष्णाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीगोपगोकुलविवर्धन नंदसूनो ॥ राधापते व्रजजनार्तिहरावतार ॥ मित्रात्मजातटविहारण दीनबंधो ॥ दामोदराच्युत विभो मम देहि दास्यम् ॥१॥ श्रीराधिकारमण माधव गोकुलेंद्र ॥ सूनो यदूत्तम रमार्चितपादपद्म ॥ श्रीश्रीनिवास पुरुषोत्तम विश्वमूर्ते गोविंद यादवपते मम देहि दास्यम् ॥ २ ॥ गोवर्धनोध्दरण गोकुलवल्लभाद्यवंशोध्दटालयहरेऽखिललोकनाथ ॥ श्रीवासुदेव मधुसूदन विश्वनाथ विश्वेश गोकुलपते मम देहि दास्यम् ॥ ३ ॥ रासोत्सवप्रिय बलानुज सत्त्वराशे भक्तानुकंपित भवार्तिहराधिनाम ॥ विज्ञानधाम गुणधाम किशोरमूर्ते सर्वेश मंगलतनो मम देहि दास्यम् ॥ ४ ॥ सद्धर्मपाल गरुडासन यादवेंद्र ब्रह्मण्यदेव यदुनंदनभक्तिदान ॥ संकर्षण प्रियकृपाऽऽलय देव विष्णो सत्यप्रतिज्ञ भगवन् मम देहि दास्यम् ॥ ५ ॥ गोपीजनप्रियतमक्रिययैकलभ्य राधावरप्रिय वरेण्य शरण्यनाथ ॥ आश्चर्यबाल वरदेश्वर पूर्णकाम विद्-

त्तमाश्रय विभो मम देहि दास्यम् ॥ ६ ॥ कंदर्पकोटिमदहारण तीर्थकीर्ते विश्वैकवंद्य करुणार्णव तीर्थपाद ॥ सर्वज्ञ सर्ववरदाश्रय कल्पवृक्ष नारायणाखिलगुरो मम देहि दास्यम् ॥ ७ ॥ वृंदावनेश्वर मुकुंद मनोज्ञवेष वंशीविभूषितकरांबुज पद्मनेत्र ॥ विश्वेश केशव व्रजोत्सव भक्तिवश्य देवेश पांडवपते मम देहि दास्यम् ॥ ८ ॥ श्रीकृष्णस्तवरत्नमष्टकमिदं सर्वार्थदं वर्ण्यतां भक्तानां च हितं हरेश्च नितरां यो वै पठेत्पावनम् ॥ तस्यासौ व्रजराजसूनुरतुलां भक्तिं स्वपादांबुजे सत्सेव्ये प्रददाति गोकुलपतिः श्रीराधिकावल्लभः ॥ ९ ॥

इति श्रीमद्वल्लभाचार्यविरचितं श्रीकृष्णाष्टकं समाप्तम् ।

अथ गोपीजनवल्लभाष्टकम् ।

श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ।

नवाम्बुदानीकमनोहराय प्रफुल्लराजीवविलोचनाय वेणुस्वनैर्मोदितगोकुलाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥१॥ किरीटकेयूरविभूषिताय ग्रैवेयमालाम-

---

१ सदोत्सव.

णिरंजिताय ॥ स्फुरच्चलत्कांचनकुंडलाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ २ ॥ दिव्यांगनावृंदनिषेविताय स्मितप्रभाचारुमुखांबुजाय ॥ त्रैलोक्यसंमोहनसुंदराय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ३ ॥ रत्नादिमूलालयसंश्रिताय कल्पद्रुमच्छायसमाश्रिताय ॥ हेमस्फुरन्मंडलमध्यगाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ४ ॥ श्रीवत्सरोमावलिरंजिताय वक्षःस्थले कौस्तुभभूषिताय ॥ सरोजकिंजल्कनिभांशुकाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ५ ॥ दिव्यांगुलीयांगुलिरंजिताय मयूरपिच्छच्छविशोभिताय ॥ वन्यस्रजालंकृतविग्रहाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ६ मुनींद्रवृंदैरभिसंस्तुताय क्षरत्पयोगोकुलगोकुलाय ॥ धर्मार्थकामामृतसाधकाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ७ ॥ एनस्तमःस्तोमदिवाकराय भक्तस्य चिंतामणिसाधकाय ॥ अशेषदुःखामयभेषजाय नमोस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ८ ॥

इति श्रीमद्वल्लभाचार्यविरचितं गोपीजनवल्लभाष्टकं समाप्तम् । श्रीहरिरायजीविरचितमिति केचित् ।

अथ पंचश्लोकी ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

गृहं सर्वात्मना त्याज्यं तच्चेत्त्यक्तुं न शक्यते ॥
कृष्णार्थं तत्प्रयुंजीत कृष्णोऽनर्थस्य[1] मोचकः ॥ १ ॥
संगः सर्वात्मना त्याज्यः स चेत्त्यक्तुं न शक्यते ॥
स सद्भिः सह कर्तव्यः संतः संगस्य भेषजम् ॥ २ ॥
अनुकूले कलत्रादौ विष्णोः[2] कार्याणि कारयेत् ॥
उदासीने स्वयं कुर्यात् प्रतिकूले गृहं त्यजेत् ॥ ३ ॥
तत्त्यागे दूषणं नास्ति यतः कृष्णबहिर्मुखाः ॥
अनुकूलस्य संकल्पः प्रतिकूलविसर्जनम् ॥ ४ ॥
रक्षिष्यत्यतिविश्वासो[3] भर्तृत्वे वरणं यथा ॥
आत्मनैवेद्यकार्पण्ये षड्विधा शरणागतिः ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्वल्लभार्यकृता पंचश्लोकी समाप्ता ।

अथ न्यासादेशः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

न्यासादेशेषु धर्मत्यजनवचनतोऽकिंचनाधिक्रियोक्ता कार्पण्यं वांगमुक्तं मदितरभजनापेक्षणं वा व्यपोढम् ॥ दुःसाध्येच्छोद्यमौ वा क्वचिदुपशमितावेव-

---

१ कृष्णः संसार. २ भगवत्कर्म. ३ रक्षिष्य.

न्यसंमेलने वा ब्रह्मास्त्रन्याय उक्तस्तदिह न विहतो धर्म आज्ञादिसिद्धः ॥ १ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितो न्यासादेशः समाप्तः ।

अथ श्रीमद्भागवतदशमस्कंधार्थानुक्रमणिका ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

राजप्रश्नो हरेर्जन्मकारणं भूमिसांत्वनम् ॥
कंसबोधनषट्पुत्रवधः कंसभयं नृषु ॥ १ ॥
मायाज्ञापनदेवादिस्तुतिः कृष्णसमुद्भवः ॥
वर्णनं कृष्णरूपस्य वसुदेवस्य संस्तुतिः ॥ २ ॥
देवक्यादिपुराकृत्यकथनं जगदीशितुः ॥
गोकुले नयनं कन्यामारणे तद्विभाषणम् ॥ ३ ॥
सांत्वनं वसुदेवस्य मोचनं भार्यया सह ॥
कंसदुर्मंत्रदैत्येषु साधुबालउपद्रवः ॥ ४ ॥
प्रादुर्भूते व्रजे कृष्णे व्रजराजमहोत्सवः ॥
मथुरागमनं नंदवसुदेवसमागमः ॥ ५ ॥
पूतनासुपयःपानं नंदगोपादिविस्मयः ॥
शकटव्यत्ययो दैत्यचक्रवातवधः शिशोः ॥ ६ ॥

संलालने मुखे धात्र्या जृंभणे विश्वदर्शनम् ॥
रामकेशवयोर्नाम्नः करणं केलिरेतयोः ॥ ७ ॥
चौर्ये गोपवधूगेहे प्रसंगाद्भक्षणं मृदः ॥
दर्शनं विश्वरूपस्य नंदभाग्यपुराकथा ॥ ८ ॥
चौर्यं हैयंगवस्याथ बंधनं दामभिर्बलात् ॥
यमलार्जुनताशापो भंगश्चैव स्तुतिस्तयोः ॥ ९ ॥
बालक्रीडोपनंदादिमंत्रणं गमनं ततः ॥
वृंदावने तयोः क्रीडा वयस्यैर्वनचारिणोः ॥ १० ॥
वत्सासुरस्य च वधो बकाघासुरयोरपि ॥
भोजनं सखिभिस्तीरे यमुनाया हरेर्मुदा ॥ ११ ॥
वत्सापहरणं[1] धात्रा कृष्णत्वं वत्सपालयोः ॥
ब्रह्मणो मोहगमनं स्तुतिः कृष्णरतिर्गतिः ॥ १२ ॥
गोचारणे महाकायधेनुकादिवधस्तथा[2] ॥
व्रज आगमनं कृष्णो[3] गोपीनेत्रमहोत्सवः ॥ १३ ॥
मृतान् विषांभःपानेन गोपान् हरिरजीवयत् ॥
कालीयदमने स्तोत्रं तद्भार्याणां प्रलापनम् ॥ १४ ॥
ह्रदे कालीयसंबंधकथनं वह्निमोचनम् ॥

---

१ वत्साद्याहरणं. २ वधस्ततः. ३ व्रजे कृष्णस्यागमनं इति मम प्रतिभाति.

क्रीडाप्रलंबनिधनं दावाग्नेर्मोचनं गवाम् ॥
वर्षाशरद्वर्णनं च गोपीनां वचनामृतम् ॥ १५ ॥
व्रतं गोकुलकन्यानां वस्त्राणां हरणं मुदा ॥
वनभाग्यकथा गोपप्रार्थना प्रेषणं मखे ॥ १६ ॥
विप्रभार्याप्रसादश्च पश्चात्तापो द्विजन्मनाम् ॥
यागभंगो महेंद्रस्य धृतिर्गोवर्धनस्य च ॥ १७ ॥
सुरेंद्रगर्वहरणं गर्गगीतस्य वर्णनम् ॥
गोपशंकापगमनमिंद्रधेन्वभियाचनम् ॥ १८ ॥
नंदस्य मोक्षणं गोपवैकुंठागमनं ततः ॥
पंचाध्याय्यां निशि क्रीडा सर्पान्नंदस्य मोक्षणम् ॥१९॥
शंखचूडवधः पश्चाद् गोपीगीतं वृषार्दनम् ॥
कंसनारदसंवादः कंसाक्रूरकथा ततः ॥ २० ॥
केशिनो निधनं कृष्णान्नारदर्षिकथा ततः ॥
व्योमासुरवधोऽक्रूरागमनं गोकुलेषु[1] च ॥ २१ ॥
दर्शनानंदहृष्टात्मरोमांचो गद्गदा गिरः ॥
संवादो रामकृष्णाभ्यां वर्णितं कंसचेष्टितम् ॥ २२ ॥
रामकृष्णप्रयाणं च तथा गोपीप्रलापनम् ॥
मथुरागमनं मध्ये ह्रदे कृष्णस्य दर्शनम् ॥ २३ ॥

---

१ नंदगोकुले.

स्तुतिः पुरगतिः पश्चाद्दर्शनं पुरसंपदः ॥
रजकस्य शिरश्छेदो वायकस्य वरादयः ॥ २४ ॥
सुदाम्नो वरदानं च कुब्जासंदर्शनं हरेः ॥
धनुर्भंगः सैन्यवधः कंसदुर्हेतुदर्शनम् ॥ २५ ॥
रंगोत्सवे कुवलयापीडयुद्धविघातनम् ॥
दर्शनं रामकृष्णस्य पौराणां प्रेमदर्शनम् ॥ २६ ॥
मल्लानां निधनं रंगे कंसस्य सह बंधुभिः ॥
पित्रोश्च सांत्वनं सर्वसुहृदां परितोषणम् ॥ २७ ॥
उग्रसेनाभिषेकश्च नंदादिव्रजप्रेषणम् ॥
ईषद्द्विजातिसंस्कारः पठनं च गुरोर्गृहे ॥ २८ ॥
मृतपुत्रप्रदानं च गुरोः पंचजनार्दनम् ॥
पुनरागमनं शौरेर्मधुपुर्यां महोत्सवः ॥ २९ ॥
उद्धवप्रेषणं गोपीविलापपरिसांत्वनम् ॥
कुब्जारतिस्तथाक्रूरप्रेषणं गजसाह्वये ॥ ३० ॥
पांडवेषु च वैषम्यं धृतराष्ट्रस्य बोधनम् ॥
इत्येवं दशमस्कंधपूर्वार्धे विनिरूपितम् ॥ ३१ ॥
जामातृवधसंतप्तजरासंधचमूवधः ॥
बहुशः सेनयोद्वेगो द्वारकादुर्गकारणम् ॥ ३२ ॥
यवनस्य वधो दृष्ट्वा मुचुकुंदस्य संस्तुतिः ॥

वरं दत्त्वा ततो म्लेच्छवधं कृत्वा धने ततः ॥३३॥
नीयमाने वैरैर्हमजरासंधात्पलायनम् ॥
रैवताद्रेवतीकन्या बलदेवसमर्पणम् ॥ ३४ ॥
रुक्मिणीप्रियसंदेशश्रवणादखिलान्रिपून् ॥
निर्जित्य निर्गमो गेहादंबिकाया हृतिर्बलात् ॥३५॥
चैद्यसांत्वनमुर्वीशैस्ततो रुक्मिसमागमः ॥
युद्धाक्षेपापराधे च मुंडनं तस्य कृष्णतः ॥ ३६ ॥
रुक्मिणीदुःखशमनं रामवाक्यं च मोक्षणम् ॥
ततो विवाहो रुक्मिण्या विधिवत्स्वपुरे तदा[1] ॥३७॥
प्रद्युम्नोत्पत्तिकथनं हरणं सूतिकागृहात् ॥
मायावत्योक्तवृत्तांतः शंबरस्य वधस्ततः ॥ ३८ ॥
पुनरागमनं गेहे संतोषो द्वारकौकसाम् ॥
सूर्यात्स्यमंतकप्राप्तिर्याचनं तस्य वै हरेः ॥ ३९ ॥
तत्संबंधात्प्रसेनस्य वधोऽकीर्तिर्हरेस्तथा ॥
तन्मार्जनाय ऋक्षस्य गेहे गमनमेतयोः ॥ ४० ॥
ज्ञात्वा सुरर्षभं युद्धाज्जांबवत्याः समर्पणम् ॥
सत्राजितस्य प्राप्तस्य स्वतो दानं मुरारिणा ॥ ४१ ॥
विवाहः सत्यभामाया दत्तायाः प्रीतये हरेः ॥
रामेण सह कृष्णस्य गमनं गजसाह्वये ॥ ४२ ॥

---

१ मुदा.

अक्रूरकृतवर्मभ्यां प्रेरिताच्छतधन्वनः ॥
सत्राजितवधो मध्ये कृष्णाच्छतधनोर्वधः ॥ ४३ ॥
रामस्य मिथिलायात्रा गदाशिक्षा सुयोधने ॥
अक्रूरमणिदानं च शक्रप्रस्थे हरेर्गतिः ॥ ४४ ॥
कालिंद्या संगतिः शौरेर्विवाहः स्वपुरे ततः ॥
मित्रविंदाहृतिर्नाग्नजित्युद्वाहोऽत एव च[1] ॥ ४५ ॥
भद्राया लक्ष्मणायाश्च विवाहो मुरघातिना ॥
पितुस्तैस्तनयानां[2] च नरकस्य च घातनम् ॥ ४६ ॥
भूमिस्तुती राजकन्याप्रेषणं स्वपुरे ततः ॥
गत्वा महेंद्रभवनं पारिजाताहृतिर्बलात् ॥ ४७ ॥
उद्वाहो राजकन्यानां रुक्मिणीकृष्णकौतुकम् ॥
कृष्णभार्याकथा पुत्रनामान्युद्वाहपर्वणि ॥ ४८ ॥
रामाद्रुक्मिवधो द्यूते बाणस्य हरसंकथा ॥
उषास्वप्नकथा चित्रलेखया हरणं हरेः ॥ ४९ ॥
पौत्रस्य बंधनं चापि बाणयादवसंयुगे ॥
कृष्णशंकरयोर्युद्धं ज्वरसंस्तवनं ततः ॥ ५० ॥
बाणबाहुच्छिदा रुद्रस्तुतिर्बाणाभयं वरः ॥
उषाप्राप्तिर्नृगाख्यानं बलभद्रव्रजागमः ॥ ५१ ॥
गोपीविलापो रामस्य स्तुतिर्गोपीभिरेव च ॥

---

१ वासो. २ मुदैव च. ३ पीठतत्तयानां.

यमुनाकर्षणं काशिपतिपौंड्रकघातनम् ॥ ५२ ॥
काशिदाहः स्वकृत्यांतो द्विविदस्य बलाद्वधः ॥
लक्ष्मणाहरणं रामविक्रमो गजसाह्वये ॥ ५३ ॥
नारदेन हरेर्लीलादर्शनं गृहमेधिनाम् ॥
आह्निकं वासुदेवस्य राज्ञां विज्ञापनं तृषेः ॥ ५४ ॥
मंत्रणादुद्धवस्येंद्रप्रस्थे गमनमीशितुः ॥
जरासंधवधः स्तोत्रं राज्ञां सत्कृतिरेव च ॥ ५५ ॥
राजसूये हरेः पूजा शिशुपालवधस्तथा ॥
दुर्योधनाभिमानस्य भंगः प्रद्युम्नशाल्वयोः ॥ ५६ ॥
युद्धं त्रिणवरात्रं च हरेरागमनं ततः ॥
शाल्वस्य दंतवक्रस्य तद्भ्रातुर्लीलया वधः ॥ ५७ ॥
तीर्थयात्राथ रामस्य मध्ये सूतवधस्ततः ॥
तत्पुत्रस्थापनं तत्र बल्वलस्य वधस्ततः ॥ ५८ ॥
यात्रासमस्ततीर्थानामृषिभिर्याजनं बलात् ॥
भक्तानां जन्मसाफल्यं पृथुकाख्यानमेव च ॥५९॥
सूर्योपरागे निखिलैः कुरुक्षेत्रे समागमः ॥
बंधुभिर्वसुदेवस्य गोपिकापरिसांत्वनम् ॥ ६० ॥
कृष्णभार्याविवाहानां कथनं विस्मयो नृणाम् ॥
ऋषीणां गमनं तत्र कृष्णेन प्रतिपूजनम् ॥ ६१ ॥

---

१ स्वकृत्यादि. २ गृहमेधिनः.

वसुदेवस्य संप्रश्नो नारदोक्तिरथोत्तरम् ॥
याजनं तस्य ऋषिभिः प्रमोदोऽखिलदेहिनाम् ॥६२॥
वसुदेवस्य विज्ञानं देवक्याः षट्सुतागमे ॥
बलिकृष्णस्तुतिकथा षण्णां गमननिर्गमे ॥ ६३ ॥
सुभद्राविजयोद्वाहो मिथिलागमनं हरेः ॥
मैथिलश्रुतदेवाभ्यां पूजनं गतिरेतयोः ॥ ६४ ॥
वेदस्तुतिर्हरेर्भक्त्या दारिद्र्यविनिरूपणम् ॥
आशुतोषकथा शंभोरनर्थोऽस्य वरस्य च ॥ ६५ ॥
वृकासुरवधे बुद्धेर्मोचनं गिरिजापतेः ॥
मृतपुत्रप्रदानं च विप्रस्य स्वालयाद्धरेः ॥ ६६ ॥
हरेरेवास्ति देवत्वं भृगुवाक्यैश्च निश्चयः ॥
क्रीडा स्त्रीभिर्हरेः पूजा विरहात् स्त्रीविभाषणम् ६७
महारथानां नामानि हरेर्वंशावलिस्तथा ॥
यादवानंत्यमित्येवमुत्तरार्धे निरूपितम् ॥ ६८ ॥

इति श्रीमद्वल्लभदीक्षितविरचिता श्रीमद्भागवतदशमस्कंधार्थानुक्रमणिका समाप्ता ।

अथ गायत्रीभाष्यम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

ॐभूर्भुवः स्वः ॐतत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥ धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ अस्यायमर्थः ॥

यद्यपि प्रणवो व्याहृतयश्च तथा भवंति तथापि तेषामर्थः स्पष्ट एवेति गायत्र्यर्थो निरूप्यते गायत्र्यंतर्गततच्छब्दव्याख्यानं सत्यं परमिति कालत्रयाबाधितं सर्वलोकप्रसिद्धं सत्यं परं श्रेष्ठं पुरुषोत्तमरूपं सर्ववेदप्रसिद्धमिति सवितुरित्युक्तम् ॥ प्रसवितुरिति ॥ गायत्री हि वेदमाता वेदत्रयार्थप्रतिपादिका भवति ॥ तेन निर्विघ्नवाक्प्रसवार्थं गायत्र्या भगवदुपस्थानं कुर्वाणाः गायत्र्यर्थमाहुः ॥ तेन गायत्र्या जगत्प्रसूत्वेन सर्वकर्तृत्वम् ॥ यथा कामधेनोः कल्पवृक्षाच्चिंतामणेर्मंत्रादेश्च जायमानाः पदार्था दृश्यंते न हि ते विकृता भवंति ॥ चतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं जगज्जननमित्यर्थः ॥ सर्वजीवानां सर्वपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं जगदित्युक्तं भवति ॥ गायत्र्यर्थे हि प्रसवमात्रमुक्तं न स्थितिप्रलयौ ॥ वरेण्यभर्गःशब्दाभ्यां च पश्चात्सूचितौ ॥ वरेण्यमिति भक्तिबीजम् ॥ " यमेवैष वृणुते तेन लभ्यः" इति श्रुतेः ॥ एतेन परस्परवरणमुक्तम् ॥ वरणीयत्वोक्त्या यथा कन्या स्वाभिमतमेव स्वपतित्वेन वृणुते वरो वा तादृशीमेव कन्यां स्वस्त्रीत्वेन, तथा भगवान् स्वदासत्वेनात्मीयत्वेनांगीकरोतीत्युच्यते ॥

तथा च यथा तदनंतरं नान्यत्र विनियोगस्तस्यास्तथै-
वैतस्यापीति ज्ञापितं भवति ॥ पूर्वं केनापि ज्ञातुमश-
क्यमित्यर्थः ॥ वरणीयं सुंदरमिति स्वतो दोषाभाव
उक्तः ॥ भजनीयगुणान् वदन् सेवकोद्धारमाह ॥
भर्ग इति ॥ संसारनिवृत्तिः भर्जयत्यखिलाविद्यामिति
भर्गश्शब्दः सकारांतो व्याख्यातः ॥ स्वरूपस्फूर्त्यैव
सर्वेषां सर्वाविद्यानां नाशक इत्यर्थः ॥ स्वरूपमेवा-
विद्यानाशकम् ॥ प्रमेयबलमेतत् ॥ देवत्वेन सर्वज्ञ-
त्वम् ॥ अत एव देवस्य धीमहीति समस्तानां
तद्ध्यानं सर्वथा हितमिति ॥ धीमहि ध्यायेम प्रीतिं
वा कुर्म इत्यर्थः ॥ धियो यो नः प्रचोदयादिति ॥
धियः बुद्धीः प्रचोदयादिति ॥ तेन सर्वप्रेरकत्वमा-
याति ॥ प्रकृष्टत्वेन मूलपुरुषोत्तमस्वरूपपर्यंतं चोद-
यादिति प्रेरयति फलसंबंधं करोतीत्यर्थः ॥ गायत्री
बीजं वेदो वृक्षः श्रीभागवतं फलमिति फलसंबंधेन
श्रीभागवतप्रतिपाद्यं वेद्यं वास्तवं वस्तु इति ॥
वास्तववस्तुषु "पिबत भागवतं रसमालयम्" इति ॥
रसम् आलयम् आङ् ईषदर्थे लयो मोक्षः यद्रसाग्रे
सोऽपि ईषदतितुच्छ इत्यर्थः ॥ मोक्षाधिकारस्तु

"ब्रह्मानंदात्समुद्धृत्य भजनानंदयोजने ॥ स रसस्तु रससमूहो रास इति रासलीलैकतात्पर्यमित्यर्थः ॥ अत एव रास एव सर्वेंद्रियास्वाद्यसाक्षात्स्वरूपसंबंधः मनोरथांतरूपः "यतो वाचो निवर्तंते अप्राप्य मनसा सह ॥ आनंदं ब्रह्मणो विद्वान् न बिभेति कुतश्चन" इति श्रुतिप्रतिपाद्यः ॥ "रसो वै सः ॥ रसꣳ ह्येवायं लब्ध्वानंदी भवति" इति श्रुतिः ॥ ननु प्रचोदयादिति गायत्रीचतुर्थः पादः संन्यासाश्रमपर्यंतं प्रेरकत्वमापादयति कथं रासलीलातात्पर्यकत्वमिति चेत्तत्राह ॥ भक्तिमार्गीयसंन्यासस्तु साक्षात्पुष्टिपुष्टिश्रुतिरूपाणां रासमंडलमंडनानाम् ॥ स्वयमेवोक्तं "संत्यज्य सर्वविषयांस्तव पादमूलं प्राप्ता" इत्यादि चतुर्थाध्याये ताः प्रति भगवता ॥ " एवं मदर्थोज्झितलोकवेदस्वानाम् " इति तस्य स्वात्मत्वेन परमकाष्ठापन्नस्नेहास्पदं प्रभुरेव स्फूर्त्यैति "तत्त्वमसि" इति महावाक्यार्थस्य "तन्मनस्कास्तदालापास्तद्विचेष्टास्तदात्मिकाः ॥ तद्गुणानेव गायंत्यो नात्मागाराणि सस्मरुः" इति सिद्धिः ॥ ननु तयोऽहं सोऽसौ योऽसौ सोऽहमित्यैक्यम् एवं परस्परं

स्वरूपव्यतिहारेण धर्मारोपः तैत्तिरीयके च- "अहमस्मि ब्रह्माहमस्मि" इति पठ्यते ॥ अत्र मध्यस्थं ब्रह्मपदमुभयत्र संबध्यते ॥ तेनावृत्त्या व्यतिहारः ॥ अतो ब्रह्माभेदः सिध्यति ॥ तथा लीलामध्यपातिभक्तानामपि कृष्णोऽहमहं कृष्ण इतिभावमुल्लेख्यवाक्यं श्रूयते ॥ तज्ज्ञानं भक्तिफलमिति प्रफुल्लभानं प्रतिवादिनं तत्स्वरूपं बोधयंति ॥ रसात्मकत्वाद्भक्तेः संयोगवियोगात्मकत्वाद्वितीयभावोद्रेके यथेतरेऽश्रुप्रलापादयो व्यभिचारिभावास्तथाऽतिविगाढभावेन तदभेदस्फूर्तिरप्येकः सः न तु सार्वत्रिकः ॥ तदात्मानं तत्त्वेन विशिषंति तं च स्वात्मत्वेन सोऽत्र व्यतिहारपदार्थ इत्यर्थः ॥ अपरं च उद्देश्यविधेयभावस्फूर्त्या न ह्यद्वैतज्ञानमस्ति किं तु भावनामात्रम् ॥ भक्तानां तु विरहभावे तदात्मकत्वमेवाखंडं स्फुरति येन लीलाः स्वतः कुर्वंते ॥ तद्यथा तथा श्रीमद्भागवतदशमस्कंधविवृतौ प्रपंचितमस्माभिः ॥ एवं सति मुख्यं यदद्वैतज्ञानं तद्भक्तिभावैकदेशव्यभिचारिभावेष्वेकतर इति सर्षपस्वर्णाचलयोरिव ज्ञानभक्त्योस्तारतम्यं कथं वर्णनीयमिति भावः॥भक्तिमार्गीयसंन्यासे

चतुर्थपादगायत्र्यर्थस्तु योऽहं सोऽसौ योऽसौसोऽहमिति यः पुरुषोत्तमः सोहं भक्तः फलप्रकरणप्रथमाध्याये बाहुप्रसार इति भिन्नसंयोग उक्तः ॥ द्वितीयाध्याये "अंतर्हिते भगवति" इत्यादिविप्रयोगेऽसौ उभयत्र एकात्मको भवति॥द्वितीये योऽसौ तृतीयाध्यायेप्येकात्मनोरेव द्विवचनोभयभावात्मकस्फूर्तिः योऽसौ उभयभावात्मकः चतुर्थाध्याये "तासामाविरभूत्" इत्यादि नोक्तः सोऽहमिति सपुरुषोत्तमः अहं भक्तो भिन्नो भवति ॥ तस्मात्पंचमाध्याये संयोगरसेपरमकाष्ठापन्नः अनिर्वचनीयरससमूहरासरसाब्धिकल्लोलसर्वेंद्रियास्वाद्यरसानुभवं करोति वेदोक्तमहावाक्यात् "तत्त्वमसि"इति "अहमस्मि ब्रह्माहमस्मि" इत्यादिविप्रयोगभावात्मकरसानंदो भवति ॥ संयोगरसे "भगवंस्तवास्मि" इति गद्ये कामाक्षरं पश्चाद्बीजम् ॥ "अभयं सर्वभूतेभ्यो ददाम्येतद् व्रतं मम" इति "मामेकमेव शरणमात्मानं सर्वदेहिनाम् ॥ याहि सर्वात्मभावेन संयास्यस्यकुतोभयः" इत्यादीतिदिक् ॥ अत एव श्रुतिः—"आत्मानं द्वेधाऽपातयत पतिश्च पत्नी चाभवताम्" इति, व्याससूत्रे

" लोकवत्तु लीला कैवल्यम् " इति, "सर्वज्ञानस्वरूपं हि ब्रह्म पूर्वं रिरंसया ॥ ततोऽखिलजगद्रूपं भूत्वा तत्रातिदुस्तराः ॥ भक्ताः सर्वं परित्यज्य प्रभुप्राप्त्यै यथा रहः ॥ साक्षात्स्वरूपदानेन परा लीलेयमित्यपि ॥ लीलासंबंधिनस्तत्र सर्वं भगवदात्मकम् ॥ प्रवर्तकत्वतो वेणुनादो वेदात्मकोऽत्र हि" ॥ "यतो वाचो निवर्तंते अप्राप्य मनसा सह" इति, श्रुतिः " आनंदं ब्रह्मणो विद्वान् न बिभेति कुतश्चन" इति चेति दिक् ॥

इति श्रीमद्वल्लभाचार्यविरचितं गायत्रीभाष्यं संपूर्णम् ।

अथ गायत्रीव्याख्या ।

श्रीकृष्णः शरणं मम ।

श्रीकृष्णः स्वात्मनः सर्वमुत्पाद्य विविधं जगत् ॥
तदासक्तांशबोधाय शब्दब्रह्माभवत्स्वयम् ॥ १ ॥
तत्र सर्गादिभिः क्रीडन्नित्यानंदरसात्मकः ॥
निजभावप्रकाशाय गायत्रीरूप उद्बभौ ॥ २ ॥
सा षड्गुणयुतं सर्वदेवबीजं गुणातिगम् ॥
सर्वावताररूपं हि सर्वतत्त्वोपबृंहितम् ॥ ३ ॥

शृंगारैश्वर्यसंयुक्तं पुरुषद्वयपूरणम् ॥
भक्त्या सर्वेंद्रियाह्लादि चतुर्विंशाक्षरं ततः ॥ ४ ॥
मार्गत्रयप्रकटनं भावत्रयविवर्धनम् ॥
सच्चिदानंदपूर्णं च त्रिपदेति प्रकीर्त्यते ॥ ५ ॥
छंदो मंत्रस्य गायत्री प्रेमोल्लासादहर्निशम् ॥
गायंतं त्रायते भावमाच्छादयति चैव हि ॥ ६ ॥
विश्वामित्रो जगन्मित्रमृषिरत्र हरिःस्वयम् ॥
मित्रे चर्षाविति प्रोक्तेः पूर्वाचापि प्रतीयते ॥ ७ ॥
सविता सर्वबीजानां निजानां देवतास्य हि ॥
आचार्यो भगवानग्निर्मुखमस्य प्रकीर्तितम् ॥ ८ ॥
गतिज्ञानार्थधातूक्त्या नलोपाच्च प्रतीयते ॥
लोपस्यादर्शनात्मत्वात्प्राकृतानुकृतिर्मया ॥ ९ ॥
ब्रह्मा शिरो जगद्बीजं सत्यलोकस्थितेरपि ॥
यज्ञात्मकोजगद्व्यापी शृंगाररसविग्रहः ॥ १० ॥
विष्णुर्हृदयमित्युक्तं हृद्यं हृदयं श्रुतौ ॥
तत्तद्धर्मप्रधानत्वात्सर्वं च स्वयमेव हि ॥ ११ ॥
रुद्रः शिखेति कथनात्क्लेशात्मा स निरूपितः ॥
अहंकारो बंधरूप इति बद्धा शिखा मता ॥ १२ ॥
मुखस्याग्नित्वकथनात्तज्ज्वाला च शिखा मता ॥

लौकिकी दुष्टदाहाय घोरातनुरिति श्रुतेः ॥ १३ ॥
पृथिवी भगवत्कीर्तिरुत्पत्तेः कारणं मतम् ॥
भक्तिबोधाय चरणरेणुरूपत्वकीर्तनम् ॥ १४ ॥
प्रियत्वाय हरेः सर्वप्राणात्मत्वेन वर्णनम् ॥
शुक्लभास्वररूपं तु श्वेतवर्णेतिकीर्तितम् ॥ १५ ॥
भगवद्योग्यतासिद्ध्यै श्वेतः सर्वाधिको मतः ॥
सांख्यायनसगोत्रत्वं भगवद्भागसिद्धये ॥ १६ ॥
स हि ब्रह्म परं जीवः सच्चिदानंदतोभयोः ॥
सगोत्रत्वमतः प्रोक्तं नैव लक्षण्यमण्वपि ॥ १७ ॥
भगादेशादयो वापि शक्त्यश्वेंद्रियाणि च ॥
ज्ञानानि खंडाखंडानि कुक्षौ सर्वविनिश्चयात् ॥१८॥
धामान्यर्थविभावाश्च सर्वोपनिषदः शिरः ॥
समीपनयने विष्णोर्विनियोगः प्रकीर्तितः ॥ १९ ॥
सप्त व्याहृतयः प्रोक्ता भूरैश्वर्यमुदाहृतम् ॥
सर्वाधारत्वतस्तावच्छक्तित्वान्नास्य बाधनम् ॥ २० ॥
अंतरिक्षत्वकथनाद्भुवो वीर्यं निरूपितम् ॥
सुवः श्रीः श्रीर्मनुष्यस्य कथनादवसीयते ॥ २१ ॥
महो यशः परं प्रोक्तं सुखं तेजस्ततोऽत्र हि ॥
जनो वैराग्यमित्युक्तं तापनाशकता यतः ॥ २२ ॥

जनताया तु तन्मुख्यमतोजन इतीरितम् ॥
यस्य ज्ञानमयं प्रोक्तं तपस्तस्मात्तदेव हि ॥ २३ ॥
सत्यं परमिति प्रोक्तं स्वरूपमिति निश्चितम् ॥
लोकवेदप्रसिद्धार्थकथनाय तदीयताम् ॥ २४ ॥
द्वादशात्मत्वकथनात्सविता पुरुषोत्तमः ॥
रूपमासक्तिजनकं वरणीयमितीरितम् ॥ २५ ॥
वरणे स्वार्थपरतानिवृत्त्यै वृणुते यतः ॥
अन्योन्यरसबोधाय तथा वा समुदीरितम् ॥ २६ ॥
भयकामाद्यभावाय भोग्यत्वाय च भर्जनम् ॥
दशलीलावबोधाय देवत्वं दुर्लभत्वतः ॥ २७ ॥
दशावस्थावबोधाय प्रीतिर्ध्यानं च कीर्तितम् ॥
स्वस्यायोग्यत्वतो बुद्धिप्रेरणं ध्रुववन्मतम् ॥ २८ ॥
निरोधसिद्धये धीषु बहुत्वं परिकीर्तितम् ॥
जीवे बहुत्वकथनं तत्संबंधिषु सिद्धये ॥ २९ ॥
नित्यसंबंधसिद्ध्यर्थं षष्ठी जीवेशयोर्मता ॥
उत्सिक्तभावबोधाय स्वभावत्याजनाय च ॥ ३० ॥
वांछाधिक्यज्ञापनाय प्रकर्षः परिकीर्तितः ॥
आशीरंते पूर्णतायै प्रेरणं सर्वतोऽधिकम् ॥ ३१ ॥
आपः श्रद्धाधर्ममूलं ज्योतिरप्यस्फुटौ परौ ॥

भावास्त्रयो मंत्रपूर्तौ प्रोक्ता व्याहृतयः स्फुटाः ॥३२॥
दोषाभावाय सर्वस्य ब्रह्मात्मत्वेन कीर्तनम् ॥
नवीनभावजनक उभयोरतिवर्धनः ॥ ३३ ॥
तस्मात्प्रणव इत्युक्तस्तस्याप्यर्थोऽयमेव हि ॥ ३४ ॥
इति श्रीमद्विठ्ठलदीक्षितानां हस्ताक्षरैः सुलिखितान्येतानि पद्यानि ॥ "यस्य देवे परा भक्तिर्यथा देवे तथा गुरौ ॥ तस्यैते कथिता ह्यर्थाः प्रकाशंते महात्मनः" इति श्रुतेः ॥ इत्यपि तत्रैव । श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ॥

इति श्रीमद्विठ्ठलेश्वराचार्यकृता गायत्रीव्याख्या समाप्ता ।

अथ त्रिविधलीलानामावली ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

नामावलीं प्रवक्ष्यामि केशवस्यातिवल्लभाम् ॥
यस्याः संकीर्तनाद्विष्णुरात्मानं संप्रयच्छति ॥ १ ॥
श्रीकृष्णाय नमः ॥ १ ॥ नराकृतये नमः ॥ २ ॥ परब्रह्मणे नमः ॥ ३ ॥ यदुकुलचूडामणये नमः ॥४॥ वसुदेवनंदनाय नमः ॥५॥ भूमिक्लेशहराय नमः ॥६॥ पुण्यश्रवणकीर्तनाय नमः ॥ ७ ॥ कलिमलसंहृतिकल्पकयशःपुंजाय नमः ॥ ८ ॥ भक्तिमार्गप्रव[illegible]य

नमः ॥ ९ ॥ भक्तजनकल्पवृक्षाय नमः ॥ १० ॥ देवकीनंदनाय नमः ॥ ११ ॥ वसुदेवदेवकीपुण्यपुंजफलाय नमः ॥ १२ ॥ देवकीमनःप्रमोदजनकाय नमः ॥ १३ ॥ ब्रह्मादिभक्तवाक्परिपालकाय नमः ॥ १४ ॥ कालिंदीवेगहर्त्रे नमः ॥ १५ ॥ शेषादिभक्तसेवितचरणाय नमः ॥ १६ ॥ योगाधिपतये नमः ॥ १७ ॥ गोकुलपतये नमः ॥ १८ ॥ गोपीजनवल्लभाय नमः ॥ १९ ॥ गोकुलोत्सवाय नमः ॥ २० ॥ अखिलाशापूरकाय नमः ॥ २१ ॥ यशोदास्तनंधयाय नमः ॥ २२ ॥ नंदमनोमोदकाय नमः ॥ २३ ॥ पूतनांतकाय नमः ॥ २४ ॥ सुकृतज्ञाय नमः ॥ २५ ॥ पूतनामोक्षदात्रे नमः ॥२६॥ भक्तमनोरोधकाय नमः ॥ २७ ॥ गोकुलाभयदानचरित्राय नमः ॥ २८ ॥ शकटभेदनबालचरित्राय नमः ॥ २९ ॥ भक्तप्रपंचविस्मारकाय नमः ॥३०॥ तृणावर्तविमर्दकाय नमः ॥ ३१ ॥ भक्तिस्वशक्तिजनकाय नमः ॥ ३२ ॥ यशोदामोहनाशकाय नमः ॥ ३३ ॥ रामानुजाय नमः ॥ ३४ ॥ कृष्णाय नमः ॥ ३५ ॥ वासुदेवाय नमः ॥ ३६ ॥ अनंत-

गुणगंभीराय नमः ॥३७॥ अद्भुतकर्मणे नमः ॥३८॥
गोकुलचिंतामणये नमः ॥ ३९ ॥ गोपगोकुलनंद-
नाय नमः ॥ ४० ॥ भक्तसर्वदुःखनिवारकाय नमः
॥ ४१ ॥ महानुभावाय नमः ॥ ४२ ॥ अचिंत्य-
गुणकर्मणे नमः ॥ ४३ ॥ नारायणाय नमः ॥४४॥
व्रजांगणरिंगणजानुचरणारविंदाय नमः ॥ ४५ ॥
व्रजपंकांगलेपनाय नमः ॥ ४६ ॥ भक्तपरीक्षापरि-
पालकाय नमः ॥ ४७ ॥ व्रजहीरमणये नमः ॥४८॥
गोकुलधूर्तचरित्राय नमः ॥ ४९ ॥ भक्तवशीकरणाय
नमः ॥ ५० ॥ नवनीतल (न) वहराय नमः ॥५१॥
दधिदुग्धप्रियाय नमः ॥५२॥ क्षीरकणावलीढमुखार-
विंदाय नमः ॥ ५३ ॥ मृत्स्नाभक्षणभीतयशोदाताड
नसत्रासनयनारविंदाय नमः ॥५४॥ सर्वविमोहकाय
नमः ॥ ५५ ॥ माहात्म्यप्रदर्शकाय नमः ॥ ५६ ॥
परब्रह्मत्वबोधकाय नमः ॥ ५७ ॥ सर्वजनीनमाहा-
त्म्यबोधकाय नमः ॥५८॥ दधिभांडभेत्रे नमः ॥५९॥
चौर्यविशंकितेक्षणाय नमः ॥ ६० ॥ भक्ताधीनाय
नमः ॥ ६१ ॥ दामोदराय नमः ॥ ६२ ॥ यमला-
र्जुनभंजनाय नमः ॥ ६३ ॥ भक्तवाक्यपरिपूरकाय

नमः॥६४॥ भक्तिदात्रे नमः॥६५॥ सर्वैश्वराय नमः६६ सर्वाय नमः ॥६७॥ नंदमोचितबंधनाय नमः ॥६८॥ उपनंदप्रियायनमः ॥ ६९ ॥ मातुरुत्संगगताय नमः ॥ ७० ॥ वृंदावनक्रीडारताय नमः ॥ ७१ ॥ वत्सवाटचराय नमः ॥७२॥ वत्सासुरहंत्रे नमः ॥७३॥ बकविदारणाय नमः ॥ ७४ ॥ वृंदावनचारिणे नमः ॥७५॥ धेनुकासुरखंडनाय नमः ॥७६॥ उत्तालताल-भेत्रे नमः ॥ ७७ ॥ सर्वप्राणिसुखसंचारकर्त्रेनमः ७८ गोकुलसुखवासाय नमः॥७९॥ गोरजश्छुरितकुंतलाय नमः ॥८०॥ वेणुवाद्यविशारदाय नमः ॥८१॥ वनकु-सुमावलीरचितकल्पाय नमः ॥ ८२ ॥ अनुगगीयमा-नयशःपुंजाय नमः ॥ ८३ ॥ गोपीतापहारकाय नमः ॥ ८४ ॥ गोपीनयनारविंदार्चिताय नमः ॥ ८५ ॥ लौकिकलीलाप्रदर्शकाय नमः ॥ ८६ ॥ विषविमूर्छित-गोपालजीवनदृष्टिवृष्टये नमः ॥ ८७ ॥ भक्तजनप-रीक्षकाय नमः ॥ ८८ ॥ कालीयफणमाणिक्यरंजि-तश्रीपदांबुजाय नमः ॥ ८९ ॥ नागपत्नीसमर्चिता-य नमः ॥९० ॥ भक्ताश्रयजलस्थलविशोधकाय नमः ॥ ९१ ॥ नानाविधक्रीडारताय नमः ॥९२॥ प्र-

लंबघातकाय नमः ॥ ९३ ॥ दावाग्निपतितगोकुलरक्षकाय नमः ॥ ९४ ॥ अग्निमुखाय नमः ॥ ९५ ॥ सर्वर्तुक्रीडाविलासाय नमः ॥ ९६ ॥ गोचारणचारुविचित्रचरित्राय नमः ॥ ९७ ॥ गोपिकाधैर्यविमोचकवेणुनादाय नमः ॥ ९८ ॥ गोपांगनानयनपानैकपात्राय नमः ॥ ९९ ॥ श्रुतिरूपगोपिकावर्णितनिखिलगुणाय नमः ॥ १०० ॥ गोपकन्याव्रतफलाय नमः ॥ १०१ ॥ जलक्रीडासमासक्तगोपीवस्त्रापहारकाय नमः ॥१०२॥ मुक्तोपसर्वकाय नमः ॥ १०३ ॥ वृंदावनबोधकाय नमः ॥१०४॥ यज्ञपत्नीप्रसादकाय नमः ॥१०५॥ सर्वाज्ञाननिवारकाय नमः ॥ १०६ ॥ यज्ञभोक्त्रे नमः ॥१०७॥ धर्मरक्षकाय नमः ॥ १०८ ॥ इति बालचरित्रस्य नाम्नामष्टोत्तरं शतम् ॥ कृष्णभक्तहृदानंदि कीर्तनाद्भक्तिबोधकम् ॥१॥ ॥ नामान्यथ प्रवक्ष्यामि यैः संतुष्यति केशवः ॥ वक्ष्यामि भक्तहृदये परमानंददायकम् ॥ १ ॥ अद्भुतबालकाय नमः॥१॥ अंबुजेक्षणाय नमः ॥ २ ॥ चतुर्भुजाब्जचक्रासिगदाशंखाद्युदायुधाय नमः ॥ ३ ॥ श्रीवत्सलक्ष्मणे नमः ॥४॥ कौस्तुभाभरणग्रीवाय नमः ॥५॥ नीलमेघश्या-

माय नमः ॥६॥ पीतांबरधारिणे नमः ॥७॥ नानाकल्पविराजिताय नमः ॥ ८ ॥ आत्मविस्मापकमानुषवेषसौंदर्यनिधये नमः ॥९॥ रमालालितपादपद्माय नमः ॥ १० ॥ भक्तहितोपदेशकाय नमः ॥११॥ कृतवेषविमोहितदेवकीपरीक्षकाय नमः ॥१२॥ सर्वहविर्मंत्रदेवतामूलबोधकाय नमः ॥१३॥ एकदेशदृष्टवायुदेवताक्षोभजनकाय नमः ॥ १४ ॥ सर्वरूपाय नमः ॥ १५ ॥ वेदमार्गरक्षकाय नमः ॥१६॥ भक्तिमार्गप्रवर्तकाय नमः ॥ १७ ॥ गोवर्धनोद्धरणधीराय नमः ॥ १८ ॥ सर्वजनीनमाहात्म्यबोधकाय नमः ॥१९॥ भक्तविस्मापकाय नमः ॥२०॥ मोहप्रबोधोभयरक्षकाय नमः ॥२१॥ अद्भुतचरित्राय नमः॥२२॥ लोकवेदोल्लंघनकरप्रपंचसर्वदुःखनिवारकाय नमः ॥२३॥ इंद्रसुरभिप्रसादजनकाय नमः ॥२४॥ गोविंदाय नमः ॥२५॥ अत्यंतभक्तनिरोधकाय नमः ॥२६॥ वरुणादिदेवप्रबोधकाय नमः ॥२७॥ व्यापिवैकुंठप्रदर्शकाय नमः ॥२८॥ भक्तगृहस्थितिबोधकाय नमः ॥ २९ ॥ वैकुंठस्थितमदनगोपालाय नमः ॥ ३० ॥ अनादिब्रह्मचारिणे नमः ॥३१॥ कंदर्पकोटिलावण्या-

य नमः ॥ ३२ ॥ सर्वोपनिषत्तात्पर्यगोचराय नमः ॥३३॥ गोपिकाचरणाय नमः ॥३४॥ सकलयोगाधिपतये नमः ॥ ३५ ॥ अलौकिकपूरणकामजनकाय नमः ॥ ३६ ॥ आशापूरकसत्यकामजनदीपकाय नमः ॥३७॥ शृंगारविभावादियुक्ताय नमः ॥३८॥ सत्यवाक्याय नमः ॥ ३९ ॥ कामोन्मत्तगोपांगनामुक्तिदात्रे नमः ॥ ४० ॥ मुक्ताधिगोपीमनोमोहकाय नमः ॥४१॥ लोकवेदसर्वधर्मपरित्यक्तगोपीसेवितचरणाय नमः ॥४२॥ भक्तिप्रतिबंधकनिवर्तकाय नमः॥४३॥ अलब्धरासगोपिकासद्योमुक्तिप्रदायकाय नमः ॥ ४४ ॥ परीक्षितगोपवधूसेवितचरणाय नमः ॥४५॥ निजजनस्मयध्वंसनस्मिताय नमः ॥ ४६ ॥ कायिकतिरोभावितगोपीपुंजाय नमः ॥४७॥ राधासहचराय नमः ॥४८॥ विरहव्याकुलगोपांगनान्वेपितमार्गाय नमः ॥४९॥ ज्ञानतुल्यभक्तिभ्रांतिज्ञानजनकाय नमः ॥ ५० ॥ निकुंजनिकटस्थितिरोधकाय नमः ॥५१॥ गोपीवर्णितनिखिलगुणाय नमः ॥५२॥ भक्तिसिद्धिविलंबनाय नमः ॥ ५३ ॥ दीनकृपाप्रकटितरूपाय नमः ॥ ५४ ॥ सर्वमनोनयनाह्लादाय

नमः ॥ ५५ ॥ गोपीवाक्यविचारकाय नमः ॥५६॥ स्वधर्मनिर्धारकाय नमः ॥ ५७ ॥ सर्वरसाभिज्ञाय नमः ॥ ५८ ॥ रासमंडलानेकरूपाय नमः ॥ ५९ ॥ उद्दीप्तकामपूरकाय नमः ॥ ६० ॥ अतिक्रांतमर्यादाय नमः ॥ ६१ ॥ यमुनाकीर्तिजनकाय नमः ॥ ६२ ॥ भक्तदैन्यनिवारकाय नमः ॥६३॥ सुदर्शनमोचकाय नमः ॥६४॥ बलभद्राभीष्टदात्रे नमः ॥ ६५ ॥ शंखचूडघातकाय नमः ॥६६॥ गोपीक्लेशनाशकगुणार्णवाय नमः ॥ ६७ ॥ स्वसमानगुणाय नमः ॥ ६८ ॥ सर्ववशीकरणद्वादशविधचरित्राय नमः ॥ ६९ ॥ वृषासुरविध्वंसिने नमः ॥ ७० ॥ नारदादिबोधिताक्लिष्टकर्मणे नमः ॥७१॥ दुष्टदुर्बुद्धिहेतवे नमः ॥ ७२ ॥ शिष्टज्ञानदीपकाय नमः ॥ ७३ ॥ केश्यादिमहादुष्टनिबर्हणाय नमः ॥ ७४ ॥ नारदादिवंदितचरणाय नमः ॥ ७५ ॥ सुरव्योमासुरदुष्टपीडितगोपगोपीरक्षकाय नमः ॥७६॥ सद्भक्तिहेतवे नमः ॥७७॥ अक्रूरादिभक्तमनोरथपूरकाय नमः ॥७८॥ नंदादिगोपमथुरागमनोत्सवहेतवे नमः ॥ ७९ ॥ भक्तदुःखमूलोच्छेदकाय नमः ॥ ८० ॥ गोपिकाकार्पण्यशीलहेतवे

नमः ॥८१॥ गोपिकाविरहनाशकवाक्यामृतपुंजाय नमः ॥ ८२ ॥ भक्तसंशयच्छेदकाय नमः ॥ ८३ ॥ व्यापिवैकुंठवासिने नमः ॥ ८४ ॥ अक्रूरादिभक्तस्तुतानंतगुणाय नमः ॥ ८५ ॥ सत्यप्रतिज्ञाय नमः ८६ स्वगुणबोधकाय नमः ॥ ८७ ॥ मथुरादर्शनोत्सुकाय नमः ॥ ८८ ॥ स्वाधारवैकुंठस्थापकाय नमः ॥८९॥ पुरस्त्रीपुण्यजनकाय नमः ॥ ९० ॥ रजकादिदुष्टघातकाय नमः ॥ ९१ ॥ वस्त्राद्यनेकाकल्पभूषितरूपाय नमः ॥९२ ॥ वायकसुदामाभक्त्यलंकृताय नमः ॥९३ ॥ अत्युदाराय नमः ॥ ९४ ॥ कुब्जानुलेपालंकृताय नमः ॥ ९५ ॥ कुब्जादिभक्तसहजदोषदूरीकरणाय नमः ॥ ९६ ॥ स्वलीलौपयिकरूपाभिव्यंजकाय नमः ॥ ९७ ॥ मथुरामहोत्सवाय नमः ॥९८॥ दैत्यधर्मनिवारकाय नमः ॥ ९९ ॥ धनुर्भंगबोधितकालाय नमः ॥ १०० ॥ अतिसामर्थ्यबोधिताक्लिष्टचरित्राय नमः ॥ १ ॥ मृत्युधर्मबोधकाय नमः ॥२॥ कुवलयापीडघातकाय नमः ॥ ३ ॥ गजदंतवरायुधाय नमः ॥ ४ ॥ निखिलजनमनोनयनाह्लादकाय नमः ॥ ५ ॥ सर्वरसाविर्भावकाय नमः ॥ ६ ॥

चाणूरादिमहामल्लदैत्यगर्वनिबर्हणाय नमः ॥ ७ ॥ निखिलकामिनीप्रेमावलोकिताय नमः ॥८॥ कंसघातकाय नमः ॥ ९ ॥ वसुदेवदेवकीदुःखनिवारकाय नमः ॥ ११० ॥ प्रदर्शितसदाचाराय नमः ॥ ११ ॥ यदुकुलनलिनीविकाशकाय नमः ॥ १२ ॥ कालदुःखनिवारकाय नमः ॥ १३ ॥ सांदीपनिमृतापत्यदात्रे नमः ॥ १४ ॥ नंदादिज्ञानबोधकाय नमः ॥ १५ ॥ यशोदादिस्नेहरक्षकाय नमः ॥ १६ ॥ गोपिकादिलौकिकभावदोषदूरीकरणाय नमः ॥ १७॥ उद्धवादिमध्यमभावबोधकाय नमः ॥१८॥ स्वानिष्टमनोदोषनाशकाय नमः ॥ १९ ॥ कुब्जामनोरथपूरकाय नमः ॥ १२० ॥ अक्रूरादिभक्तसन्मानहेतवे नमः ॥ २१ ॥ भक्तहितचिंतकाय नमः ॥ २२ ॥ कुंतीप्रीतिहेतवे नमः ॥ २३ ॥ भक्तपक्षबोधकाय नमः ॥ २४ ॥ पांडवस्थापकाय नमः ॥ २५ ॥ धृतराष्ट्रज्ञानबोधकाय नमः ॥ २६ ॥ प्रौढलीलाबोधकाय नमः ॥ २७ ॥ सर्वाभिवंदितचरणाय नमः ॥ १२८ ॥

एवं श्रीकृष्णनामानि प्रौढलीलावबोधने ॥ कीर्तितान्यतिपुण्यानि शतं विंशतिरष्ट च ॥ १ ॥ अतः

परं प्रवक्ष्यामि राजलीलामुपाश्रितः ॥ कृतवान्यानि कर्माणि तन्नामानि विमुक्तये ॥ १ ॥ क्षात्रधर्मप्रवर्तकाय नमः ॥ १ ॥ दिव्ययुद्धविशारदाय नमः ॥२॥ जरासंधसमानीतसैन्यघातविशारदाय नमः ॥ ३ ॥ द्वारकापुरनिर्माणहेतवे नमः ॥ ४ ॥ भक्ताचिंत्यसुखदाय नमः ॥ ५ ॥ यवनांतकाय नमः ॥ ६ ॥ मुचुकुंदप्रसादकाय नमः ॥७॥ शिवब्राह्मणवाक्यपरिपालकाय नमः ॥८॥ रुक्मिणीमनोरथपूरकाय नमः ॥९॥ रुक्मिणीविवाहप्रदर्शितगृहस्थधर्माय नमः ॥ १० ॥ रुक्मिणीगांधर्वविवाहकाय नमः ॥ ११ ॥ रुक्मिणीप्राणपतये नमः ॥१२॥ कामजनकाय नमः ॥१३॥ शंबरघातकाय नमः ॥ १४ ॥ प्रद्युम्नाय नमः ॥१५॥ लोकनिर्णीतसर्वार्थाय नमः ॥ १६ ॥ सत्यभामावल्लभाय नमः ॥१७॥ जांबवतीप्राणपतये नमः ॥१८ ॥ सत्राजितस्वगृहहेतवे नमः ॥१९॥ स्वमंतकमणिहर्त्रे नमः ॥ २० ॥ शुद्धकीर्तिस्थापकायनमः ॥ २१ ॥ अक्रूरादिभक्तदोषनिवारकाय नमः ॥ २२ ॥ कालिंदीपतये नमः ॥ २३ ॥ पांडवराज्यस्थापकाय नमः ॥ २४ ॥ मित्रविंदापतये नमः ॥ २५ ॥ सत्यापतये

नमः ॥२६॥ भद्रापतये नमः ॥ २७॥ लक्ष्मणापतये नमः ॥२८॥ षोडशसहस्रनायिकापतये नमः ॥ २९॥ मुरारये नमः॥३०॥ नरकांतकाय नमः ॥३१॥ वसुधापूजितचरणाय नमः ॥३२॥पूर्वजननीसुखहेतवे नमः ॥३३ ॥ पारिजातापहरणाय नमः॥३४॥महेंद्रादिदुष्टबुद्धिनिवारकाय नमः ॥३५॥ सर्वरत्नकोशाधिपूरितगृहाय नमः ॥ ३६ ॥ रुक्मिण्यादिस्त्रीमनःपरीक्षकाय नमः ॥ ३७ ॥ लौकिकलीलावाक्यविशारदाय नमः ॥३८॥ प्रीत्यर्थप्रतिपादकदशदशपुत्राय नमः॥३९॥ बाणासुरबलांतकर्त्रे नमः ॥४०॥ महादेवादिसन्मानहेतवे नमः ॥४१॥ ज्वरादिदोषनाशकाय नमः॥४२॥ प्रह्लादादिभक्तवंशरक्षकाय नमः ॥४३॥ दानादिधर्मदोषबोधकाय नमः॥४४॥ नृगमोक्षहेतवे नमः ॥४५॥ ब्रह्मण्याय नमः ॥४६॥ पुष्टिमार्गप्रवर्तकाय नमः ४७ यमुनाकर्षणहेतवे नमः॥४८॥स्पर्धादिदोषविमोचकाय नमः ॥४९॥ पौंड्रकाशिराजहंत्रे नमः ॥५०॥ देवांतरवरदृप्तगर्वनाशकाय नमः ॥५१॥ काशीदाहकाय नमः ॥५२॥ दुष्टनिवासदोषनाशकाय नमः ॥५३॥ मुक्तिहेतवे नमः ॥५४॥ दुःसंगदृप्तद्विविदादिवधहेतवे

नमः ॥ ५५ ॥ राज्यादिदृप्तकौरवगर्वनाशकाय नमः ॥५६॥ मर्यादाभक्तिदृप्तभक्तमोहनाशकाय नमः ५७ जीवाधिकारशास्त्रगर्वनाशकाय नमः ॥ ५८ ॥ सुधर्मालंकृतचरणाय नमः ॥५९॥ भक्तोपेक्षावभासहेतवे नमः ॥६०॥ उद्धवादिबुद्ध्यनुसारिणे नमः ॥६१॥ जीवधर्मावबोधकाय नमः ॥६२॥ हीनधर्मावलंबनजीवकार्यकर्त्रे नमः॥६३॥ भक्तज्ञानहेतवे नमः॥६४॥ पुष्टिनिर्मितिज्ञापकाय नमः ॥६५॥ राजसूयादिधर्मप्रवर्तकाय नमः ॥६६॥ शिशुपालादिभक्तवैकुंठप्राप्तिहेतवे नमः॥६७॥ दुर्योधनादिदुष्टयानभंगहेतवे नमः ॥६८॥ प्रद्युम्नादियादवगर्वापहारकाय नमः ॥६९॥ तपस्यादिदृप्तशाल्वादिघातकाय नमः॥७०॥ दंतवक्रविदूरथादिमुक्तिहेतवे नमः ॥ ७१ ॥ क्षत्रियधनाद्युपसंहारकर्त्रे नमः ॥ ७२ ॥ न्यस्तशस्त्राय नमः ॥ ७३ ॥ बलदेवतीर्थयात्राप्रवर्तकाय नमः ॥ ७४ ॥ सूतघातकाय नमः ॥ ७५ ॥ पार्थसारथये नमः ॥ ७६ ॥ अव्यक्तगीतामृतमहोदधिप्रवर्तकाय नमः ॥ ७७ ॥ कौरवकुलांतकृते नमः ॥ ७८ ॥ इतरपक्षपातनाशकाय नमः ॥ ७९ ॥ सुदामरंकभार्यार्थि-

भूम्यानीतेंद्रवैभवाय नमः ॥ ८० ॥ देशकालादिध-र्महेत्वनुसारिणे नमः ॥ ८१ ॥ यात्रोत्सवादिप्रवर्तकाय नमः ॥ ८२ ॥ अखिलनयनामृताब्धिपूरकाय नमः ॥८३॥ गोपिकादिसाक्षात्कारहेतवे नमः ॥८४॥ रुक्मिण्यादिभक्तिस्थापकाय नमः ॥८५॥ सन्मार्ग-स्थापकाय नमः ॥८६॥ वसिष्ठादिसेवितचरणाय नमः ॥८७॥ वसुदेवयज्ञमहोत्सवकर्त्रे नमः ॥८८॥ वसुदेव-ज्ञानबोधकाय नमः ॥८९॥ देवकीमनः पीडापनोद-काय नमः ॥९०॥ देवादिभक्तशापादिदोषनाशकाय नमः॥९१॥ देवकीमृतापत्यदात्रे नमः॥९२॥ देवकी-स्तनंधयाय नमः ॥ ९३ ॥ भक्ताचिंत्यसुखहेतवे नमः ॥ ९४ ॥ सुभद्राविवाहहेतवे नमः ॥ ९५ ॥ जनका-दिज्ञानिमनोरथपूरकाय नमः ॥ ९६ ॥ श्रुतदेवाद्यु-पासकसन्मार्गबोधकाय नमः ॥९७॥ निखिलनिग-मनिजजनसंस्तुताय नमः ॥ ९८ ॥ सर्वागम्यस्वरू-पाय नमः ॥ ९९ ॥ ऐश्वर्यादिषड्धर्मस्थापकाय नमः ॥ १०० ॥ भक्तदुष्टवैभवनाशकाय नमः ॥ १ ॥ भक्तसंकटनिवारकाय नमः ॥ २ ॥ वृकादिदुष्टघा-तकाय नमः ॥ ३ ॥ ब्रह्मशिवादिवंदितचरणाय नमः

॥ ४ ॥ सर्वोत्कर्षप्रबोधकाय नमः ॥ ५ ॥ विप्रमृतापत्यदात्रे नमः ॥ ६ ॥ अर्जुनादिगर्वापहारकाय नमः ॥ ७ ॥ नानाविलासविलसन्मुखाय नमः ॥ ८ ॥ निखिलनिजजनप्रपंचविस्मारकाय नमः ॥ १०९ ॥ इत्येवं राजलीलाया नाम्नामष्टोत्तरं शतम् ॥ निरोधलीलामाश्रित्य भक्त्यै भक्तेन रूपितम् ॥ १ ॥ बाललीलानामपाठाच्छ्रीकृष्णे प्रेम जायते ॥ आसक्तिः प्रौढलीलाया नाम्नां पाठाद्भविष्यति ॥ २ ॥ व्यसनं कृष्णचरणे राजलीलाविधानतः ॥ तस्मान्नामत्रयं जाप्यं भक्तिप्रासीच्छुभिः सदा ॥ ३ ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचिता त्रिविधलीलानामावली संपूर्णा ।

अथ श्रुतिगीता ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

प्राकृताः श्रुतयः सर्वा भगवंतमधोक्षजम् ॥
स्तुवंति दोषनाशाय तत्राविष्टो भवेद्यथा ॥ १ ॥
सत्यो हरिः समस्तेषु प्रसभातेष्वपि स्थिरः ॥
अतः संतः समस्तार्थे कृष्णमेव विजानते ॥ २ ॥
कथानंत्योक्तिहृदयाः साधनानि न कुर्वते ॥
साक्षाद्ये पादसंश्लिष्टास्ते किं वाच्या महाशयाः ॥३॥

कृष्ण एव सदा सेव्यो निर्णीतः पंचधा बुधैः ॥
शरीरदः प्रेरकश्च सुखदः शेषसत्पदः ॥ ४ ॥
कर्मरूपं हरिं केचित्सेवंते योगरूपिणम् ॥
तेभ्योऽप्यक्षररूपस्य सेवकाः संमताः सताम् ॥ ५ ॥
सर्वत्र भगवांस्तुत्यः सर्वदोषविवर्जितः ॥
क्रीडार्थमनुकुर्वन्हि सर्वत्रैव विराजते ॥ ६ ॥
गुप्तानंदा यतो जीवा निरानंदं जगद्यतः ॥
पूर्णानंदो हरिस्तस्माज्जीवैः सेव्यः सुखार्थिभिः ॥ ७ ॥
कृष्णे हरौ भगवति परमानंदसागरः ॥
वर्तते नात्र संदेहः कथा तत्र नियामिका ॥ ८ ॥
असत्संगो न कर्तव्यो भक्तिमार्गस्य बाधकः ॥
देहे ह्यनुगुणे कृष्णे नेंद्रियाणां प्रियं चरेत् ॥ ९ ॥
सर्व एव हरेर्भक्तास्तुल्या यान्मन्यते हरिः ॥
अतः कृष्णो यथात्मीयान्मन्यते भजनं तथा ॥ १० ॥
ज्ञानमार्गो भ्रांतिमूलस्ततः कृष्णं भजेद्बुधः ॥
प्रवर्तकं ज्ञानकांडं चित्तशुद्ध्यै यतो भवेत् ॥ ११ ॥
भ्रांतिमूलतया सर्वसमयानामयुक्तितः ॥
न तद्विरोधात्कृष्णाख्यं परं ब्रह्म त्यजेद्बुधः ॥ १२ ॥
जीवानां ब्रह्मरूपत्वाद्दोषा अपि च मानसाः ॥

जगच्च सकलं ब्रह्म ततो दोषः कथं हरौ ॥ १३ ॥
सर्वथा सर्वतः शुद्धा भक्ता एव न चापरे ॥
अतः शुद्धिमभीप्सद्भिः सेव्या भक्ता न चापरे। १४।
सुवर्णप्रतिमेवासौ सर्वानंदमयोऽधिराट् ॥
सर्वसेव्यो नियंता च निर्दुष्टः सर्वथैव हि ॥ १५ ॥
सर्वभावविनिर्मुक्तः पूर्णः क्रीडार्थमुद्भृतः ॥
निमित्तं तं समाश्रित्य जायंते जीवराशयः ॥ १६ ॥
नियंता जीवसंघस्य हरिस्तेनाणवो मताः ॥
जीवा न व्यापकाः कापि चिन्मया ज्ञानिना मताः १७
नामरूपप्रपंचं हि देवतिर्यङ्नरात्मकम् ॥
कृष्णादेव समुद्भूतं लीनं तत्रैव तन्मयम् ॥ १८ ॥
नृणां दुर्गतिमालोक्य ये सेवंते दृढव्रताः ॥
कृष्णं तद्भृकुटिः कालो न तान् हंति कदाचन ॥ १९ ॥
अदांते मनसि ज्ञानयोगार्थं न यतेद्बुधः ॥
गुरुसेवापरो भूत्वा भक्तिमेव सदाभ्यसेत् ॥ २० ॥
सर्वलोकोपकारार्थं कृष्णेन सहितास्तु ते ॥
परिभ्रमंति लोकानां निस्ताराय महाशयाः ॥ २१ ॥
पुत्रादीन्संपरित्यज्य कृष्णः सेव्यो न तैः सह ॥

तत्सुखं भगवान् दाता ते तु क्लिष्टेऽतिदुःखदाः ॥२२॥
परिभ्रमंस्तीर्थनिष्ठो गुरुलब्धहरिस्मृतिः ॥
न सेवेत गृहान् दुष्टान् सद्धर्मात्यंतनाशकान् ॥२३॥
सद्बुद्ध्या सर्वथा सद्भिर्न सेव्यमखिलं जगत् ॥
भ्रांत्या सद्बुद्धिरत्रेति संतं कृष्णं भजेद्बुधः ॥ २४ ॥
खपुष्पादिसमत्वाद्धि मिथ्याभूतं जगद्यतः ॥
अधिष्ठानाच्च सद्भानं तं कृष्णं नियतं भजेत् ॥ २५ ॥
कालादितृणपर्यंता न सेव्यामुक्तिमिच्छता ॥
दोषत्याजनशक्तो हि सेव्यो दाता गुणस्य च ॥ २६ ॥
जीवेषु भगवानात्मा संच्छन्नस्तेन तत्र न ॥
भजनं सर्वथा कार्यं ततोऽन्यत्रैव पूजयेत् ॥ २७ ॥
सुखसेवापरो यस्तु सदानंदं हरिं भजेत् ॥
अन्यथा सुखसंप्रेप्सुः सर्वथा दुःखमाप्नुयात् ॥ २८ ॥
कृष्णानंदः परानंदो नान्यानंदस्तथाविधः ॥
वेदा अपि न तच्छक्ताः प्रतिपादयितुं स्वतः ॥ २९ ॥
इत्येवं श्रुतिगीतायाः संक्षेपेण निरूपितः ॥
अर्थराशिसमुद्रो हि यथांगुल्या निरूप्यते ॥ ३० ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचिता श्रुतिगीता संपूर्णा ।

अथ पूर्वमीमांसाकारिकाः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

लौकिको वैदिकश्चैव मार्गो नित्यो द्विधा मतः ॥
प्रवाहेण स्वरूपेण नित्यत्वं च तयोः क्रमात् ॥ १ ॥
अर्थः प्रधानं लोके हि शब्दोऽन्यस्मिन्निति स्थितिः ॥
जलाग्न्योरिव संरक्षा तयोः कार्या मनीषिभिः ॥ २ ॥
लोके जलं द्वितीयस्तु दहनो वैरिणौ मिथः ॥
लोकदृष्ट्या यदा वेदः स्पृश्यते नाशमेति हि ॥ ३ ॥
लौकिकं सहसा वेदो न हि बाधितुमर्हति ॥
यथा पात्रव्यवहितं वह्निना शुष्यते जलम् ॥ ४ ॥
तथाधिकारिचित्तस्थो लोको वेदेन शुध्यति ॥
धर्मार्थकाममोक्षाख्या वर्णानां प्रतिलोमतः ॥ ५ ॥
नियतः पूर्वभावी तु परांगं सति निश्चितम् ॥
सतः शूद्रस्य नार्थाद्या मोक्षो हि ब्राह्मणे स्थितः ॥ ६ ॥
धर्मार्थकामैः साध्यः स नान्यथा ब्रह्मता भवेत् ॥
सेवाधर्मस्तु शूद्रस्य नान्यो ह्युत्तरसाधकः ॥ ७ ॥
अर्थादिसाधको धर्मो वर्णिनामिति निश्चयः ॥
तत्रापि वैदिको धर्मो मोक्षांतो ब्राह्मणे स्थितः ॥ ८ ॥
मोक्षो हि लौकिकः शुध्येदतो वेदस्य तत्फलम् ॥

फलं सुखं तस्य काष्ठा ब्रह्मानंद इति स्थितिः ॥ ९ ॥
सच्चिद्रूपं च तच्चेति केचित्तत्रैव संस्थिताः ॥
गृहस्थानामतिथिवद्गृहस्था इव के चन ॥ १० ॥
अतः साधकपक्षस्तु मुख्यः साभिमतेर्महान् ॥
अतो धर्मस्य जिज्ञासा कर्तव्या सर्वथा द्विजैः ॥ ११ ॥
जैमिनिः कर्मतत्त्वज्ञः प्रतिज्ञां तत्करोति हि ॥
स्वातंत्र्येऽपि च संसिध्येन्मीमांसायाः फलं महत् ॥१२॥
पुराणपंक्तिपाठेन शिक्षाद्यंगेष्वपाठतः ॥
नैतावता लौकिकत्वं स्वरूपेण फलेन वा ॥ १३ ॥
वेदैकविषयत्वेन गुणत्वात्तु प्रतीतितः ॥
तथापि वैदिकानां हि संतोषो नैव जायते ॥ १४ ॥
वेदार्थमात्रकृतिनामप्रवृत्तिश्च संभवेत् ॥
विचारानंतरं ह्येवं तथाप्यत्याग्रहो यदि ॥ १५ ॥
संदेहवारणं शास्त्रं तदेतत्सुविनिश्चितम् ॥
ऋषेरकौशलं तु स्यात्फलतस्तुल्यता तयोः ॥ १६ ॥
स्वाध्यायविधिमूलत्वं तदा ह्यस्य भविष्यति ॥
सुष्ठ्वा समंतादध्येयः स्वाध्यायो वेद उच्यते ॥१७॥
देशकालादिनियमा निःसंदेहश्च सर्वतः ॥
उपसर्गद्वयादर्थस्तथाध्येयो न चान्यथा ॥ १८ ॥

पाठे ह्यर्थे ह्यनुष्ठाने शिक्षादीनां द्वयं द्वयम् ॥
वाक्यार्थस्य तु निर्धारो न शक्यस्तैः कथं चन ॥१९॥
अतो वाक्यार्थनिर्धारे मीमांसैव गतिर्भवेत् ॥
निर्धारितं ततो ह्यर्थं महावाक्यैकगोचरम् ॥ २० ॥
स्वयं च गुरुतो ज्ञातं प्रतिज्ञां यां करोति च ॥
यज्ञेन यज्ञमयजंत देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ॥
वेदप्रणिहितो धर्मो ह्यधर्मस्तद्विपर्ययः ॥
वेदोऽखिलो धर्ममूलमित्यादिश्रुतिभिः स्फुटम् ॥ २२ ॥
वेदार्थो धर्म एवेति स्वयं निश्चित्य सर्वतः ॥
जिज्ञासां प्रतिजानीते धर्मस्येत्यथ के चन ॥ २३ ॥
वेद एव द्विजातीनां निःश्रेयसकरः परः ॥
अतस्तदर्थसंसिद्धौ सर्वं सेत्स्यति सर्वतः ॥ २४ ॥
अथातो धर्मजिज्ञासा सूत्रमाद्यमिदं ततः ॥
शास्त्रारंभेऽथशब्दस्तु श्रुत्या मंगलबोधकः ॥ २५ ॥
अर्थांतरे विकल्पो हि अधिकारे स्वतंत्रता ॥
अथाधिक्रियते यस्माद्धर्मज्ञानात्फलं महत् ॥ २६ ॥
अतो धर्मावबोधाय विचारो योगरूढितः ॥
अध्याहारो न कर्तव्यो नाप्यर्थापत्तिकल्पना ॥ २७ ॥
स्नानस्मृतेरबाधश्च ज्ञेयश्चेति विधेर्बलात् ॥

प्रवृत्तिरत्र विप्राणां वैदिकत्वं ततो भवेत् ॥ २८ ॥
विधिव्यापारविषया गृहमेधीयरात्रिवत् ॥
शब्दतो वैदिकत्वं हि समायात्यर्थतोऽन्यथा ॥ २९ ॥
शब्दतो वैदिकत्वार्थमध्याहारादिकल्पना ॥
असंगतिश्चास्य भवेत्सूत्रस्य स्वार्थता यदि ॥ ३० ॥
परार्थो न तु तैः शक्यः स्वकृतिश्च निरर्थिका ॥
अतोऽधिकार एवार्थो युक्तः स्वातंत्र्यमस्य हि ॥ ३१ ॥
न दोषाय निराकार्यमथर्वांगत्वदृष्टितः ॥
अथर्वांगत्वमायाति ह्यर्थज्ञानोपयोगतः ॥ ३२ ॥
अनुवादत्वसापेक्षत्वासमसूत्राप्रमाणताम् ॥
परिहर्तुं प्रवृत्त्यर्थं चाध्याहारं विधेर्जगौ ॥ ३३ ॥
ज्ञाने क्षयोऽस्तु विषयसौंदर्यकरणादिना ॥
लभ्यत्वान्न विधेयत्वं विमृश्यो लक्ष्यते ततः ॥ ३४ ॥
यत्त्विच्छासाध्यताभावात्साक्षाज्ज्ञानस्य तत्कृतेः ॥
तन्निर्वाहकताक्षेपस्तत्रापूर्वेष्वसाम्यतः ॥ ३५ ॥
तस्याक्षेपैकलभ्यत्वाद्यागवज्ज्ञानगो विधिः ॥
भवेत्तस्यान्यतः प्राप्तेर्न स स्यादिति मन्मतिः ॥ ३६ ॥
फलाधिकारसाकांक्षत्वतोऽनर्थत्वशंकितम् ॥
चतुःसाधनसंपन्नप्राप्त्यानंतर्यवाचिना ॥ ३७ ॥

अथशब्देनापनोद्याभाव्यत्वात्फलतापि च ॥
ब्रह्मज्ञानस्य तस्यापि फलत्वं नोपपद्यते ॥ ३८ ॥
सुखदुःखाभावरूपत्वाभावादिति चेन्न हि ॥
अथशब्दोऽत्राधिकारिविशेषणतया स्थितः ॥ ३९ ॥
मोक्षः संबध्यते यस्मात्फलत्वेनाथ मोचने ॥
विशेषणत्वकाम्यत्वपक्षाभ्यां फलता न हि ॥ ४० ॥
जीवनागारदेहादेरपि तत्त्वप्रसंगतः ॥
प्रायश्चित्ते परस्त्रीणामपि तत्त्वप्रसंगतः ॥ ४१ ॥
उच्यते काम्यतायां तद्विधिबोध्यैकसाध्यता ॥
प्रयोजिका फलत्वे हि तस्मात्सुष्ठूक्तमार्थिकम् ॥४२॥

इति श्रीमद्वल्लभाचार्यविरचिताः पूर्वमीमांसाकारिकाः संपूर्णाः ।

अथ श्रीभगवत्पीठिका ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीपुरुषोत्तमस्य त्रीणि स्वरूपाणि—एकम् आधिभौतिकं, द्वितीयम् आध्यात्मिकं, तृतीयम् आधिदैविकम् । आधिभौतिको नारायणो लक्ष्मीपतिः । तत्क्षरःस्वरूपम्, आध्यात्मिकं ब्रह्म अक्षरम्, आधिदैविकं पुरुषोतमः, सच्चिदानंदरूपाणि । आधिदैविके पुष्टिः, आध्यात्मिके मर्यादा, आधिभौतिके प्रवाहः ।

श्रीपुरुषोत्तमस्य सृष्टेरिच्छा यदा जायते तदा रविकाश्मीरयोगो यथा वह्निः प्रजायते तथा कालोऽक्षराज्जातः सदानंदकटाक्षतः पृथक् भवति। भ्रुवो रंध्रादुत्पद्यते। कालात्प्रकृतिपुरुषौ। प्रकृतेर्गुणात्मको नारायणो लक्ष्मीपतिः। तस्य मनसो विष्णुः। ललाटाद्रुद्रः। नाभिकमलात् ब्रह्मा जातः। ततः सृष्टिः। वृंदावने पुष्टिः। गोकुले मर्यादापुष्टिः। मथुरायां कालयवनदाहपर्यंतं मर्यादापुष्टिः। पश्चात् मर्यादा तथा द्वारकायाम्। अथ वृंदावने एकस्तु आदिरासः अविच्छिन्नोऽस्ति। पश्चात् यस्य रसिकसेवकस्य जीवस्योपरि करुणा स्यात् तथा या गोप्यः कुमारिकास्ताः सर्वा उपनिषद्रूपास्तासामप्यनादित्वम्। व्रजांगनासहगमने मिलितास्तु सामवेदऋचः। नंदस्य गृहे चतुर्व्यूहयुक्तो हरिः। ततो गुरुरासे केवलं श्रीपुरुषोत्तमः। लघुरासे विषण्णा भग्नसंकल्पाश्चितामापुरित्यनेन अनिरुद्धव्यूहो निवारितः। कृत्वा मुखान्यवशुच इत्यनेन संकर्षणव्यूहो निवारितः। कारुण्यंगते इत्यनेन प्रद्युम्नव्यूहो निवारितः। केवलं श्रीपुरुषोत्तमेन सह रासक्रीडा। पूतनादिवधे संकर्षणः।

द्वारकायां धर्मपालने अनिरुद्धः । द्वारकायां रुक्मिण्यादिषु कामचारे प्रद्युम्नः । राजलीलायां वासुदेवः । गोवर्धनोद्धरणे केवलः । दानलीलायां केवलशरणे प्रवाहः । जपे मर्यादा । आत्मनिवेदने पुष्टिः । कंसवधे संकर्षणव्यूहः । कुब्जाकृपायां प्रद्युम्नव्यूहः । श्रीदाममालाकारस्य कृपायामनिरुद्धः । मुचुकुंदस्य कृपायां वासुदेवः । एवं चतुर्व्यूहलीला सर्वत्र । अतो न कुत्रापि केवलः श्रीपुरुषोत्तमः । अथ पूतनादिवधे संकर्षणयुक्तो भगवान् । यमलार्जुनभंगे संकर्षणः । नलकूबरमणिग्रीवप्रसंगेऽनिरुद्धः । तयोरनुग्रहे वासुदेवः । व्रजे सर्वदा श्रीपुरुषोत्तम एव । परं तु यशोदानंदयोः कृपादर्शने चतुर्व्यूहयुक्तः पुरुषोत्तम एव । गोपांगनासु पुष्टिः । गोपीषु मर्यादा । व्रजांगनासु प्रवाहः । अत्र आशंका जाता । या व्रजकुमारिकास्तेन श्रीकृष्णेन सह बद्धजीवा नान्यत्र सांसारिके भर्तर्यपि धृतासवस्तासां मर्यादात्वमुक्तम् । तत्कथ्यते । तत्राह । गोपांगनास्तु भुक्तमुक्ताः भुक्तं गृहे सुखं भुक्तं याभिस्ताः किं वा नाज्ञातो लोकवेदभययुक्तो याभिस्ता मुक्ता कुटुंबमायापत्यवैभवगेहाधिपतिध-

नवपुःपत्यादिकसकलमर्यादार्था मुक्ता याभिस्ताः सर्वान् धर्मान्निराकृत्य केवलं श्रीपुरुषोत्तममेव भजंति। तस्मात्तासां पुष्टित्वम् । अथ गोपीनां व्रजकुमारीणां गोपीजनवल्लभभजनेतरभजनं जातम् । किं च तद्भजनोपायेऽपि कात्यायनीभजनं कृतम् । तस्मात्तासाम् अनन्यव्रतं विनष्टम् । अत एव तासां मर्यादा भक्तिः । दर्शनमपि चतूर्व्यूहयुक्तस्य श्रीकृष्णस्य पुरुषोत्तमस्य । तथा व्रजांगनानां मातृभावेनैव संग्रहः । तासाम् ईश्वरे पुत्रभावो वर्तते । तस्मात्तासां प्रवाहत्वम्। इति त्रिविधा गोप्यः । अथ वसुदेवस्य पूर्वं मर्यादापुष्टिस्वरूपं दर्शितम् । तस्मादादौ चतुर्भुजस्वरूपं दर्शितम् । जन्मस्थाने पुष्टिरहितं वासुदेवव्यूहं दर्शयितुं चतुर्भुजस्वरूपं दर्शितम् तदा विस्मयो जातः वसुदेवस्य कच्चित् ननु—यदा स्वरूपं मया पूर्वं समाधिना दृष्टं तदिदं नेति तदा भृत्यार्तिहरत्वात् दयालुत्वात् श्रीपुरुषोत्तमेन अविच्छिन्नरासे क्रीडता भगवता स्वांशस्तत्रतत्र नियोजितः । ततो बभूव प्राकृतः शिशुः। पश्चाद्दधिकर्दमलीलायां स्वांशावेश एव सर्वो वा—अरिष्टे गोगणे कुंजे वटे गोवर्धने

तथा व्रजे वृंदावने चैव पुष्टिस्वरूपं यदस्ति । स पूर्णस्तु सर्वदा । अथ नंदस्य गृहे मर्यादापुष्टिस्वरूपं यदस्ति तस्य स्वरूपं वर्ण्यते । तच्च अष्टावरणसंयुतं भवति । आवरणानि—पृथ्वी, आपः, तेजः, वायुः, आकाशं, महत्तत्त्वम्, अहंकारः, प्रकृतिः । इत्यष्टावरणानि अष्टाभिः सह मुकुंदोऽष्टावरणयुक्तचतुर्व्यूहसंयुक्तोऽस्ति अथ नारायणेन यद्भवति तत्कथ्यते । श्रीनारायणो गोदेवभक्तसाधूनामनुग्रहार्थं चतुर्धा भवति । वैकुंठस्तु भगवान् अंशादिचतुर्भेदान् भक्तानामनुग्रहार्थं करोति । अंशः, कलाः, आवेशा, इति नृसिंहरामवासुदेवा एव त्रयः अंशावताराः । मत्स्यकूर्मवराहा एते त्रयःकलावताराः । वामनो बुद्धः कल्की एते त्रय आवेशावताराः । अन्ये नारदादयो विभूतयः संति । एता ईश्वरस्य विभूतयः ।

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचिता भगवत्पीठिका संपूर्णा ॥

अथ भा०सुबोधिनीप्रथमस्कंधकारिकाः।

श्रीकृष्णाय नमः ।

वंदे श्रीकृष्णदेवं मुरनरकभिदं वेदवेदांतवेद्यं लोके भक्तिप्रसिद्ध्यै यदुकुलजलधौ प्रादुरासीदपारः ॥

यस्याऽऽसीद्रूपमेव त्रिभुवनतरणे भक्तिवच्च स्वतंत्रं
शास्त्रं रूपं च लोके प्रकटयति मुदा यः स नो भूति-
हेतुः ॥ १ ॥ कर्ता ज्ञः सकलस्य यो निगमभूः सर्व-
स्वरूपोऽपि सन् सर्वस्याऽपि विधारणो विजयते
निर्दोषसर्वेष्टदः ॥ यो लीलाभिरनेकधा वितनुते रूपं
निजं केवलः सोऽयं वाचि ममास्तु पूर्णगुणभूः कृष्णा-
वतारः पतिः ॥ २ ॥ श्रीमद्वल्लभविद्वदीशविलसद्वं-
शाब्धिपूर्णेंदवे श्रीगोपीपतिवंदिने सुमनसि ब्रह्मामृ-
तस्यंदिने ॥ श्रीमल्लक्ष्मणभट्टसूरिरिति यन्नामाखिला-
भीष्टदं तस्मै तातमहाशयाय हरये कुर्मो नमः सिद्धये
॥ ३ ॥ श्रीमद्भागवतागमः सुरतरुर्लोके फलत्वं गतो
भाषाभेदविभेदतस्त्रयमपि स्यान्नो विरुद्धं महत् ॥
भक्त्यंशे फलता प्रमाणसुबले वेदत्वमर्थे पुनः स्कंधै-
र्द्वादशभिर्युतः सुरतरुः शाखा द्विवह्निद्वयम् ॥ ४ ॥
अर्थं तस्य विवेचितुं न हि विभुर्वैश्वानराद्वाक्पतेर-
न्यस्तत्र विधाय मानुषतनुं मां व्यासवच्छ्रीपतिः ॥
दत्त्वाऽऽज्ञां च कृपावलोकनपटुर्यस्मादतोऽहं मुदा
गूढार्थं प्रकटीकरोमि बहुधाव्यासस्य विष्णोः प्रियम्
॥ ५ ॥ लक्षणं नैव वक्ष्यामि न न्यूनादन्यपूरणम् ॥

आर्थिकं तु प्रवक्ष्यामि परोक्षकथनादृते ॥ ६ ॥
अविरोधेन सर्वानामर्थानामिह संगतिः ॥ उत्तरोत्त-
रदौर्बल्यं वाच्यं संकोचतः परम् ॥ ७ ॥ भाषात्रय-
विरोधश्च कल्पभेदात्समाहितः ॥ भाषात्रयविभेदश्च
लक्षणैर्ज्ञाप्यते पुनः ॥ ८ ॥ अर्थत्रयं तु वक्ष्यामि
निबंधेऽस्ति चतुष्टयम् ॥ अत्र संतः स्वसंतोषैराज्ञां
यच्छंतु सिद्धये ॥ ९ ॥ सुज्ञेषु हस्तयुगलं पुरतो
विधाय विज्ञापयामि सुखैरिपदाञ्जनिष्ठः ॥ उच्छृंख-
लापि विवृतिर्मम चिंतनीया श्रीकृष्णपादयुगले
विनिवेशितेति ॥ १० ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यविरचितायां सुबोधिन्यां प्रथमस्कंधभा० व्या०
कारिकाः समाप्ताः ।

अथ शिक्षाश्लोकाः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यदा बहिर्मुखा यूयं भविष्यथ कथं चन ॥
तदा कालप्रवाहस्था देहचित्तादयोऽप्युत ॥ १ ॥
सर्वथा भक्षयिष्यंति युष्मानिति मतिर्मम ॥
न लौकिकः प्रभुः कृष्णो मनुते नैव लौकिकम् ॥२॥

भावस्तत्राप्यस्मदीयः सर्वस्वश्चैहिकश्च सः ॥
परलोकश्च तेनायं सर्वभावेन सर्वथा ॥
सेव्यः स एव गोपीशो विधास्यत्यखिलं हि नः ॥३॥
इति श्रीवल्लभाचार्यविरचिताः शिक्षाश्लोकाः समाप्ताः॥
(इमे श्रीमदाचार्यैः काश्यामासुरव्यामोहलीलावसरे स्वात्मजश्रीगोपीनाथश्रीविठ्ठलनाथौ प्रत्युपादिष्टाः ॥
तदैव भगवता प्रादुर्भूयाऽयं सार्धश्लोक उक्तः ॥
मयि चेदस्ति विश्वासः श्रीगोपीजनवल्लभे ॥
तदा कृतार्था यूयं हि शोचनीयं न कर्हिचित् ॥१॥
मुक्तिर्हित्वान्यथा रूपं स्वरूपेण व्यवस्थितिरिति)॥

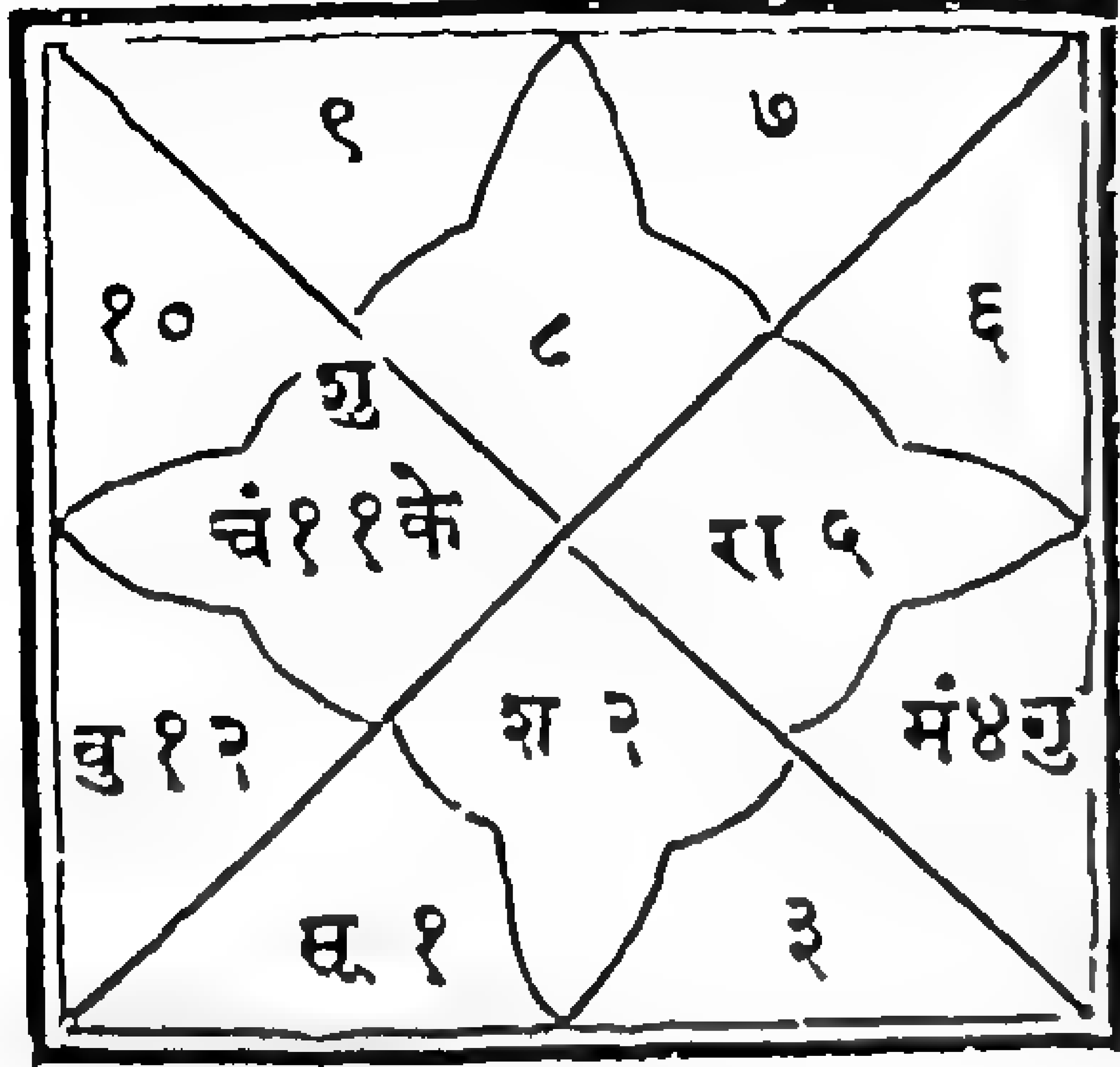
अथ श्रीवल्लभाचार्याणां जन्मपत्रिका ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

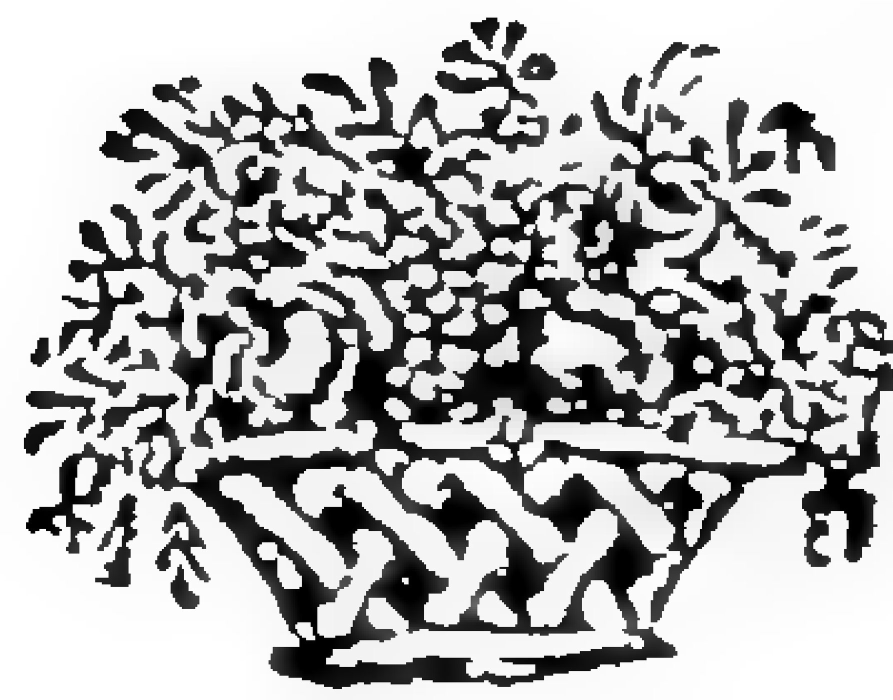
अब्दे कुंत्यात्मजातांधकरिपुनयनेष्वब्जयुक्ते वसोर्भे कृष्णेऽर्के माधवेऽभूत्स हरिशुभदिने कौर्प्यं आविर्बवेऽह्नि ॥ वैरिस्थेऽर्यम्णि याने शशिनि कवियुते ह्यात्मजे ज्ञेऽस्तसौरौ धर्मे भौमे सजीवे तमसि गगनगे श्रीहरिर्वल्लभोऽग्निः ॥ १ ॥ अब्दे पांडववह्निबाणकुमिते

सर्वस्वं चैहि॰

राधोऽसितैकादशी वस्वक्षाकिबवे शुभे वृषशनौ राहौ च खे ज्ञे सुते ॥ कर्के सारगुरावलावजरवौ कुंभे च

चंद्रे कवौ श्रीमद्वल्लभनामधाम जगदुद्धारार्थमेवाऽजनि ॥२॥ संवत् १५३५ शके १४०० वैशाखकृष्णे ११ रवौ धनिष्ठानक्षत्रे शुभयोगे बवकरणे एवं पंचांगे श्रीदिनगतसमस्तरात्रिगतघटी ६।४४ समये वृश्चिकलग्ने श्री ७ श्रीवल्लभाचार्य (जी) प्राकट्यम् ॥ स्थितिवर्षाणि ५२ मासौ २ दि० ७ पर्यंतम् ॥ संवत् १५८७ आषाढशुक्ले २ दिने अंतर्धानम् ॥

॥ श्रीः ॥

अथ बृहत्स्तोत्रसरित्सागरे

श्री (गुसाईजी) श्रीविठ्ठलेश्वरकृतग्रंथाः ।

तत्र मंगलाचरणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

चिंतासंतानहंतारो यत्पादांबुजरेणवः ॥
स्वीयानां तान्निजाचार्यान्प्रणमामि मुहुर्मुहुः ॥ १ ॥
यदनुग्रहतो जंतुः सर्वदुःखातिगो भवेत् ॥
तमहं सर्वदा वंदे श्रीमद्वल्लभनंदनम् ॥ २ ॥
यदुक्तं तातचरणैः श्रीकृष्णः शरणं मम ॥
अत एवास्ति मच्चित्तमैहिके पारलौकिके ॥ ३ ॥
मम चित्तस्य विश्वासः श्रीगोपीजनवल्लभे ॥
यदा तदा कृतार्थोऽहं शोचनीयो न कर्हिचित् ॥ ४ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचितं मंगलाचरणं समाप्तम् ।

अथ श्रीसर्वोत्तमस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

प्राकृतधर्मानाश्रयमप्राकृतनिखिलधर्मरूपमिति ॥
निगमप्रतिपाद्यं यत्तच्छुद्धं साकृति स्तौमि ॥ १ ॥

श्रीमद्विट्ठलेश्वरप्रभुचरणाः ॥

प्रादुर्भाव सं० १५७२ मार्गशीर्ष कृष्ण नवम्याम्

तिरोधान सं० १६४२ पौष कृष्ण सप्तम्याम्

कलिकालतमश्छन्नदृष्टित्वाद्विदुषामपि ॥
संप्रत्यविषयस्तस्य माहात्म्यं समभूद्भुवि ॥ २ ॥
दयया निजमाहात्म्यमकरोत्प्रकटं हरिः ॥
वाण्या यदा तदा स्वास्यं प्रादुर्भूतं चकार हि ॥ ३ ॥
तदुक्तमपि दुर्बोधं सुबोधं स्याद्यथा तथा ॥
तन्नामाष्टोत्तरशतं प्रवक्ष्याम्यखिलाघहृत् ॥ ४ ॥
ऋषिरग्निकुमारस्तु नाम्नां छंदो जगत्यसौ ॥
श्रीकृष्णाऽऽस्यं देवता च बीजं कारुणिकःप्रभुः ॥५॥
विनियोगो भक्तियोगः प्रतिबंधविनाशने ॥
कृष्णाधरामृतास्वादसिद्धिरत्र न संशयः ॥ ६ ॥
आनंदः परमानंदः श्रीकृष्णास्यः कृपानिधिः ॥
दैवोद्धारप्रयत्नात्मा स्मृतिमात्रार्तिनाशनः ॥ ७ ॥
श्रीभागवतगूढार्थप्रकाशनपरायणः ॥
साकारब्रह्मवादैकस्थापको वेदपारगः ॥ ८ ॥
मायावादनिराकर्ता सर्ववादिनिरासकृत् ॥
भक्तिमार्गाब्जमार्तंडः स्त्रीशूद्राद्युद्धृतिक्षमः ॥ ९ ॥
अंगीकृत्यैव गोपीशवल्लभीकृतमानवः ॥
अंगीकृतौ समर्यादो महाकारुणिको विभुः ॥ १० ॥
अदेयदानदक्षश्च महोदारचरित्रवान् ॥

प्राकृतानुकृतिव्याजमोहितासुरमानुषः ॥ ११ ॥
वैश्वानरो वल्लभाख्यः सद्रूपो हितकृत्सताम् ॥
जनशिक्षाकृते कृष्णभक्तिकृन्निखिलेष्टदः ॥ १२ ॥
सर्वलक्षणसंपन्नः श्रीकृष्णज्ञानदो गुरुः ॥
स्वानंदतुंदिलः पद्मदलायतविलोचनः ॥ १३ ॥
कृपादृग्वृष्टिसंहृष्टदासदासीप्रियः पतिः ॥
रोषदृक्पातसंप्लुष्टभक्तद्विट् भक्तसेवितः ॥ १४ ॥
सुखसेव्यो दुराराध्यो दुर्लभांघ्रिसरोरुहः ॥
उग्रप्रतापो वाक्सी (शी) धुपूरिताशेषसेवकः ॥१५॥
श्रीभागवतपीयूषसमुद्रमथनक्षमः ॥
तत्सारभूतरासस्त्रीभावपूरितविग्रहः ॥ १६ ॥
सान्निध्यमात्रदत्तश्रीकृष्णप्रेमा विमुक्तिदः ॥
रासलीलैकतात्पर्यः कृपयैतत्कथाप्रदः ॥ १७ ॥
विरहानुभवैकार्थसर्वत्यागोपदेशकः ॥
भक्त्याचारोपदेष्टा च कर्ममार्गप्रवर्तकः ॥ १८ ॥
यागादौ भक्तिमार्गैकसाधनत्वोपदेशकः ॥
पूर्णानंदः पूर्णकामो वाक्पतिर्विबुधेश्वरः ॥ १९ ॥
कृष्णनामसहस्रस्य वक्ता भक्तिपरायणः ॥
भक्त्याचारोपदेशार्थनानावाक्यनिरूपकः ॥ २० ॥

स्वार्थोज्झिताखिलप्राणप्रियस्तादृशचेष्टितः ॥
स्वदासार्थे कृताशेषसाधनः सर्वशक्तिधृक् ॥ २१ ॥
भुवि भक्तिप्रचारैककृते स्वान्वयकृत्पिता ॥
स्ववंशे स्थापिताशेषस्वमाहात्म्यः स्मयापहः ॥ २२ ॥
पतिव्रतापतिः पारलौकिकैहिकदानकृत् ॥
निगूढहृदयोऽनन्यभक्तेषु ज्ञापिताशयः ॥ २३ ॥
उपासनादिमार्गातिमुग्धमोहनिवारकः ॥
भक्तिमार्गे सर्वमार्गवैलक्षण्यानुभूतिकृत् ॥ २४ ॥
पृथक्शरणमार्गोपदेष्टा श्रीकृष्णहार्दवित् ॥
प्रतिक्षणनिकुंजस्थलीलारससुपूरितः ॥ २५ ॥
तत्कथाक्षिप्तचित्तस्तद्विस्मृतान्यो व्रजप्रियः ॥
प्रियव्रजस्थितिः पुष्टिलीलाकर्ता रहःप्रियः ॥ २६ ॥
भक्तेच्छापूरकः सर्वाज्ञातलीलोऽतिमोहनः ॥
सर्वासक्तो भक्तमात्रासक्तः पतितपावनः ॥ २७ ॥
स्वयशोगानसंहृष्टहृदयांभोजविष्टरः ॥
यशःपीयूषलहरीप्लावितान्यरसः परः ॥ २८ ॥
लीलामृतरसार्द्रार्द्रीकृताखिलशरीरभृत् ॥
गोवर्धनस्थित्युत्साहस्तल्लीलाप्रेमपूरितः ॥ २९ ॥
यज्ञभोक्ता यज्ञकर्ता चतुर्वर्गविशारदः ॥

सत्यप्रतिज्ञस्त्रिगुणातीतो नयविशारदः ॥ ३० ॥
स्वकीर्तिवर्धनस्तत्त्व सूत्रभाष्यप्रदर्शकः ॥
मायावादाख्यतूलाग्निर्ब्रह्मवादनिरूपकः ॥ ३१ ॥
अप्राकृताऽखिलाकल्पभूषितः सहजस्मितः ॥
त्रिलोकीभूषणं भूमिभाग्यं सहजसुंदरः ॥ ३२ ॥
अशेषभक्तसंप्रार्थ्यचरणाब्जरजोधनः ॥
इत्यानंदनिधेः प्रोक्तं नाम्नामष्टोत्तरं शतम् ॥ ३३ ॥
श्रद्धाविशुद्धबुद्धिर्यः पठत्यनुदिनं जनः ॥
स तदेकमनाः सिद्धिमुक्तां प्राप्नोत्यसंशयम् ॥३४॥
तदप्राप्तौ वृथा मोक्षस्तदाप्तौ तद्गतार्थता ॥
अतः सर्वोत्तमं स्तोत्रं जप्यं कृष्णरसार्थिभिः ॥३५॥

इति श्रीमदग्निकुमारप्रोक्तं सर्वोत्तमस्तोत्रं संपूर्णम् ।

अथ श्रीवल्लभाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीमद्वृंदावनेंदुप्रकटितरसिकानंदसंदोहरूपस्फूर्ज-
द्रासादिलीलाऽमृतजलधिभराक्रांतसर्वोऽपि शश्वत् ।
तस्यैवात्मानुभावप्रकटनहृदयस्याज्ञया प्रादुरासीद्भूमौ
यः सन्मनुष्याकृतिरतिकरुणस्तं प्रपद्ये हुताशम् ॥१
नाविर्भूयाद्भवांश्चेदधिधरणितलं भूतनाथोदितासन्म

र्गेध्वांतांधतुल्या निगमपथगतौ देवसर्गेऽपि जाताः ॥
घोषाधीशं तदेमे कथमपि मनुजाः प्राप्नुयुर्नैव दैवी
सृष्टिर्व्यर्था च भूयान्निजफलरहिता देव वैश्वानरैषा
॥ २ ॥ न ह्यन्यो वागधीशाच्छ्रुतिगणवचसां भाव-
माज्ञातुमीष्टे यस्मात्साध्वी स्वभावं प्रकटयति वधूर-
ग्रतः पत्युरेव ॥ तस्माच्छ्रीवल्लभाख्यत्वदुदितवचना-
दन्यथा रूपयंति भ्रांता ये ते निसर्गत्रिदशरिपु-
तया केवलांधंतमोगाः ॥ ३ ॥ प्रादुर्भूतेन भूमौ
व्रजपतिचरणांभोजसेवाख्यवर्त्मप्राकट्यं यत्कृतं ते
तदुत निजकृते श्रीहुताशेति मन्ये ॥ यस्मादस्मिं-
स्थितो यत्किमपि कथमपि क्वाप्युपाहर्तुमिच्छत्यद्धा
तद्गोपिकेशः स्ववदनकमले चारुहासे करोति ॥ ४ ॥
उष्णत्वैकस्वभावोऽप्यतिशिशिरवचाः पुंजपीयूषवृष्टी
रार्तेष्वत्युग्रमोहासुरनृषु युगपत्तापमप्यत्र कुर्वन् ॥
स्वस्मिन्कृष्णास्यतां त्वं प्रकटयसि च नो भूतदेवत्वमे-
तद्यस्मादानंददं श्रीव्रजजननिचये नाशकं चासुरा-
णेः ॥५॥ आम्नायोक्तं यदंभोभवनमनलतस्तच्च सत्यं
विभो यत्सर्गादौ भूतरूपादभवदनलतः पुष्करं भूत-

१ केवलं नित्यदुःखाः. २ यः किमपि.

रूपम् ॥ आनंदैकस्वरूपात्त्वदधिभु यदभूत्कृष्णसेवारसाब्धिश्चानंदैकस्वरूपस्तदखिलमुचितं हेतुसाम्यं हि कार्यें ॥ ६ ॥ स्वामिञ्छ्रीवल्लभाग्ने क्षणमपि भवतः सन्निधाने कृपातः प्राणप्रेष्ठव्रजाधीश्वरवदनदिदृक्षार्तितापो जनेषु ॥ यत्प्रादुर्भावमाप्नोत्युचिततरमिदं यत्तु पश्चादपीत्थं दृष्टेऽप्यस्मिन्मुखेंदौ प्रचुरतरमुदेत्येव तच्चित्रमेतत् ॥ ७ ॥ अज्ञानाद्यंधकारप्रशमनपटुताख्यापनाय त्रिलोक्यामग्नित्वं वर्णितं ते कविभिरपि सदा वस्तुतः कृष्ण एव ॥ प्रादुर्भूतो भवानित्यनुभवनिगमाद्युक्तमानैरवेत्य त्वां श्रीश्रीवल्लभेमे निखिलबुधजना गोकुलेशं भजंते ॥ ८ ॥

इति श्रीमद्विठ्ठलदीक्षितविरचितं श्रीवल्लभाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ मंगलारार्तिकार्या ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

मंगलं मंगलं व्रजभुवि मंगलं मंगलमिह श्रीनंदयशोदानामसुकीर्तनमेतद्रुचिरोत्संगसुलालितपालितरूपम् ॥ १ ॥ श्रीश्रीकृष्ण इति श्रुतिसारं नाम स्वार्तजनाशयतापापहमिति मंगलरावम् ॥ व्रजसुंदरीवयस्यसुरभीवृंदमृगीगणनिरुपमभावा(वं)

मंगलसिंधुचया (यम्) ॥ २ ॥ मंगलमीषत्स्मितयुतवीक्षणभाषणमुन्नतनासापुटगतमुक्ताफलचलनम् ॥ कोमलचलदङ्गुलिदलसंगतवेणुनिनादविमोहितवृंदावनभुविजाता (तम्) ॥३॥ मंगलमखिलं गोपीशितुरतिमंथरगतिविभ्रममोहितरासस्थितगानम् ॥ त्वं जय सततं गोवर्धनधर पालय निजदासान्॥४॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचिता मंगलारार्तिकार्या समाप्ता।

अथ पर्यंकः (पालना) (विज्ञप्तिः)।

राग रामकली (छंद चर्चरी).

श्रीकृष्णाय नमः।

प्रेंखपर्यंकशयन चिरविरहतापहरमतिरुचिरमीक्षणं प्रकटय प्रेमायन ॥ ध्रु० ॥ तनुतरद्विजपंक्तिमतिललितानि हसितानि तव वीक्ष्य गायकीनाम् ॥ यदवधि परमेतदाशया समभवज्जीवितं तावकीनाम् ॥ १ ॥ तोकता वपुषि तव राजते दृशि तु मदमानिनीमानहरणम् ॥ अग्रिमे वयसि किमु भाविकामेऽपि निजगोपिकाभावकरणम् ॥ २ ॥ व्रजयुवतिहृद्यकनकाचलानारोढुमुत्सुकं तव चरणयुगलम्॥ तत्तु मुहु-

रुन्नमनकाभ्यासमिव नाथ सपदि कुरुते मृदुलमृदुलम् ॥ ३ ॥ अधिगोरोचनातिलकमलकोद्ग्रथितविविधमणिमुक्ताफलविरचितम् ॥ भूषणं राजते मुग्धतामृतभरस्यंदि वदनेंदुरसितम् ॥ ४ ॥ भ्रूतटे मातृरचितांजनबिंदुरतिशयितशोभया दृग्दोषमपनयन् ॥ स्मरधनुषि मधु पिबन्नलिराज इव राजते प्रणयिसुखमुपनयन् ॥ ५ ॥ वचनरचनोदारहाससहजस्मितामृतचयैरार्तिभरमपनयन् ॥ पालय सदास्मानस्मदीयश्रीविठ्ठले निजदास्यमुपनयन् ॥ ६ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविज्ञप्तिः समाप्ता ।

अथ राजभोगारार्तिकार्या ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

व्रजराजविराजितघोषवरे वरणीयमनोहररूपधरे ॥
धरणीरमणीरमणैकपरे परमार्तिहरस्मितविभ्रमके ॥१॥
मकराकृतिकुंडलशोभिमुखे मुखरीकृतनूपुरहृद्यगतौ ॥
गतिसंगतभूतलतापहरे हरशक्रविमोहनगानपरे ॥२॥
परमप्रियगोपवधूहृदये दयया दिनतापहरे सुहृदाम् ॥
हृदयस्थितगोकुलवासिजने जनहृद्यविहारपरे सततम् ॥३॥ ततवेणुनिनादविनोदपरे परचित्तहरस्मित

मात्रकथे ॥ कथनीयगुणाकरपादयुगे युगलेयुगले सुदृशां सुरतौ रतिरस्तु मम व्रजराजसुते ॥

इति श्रीमद्विट्ठलेश्वरविरचिता राजभोगारार्तिकार्या समाप्ता।
श्रीवल्लभाचार्यविरचितेयमितिकेचित्।

अथ संध्यारार्तिकार्या।

श्रीकृष्णाय नमः।

हरिभक्तिसुधोदधिवृद्धिकरे करवर्णितकृष्णकथाग्ररसे ॥ रसिकागमवागमृतोक्तिपरे परमादरणीयतमाब्जपदे ॥ १ ॥ पदवंदितपावनपापजने जननीजठरागमतापहरे ॥ हरनीतविदारणनामकथे कथनीयगुणाकरदासवरे ॥ २ ॥ वरवारणमानहरागमने रमणीयमहोदधिरासरसे ॥ रसपट्टदृगंचलशोभिमुखे मुखरीकृतवेणुनिनादरते ॥ ३ ॥ रतिनाथविमोहनवेषधरे धरणीधरधारणभारभरे ॥ भरतागमशिक्षितलास्यकरे करकृष्टगिरींद्रपदाब्जरते ॥ रतिरस्तु सदा वल्लभतनये ॥ ४ ॥

इति श्रीमद्विट्ठलेश्वरविरचिता संध्यारार्तिकार्या समाप्ता।
श्रीरघुनाथाचार्यविरचितेयमिति केचित्।

अथ शयनारार्तिकार्या ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

शरणागतभीतिनिवृत्तिपरं परपक्षतमोनिकरांशुनिधिम् ॥ निधिसेवितपादसरोजयुगं युगधर्मनिवर्तितकालकरम् ॥ १ ॥ करजोल्लिखितप्रमदौघकुचं कुचकुंकुमलिप्तविशालहृदम् ॥ हृदयस्थितगोकुलवासजनं जनसंचितपुण्यचयैकफलम् ॥ २ ॥ फलदानपरातिसमर्थभुजं भुजदंडगृहीतकुचाग्रमणिम् ॥ मणिशोभितहस्तधृताद्रिवरं वरगोपवधूचयसंवलितम् ॥३॥ वलितप्रमदायुतरासकरं करपद्मयुगाहितवेणुवरम् ॥ वरभक्तिशिरःस्थितपद्मकरं करमर्दितयादवयूथरिपुम् । रिपुयूथभुजंगमदर्पहरं हरपूजितरम्यसरोजपदम् ॥ पदपद्मयुगार्चनदत्तपदं पदपद्मनखस्थितभक्तिरसम् ५ रसपूरितगोपवधूशरणं शरणागतघोषजनाभयदम् ॥ भयदौघशिरोहरखड्गधरं धरणीकृतपुण्यचयैकफलम् ६ फलहेतुविमर्दितदुष्टखलं खरमुक्तिदपादसरोजवरम् ॥ वरबर्हिशिखंडकयुक्तकचं कचकोशनिवेशितपुष्पचयं घोषाधिपतिं कमलाधिपतिं वंदे तमहं मथुराधीशम् ।

इति श्रीमद्विट्ठलेश्वरविरचिता शयनारार्तिकार्या समाप्ता ।

अथ स्फुरत्कृष्णप्रेमामृतस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ॥

स्फुरत्कृष्णप्रेमामृतरसभरेणातिभरिता विहारान्कुर्वाणा व्रजपतिविहाराब्धिषु सदा ॥ प्रिया गोपीभर्तुः स्फुरतु सततं वल्लभ इति प्रथावत्यस्माकं हृदि सुभगमूर्तिः सकरुणा ॥ १ ॥ श्रीभागवतप्रतिपदमणिवरभावांशुभूषिता मूर्तिः ॥ श्रीवल्लभाभिधानस्तनोतु निजदा^१स्यसौभाग्यम् ॥ २ ॥ मायावादतमो निरस्य मधुभित्सेवाख्यवर्त्मोद्धृतं श्रीमद्गोकुलनाथसंगमसुधासंप्रापकं तत्क्षणात् ॥ दुष्प्रापं प्रकटीचकार करुणारा^२गादिसंमोहनः स श्रीवल्लभभानुरुल्लसति यः श्रीवल्लवीशांतरः ॥ ३ ॥ क्वचित्पांडित्यं चेन्न निगमगतिः सापि यदि न क्रिया सा सापि स्याद्यदि न हरिमार्गे परिचयः ॥ यदि स्यात्सोऽपि श्रीव्रजपतिरतिर्नेति निखिलैर्गुणैरन्यः को वा विलसति विना वल्लभवरम् ॥ ४ ॥ मायावादिकरींद्रदर्पदलनेनास्येंदुराजोद्गतश्रीमद्भागवताख्यदुर्लभसुधावर्षेण वेदोक्तिभिः ॥ राधावल्लभसेवया तदुदितप्रेम्णोपदेशैरपि श्रीमद्वल्ल-

---

१ दास. २ रागाति.

भनामधेयसदृशो भावी न भूतोऽस्त्यपि ॥ ५ ॥
यदंघ्रिनखमंडलप्रसृतवारिपीयूषयुग्वरांगहृदयैः कलि-
स्तृणमिवेह तुच्छीकृतः ॥ व्रजाधिपतिरिंदिराप्रभृति-
मृग्यपादांबुजः क्षणेन परितोषितस्तदनुगत्वमेवास्तु
मे ॥ ६ ॥ अघौघतमसावृतं कलिभुजंगमासादितं
जगद्विषयसागरे पतितमस्वधर्मे रतम् ॥ यदीक्षणसु-
धानिधिः समुदितोऽनुकंपामृतादमृत्युमकरोत्क्षणाद-
रणमस्तु मे तत्पदम् ॥ ७ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचिता सप्तश्लोकी (स्फु०) संपूर्णा ॥

अस्य ग्रंथस्य श्लोकानामन्योऽपि पाठक्रमो दृश्यते ।
तथापि श्रीहरिरायचरणकृतटीकानुसारी क्रमोऽत्र गृहीतः ॥

अथ यमुनाष्टपदी ।

श्रीकृष्णाय नमः ॥

नमोदेवियमुनेनमोदेवियमुनेहरकृष्णमिलनांतरायम् ।
निजनाथमार्गदायिनि कुमारीकामपूरिके कुरु भक्ति-
रायम् ॥ १ ॥ (ध्रुवपदम्) ॥ मधुपकुलकलित-
कमलावलीव्यपदेशधारितश्रीकृष्णयुतभक्तहृदये ॥
सततमतिशयितहरिभावनाजाततत्सारूप्यगदितहृ-

---

१ कुमारि, २ पूरक, ३ निज,

दये ॥ १ ॥ निजकूलभवविविधतरुकुसुमयुतनीरशो-
भया विलसदलिवृंदे ॥ स्मारयसि गोपीवृंदपूजित-
सरसमीशवपुरानंदकंदे ॥ २ ॥ उपरिवेलदमलकम-
लारुणद्युतिरेणुपरिमलितजलभरेणामुना ॥ व्रजयुव-
तिकुचकुंभकुंकुमारुणमुरः स्मारयसि मारपितुरधुना
॥ ३ ॥ अधिरजनि हरिविहृतिमीक्षितुं कुवलयाभि-
धसुभगनयनान्युशति तनुषे ॥ नयनयुगमल्पमिति
बहुतराणि च तानि रसिकतानिधितया कुरुषे ॥४॥
रजनिजागरजनितरागरंजितनयनपंकजैरहनि हरि-
मीक्षसे ॥ मकरंदभरमिषेणानंदपूरिता सततमिह
हर्षाश्रु मुंचसे ॥ ५ ॥ तटगतानेकशुकसारिकामु-
निगणस्तुतविविधगुणसी (शी) धुसागरे ॥ संगता
सततमिह भक्तजनतापहृति राजसे रासरससागरे
॥ ६ ॥ रतिभरश्रमजलोदितकमलपरिमलव्रजयुवति-
जनविहृतिमोदे ॥ ताटंकचलनसुनिरस्तसंगीतयुतम-
दमुदितमधुपकृतविनोदे ॥७॥ निजव्रजजनावनात्त-
गोवर्धने राधिकाहृदयगतहृद्यकरकमले ॥ रतिमति-
शयितरसविठ्ठलस्याशु कुरु वेणुनिनदाह्वानसरले॥८॥

---

१ गोपिका. २ चल. ३ मिलित. ४ चालन.

श्लोकौ—व्रजपरिवृढवल्लभे कदा त्वच्चरणसरोरुहमीक्षणास्पदं मे ॥ तव तटगतवालुकाः कदाहं सकलनिजांगगता मुदा करिष्ये ॥ १ ॥ वृंदावने चारुबृहद्वने मन्मनोरथं पूरय सूरसूते ॥ दृग्गोचरः कृष्णविहार एव स्थितिस्त्वदीये तट एव भूयात् ॥ २ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचिता यमुनाष्टपदी समाप्ता।

अथ भुजंगप्रयाताष्टकम्।

श्रीकृष्णाय नमः।

सुधाधामनैजाधराधारवेणुं कराग्रैरुदग्रैरतिव्यग्रशीलैः। सदा पूरयंश्चारयन्गोवरूथान्पुरः प्रादुरास्तां ममाभीरवीरः ॥१॥ यशोदायशोदानदक्षांबुजाक्ष प्रतीपप्रमाद प्रहाणप्रवीण ॥ निजापांगसंगोद्भवानंगगोपांगनापांगनृत्यांगणीभूतदेह ॥२॥ सदाराधिकाराधिकासाधकार्थप्रतापप्रसाद प्रभो कृष्णदेव ॥ अनंगीकृतानंगसेव्यंतरंगप्रविष्टप्रतापाघहन्मे[1] प्रसीद ॥ ३ ॥ रमाकांत शांत प्रतीपांत[2] मेंतः स्थिरीभूतपादांबुजस्त्वं भवाशु ॥ सदा कृष्णकृष्णेति नाम त्वदीयं विभो गृण्हतो हे यशोदाकिशोर ॥ ४ ॥ स्फुरद्रंगभूमिष्ठमं-

१ सर्सेव्यरग. २ प्रतीप.

चोपविष्टोच्छलच्छत्रुपक्षे भयं चानिनीषो ॥ अलिव्रात-
जुष्टोत्तमस्त्रग्धर श्रीमनोमंदिर त्वं हरे मे प्रसीद ॥५॥
स्मरस्मेर कस्मात्त्वमस्मान्स्वतो न स्मरस्यंबुजस्मेरने-
त्रानुकंपिन् ॥ स्मितोद्भावितानंगगोपांगनांगोल्ल-
सत्स्वांगसत्संगलंभेश पाहि ॥ ६ ॥ रमाराम
रामामनोहारिवेषोद्धतक्षोणिपालौघपापक्षयेश ॥ दरो-
त्फुल्लपंकेरुहस्मेरहास प्रपन्नार्तिहृन्नंदसूनो प्रसीद ॥७॥
कुरंगीदृशामंगसंगेन शश्वन्निजानंददानंदकंदाति-
काल ॥ कलिंदोद्भवोद्भूतपंकेरुहाक्ष स्वभक्तानुरक्ता-
त्तपाद प्रसीद ॥ ८ ॥ भुजंगप्रयाताष्टकेनानुयातो
भुजंगेशयानं हरिं संस्तवीति ॥ रतिस्तस्य कृष्णे
भवत्याशु नित्या किमन्यैः फलैः फल्गुभिः सेवकस्य॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचितं भुजंगप्रयाताष्टकं संपूर्णम् ।
श्रीमदाचार्यविरचितमिदमिति केचित् ।

अथ राधाप्रार्थनाचतुःश्लोकी ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

कृपयति यदि राधा बाधिताशेषबाधा किमपरमवशिष्टं
पुष्टिमर्यादयोर्मे ॥ यदि वदति च किंचित् स्मेरहा-
सोदितश्रीर्द्विजवरमणिपंक्त्या मुक्तिशुक्त्या तदा

किम् ॥ १ ॥ श्यामसुंदर शिखंडशेखर स्मेरहास्य मुरलीमनोहर ॥ राधिकारसिक मां कृपानिधे स्वप्रियाचरणकिंकरी[1] कुरु ॥ २ ॥ प्राणनाथ वृषभानुनंदिनीश्रीमुखाब्जरसलोलषट्पद ॥ राधिका पदतले कृतस्थितिस्त्वां भजामि रसिकेंद्रशेखर ॥ ३ ॥ संविधाय दशने तृणं विभो प्रार्थये व्रजमहेंद्रनंदन ॥ अस्तु मोहन तवातिवल्लभा जन्मजन्मनि मदीश्वरी प्रिया ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचिता राधाप्रार्थनाचतुःश्लोकी संपूर्णा ।

अथ श्रीगोकुलाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीमद्गोकुलसर्वस्वं श्रीमद्गोकुलमंडनम् ॥
श्रीमद्गोकुलहृत्तारा श्रीमद्गोकुलजीवनम् ॥ १ ॥
श्रीमद्गोकुलमात्रेशः श्रीमद्गोकुलपालकः ॥
श्रीमद्गोकुललीलाब्धि श्रीमद्गोकुलसंश्रयः ॥ २ ॥
श्रीमद्गोकुलजीवात्मा श्रीमद्गोकुलमानसम् ॥
श्रीमद्गोकुलदुःखघ्नः श्रीमद्गोकुलवीक्षितः ॥ ३ ॥
श्रीमद्गोकुलसौंदर्यं श्रीमद्गोकुलसत्फलम् ॥
श्रीमद्गोकुलगोप्राणः श्रीमद्गोकुलकामदः ॥ ४ ॥

---

१ किंकरं.

श्रीमद्गोकुलराकेशः श्रीमद्गोकुलतारकः ॥
श्रीमद्गोकुलपद्मालिः श्रीमद्गोकुलसंस्तुतः ॥ ५ ॥
श्रीमद्गोकुलसंगीतः श्रीमद्गोकुललास्यकृत् ॥
श्रीमद्गोकुलभावात्मा श्रीमद्गोकुलपोषकः ॥ ६ ॥
श्रीमद्गोकुलहृत्स्थानः श्रीमद्गोकुलसंवृतः ॥
श्रीमद्गोकुलदृक्पुष्टः श्रीमद्गोकुलमोदितः ॥ ७ ॥
श्रीमद्गोकुलभोग्यश्रीः श्रीमद्गोकुललालितः ॥
श्रीमद्गोकुलभोग्यश्रीः श्रीमद्गोकुलसर्वकृत् ॥ ८ ॥
इमानि श्रीगोकुलेशनामानि वदने मम ॥
वसंतु संततं चैव लीलाश्च हृदये सदा ॥ ९ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचितं गोकुलाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ अष्टाक्षरनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीकृष्णकृष्णकृष्णेति कृष्णनाम सदा जपेत् ॥
आनंदः परमानंदो वैकुंठं तस्य निश्चितम् ॥ १ ॥
सदा स्मरेत्तु यो कृष्णं यमस्तस्य करोति किम् ॥
भस्मीभवंति तस्याशु महापातकराशयः ॥ २ ॥
यः स्मरेत्तु सदा मंत्रं श्रीकृष्णः शरणं मम ॥
अष्टाक्षरं जपेन्नित्यं यमो दृष्ट्वा हि शंकते ॥ ३ ॥

श्रीमंत्रार्थाः प्रकाश्यंते जीवानां कार्यसाधनाः ॥
जीवानां हितकार्यार्थं गुरुश्रीविठ्ठलेश्वरैः ॥ ४ ॥
श्रीमुखात्कथ्यते सम्यक् सदष्टाक्षरतत्त्वतः ॥
विवृतिर्हृदये यस्य सोयं श्रीवल्लभो भवेत् ॥ ५ ॥
श्रीः श्रीसौभाग्यसंप्राप्तिः धनवान् राजवल्लभः ॥
कृशब्दः शोषयेत्पापं ष्णशब्दस्तापसंहतिम् ॥ ६ ॥
शशब्दो निर्दहेद्योनिं रशब्दो ज्ञानमाप्नुयात् ॥
णशब्देन सदा कृष्णे दृढा भक्तिः सदा भवेत् ॥७॥
मशब्देन गुरौ प्रीतिः कृष्णरत्नोपदेशके ॥
मशब्दे हरिसायुज्यमन्ययोनिं न गच्छति ॥ ८ ॥
इति श्रीकृष्णमंत्रार्थं यो जपेद्विठ्ठले रतिम् ॥
भक्तिं वैराग्यमाप्नोति भुक्तिमुक्ती करे स्थिते ॥९॥
सर्वरोगोपशमनं सर्वपापोपनाशनम् ॥
ऋद्धिः सिद्धिर्गृहे शीघ्रं वसते सर्वदा स्थिरा ॥१०॥
आनंदं परमानंदं सायुज्यं हरिवल्लभम् ॥
यः पठेच्छ्रीकृष्णमंत्रं सर्वज्वरविनाशनम् ॥ ११ ॥
भूतप्रेतपिशाचादिव्याघ्रचौरादिसंकटे ॥
शत्रवो मित्रतां यांति सर्पं दृष्ट्वेव मूषकाः ॥ १२ ॥
कुक्रियाः सर्वरिष्टानि कुग्रहाः सर्वनाशनाः ॥

आनंदमूर्तिः कृष्णोऽस्य हृदये वसते सदा ॥ १३ ॥
तस्य कुत्रापि नो दुःखं सुखं सर्वत्र सर्वदा ॥
अहोरात्रं जपेन्नित्यं गुरूणां मंत्रमुत्तमम् ॥ १४ ॥
तं हि दृष्ट्वा त्रयो लोका पूतास्युः किमु मानवाः ॥
मध्ये च सर्वमंत्राणां मंत्रराजोत्तमोत्तमः ॥ १५ ॥
इदमेव परैकांतभक्तिमान् यः सदा स्मरेत् ॥
ऋद्धिः सिद्धिर्गृहे सत्यं कृष्णतात्पर्यसुंदरम् ॥ १६ ॥
भक्तानां हितकार्यार्थं ज्ञातव्यं स्वजनोत्तमैः ॥
वेदवाक्ये महावाक्यं पुराणे भारते तथा ॥ १७ ॥
श्रीमद्वल्लभवाक्यार्थं श्रीकृष्णः शरणं मम ॥

इति श्रीविट्ठलेश्वरविरचितमष्टाक्षरनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ ललितत्रिभंगस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

नमः पितृपदांभोजरेणुभ्यो यन्निवेदनात् ॥
अस्मत्कुलं निष्कलंकं श्रीकृष्णेनात्मसात्कृतम् ॥ १ ॥
वामजान्वंतकलितातिवक्रेतरजानुकम् ॥
एतत्संप्राप्तसौभाग्यं विचित्रमणिभूषणम् ॥ २ ॥
नखचंद्रमहःक्षिप्तभक्तसंतापसंततिम् ॥
विचित्रभावसंतानविचित्रीकृतमानसम् ॥ ३ ॥

दक्षिणपदतलपद्मं वामप्रपदस्य वामतः प्रकटम् ॥
सौंदर्यं किमपितरां प्रकटयति प्रेमवल्लभ्यम् ॥ ४ ॥
विकसितशारदकमलोदरमदहरणेऽपि तत्र पद्माकम् ॥
वहता निरवधि रसता निवेद्यते स्वीयभक्तेषु ॥ ५ ॥
भक्तार्तिहरणे काचिन्मर्यादा नैव मन्यते ॥
इति ज्ञापयितुं वज्ररेखां धारयति स्फुटम् ॥ ६ ॥
अनुग्रहानिलो यत्र तत्सांमुख्यं भजन् त्यजन् ॥
अन्याशां राजते भक्तपदमेवमिति ध्वजम् ॥ ७ ॥
धारयन् ज्ञापयत्येष त्यक्तभक्तान्यदिक्प्रभुः ॥
अत एव हि संसेव्यो निर्दोषगुणविग्रहः ॥ ८ ॥
युग्मम्—एतत्पदपंकजमधुमत्तस्यायं निसर्गएवाभूत्॥
नेतरभावं भजते यदंकुशो नित्यमेवास्ति ॥ ९ ॥
कदाचिद्विविधा लीलाः कर्तुं भक्तैः सह प्रभुः ॥
एवं भूतो वादयति वेणुमिष्टं करोति च ॥ १० ॥
प्रपदोपरिसंचारिचारुपीतांबरावृतम् ॥
गुंजद्भ्रमद्भ्रमरयुग्वनमालातिसुंदरम् ॥ ११ ॥
विविधरूपसुचारुसुगंधयुङ्मृदुलपुष्पचयैरतिसुंदरम् ।
ग्रथितमध्यमदेशमतिप्रियं करयुगेन हृदि स्रजि कामये
ग्रीवोरःस्थलकटितटकांचीजानुप्रपदयोः सततम् ॥

विहरंती वनमाला सक्तासीदलिकुलैर्मत्तैः ॥ १३ ॥
गंभीरनाभिविलसत्कांचीदामलसन्मणीन् ॥
स्वरुचा रोचयन्नन्यानप्याकल्पान्त्रसौ प्रभुः ॥ १४ ॥
त्रिगुणानिलसंचारचलत्प्रांतातिसुंदरम् ॥
उत्तरीयं बिभ्रदंसे शुशुभेऽतितरां हरिः ॥ १५ ॥
विविधमहामणिखचितैः परितो मुक्ताफलावलिग्रथितैः
वलयांगदकंकणचयसकलांगुलिभूषणै रेजे ॥ १६ ॥
कट्या कुटिलया कांची भुवनत्रयमोहिनी ॥
तनोति सुषमां नाभ्या सह साम्येऽपि दुर्लभाम् ॥१७॥
रसभरभरितं पात्रं नामितमन्यत्र तं रसं कर्तुम् ॥
एकत आनतमुन्नतमेकत इह दृश्यते सर्वैः ॥ १८ ॥
कटिगतभावरसानां व्रजांगनाहृत्सु पूरणे सापि ॥
अभवत्तथैव दृष्टा दृष्टा परमुपपद्यते कांच्या ॥ १९ ॥
वेणुरवानुगया नवनवचापल्यं समासवत्योच्चैः ॥
व्रजतरुणीमानसधनसंपन्नयाऽभूज्जगज्जडवत् ॥२०॥
नयनांबुजसौंदर्यं मनसां वाचामगोचरं सत्यम् ॥
व्रजसुंदरीनयनमनोऽनुभवैकगतं परं हृद्यम् ॥ २१ ॥
तत्रापि भावगर्भं तरलतरं प्रियतमामुखांभोजे ॥
स्थगितं भवदरुणतरप्रांतं प्राकट्यतोऽनुरागमिव २२

विचित्रवेणुतानाब्धितरंगांदोलितांचलम् ॥
स्थिरं वा तरलं वेति नैवाभूदवधारितम् ॥ २३ ॥
स्मितामृतभरेणात्मभक्तहृत्प्राणपोषकम् ॥
तत्रैव लयहेतुर्वा तेषामिति न वेद्म्यहम् ॥ २४ ॥
भ्रूचापसंधितः कर्णावध्याकृष्टः प्रियाहृदि ॥
विद्धः प्राणानाजहार स्वस्मिन्नस्मिन् दया न हि २५
स्मितकौटिल्यचापल्यारुणिमामृतसिंधुषु ॥
मग्नाः कथंचिज्जीवंति भक्तास्तत्तत्स्वभावतः ॥ २६ ॥
शृंगाररससर्वस्वं भक्तभावामृतावृतम् ॥
अनुरागचयं ताराश्चैत्यापांगैर्बिभर्त्यसौ ॥ २७ ॥
सालिकुलं कमलकुलं जितं निजाकारमात्रतो जगति॥
प्रकटातिगूढरसभरजितोऽभवत्कुसुमशरकोटिः ॥२८॥
स्निग्धता मुग्धता वापि चातुरी सहजापि वा ॥
नैव वर्णयितुं शक्यांऽनुभवंतीभिरप्यहो ॥ २९ ॥
मन्ये गोकुलतरुणीनवनवभावाः स्वराससंजाताः ॥
रतिरससुधाब्धिपतितप्लवे प्लवंतेऽतिसर्गमधुरतराः ३०
संमुखप्रेक्षणेऽपांगप्रेक्षणं च यथा रसः ॥
तथारुणाभी रेखाभिर्ज्ञापयत्यंबुजेक्षणः ॥ ३१ ॥

---

१ मग्ना जीवंति तत्पोषातरे पुष्टास्तदाश्रयाः

विरलारुणरेखाभिः सितगर्भस्य नेत्रयोः ॥
आविर्भवति या शोभा तां न वक्तुं क्षमा रमा ॥३२॥
पक्ष्माणि तरुणीभावा नानेतुं नयनाब्जयोः ॥
करांगुलीचयाभानि भासंते परितः प्रभोः ॥ ३३ ॥
अतिसारस्यतो नेत्रे स रसः परितोऽभवत् ॥
रसाङ्कुराः पक्ष्मरूपा भासंते सुषमास्पदाः ॥ ३४ ॥
आदायादाय भक्तानां भावानतिमनोहरान् ॥
निमेषमिषतः स्वांतसंचयं कुरुते मुदा ॥ ३५ ॥
स्वतः सामर्थ्यमप्येतत्त्रिलोकीमोहने बत ॥
स्मितं सहायं संप्राप्य यत्करोति न वेद्मि तत् ॥३६॥
रसपूरैः प्लावयति स्वजनविवेकत्रपाधृतिस्त्वथवा ॥
तानेव तद्रसाब्धिषु मग्नान्कुरुते तदैवैतत् ॥ ३७ ॥
एतत्कार्यस्य भवने प्रतिबंधेऽपि चेश्वरः ॥
न शक्तो प्रतिबद्धो यत्तत्स्वभावस्वभावतः ॥ ३८ ॥
तत्रापि चेत् सहायोऽभूदुदारो वेणुनिःस्वनः ॥
त्रिभंगस्य त्रिजगति न जाने कीदृशी दशा ॥३९॥
तिष्ठत्वन्यकथैतादृक्स्वरूपं प्रतिबिंबितम् ॥
क्वचित् पश्येत्स्वयं नाथः कां दशां नु भजेत्तदा ॥४०॥

---

१ भवतः. २ कलवेणुस्वनस्तदा.

प्रायो न दर्शनापेक्षा यत्स्वयं तद्रसात्मकम् ॥
प्रियाहृदयनेत्रेषु निरुद्धोऽस्ति सु नायकः ॥ ४१ ॥
एतत्संदर्शने तु स्यात् प्रमदाभाव एव हि ॥
तत्तापशामकोऽप्येष कृष्ण एवास्ति नापरः ॥ ४२॥
अथवा तद्रसात्मा तद्दर्शनेनाऽतिपोषितः ॥
भवति स्वप्रियावृंदवृतोऽयं गजराडिव ॥ ४३ ॥
कदाचिदथवा प्रेष्ठो वियोगार्त्या तदात्मकः ॥
तासामाविर्भवद्भावै रेव तां शामयत्यपि ॥ ४४ ॥
दृष्ट्यापि रसरूपत्वं मयि जानंतु मामकाः ॥
तदर्थमाविष्कुरुते त्रिभंगं भक्तलोचनम् ॥ ४५ ॥
रसात्मकं स्फुटं स्वस्मिन् भक्तैर्नैवानुभूयते ॥
तदर्थमाविष्कुरुते त्रिभंगं भक्तलोचनम् ॥ ४६ ॥
पुष्टिभक्तिं स्थिरीकृत्य मर्यादा च तदाश्रिताम् ॥
कृत्वा वृंदावनक्षोणीमयथापूर्वसंस्थितिम् ॥ ४७ ॥
हृदयंभक्तहृदये स्थिरं लोकान्निजान् परान् ॥
पुष्टिदिश्येव सुमुखान् कृत्वा संराजते प्रभुः ॥ ४८ ॥
युग्मम्—उद्बुद्धशृंगाररसस्वरूपो भूषणान्यपि ॥
तादृगेवाखिलांगेषु बिभ्रत्संराजते प्रभुः ॥ ४९ ॥
मत्याद्यगम्यं यद्रूपमल्पकेन मया कथम् ॥

तन्निरूपयितुं शक्यं तदीयत्वाद्भवेदपि ॥ ५० ॥
तथापि श्रीगोकुलेऽस्मिन्नाविर्भूतो विराजते ॥
अनन्यभक्तैरनिशं पीयते तत्सुधासवः ॥ ५१ ॥
स मत्प्रभुः सदाऽहं तु तत्पादाब्जरजोऽस्मि वै ॥
तत्प्रभावाद्यथाशक्ति वर्णयाम्यविचारयन् ॥ ५२ ॥
अहं च तत्पादपद्मरेणुरस्मीति मत्प्रभुः ॥
स चास्तीति यथाशक्ति वर्णयाम्यविचारयन् ॥५३॥
स्वतो मल्लोचनमनोवृत्तिर्वृंदावनप्रभुः ॥
बृहद्वनप्रियः शश्वच्छिशिरीकुरुतात्स्वतः ॥ ५४ ॥
अहं तदीय इत्येषा तद्वार्ता रुचिता परम् ॥
तेन प्रसन्नो भवतु दासे श्रीविट्ठलप्रभुः ॥ ५५ ॥

इति श्रीविट्ठलेश्वरविरचितं ललितत्रिभंगस्तोत्रं संपूर्णम् ।

अथ आत्मसुतेभ्यः पत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

स्वस्ति श्रीविट्ठलदीक्षितानां गिरिधरस्य च—गोविंदबालकृष्णश्रीवल्लभयदुनाथरघुनाथघनश्यामेषु, गिरिधरस्य च भवतां पुत्रेष्वाशिषः, शमिह, भावत्कं भद्रमाशास्महे, टोडाग्रामपर्यंतं श्रीगोकुलनाथेन कुशलं नीताः स्मः, अत्रैव दोलोत्सवश्च कारितः, गिरि-

धरविषयिण्यस्मद्विषयिणी च काऽपि चिंता न कार्या, श्रीगोवर्धनेश एवावितास्ति, उभयत्रापि सेवा सम्यक्कार्या, कारणीया च, स्वस्वदेहरक्षा सर्वैः प्रकारैः कार्या, सेवकाः स्वस्वमर्यादायां च रक्षणीयाः, बालकानां रक्षा सर्वैः प्रकारैः कार्या, यद्द्रव्यमागमिष्यति तन्मध्ये तत्कालानुरूपव्ययोपयोगि यावद्भवति तावत्स्थापयित्वा शेषेणावश्यमृणशोधनं कार्यम्, व्ययश्च सावधानतया करणीयः, निशि यामिकाः सावधानाः स्थापनीयाः, इतः प्रेषितोऽश्वो गोविंदभट्टेभ्यो दत्तोऽस्तु, अस्माभिस्तं विक्रीय तद्द्रव्यं तैर्ग्राह्यं, पत्रं मुहुः प्रेषणीयं, तत्रत्यः सर्वोपि वृत्तांतो लेखनीयः, गिरिधरापत्यानां विशेषतः कुशलं लेख्यं, चिंता कापि न कार्या, श्रीगोवर्धननाथोऽस्मत्कुलपतिरस्मद्धितमेव करिष्यति, किमधिकम् । चैत्रवदि ४ गोविंदभट्टेषु गणेशभट्टेषु चाशिषः॥ पदकृद्गोविंददासेषु भगवत्स्मरणं वाच्यम्, अनादिषु कृष्णदासादिष्वाशिषो वाच्याः ॥ वासुदेवभट्टैः स्वगृहे गंतव्यं पुरोहितगृहात्, वेंकटप्रभृतिषु कृष्णरायादिष्वाशिषः इति ॥१॥

इति वि० पत्रम् ।

अथ विज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यद्दैन्यं त्वत्कृपाहेतुर्न तदस्ति ममाण्वपि ॥ तां कृपां कुरु राधेश यया तद्दैन्यमाप्नुयाम् ॥ १ ॥ सर्वेषां जीवितं लोके दृष्टं सर्वार्थसाधकम् ॥ ग्लान्येकफलकं जातमधुना मम जीवितम् ॥२॥ कर्तुं पुनरथाकर्तुमन्यथाकर्तुमीश्वरे ॥ सामर्थ्यं यन्मया दृष्टं त्वय्येवातो न संशयः ३

तं न पश्यामि यस्याग्रे वार्तां स्वस्य मनोगताम् ॥
उक्त्वा तदुत्तरं लब्ध्वा मनो विश्रमये क्षणम् ॥ ४ ॥
अतीव नीचा मत्प्राणा मूर्खा अति गतत्रपाः ॥
स्वस्थित्ययोग्यकालेऽपि यतस्तिष्ठंति सांप्रतम् ॥५॥
शास्त्रं नियामकं तावद्यावत्पूर्णा कृपा नते ॥
कृपया ते सुपूर्णस्य नैव कोऽपि नियामकः ॥ ६ ॥
सुभगा एव जानंति प्रियासौभाग्यजं सुखम् ॥
तद्धीनायास्तदीयेति प्रसिद्धिः शरणं सखि ॥ ७ ॥
प्रियसंगमराहित्याद्व्यर्थाः सर्वे मनोरथाः ॥
निरपत्रपतासिद्ध्यै जीवामि सखि सांप्रतम् ॥ ८ ॥
न लब्धस्तादृशः कोऽपि यस्याग्रे स्वमनोगताम् ॥

वार्तामुक्त्वा स्वमात्मानं क्षणं विश्रामयाम्यहम् ॥९॥
श्रीमुखालोकनेंतःस्थप्रियस्य च बहिर्गतौ ॥
पक्ष्मापकारोपकारौ निर्णेतुं नैव शक्नुमः ॥ १० ॥
अद्य श्वो वा परश्वो वा कदाचित्कृपयिष्यति ॥
नाथ इत्याशया सर्वं गतं जन्म करोमि किम्॥११॥
तथापि तत्कृपाकांक्षां मनो मे निरपत्रपम् ॥
कं वा हेतुं सुनिश्चित्य करोतीति न वेद्म्यहम् ॥१२॥
स्वभावतः सदा मेघः सर्वेषां जीवनप्रदः ॥
जाने तस्यैव दौर्भाग्यं सोऽपि यं समुपेक्षते ॥१३॥
त्वदीयत्वमपि ज्ञात्वा मयि कालादयः प्रभो ॥
प्रभवंति ततो मन्ये त्वत्कृपाशून्यतां मयि ॥ १४ ॥
एतेषामहमेवास्मि सर्वस्वमतिसुंदरः ॥
जानात्यस्माकमज्ञानेऽप्यतः कर्ता स्वतोखिलम्॥१५॥
विज्ञासौ वाऽपराधे वा पाखंडे वा मदुक्तयः ॥
पर्यवस्यंति कुत्रेति न जानेऽहं विमूढधीः ॥ १६ ॥
दुर्भगाऽसि तथाऽपि त्वं मा त्यज स्वप्रियांतिकम् ॥
कदाचित्कृपया पश्येत्प्रियस्तद्भाग्ययोगतः ॥ १७ ॥
विरहेणाऽतितप्तां मां स्मरेच्चेत्प्राणवल्लभः ॥
तदाऽतिद्विगुणं दुःखं सोढुं नैवाऽतिपारये ॥ १८ ॥

राज्ययोग्ये तदाकांक्षा दंडावाप्त्यै यथा भवेत् ॥
त्वत्सेवायामहं तादृक् तद्ददासो दशामिमाम् ॥१९॥
स्वीयं कृतागसं चेत्त्वं दूरस्थं कुरुषे यदि ॥
इतः परोऽधिको दंडस्त्वदीयस्य न विद्यते ॥२०॥
वियोगो बाधते तावद्यावद्भूदेव ते स्थितिः ॥
यदा बहिस्तदा नेति विचित्रेयं तव स्थितिः ॥ २१ ॥
भूर्जत्वगिव मद्दोषा निःसरंत्येव सर्वतः ॥
तथैवाऽनन्यगतिके त्वत्कृपेति न मे भयम् ॥ २२ ॥
बलिष्ठा अपि मद्दोषास्त्वत्कृपाग्रेऽतिदुर्बलाः ॥
तस्या ईश्वरधर्मत्वाद्दोषाणां जीवधर्मतः ॥ २३ ॥
त्वद्वियुक्तस्य जीवस्य तदीयस्यापि नित्यता ॥
संगं विना न चैवास्तु विज्ञापनमिदं मम ॥ २४ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरकृता विज्ञप्तिः समाप्ता ॥

अथ व्रजचर्याष्टपदी ।

श्रीकृष्णाय नमः ॥

व्रजानंदकंदं व्रजानंदकंदं घोषपतिभाग्यभुवि जातम्। रसिकवरगोपिकापतिरसमाननं तव जयतु मम दृशि सुजातम् ॥ १ ॥ रुचिरदरहासगलदमलपरिमलल्ब्ध-मधुपकलसुखकमलसदनम् ॥ अमृतचयगर्वनि-

वासनाधरसीधु पायय मनोजाग्निशमनम् ॥ २ ॥ स्मितप्रकटितचारुदंतरुचिवदनविधुकौमुदीहृतनिखिलतापे ॥ विलसिललिते हृद्यकनककलशद्वये मारकतमणिरिव दुरापे ॥ ३ ॥ सुभगसुमुखीकंठनिहितनिजबाहुरतिमत्तगजराज इव रुचिरम् ॥ विरहविरहानलं चारुपुष्करचलनसीकरैरुपशमय सुचिरम्॥४॥ अरुणतरलापांगसरनिहत कुलवधूधृतविलोचनसरोजम् ॥ मम वदनसुषमासरसि विलसति सततमलसगतिनिर्गतमनोजम् ॥ ५ ॥ नंदगेहालवालोदितस्त्रीरागसेकसंवृद्धसुरवृक्षम् ॥ व्रजवरकुमारिकाबाहुहाटकल्लतासततमाश्रयतकृतरक्षम् ॥ ६ ॥ व्रजजनश्लाघ्यगुणगोपनातिशयरुचिरालापलीलम् ॥ तादृगीक्षणजनितकुसुमशरभावभरयुवतिषु प्रकटतरनिटिलम् ॥ ७ ॥ रुचिरकौमारचापल्यजवव्रीडया बल्लवीहृदयगृहगुप्तम् ॥ प्रकटय निजनखरसंचयैः कुसुमशरमिह जयसि त्वत्भाववित्तम् ॥ ८ ॥ घोषसीमंतिनीविद्धद्विरदवेणुकलनिनदगर्जितस्त्वमिहसततम्॥ वचनकरुणाकृतदृष्टदृष्टीरंगं नवजलदमय कुरु सुहसितम्॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचिता व्रजचर्याष्टपदी संपूर्णा ।

अथ श्रीस्वामिनीप्रार्थना ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीराधे प्रियतमदृक्संगमसंजातहासदृक्सलिलैः ॥
भवदीयैः स्नानं मे भूयात्सततं न पाथोभिः ॥ १ ॥
भूयान्मेऽभ्यवहारस्तावकतांबूलचर्वितेनैव ॥
पानं करुणाकूतस्मितावलोकामृतेनैव ॥ २ ॥
त्रिषवणमिह भवदंघ्रिप्रणतिः संध्या प्रकृष्टदैन्येन ॥
जापस्तुतापक्लेशैर्विगाढभावेन कीर्तनं नाम्नाम् ॥३॥
अस्तंगच्छत्सूर्यांशुशुक्षणौ दिवसदुःखहोमोऽस्तु ॥
त्वत्पृष्टप्रियवार्ताकथनं मे ब्रह्मयज्ञोऽस्तु ॥ ४ ॥
भवतीनां प्रियसंगमसंजातमनोमहोत्सवेक्षणतः ॥
तर्पणमिह सर्वेंद्रियतृप्तिर्भवतान्मनोरथाढ्या मे ॥५॥
इत्थं जीवनमस्तु क्षणमपि भवदंघ्रिविप्रयोगे तु ॥
मरणं भवतादेवं भावे शरणं त्वमेव भव ॥ ६ ॥

इति श्रीविट्ठलेशविरचिता श्रीस्वामिनीप्रार्थना समाप्ता ।

अथ श्रीस्वामिन्यष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

रहस्यं श्रीराधेत्यखिलनिगमानामिव धनं निगूढं मद्वाणी जपतु सततं जातु न परम् ॥ प्रदोषे

द्वङ्मोषे पुलिनगमनायाति मधुरं चलत्तस्याश्चंचच्चरणयुगमास्तां मनसि मे ॥ १ ॥ अमंदप्रेमार्द्रप्रियकरतलं कुंकुममिषत्कुचद्वंद्वे वक्षस्यपि च दधती चारु सततम् ॥ कृपां कुर्याद्राधा मयि रुचिरहेमाद्रिशिखरोदितप्रावृण्मेघस्मरहरहरी चूचुकमिषात् ॥ २ ॥ निमंत्र्य प्रातर्या निजहृदयनाथं निरुपमा समाकार्यैकाकिन्यतिघनवनादात्मभवने ॥ विधायान्नं स्वादु स्वयमतिमुदा भोजयति सा मयि प्रीता राधा भवतु हरिसंगार्पितमनाः ॥ ३ ॥ निधाय श्यामांसे निजभुजलतामिंदुवदनं कटाक्षैः पश्यंती कुवलयदलाक्षी मधुपतेः ॥ मुदा गायंती या मधुर मुरलीजातनिनदानुसारं तारं सा फलतु मम राधावदनयोः ॥ ४ ॥ अमंदप्रेमार्द्रात्किसलयमयात्केलिशयनादुषस्युत्थायाब्जारुणतरकपोलातिरुचिरा ॥ गृहं यांती श्रांतिस्थगितगतिरास्यांबुजगतं घनीभूतं राधा रसमनुदिनं मे वितरतु ॥५॥ प्रियेणाक्ष्णा संसूचितनवनिकुंजेषु विविधप्रसूनैर्निर्माय्यातिशयरुचिरं केलिशयनम् ॥ दिवाप्येषा गुंजन्मधुपमुखरे धीरपवनाश्रिते क्रीडंती मे निजचरणदास्यं वितरतु ॥६॥ कदंबारूढं या निजप-

तिमजानंत्यहनि तत्तले कुर्वंती स्वप्रियतमसखीभिः सह कथाम् ॥ अकस्मादुद्वीक्ष्य स्फुटतरलहारोरसम-तिस्मितस्मेरव्रीडाननमुदितदृक् सा मम गतिः ॥७॥ न मे भूयान्मोक्षो न पुनरमराधीशसदनं न योगो न ज्ञानं न विषयसुखं दुःखकदनम् ॥ त्वदुच्छिष्टं भोज्यं तव पदजलं पेयमपि तद्रजो मूर्ध्नि स्वामिन्यनुसव-नमस्तु प्रतिभवम् ॥८॥ इति श्रीमद्गोपीजनचरणपं-केरुहयुगानुगत्यानंदांभोनिधिनिभृतवाक्कायमनसा ॥ मयेदं प्रादुर्भावितमतिसुखं विठ्ठलपदाभिधेयं मय्येव प्रतिफलतु सर्वत्र सततम् ॥ ९ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचितं श्रीस्वामिन्यष्टकं समाप्तम् ।

अथ श्रीस्वामिनीस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यदैव श्रीराधे रहसि मिलति त्वां यदुपतिस्तदैवाका-र्यहं निजचरणदास्ये निगदिता ॥ मुदा चंद्रावल्या शशिमुखि कृतार्थास्मि भवती तथा संपन्ने मां स्मरति यदि संप्रेषणविधौ ॥ १ ॥ कदाचित्कालिंद्यामहनि तरलापांगरुचिरा समाप्लुत्याकंठं किमपि परिधायाशु वसनम् ॥ स्मरेन्मां चेदुत्तारितवसनसंक्षालनविधौ

कृतार्थोहं भूयान्निजचरणदासीति भवति ॥ २ ॥
तमिस्रायामस्राविनचरणमंजीरनिनदा कथंचित्संप्राप्ता
प्रियतमनिकुंजं चरणयोः ॥ मुदा तल्पारोहे कमल-
मुखि संमार्जनविधौ कृतार्थैवाहं चेत्स्मरति भवति मां
सकृदपि ॥ ३ ॥ विविधबंधरतिश्रमसीकराकुलकपो-
लमुदीक्ष्य हरिं यदि ॥ स्मरसि मां व्यजनार्थमपि
क्षणं सुमुखि धन्यतमास्मि तदा ह्यहम् ॥ ४ ॥ यदि
स्नानव्याजात्तरणितनयातीरमहनि प्रयातुं प्राणेशो-
चितविविधवस्तूनि सुमुखि ॥ गृहीत्वा गुप्तानि स्मरसि
परिधेयस्ववसनं गृहीतुं मां स्वामिन्यहमिह कृतार्थैव
हि तदा ॥५॥ कुतूहलाभिवासितप्रियेण पाणिकर्षणा-
दितस्ततो विपाटितां स्वकुंचुकीमतिप्रियाम् ॥ प्रदातु-
मुन्नतांगि मां सकृद्यदि स्मरस्यहं तदा मुदास्मि राधिके
कृतार्थतापदं गता ॥ ६ ॥ चारुप्रसूनमयतल्पगता
स्वनाथे तांबूलचर्वितमुदारमुखांबुजस्थम् ॥ दातुं
स्थिते निजमुखाब्जगतं प्रदातुं मां चेत्स्मरस्यनुचरी
कृतदा नमामि ॥ ७ ॥ निकुंजे पुष्पालीरचितशय-
नात्केलिजनितश्रमांभःसंक्रांताननकमलशोभाहृत-
मनाः ॥ समुत्थायायांती सहजकृपया केलिदलित-

स्रजं दातुं राधे स्मरसि यदि मां त्वं किमपरैः ॥८॥ यदा चलसि मार्गतः शयनभावशेषे मुदा पदांबुजमलंकरोष्यमलकुंकुमं त्वं तदा ॥ मुहुः सुमुखि राधिके किमधिकं तु संप्रार्थये सदा भवतु मे भवच्चरणपंकजारक्तता ॥ ९ ॥ प्रियतमकरपद्मस्पर्शभावेक्षणोद्यद्रसभरजवरासामंदमोदाकुलानाम् ॥ प्रतिपदतलरुग्भिर्गोपसीमंतिनीनामरुणतरहृदंभोजन्मने मे नमोऽस्तु ॥ १० ॥ यावंति पदपद्मानि भवतीनां हरिप्रियाः ॥ तावद्रूपः सदा दास्यं करवाणि तदा तदा ॥ ११ ॥ गेहे निकुंजं निशि संगतायाः प्रियेण तल्पे विनिवेशितायाः ॥ स्वकेशवृंदैस्तव पादपंकजं संमार्जयिष्यामि मुदा कदापि ॥ १२ ॥

इति श्रीविट्ठलेश्वरविरचितं श्रीस्वामिनीस्तोत्रं समाप्तम् ।

अथ दानलीलाष्टकम् ।

श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ।

सदा चंद्रावल्या कुसुमशयनीयादि रचितुं सहासं प्रोक्ताः स्वप्रणयिगृहचर्यैः प्रमुदिताः ॥ निकुंजेष्वन्योन्यं कृतविविधतल्पेषु सरसां कथां स्वस्वामिन्या सपदि कथयंति प्रियतमाम् ॥ १ ॥ अशेषसुकृतोदयैरखि-

लमंगलैर्वेधसा मनोरथशतैः सदा मनसि भावितैर्निर्मिते ॥ अहन्यतिमनोहरे निजगृहाद्विहारेच्छया सखीशतवृता चलद्व्रजवनेषु चंद्रावली ॥२॥ समुद्ग्रथितमालती कुरबकादिपुष्पावलीगलत्परिमलोन्मदभ्रमरयूथसंन्नादितम् ॥ उदारमतिचित्रितं मृगमदादिभिर्बिभ्रती मनोभवमदापहं किमपि केशपाशं सखी ३ श्यामेंदोरनुरूपां विधिरचितां तारकामहं मन्ये ॥ यत्तत्कर नखकिरणा न जातु सख्यस्त्यजंतीमम् ॥ ४ ॥ कुंकुममृगमदमलयजचित्रितकुसुमं तदीयधम्मिल्लम् ॥ नो किं तु कुसुमधनुषस्तूणीरससजितं विधिना ॥५॥ न धम्मिल्लो मौग्ध्यामृतजलमुचामेष निचयो न पुष्पाणीमानि त्रिदशपतिमौर्वीपरिणतिः ॥ न मुक्तागुच्छानि प्रकटसुखगात्रः करझरो न काश्मीरोद्भूता सुभगतररेखा तडिदियम् ॥ ६ ॥ निसर्गसुंदरोऽप्यालीसूक्ष्मचित्रांबरांतरे ॥ गूढो भाव इवैतस्याः सोऽदृश्यत विलक्षणः ॥ ७ ॥ मत्समर्पितसिंदूररेखोपरि सुसंस्थिताम् ॥ मुक्ताफलावलीमालां सीमंते बिभ्रती विभौ ॥ ८ ॥

इति श्रीविट्ठलेश्वरविरचितं दानलीलाष्टकम् ।

अथ रससर्वस्वम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

कुमारीणां राधावरमिलनमाकर्ण्य परमा सहासा संस्मेरस्मितलवजिताशेषसुहृदशाम् ॥ अलं तद्भाग्योक्त्या यदतिमधुरो माधववरो वशे जातो लोकत्रययुवतिमृग्यः सहचरि ॥ १ ॥ पुरैव जनकात्मजारमणहार्दसंपादितस्वभाग्यनिधयो व्रजे प्रकटिता बभूवुः प्रियाः ॥ हरिस्थितिविहारभूरिति विनिश्चयेनोत्तमास्वधिव्रजमकुर्वत स्थितिममंदमोदायनाः ॥ २ ॥ समये तत इह गोकुलजनजीवनचरणरेणुराविरभूत् ॥ स्वयमेव सकलनिजगुणकृतोपमानं वहन्नाथः ॥ ३ ॥ नंदात्मजरूपामृतविभ्रमसंमोहिताः सर्वाः ॥ अतिदुर्लभतत्संगमकृते व्रतं तामुदाकुर्वन् ॥ ४ ॥ चंपककुवलयजातीकुरबककुंदादिपुष्पसंपत्त्या ॥ विजितवसंतेऽकुर्वन् हेमंततौं व्रतारंभम् ॥ ५ ॥ शीतारंभे प्रियतमगाढाश्लेषानुकूले यत् ॥ विधुरपि चिरं जह्नातीत्यतिरमणीं रात्रिमाश्लिष्टः ॥ ६ ॥ अन्तिरेणासितांभोजविकासेन सितेक्षणे ॥ सूचयत्यचिरं कृष्णचंद्रेणासां द्युत्सवम् ॥ ७ ॥ रजनीकरकररंजितविक-

सितमकरंदकुवलयैरासाम् ॥ सूचयति केलिचुंबनरागं सुदृशां विलोचनयोः ॥ ८ ॥ मुकुलायमानकुवलयकुलैः प्रभातेषु रविकरात्यरुणैः ॥ ज्ञापयति रात्रिजागररसरागतां नेत्रयोर्निद्राम् ॥ ९ ॥ कोकार्तस्वरशिशिरकुमुदाह्लादाद्धनैंद्धनलैः ॥ चिरमिह तापसपदवीं विरहिजनं प्रापयत्युच्चैः ॥ १० ॥ विकसितकुंदैर्विहसति शरदिन्द्वालोकनप्रकटम् ॥ पुष्पवती नवकुसुमा कुमुदवधूः कामहृतलज्जा ॥ ११ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचितं रससर्वस्वं समाप्तम् ॥

अथ शृंगाररसः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

कथयकथय स्वामिन्या मे कथं नवसंगमः सुमुखि समभूद्गोविंदस्य प्रियस्य राधिकया ॥ सखि विदितमेवैतत्ते किं ब्रुवे यदियं कथा व्रजवर वधूदासीनां नः कृशोदरि जीवितम् ॥ १ ॥ स्मृतनिजनिजस्वामिन्यस्ताः स्वभावजनिर्भरप्रणयपुलकोद्भिन्नांग्यः साश्रुलोलविलोचनाः ॥ व्रजपरिवृढक्रीडांभोधेः परस्परमंबुभिः सुखितहृदयाः संचिंत्यः श्रीमनोप्यहरंस्तदा ॥ २ ॥ यदैवाविर्भूतश्चिरनिभृतभाग्यैर्व्रजदृशां

यशोदाया प्राचीदिशि सकलतारापतिरिव ॥ तदै-
वासामासीत्सहजरतिरस्मिन्मधुरिपौ परं राधायाः
सख्यतिसुहितरागः समजनि ॥ ३ ॥ कदाचित्का-
लिंदीपुलिननलिनामोदधनिना प्रमोदप्राचुर्यप्रशि-
थिलसमीरेण ललिते ॥ मुदा वृंदारण्ये निजसह-
चरीवृंदसहिता गता राधा गोपीशतवृतमपश्यद्व्रजप-
तिम् ॥ ४ ॥ चिरं चेतस्तस्या हरिवदनलावण्यज-
लधावगाधेऽभूद्राधासहचरि निमग्नं सह दृशा ॥ तदा
सारंगाक्ष्या वदनवरचंद्रे मधुरिपोश्चिराद्दृष्टे दृष्टिर्न्यप-
तदनिमेषातिरुचिरा ॥ ५ ॥ यदैवास्या गोपीपरिवृ-
ढदृशा दृष्टिरमिलत्तदैवाभूद्भावः प्रणयिनि स कोऽपि
प्रियगतः ॥ यतस्तंभस्वेदोत्पुलकविकसत्वादय इमे
स्फुटा भावास्तस्यां प्रियसखि बभूवुर्नचिरतः ॥ ६ ॥
नवप्रेम्णा पूर्णे हृदि निरवकाशेऽपि सुदृशः प्रियापां-
गानंगप्रहितशरसंदोहविततिः ॥ गतांतः साजात्या-
त्सुमुखि यदसौ तेन कठिनः कृशांग्याः संतापः सम-
भवदहो वागविषयः ॥ ७ ॥ चिरादासक्ता सा कृश-
तनुरशक्ता धृतिकृतौ तदा राधा बाधाशतवलितभावा
प्रियसखी ॥ क्वचित्कुंजे गुंजन्मधुपमुखरे धीरपवना-

श्रिते लीना दीना निजसहचरीमाह ललिताम् ॥८॥

मल्हाररागे अष्टपदी ।

सह विहरति युवतिभिरिह सहचरिहरिरतिकोमलानिले ॥ सेवति किमु कथयामि वागविषयो मम मनसि परं खेलति ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ वदनकमल एव रुचिरहसिते दृष्टिरपतदिमं पतिधृतिगतिरेव ॥ अंगमपरमनंगकोटिरुचिरतरं न दृष्टमेव ॥ २ ॥ मदन एवायाति ह प्रकट इति ज्ञानेनायं कुसुमशरैर्यदति दुनोति इत्थमधीरराधिकाकथितं शुभं वितनोति ॥ ३ ॥ सकृद्दृष्टं दूराद्वदनकमलं गोकुलपतेः कथंचिन्मे मुग्धस्मितमनुपमं दर्शय पुनः ॥ तदा किं ते देयं वद सखि वरीवर्ति भुवने परं प्राणाः स्युर्मे मधुरिपुदृशा ते बत हताः ॥ ४ ॥ इत्थमसकलाक्षरं तन्निगदितं सहचरी साकर्ण्य चतुरा ॥ राधां प्रोवाच दाराम्माधवमुपदर्शयंत्यालिः ॥ ५ ॥

वसंतरागेण गीयते ॥ हरिरिह व्रजयुवतीशतसंगे ॥ विलसति करिणीगणावृतवारणावर इव रतिपतिमानभंगे ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ विभ्रमसंभ्रमलोलविलोचनसूचित संचितभावम् ॥ कापि दृगंचलकुवल-

यनिकरैरंचति तं कलरावम् ॥ २ ॥ स्मितरुचिरुचिर-
तराननकमलमुदीक्ष्य हरे रतिकंदम् ॥ चुंबति कापि
नितंबवती करतलधृतचिबुकममंदम् ॥ ३ ॥ उद्भट-
भावविभावितचापलमोहननिधुवनशाली ॥ रमयति
कामपि पीनघनस्तनविलुलितनववनमाली ॥ ४ ॥
निजपरिरंभकृतेऽनुद्रुतमभिवीक्ष्य हरिं सविलासम् ॥
कामपि कापि बलादकरोदग्रे कुतुकेन सहासम् ॥५॥
कामपि नीवीबंधविमोकससंभ्रमलज्जितनयनाम् ॥
रमते संप्रति सुमुखि बलादपि करतलधृतनिजवसनाम्
प्रियपरिरंभविपुलपुलकावलिद्विगुणितसुभगशरीरा ॥
उद्गायति सखि कापि समं हरिणा रसरतिरणधीरा॥७॥
विभ्रमसंभ्रमगलदंचलमलयांचितमंगमुदारम् ॥
पश्यति स स्मितमपि विस्मितमनसां सुदृशां सवि-
कारम् ॥ ८ ॥ चलति कयापि समं सकरग्रहमलसतरं
सविलासम्॥ राधे तव पूरयतु मनोरथमुदितमिदं हरि-
रासम् ॥ ९ ॥ कुवलयदलकोमलांगसंगमकटमनोभ-
वभावसुंदरीभिः ॥ विलसति सरसे कलिंदकन्योप-
वनभवत्पवने वहत्युदारः ॥ १० ॥ कलिंदतनयातटो-
न्मदमधुव्रतास्वादितप्रसूननवपल्लवांचितमनोहराक-

लपकः ॥ स्फुरन्मुरलिकाकलस्वनविमुग्धगोपीजनो मनोरथशतं हरिः सखि तनोतु पूर्णं तव ॥ ११ ॥

इति श्रीमद्विठ्ठलेश्वरविरचितः श्रृंगाररसः समाप्तः ।

अथ स्वप्नदर्शनम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ॥

कुसुमशरशरप्रांताहितदुःखमिवाधुनाच्छस्वरकरकमलनखरं बिभ्रतम् ॥ मकरकुण्डलमंडितगंडमंडलप्रभोद्योतितभुवनत्रयम् ॥ १ ॥ अतिसुभगकिंचिदुच्चचिबुकम् अधरबिंबविजितबिंबम् ॥ २ ॥ निजवाक्पीयूषसरित्सरस्वतीभिरिवानेकरेखाभी रंजिताधरम् ॥ कनकसूत्रसूत्रितबृहदतिसुभगामलमुक्ताफलसंशोभिश्वासदरोन्नतिनतिमन्नासापुटम् ॥ ३ ॥ कुपितकुसुमशरशरयुगेनेव श्रोत्रकृताग्रिमगतिप्रतिबंधजनितरोषेणेवेषल्लोहितेन त्रिभुवनविजयव्यग्रेणेवातिचपलेन रससरसिजभ्रमोद्भ्रांतभ्रमरेणेवातिश्याममध्येन नयनयुगेन हश्यं रतिपतिशरासनकुटिलभ्रुवम् ॥४॥ प्रथमं मलयजतिलकं मृगनाभिजं तदंतराले च ॥ तन्मध्येऽपि च मुक्ताफलरचितं बिंदुमादधतम् ॥५॥ अतिवक्ररुचिरचिकुरैरावृतवदनांबुजं सख्यः ॥ दर-

हासविगलितामलपरिमललुब्धैरिव भ्रमरैः ॥ ६ ॥
अलकोद्ग्रथितकुसुमैरावृतवदनांबुजं रात्रौ ॥ राका-
धीशमिवाखिलनक्षत्रैरावृतं गगने ॥ ७ ॥ पद्मराग-
प्रतिभटवत्कर्णिकारशोभिकर्णोपरिभागं गुंजापुंजसंव-
लितबर्हिबर्होद्ग्रथितविविधमणिजालमुक्ताफलप्रकर-
संकीर्णकुसुमाकलशिखराहितनीलमण्युपरिस्थितस्थू-
लमुक्ताफलसंशोभिमुकुटविराजमानोत्तमांगम् ॥८॥
विविधकुसुमोद्ग्रथितसुभगमेचककेशपाशं पवना-
नीतनिजविविधप्रसूनप्रकरप्रसारिपरिमललुब्धमधुक-
रनिकराकुलवनमालाधरम् ॥ त्रिभंगसंदर्शितदक्षिण-
चरणतलं करकमलकलितललितवंशीकलरवेण विद्रा-
वितमुनिगणसमाधि निखिलवृंदाविपिनं, समाधि-
स्थमानसीकृताशेषपक्षिगणं चित्रन्यासीकृतत्रिभुवनं
निजमुखामोदभ्रमद्भ्रमरझांकृत्युपश्रुतिगानं रतिप-
तिजयपताकामिव मनोभवसिद्धिमूलमिव तार्तीयपु-
मर्थसिद्धांतरहस्यमिव निखिलनितंबिनीमनःसमाक-
र्षणमंत्रविन्महीभूषणमणिमिव व्रजसौभाग्यमिव मूर्ति-
मत्त्रिभुवनसुषमामिव त्रिलोकीनयनजनुःसाफल्य-
मिव प्रतिबिंबितविविधनिकुंजकुसुमैरखिलसुरपूजित-

मिव अखिलपुण्यपुंजमिवापश्यम् ॥ ततः प्रेमातिभरमनसा सहेंद्रियरूपामृताब्धिप्रत्यंगतरङ्गेषु चिरंनिमग्ननयनमीनयुगलाऽहमासम् ततस्तत्प्राप्तिमाशंसमानाया निद्रा विद्राविता बभूव ॥ ततः प्रतिक्षणप्रवृद्धप्रचरप्रेमप्रोद्यत्पुलकसीत्काराहमित्थं व्यलपम्—हा हा नाथ शरण्य हा हा गोपीजनाधार—हा हा वृंदावनभूषण हा हा सानंदानंदसर्वस्व ॥ ९ ॥ वंचनमरचयदियता कालेन विधिस्तदास्येंदोः ॥ अवलोकेऽखिललोकीसुषमास्पदपादपद्मेश ॥१०॥ अहह प्रियसंगेन विना कथमहं क्षणं जीविष्ये, बल्लवीवृंदवल्लभस्य वियोगतः ॥ प्रथमं भवतोऽदर्शनोद्वेगेनापि दुःखसंतानम् ॥ अधुना भवतो दर्शने दुःखं प्राप्तं त्वदप्राप्त्या ॥ १२ ॥ भवतीति किमित्ययं प्रसंगोमवदित्थं प्रिय मे मनोरथेऽपि ॥ न हि संभवति प्रमादपीश व्रजगोपीजनजीवनांघ्रिपद्म ॥ १३ ॥ सर्वं मधुरिमासीम तावकं गोकुलेश्वर ॥ यदि त्वद्विरहो न स्यादक्षमः स्वाश्रयेक्षणे ॥ १४ ॥ एवमुरुधाश्वस्तं विलपंतीमूर्च्छिताऽहमासम् ॥ ततश्चिरेण श्रुतिपथगतप्रियवंशीनिनादैर्मंत्रैरिव विगतमूर्च्छाहमभवम् ॥

ततो मामियं दुःखितां सखी तत्रापश्यत् ॥ ततो मद्दुः-
खदुःखिता तामहं प्रोवाच स कोऽपि सखि सानंद-
नंदाच्युतसंगलालितः ॥ करोति सुषमासीमां मन्म-
थोन्मथितो हि सः ॥ १५ ॥ तं न पश्यामि कः श्याम-
सुंदरं दर्शयेत्सखि ॥ मुरलीकलनादेन मोहयंतमदो
जगत् ॥ १६ ॥ कापि सखी मम संप्रति वर्त्तिते
किमु व्रजाधिपप्राणा ॥ या नंदसूनुमुरलीतरलं चेतः
समादध्यात् ॥ १७ ॥ गताऽऽसमद्याहमये कलिंद-
कन्यातटं तत्र तमालनीलम् ॥ त्रिभंगमस्मत्कुलध-
र्मधैर्यभंगं चतुष्पादधनं त्वपश्यम् ॥ १८ ॥ किं कुर्मः
क नु यामः क्वनु तिष्ठामः किमेतदासीन्नः ॥ इति-
चिंतासंताना बुद्धेः पारंगता गोप्यः ॥ १९ ॥

इति श्रीविट्ठलेश्वरविरचितं स्वप्नप्रदर्शनं समाप्तम् ।

अथ प्रबोधः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

जयजय तुहिनकरकरनिकरकुड्मलितकमलावली-
निलीनतया निवृत्तमधुकरनिकरमधुरतरोद्घोषोद्ध-
तिविहतनिद्र भद्र सुभद्राग्रज ॥ १ ॥ जयजय निज-
मुखकमलामलपरिमलाघ्राणजनितसुखातिशयेनेव

संजातसुखनिद्राविद्रावणमियेव नयनयुगलखंजरीटो-
न्मीलनमियेव झंकाररहितैरलिभिरिवालकशतैः परि-
वृतवदनारविंद गोविंद ॥ २ ॥ जयजय निशाकर-
करविकचकुवलयकोशनिर्यातदिवाकरकरनिकरकुं-
चितकमलावलिकोशस्थितिजनितमधुरमधुपानो-
न्मोदमुदितभृंगांगनारवमधुरतरोद्घोषविद्रावितनिद्र
निखिलगोपीजनजनितनिजाधारहिंदोलांदोलनच-
लदमलवलयझणत्कारेण मधुरतरनिनदवीणागीता-
दिभिरुन्निद्रनयनखंजरीटयुगल ॥ ३ ॥ जयजय ततः
किंचिदुन्मीलनोन्नतभ्रूलतासमशरासनच्युतकुसुम-
विशिखद्वयेनेव गोपीजनवदनशरदिंदुविभ्रमसंचर-
त्खंजनयुगलेनेव हिंदोलांदोलनचलदमलसुभगव-
ल्लवीगंडमण्डलस्फुरत्ताटंकमार्तण्डभ्रमविकसितकम-
लद्वयेनेवारुणतरामलशाधाधरदीधितिकिर्मीरितदरह-
सनप्रकटरदनावलीतुहिनकरप्रतिभटप्रभाजनितशा-
रदशर्वरीपत्युदयभ्रमविकासितकुमुदद्वयेन प्रकटितन-
यनयुगेनेक्षितनिखिलनितंबिनीवृंद ॥ ४ ॥ जयजय
निजहृगंतपातसोपानसमारूढमकरकेतुभिर्निजवद-
नशरदिंदुसंफुल्लातिलोललोचनकुवलयाभिरनल्पाक-

ल्पभूषिताभिर्निजनितंबबिंबालंकृतसुधाकरकरधवल विशदसुभगतल्पाभिर्हरिकिरकमलनखशरसंपात- पराजितानंगपृतनाभिरिव विगलितकंचुकांचलनि- तंबांबरभूषाभिरतिसुभगविशदजघनकनकासनोपवे- शितप्रियाभिर्निजनखदृगंतविविधप्रसूनार्चितवल्ल- भाभिः सुरतविद्याविनोदचतुराभिर्भावाधिगमसमये प्रियवियोगशंकयांतर्नयनद्वारं प्रवेश्य पिहितकपाटा- भिरिव निमीलितनयनाभिः क्रीडित ॥ ५ ॥ जय- जय पुनरतिनिर्वृतिविहितनिद्र जागृहि जागृहि ॥६॥ नयावदेष कुंकुमारुणांशुरिंदिरापते पुरंदरीयदिङ्मुखं समेति तावदुत्थितः ॥ प्रमार्जयाननांबुजं निजाधरं च सुंदरं कदंबशोभितांतरस्वतल्पमन्मथोदयम् ॥७॥ न चेदमी शमीतरुप्रसूनतल्पकंचुकं नखक्षतं च मेच- काधरं सकुंकुमं मुखम् ॥ विलोक्य नागरा जनास्त- ईदृशीं तव स्थितिं प्रभो सभासु भाषितुं समुज्झि- तोक्तयो न हि ॥ ८ ॥ स्फुरत्त्वन्मुखांभोजशोभानि- वृत्तस्वसौंदर्यगर्वाचलः शर्वरीशः ॥ ह्रिया मज्जति क्षीर- वारांनिधौ तन्नखालिच्छटाभिश्च तुच्छीकृतोऽयम् ॥९॥ दिवाकरोऽयमुत्कटस्त्वदंघ्रिपंकजार्हणं विधातुमाग-

तोंबुजैस्तदर्हणं सभाजय ॥ कलिंदजा त्वदाननाव-
लोकनाय दृक्सरोजनूंषि संप्रसारयत्यनंगकोटिसुंदर
॥ १० ॥ स्फुरत्सरोजनिर्गतद्विरेफयूथगायका यशो
वितन्वते दिशां शुभाय दर्शनार्थिनः ॥ जगद्विलो-
चने हरे कुरुष्व सार्थजन्मके कृपां कुरुष्व विठ्ठले
स्वपादपद्मसेवके ॥ ११ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरविरचितः प्रबोधः समाप्तः ।

अथ गुप्तरसः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

पयोदध्यामिक्षाभिनवघृतगोधूमचणकेक्षवैरत्युत्कृष्टैर्वि-
विधरसभोज्यं त्वतिमुदा ॥ विधायाधायार्थाचितरुचि-
रपात्रेषु रहसि प्रियं प्राप्यांकस्थं किमपि समवोचत्प्रिय-
तमा ॥१॥ असमदीयपदार्थानां भोगः कार्यस्त्वयैव
हि॥अन्यथा मार्गमर्यादा नश्क्षत्यंभोजलोचन ॥२॥
इतरोपयोगशंकादवदहनसुतप्तमंतरस्माकम् ॥
स्वांगीकृतिनवजलदैः शिशिरय गोपीजनप्राण ॥३॥
लोकविगीतं नाथ स्फुटमस्माभिस्तथाकृतं तस्मात् ॥
बालकलीलाप्रौढ्या त्वयैव संपादनीयः सः ॥ ४ ॥
कार्या व्यावृतिरन्येषां यदास्माभिस्तदा तथा ॥

यतनीयं समुद्वेलबाललीलामिवाचर ॥ ५ ॥
रजतमयेऽप्यतिसूक्ष्मे पात्रे नवनीतमतिनवं निहितम् ॥
शाणे शिक्ये मुक्तागुच्छवति त्वं गृहाणेदम् ॥ ६ ॥
तन्निकटे त्वस्ति सिता हैमे पात्रे तदग्रिमे शिक्ये ॥
सुशृतं पयः सितैलाकर्पूरयुतं च पेयं तत् ॥ ७ ॥
दुग्धमध्ये हैमपात्रं सूक्ष्मं निहितमस्ति मे ॥
सुखेन तेन तत्पानं कुरु मत्प्राणवल्लभ ॥ ८ ॥
भृतदुग्धमोदकानि प्रियैतदुपरिस्थकनकमयपात्रे ॥
निहितानि संति सुहितान्यस्माकं त्वत्करस्पर्शात् ॥ ९ ॥
सुभृतमाहिषदुग्धघटोऽपि तन्निकटमेव च शिक्यगतः प्रिय ॥ रुचिरमृन्मयपात्रपिधानयुक्तव मुखांबुजसंगममिच्छति ॥ १० ॥ एकैकं त्वन्मुखांभोजे यथा माति तथा कृतम् ॥ तदग्रेऽस्ति नवे शिक्ये कर्कटीबीजमोदकम् ॥ ११ ॥ सितालवंगकर्पूरादिभिरातिक्तमुत्तमम् ॥ नवमृन्मयपात्रेऽस्ति दधिशिक्येऽतिचित्रिते ॥ १२ ॥ केवलेनैव दध्ना यदासिक्तं सुशृतं पयः ॥ तदृध्यतिघनं स्वादु शिक्येऽस्ति नवकांचने ॥ १३ ॥ गोधूमचणकपिष्टामिक्षा मिष्टा विनिर्मिता रस्याः ॥ ते संत्यर्थाः पीतश्वेतश्यामेषु शिक्ये

षु ॥ १४ ॥ निगदितशिक्यसमूहांतरतुर्ये पद्मराग-
मयशिक्ये तत्र स्तः शिखरिण्यौ नवमृन्मयपात्रयो-
र्नाथ ॥ १५ ॥ संधितचूतार्द्रकजंबीरफलःसत्करीरा-
दिः ॥ अतिरोचकस्तदग्रिमशिक्येऽस्ति नवांबुदश्या-
म ॥ १६ ॥ उच्चैःस्थितशिक्यानामर्थमनेकत्रसाधना-
नि परम् ॥ पीठोलूखलभांडान्यस्माभिः संति निहि-
तानि ॥ १७ ॥ षड्रसमयाः पदार्थाः संयावाश्चा-
तिचित्ररूपांताः ॥ योग्यस्थाने निहिता महानसे संति
भूयिष्ठाः ॥ १८ ॥ कियदवधि ते पदार्थास्त्वदेकभोग्याः
सुवर्णनीया मे ॥ त्वं भुंक्ष्वाशु सरामोवयस्यवृंदैः
सहागत्य ॥ १९ ॥ एवमेवाखिला नोंतःसदनेषु त्वदा-
शया ॥ संपाद्य निहिताः संति पदार्था भावसुंदर २०
वत्सविमोकं तोकप्रपीडनाद्यनयवृत्तमिव चात्र ॥
संकेतमस्मदीयं संगोपयितुं त्वया कार्यम् ॥ २१ ॥
अस्माभिरप्युपालंभ इवादेयस्तदर्थकः ॥
मातृपादाब्जनिकटे प्रक्ष्यामस्त्वां तदापि च ॥ २२ ॥
अधिकं किं तु वक्तव्यं यथैवास्मन्मनोरथः ॥
पूर्णो भवत्ययं नाथ तथा पश्य त्वमातुराः ॥ २३ ॥
यद्यपि लोकविगीतं व्रजेशसूनोस्तवेदृशं करणम् ॥

निजजनहृदयानंदप्रदायकत्वादतिश्लाघ्यम् ॥ २४ ॥
इत्थं स्वीयगृहेऽपि च क्व च तत्करणेन बाल्यमौग्ध्यं ते॥
ज्ञात्वा स्नेहातिशयात्सर्वे त्वां लालयिष्यंति ॥ २५ ॥
अस्मदीयमखिलं भवदीयं तेन तत्र ग्रहतो न परस्य॥
कस्य चिन्ननु भविष्यति बुद्धिर्दोष इत्यमलवस्तुनिसर्गात् ॥२६॥ न ज्ञास्यत्यन्योऽपि प्रियावयोश्चरणरेणुरेप परम् ॥ श्रीविठ्ठलोऽतिगोप्यं सर्वमिदं वेत्ति वृत्तांतम्२७
इति प्रियतमावृंदमुखपद्मवचो मधु ॥
रसायनमिवापीय तथैव प्रभुराचरत् ॥ २८ ॥
यदोपालंभमिव ताः कर्तुं मातृपदांतिके ॥
गतास्तदा प्रियतमप्रेक्षणेन विलक्षणाः ॥ २९ ॥
तरंगा इव रागाब्धेरुदिताः प्रिययोर्मिथः ॥
भावा वक्तुमशक्यास्ते विज्ञेयास्त्वत्कृपाबलात् ॥ ३० ॥
अयं मनोरथोऽन्यत्र भविता नैव पूरकः ॥
नान्याच्छ्रीगोकुलाधीशाज्ज्ञात्वाप्यन्यो न भावितः ३१

इति श्रीविट्ठलेश्वरविरचितो गुप्तरसः समाप्तः ।

अथ रक्षास्मरणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

सदा सर्वात्मभावेन स्मर्तव्यः स्वप्रभुस्त्वया ॥
यादृशास्तादृशा एव महांतस्ते पुनंति नः ॥ १ ॥

पितृपादवचो जातु न विस्मर्तव्यमुत्तमैः ॥
दोषा हरौ न संत्येव तथा भक्ताहिता क्रिया ॥ २ ॥
स्फुरंति चित्तदोषेण मूलं तस्य बहिर्दृशिः ॥
भक्तसंगाय भवता वृत्तं गोवर्धनोद्धृतम् ॥ ३ ॥
सर्वं श्रुतं तेन चित्तमुपेक्षायां प्रवर्तते ॥
वयं सर्वात्मना सर्वे कृष्णेनैवात्मसात्कृताः ॥ ४ ॥
अतश्चितां नैव कुर्मः स एवाखिलकृद्यतः ॥
सततं गोपिकाधीशपदांभोजप्रभावतः ॥ ५ ॥
हृदि कार्यं चिंतितं यत्तत एव फलिष्यति ॥
निवेदितात्मभिन्नेषु सदौदासीन्यमाचरेत् ॥ ६ ॥
प्रावाहिकास्तेऽपि चेत्स्युरुपेक्षैवोचिता तदा ॥
सिंचत्यभिनवजलदे गिरिशिखरं संततामृतधाराभिः ७
दवदहनादतिभीता चातक्याशावलंबाऽऽस्ते ॥
सरसि कुशेशयमास्वादितुमागच्छंस्ततो मार्गे ॥८॥
यदि कनककमलपाने नासीत्तोषः किमन्येन ॥
नात्र कुशेशयमानस प्रेयानन्यो यतः प्रियो मधुप ९
तस्मिंस्तुष्टे तोषस्ते दौःस्थ्यं निरुपधि स्नेहात् ॥
यद्यलिरपि निरुपाधित्वेन स्वाभव्यतः समागच्छेत् १०
निरवधि तपोऽस्य परमं प्रभवेदेवेति किं वाच्यम् ॥

अंगीकृतजनजनितापराधकूटक्षमाविनोदस्य ॥
अंगीकृतश्च नित्यं वदंतु कोऽन्योऽस्य साम्यमियात्११

इति श्रीविट्ठलेश्वरविचितं रक्षास्मरणं समाप्तम् ।

अथाद्या (वृत्त) चतुःश्लोकी ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

प्रसीदतु सदा रासलीलारसपयोधिषु ॥
निष्कलंककलानाथो भवद्वाचो मदीश्वर ॥ १ ॥
पूर्वमिदं प्रति प्राह ततो भक्त्याग्रतो हरिम् ॥
दृष्ट्वा तत्प्रार्थयामास पुष्टिर्दृष्टफला यतः ॥ २ ॥
आद्ये तु पुष्टिमार्गीयो धर्मः स्मरणकीर्तने ॥
सेवा चेति त्रयं तेन प्रार्थितः स निरूप्यते ॥ ३ ॥
आत्मनश्चाधिकारित्वमुत्तमं दीनभावतः ॥
प्रार्थनीयं तया तस्य साधनं च तथोच्यते ॥ ४ ॥

इति श्रीविट्ठलेश्वरविरचिता (वृत्त)चतुःश्लोकी समाप्ता ।

अथ द्वितीया चतुःश्लोकी ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

सदा सर्वात्मभावेन भजनीयो व्रजेश्वरः ॥
करिष्यति स एवास्मदैहिकं पारलौकिकम् ॥ १ ॥
अन्याश्रयो न कर्तव्यः सर्वथा बाधकस्तु सः ॥

स्वकीयेष्वात्मभावश्च कर्तव्यः सर्वथा सदा ॥ २ ॥
सदा सर्वात्मना कृष्णः सेव्यः कालादिदोषनुत् ॥
तद्भक्तेषु च निर्दोषभावेन स्थेयमादरात् ॥ ३ ॥
भगवत्येव सततं स्थापनीयं मनः स्वयम् ॥
कालोऽयं कठिनोऽपि श्रीकृष्णभक्तान्न बाधते ॥४॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरोक्ता द्वितीया चतुःश्लोकी समाप्ता ।

अथ विज्ञप्तयः ।

तत्र प्रथमा विज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

कियान्पूर्वं जीवस्तदचितकृतिश्चापि कियती भवान् यत्सापेक्षो निजचरणदाने बत भवेत् ॥ अतः स्वात्मानं स्वं निरुपममहत्त्वं व्रजपते समीक्ष्यास्मन्नेत्रे शिशिरय निजास्यांबुजरसैः ॥ १ ॥ स्वदोषाज्ञानामि स्वकृतिविहितैः साधनशतैरभेद्यांस्त्यक्तुं चापट्टतरमना यद्यपि विभो ॥ तथापि श्रीगोपीजनपदपरागांचितशिरास्त्वदीयोऽस्मीति श्रीव्रजनृप न शोचामि मुदितः ॥ २ ॥ धृतं यदर्थं वपुरेतदासीत्तदिच्छया यद्भविता तदस्तु ॥ प्रभो कृपालो यदि

रोचते ते विज्ञापनीयं न कदापि किंचित् ॥ ३ ॥
यमंतरेण क्षणमप्यशक्यं यो मन्यमानः स दिनान्य-
मूनि ॥ नयामि तेनापि विना यदित्थं किमस्ति
कापटयमितोऽधिकं मे ॥ ४ ॥ आसारैः पीडितं स्वं
व्रजमवितुमधादाशु गोवर्धनाद्रिं दावाग्निं दह्यमानं
तमपिबदमिताऽसह्यभक्तार्तिभीतिः ॥ गोपस्त्रीविप्र-
योगानलमुपशमयन्नेति गोष्ठं दिनांते सोऽपि श्रीगो-
कुलेशः किमिति करुणया मामिहोपेक्षते स्वम् ॥ ५ ॥
जानामि मंदभाग्योऽहं यदर्थं गोकुलेश्वरः ॥ भक्त-
क्लेशासहिष्णुत्वस्वभावं कुरुतेऽन्यथा ॥ ६ ॥ आशा-
तृणावलंबेन त्वद्वियोगाधिवारिधिम् ॥ अनुग्रहग-
रिष्ठोऽतितरामिह तराम्यहम् ॥ ७ ॥ अंबुदस्य स्वभा-
वोऽयं समये वारि मुंचति ॥ तथापि चातकः खिन्नो
रटत्येव न संशयः ॥ ८ ॥ यद्यप्यहमपराधी तथापि
तव चरणसेवकोऽस्म्येव ॥ एवं सत्येवं मयि करणं
नैवोचितं नाथ ॥ ९ ॥ कालकर्माधीनतां यत्करोषि
मयि सुंदर ॥ तदप्यनुचितं यस्मात्त्वदीयोऽस्म्युररी-
कृतः ॥ १० ॥ स्वतंत्रत्वेन मर्यादां मनुषे नैव चेत्प्रभो॥
श्रीगोकुलप्रभुरसि तेनैवं दीनतां ब्रुवे ॥ ११ ॥ सर्व-

साधनशून्योऽहं सर्वसामर्थ्यवान् भवान् ॥ श्रीगोकुल-
प्राणनाथ न त्याज्योऽहं कदापि वै ॥ १२ ॥ यत्करिष्य-
सि तन्नाथ स्वत एव करिष्यसि ॥ अतो मुहुः किं वदा-
मि श्रीगोपीजनवल्लभ ॥ १३ ॥ एकोऽपि रेणुर्व्रजभूष-
णाढ्याः पातुं क्षमः सर्वत एव सर्वम् ॥ अशेषतत्पादस-
रोजरेणुसनाथसर्वस्य कुतोऽस्ति मे भीः ॥ १४ ॥ घुण-
कीटवदेव योंतरंतश्चरति प्राणभृतामशेषसारम् ॥ अपग-
च्छति नाप्युपायलक्षैर्व्रजनाथ प्रणयः स किं सुखाय १५
त्वन्नामोच्चारणेऽप्यस्ति न जीवेष्वधिकारिता ॥
अलौकिकत्वात्त्वन्नाम्नस्त्वद्वाचोऽलौकिकत्वतः ॥ १६ ॥
एवं सत्यपि जानामि त्वन्नामादिप्रभाववित् ॥
उद्यदेव स्वयोग्यां तां कुर्वदेव हि राजते ॥ १७ ॥
त्वदंगीकृतयो जीवेष्वधिकारा यतः प्रभो ॥
अतस्ते न विचारार्हाः कृपां कुरु कृपानिधे ॥ १८ ॥
साधिता भवतु साधितार्थता बाधिताथ विहिताधि-
कारिता ॥ कापिकापि गतिरुत्सुकास्म्यहं राधिका-
चरणदासिका परम् ॥ १९ ॥ मदीयोऽयमिति ज्ञात्वा
न कस्मै त्वं प्रसीदसि ॥ यादृशस्तादृशो वाहं तव
चेत्किं विलंबसे ॥ २० ॥ आचार्यचरणैरुक्तं दैन्यं

त्वत्तोषसाधनम् ॥ स्वल्पं बहुतरं वापि तदस्तीति प्रसीद मे ॥ २१ ॥ प्रभुस्त्वमेव मे नाथ यत्करोषि वरं हि तत् ॥ तथाप्यधीरतामेव मानसं मेऽवलंबते ॥२२॥ यदि प्रसन्न एवासि त्वदीयोऽहं न चान्यथा ॥ न चेदहं तथैवास्मि स्मर स्वानुग्रहं मयि ॥ २३ ॥
यादृशी मे कृतिर्नाथ तस्याः फलमिदं कियत् ॥
यादृशस्त्वं प्रभुः किं तु तादृगेव विधीयताम् ॥२४॥
अपि मे सापराधस्य शिक्षितस्याप्यजानतः ॥
हानाथ पालनीयस्य किमुपेक्षोचिता तव ॥ २५ ॥

इति श्रीविट्ठलेश्वरकृता प्रथमा विज्ञप्तिः समाप्ता ॥ १ ॥

अथ द्वितीया विज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यदि तुष्टोऽसि रुष्टो वा त्वमेव शरणं मम ॥
मारणे वारणे वापि दासीनां नः प्रभुर्गतिः ॥ १ ॥
त्वद्वियोगे य आद्यो मच्छ्वासो निरगमद्बहिः ॥
तेनैव सह चेत्प्राणा न ययुस्तर्हि किं ब्रुवे ॥ २ ॥
निरपत्रपतां चान्यां किं ब्रुवे योऽहमीदृशः ॥
संगमाशां करोम्येवं विचाराद्यनपा[illegible]प ॥ ३ ॥
एवं सति त्वदीयस्य त्वमेव शर

गोकुलेश किमप्यस्तु त्वं मा मा त्यज किं परैः ॥४॥
त्वद्वियुक्तस्य जीवस्य नित्यता मास्तु कस्यचित् ॥
किं तु तत्क्षण एवास्य नाश एव व्रजेश्वर ॥ ५ ॥
तोषसाधनराहित्यं यद्यप्यस्ति मयि प्रभो ॥
तथापि सहजैश्वर्यं त्वय्यस्तीत्यहमक्रमः ॥ ६ ॥
यद्यपि त्वत्कृपायोग्यं पात्रं नास्ति तथापि तु ॥
त्वमर्हसि कृपां कर्तुं पितरं वीक्ष्य मे प्रभो ॥ ७ ॥
महत्यल्पेऽथवार्थे या पराश्रयकृतिर्मम ॥
निसर्गदोषात्तन्नाशोऽपीह कार्यस्त्वयैव हि ॥ ८ ॥
सर्वज्ञे त्वय्यज्ञतरः किं वच्मि व्रजपालक ॥
सर्वथाहं त्वदीयोऽस्मि सान्वयः सपरिग्रहः ॥ ९ ॥
सर्वथा स्वीयतां राधाप्रिय ज्ञात्वा सदा मयि ॥
यत्करिष्यसि तत्सर्वं साध्वेवेति मतिर्मम ॥ १० ॥
कस्याग्रे कथयाम्यालि मनोदुःखस्य संततिम् ॥
व्रजाधीशवियोगाब्धिमग्नः कोऽपि न दृश्यते ॥११॥
यद्दैन्यं तोषहेतुस्ते आचार्यैः प्रकटीकृतम् ॥
विना साधनसंपत्तिं तेन मेऽस्ति स्थिरं मनः ॥१२॥
त्वद्दर्शनादृते नूनं दिनानीमानि हृत्पते ॥
वृथा यांति त्वदीयस्य नाथ त्वं दर्शयांतिकम्॥१३॥

मयि यद्यपि नैवास्ति त्वत्प्रसादनकारणम् ॥
तथापि स्वीकृतं दैन्यं मत्वा कार्या कृपानिशम्॥१४॥
त्वद्विप्रयोगदहनज्वरितासवो मे यत्संस्थिताः कथमपीदमतीव चित्रम् ॥ भो जीवितेश मम यांति कथं दिनानि शून्यानि ते स्मितमुखाब्जविलोकनेन॥१५॥
अपि जीवितनाथ मन्मनो लुलितं त्वद्वदनं समीक्षितुम् ॥ व्यथते सततं समुत्सुकं नय मां त्वत्पदपंकजांतिकम् ॥ १६ ॥ ईदृशः कोऽपराधोऽस्ति हृदयेश न वेद्म्यहम् ॥ येनांतराय एतावाञ्छ्रीमुखालोकने मम ॥ १७ ॥ सर्वात्मना दुरापत्वं ज्ञात्वाप्याशां करोमि यत् ॥ भ्रांतोऽस्म्यहं न वेतीश न जाने करवाणि किम् ॥१८॥ श्रुतिर्यत्प्राह गोपीश साधनप्राप्यतां त्वयि ॥ तन्मे न खेदहेतुर्यत्साधनं नास्ति मेऽण्वपि ॥ १९ ॥ त्वदीयत्वं त्वदीयत्वं त्वदीयत्वं यदस्ति मे ॥ तदेव फलमित्यात्मशास्त्रतः प्रमिनोम्यहम् ॥ २० ॥ तथापि मन्नेत्रवपुःप्रभृतीनां व्रजाधिप॥साक्षात्त्वय्युपभोगं मे मनः कामयतेतराम्॥२१॥
त्वदंतरंगभक्तांघ्रिपद्मदास्यं व्रजेश्वर ॥
त्वदीयतायाः फलमित्यहं मन्ये न चेतर

यदुक्तं तातच्चरणैः श्रीकृष्णः शरणं मम ॥
तत एवास्ति नैश्चिंत्यमैहिके पारलौकिके ॥ २३ ॥
इति वस्तुस्थितौ सत्यामपि त्वद्वदनांबुजम् ॥
द्रष्टुं कामयते चेतः सस्मितेक्षण मोहनम् ॥ २४ ॥
नान्यास्ति कामना देहस्थितिरेतादृशी मम ॥
नोचिता तावकीनस्य विज्ञप्तिरियमेव मे ॥ २५ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरकृता द्वितीया विज्ञप्तिः समाप्ता ॥ २ ॥

अथ तृतीया विज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यद्दैन्यं त्वत्कृपाहेतुर्न तदस्ति ममाण्वपि ॥
तां कृपां कुरु राधेश यया ते दैन्यमाप्नुयाम् ॥ १ ॥
सर्वेषां जीवनं लोके दृष्टं सर्वार्थसाधकम् ॥
ग्लान्येकफलकं जातमधुना मम जीवितम् ॥ २ ॥
कर्तुं पुनर्यथाकर्तुमन्यथा कर्तुमीश्वरे ॥
सामर्थ्यं यन्मया दृष्टं त्वय्येवातो न संशयः ॥ ३ ॥
तं न पश्यामि यस्याग्रे वार्तां स्वस्य मनोगताम् ॥
उक्त्वा तदुत्तरं लब्ध्वा मनो विश्रामये क्षणम् ॥४॥
अतीव नीचा मत्प्राणा मूर्खा अपि गतत्रपाः ॥
स्वस्थित्ययोग्यकालेऽपि यतस्तिष्ठंति सांप्रतम् ॥५॥

शास्त्रं नियामकं तावद्यावत्पूर्णा कृपा नु ते ॥
कृपया ते न पूर्णस्य नैव कोऽपि नियामकः ॥ ६ ॥
सुभगा एव जानंति प्रियसौभाग्यजं सुखम् ॥
तद्धीनायास्तदीयेति प्रसिद्धिः शरणं सखि ॥ ७ ॥
प्रियसंगमराहित्याद्व्यर्थाः सर्वे मनोरथाः ॥
निरपत्रपतासिद्ध्यै जीवामि सखि सांप्रतम् ॥ ८ ॥
न लब्धस्तादृशः कोऽपि यस्याग्रे स्वमनोगताम् ॥
वार्तामुक्त्वा स्वमात्मानं क्षणं विश्रामयाम्यहम् ॥९॥
अद्य श्वो वा परश्वो वा कदाचित्कृपयिष्यति ॥
नाथ इत्याशया सर्वं गतं जन्म करोमि किम् ॥१०॥
तथापि त्वत्कृपाकांक्षां मनो मे निरपत्रपम् ॥
कं वा हेतुं सुनिश्चित्य करोतीति न वेद्म्यहम् ॥ ११ ॥
स्वभावतः सदा मेघः सर्वेषां जीवनप्रदः ॥
जाने तस्यैव दौर्भाग्यं सोऽपि यत्तमुपेक्षते ॥ १२ ॥
त्वदीयत्वमपि ज्ञात्वा मयि कालादयः प्रभो ॥
प्रभवंति ततो मन्ये त्वत्कृपाशून्यतामपि ॥ १३ ॥
विज्ञप्तौ वाऽपराधे वा पाखंडे वा मदुक्तयः ॥
पर्यवस्यंति कुत्रेति न जानेऽहं विमूढधीः ॥ १४ ॥
राज्यायोग्ये तदाकांक्षा दंडावाप्त्यै यथा भवेत् ॥

त्वत्सेवायामहं तादृक् तदवाप दशामिमाम् ॥ १५ ॥
स्वीयं कृतागसं चेत्त्वं दूरस्थं कुरुषे यदि ॥
इतः परोऽधिको दंडस्त्वदीयस्य न विद्यते ॥ १६ ॥
वियोगो बाधते तावद्यावद्भूद्येव ते स्थितिः ॥
यदा बहिस्तदा नेति विचित्रेयं स्थितिस्तव ॥ १७ ॥
भूर्जत्वगिव मद्दोषा निस्सरंत्येव सर्वतः ॥
तथैवानन्यगतिके त्वत्क्षमेति न मे भयम् ॥ १८ ॥
बलिष्ठा अपि मद्दोषास्त्वत्क्षमाग्रेऽतिदुर्बलाः ॥
तस्या ईश्वरधर्मत्वाद्दोषाणां जीवधर्मतः ॥ १९ ॥
मत्प्राणानां स्वतो लज्जा नैवास्ति परतोऽपि च ॥
प्राप्याप्यवस्थां नो यांति इहामुत्र च गर्हिताम् ॥२०॥
त्वद्दर्शनविहीनस्य त्वदायत्तस्य तु जीवितम् ॥
व्यर्थमेव यथा नाथ दुर्भगाया नवं वयः ॥ २१ ॥
गतः स कालो यत्रासीत्सुदुर्लभकृपामयि ॥
इदानीमीदृशः कालो यत्त्वं दृग्गोचरोऽपि न ॥२२॥
त्वदीयानां सुखं दुःखं न लोकसदृशं भवेत् ॥
त्वत्सेवायां सुखं सर्वं नो चेत्तस्य विपर्ययः ॥ २३ ॥
मत्वा स्वकीयतां नाथ रोषेण कृपया तव ॥
ताडनं लालनं चैव परमानंददं मम ॥ २४ ॥

त्वद्वियुक्तस्य जीवस्य त्वदीयस्यापि नित्यता ॥
संगं विना न चैवास्तु विज्ञापनमिदं मम ॥ २५ ॥

इति श्रीविट्ठलेश्वरकृता तृतीया विज्ञप्तिः समाप्ता ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी विज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

या दुर्भाग्यं पुरा मेऽभूत्तन्महत्त्वं न वेद्म्यहम् ॥
येनासीत्त्वत्कृपा पूर्णा सुदुर्लभतरा मयि ॥ १ ॥
मा जीवतात्त्वदीयो यस्तव सेवाविवर्जितः ॥
सत्या विज्ञप्तिरेषा मे नाथ त्वं मनुषे यदि ॥ २ ॥
स्वस्थित्ययोगं मत्वापि मच्छरीरं ममासवः ॥
यन्न त्यजंति तेनाहं मन्ये तान्निरपत्रपान् ॥ ३ ॥
त्वत्कृपातः पुरा नाथ मया कालादयः प्रभो ॥
तुच्छीकृताः सांप्रतं मां बाधंते त्वत्कृपां विना ॥ ४ ॥
त्वत्सेवायामयोग्यस्य त्वदीयस्य मम प्रभो ॥
इत्येव हि परा काष्ठा अभाग्यस्येति मे मति ॥ ५ ॥
इत्थं जीवनमस्तु क्षणमपि भवदंघ्रिविप्रयोगे तु ॥
मरणं भवतादेवं भावे शरणं त्वमेवाशु ॥ ६ ॥
गतान्यपि बहुन्यहान्यहह यांति यास्यंत्यपि त्रिभंग
ललिताकृतिप्रियतमांगसंगं विना ॥ न कोऽपि मम

स क्षणो भवति यत्र भाग्योदयः कदा नु निजजीवनं दृशि निवेशयिष्याम्यहम् ॥ ७ ॥ इयदवधि कदापि गोकुलेशः स्वजनकृते समकारि नो विलंबम् ॥ परमिह सुतरामुपेक्षितोऽहं कथमिति खिद्यति मानसं मुहुर्मे ॥ ८ ॥ बहुधैव ममापराधवृंदस्तदपि त्वं न विमुंचसि स्वकीयान् ॥ अत एव न कापि कापि चिंता भवति प्राणपते ममेदृशस्य ॥ ९ ॥ हृदयं विरहं तवेच्छतीदं न दृशौ मे व्रजनाथ किं करोमि ॥ न हि कोऽपि परस्परं विरोधे त्यजति स्वार्थमतिप्रबोधितोऽपि ॥ १० ॥ हा नाथ जीविताधीश राजीवदललोचन ॥ यथोचितं विधेहीति प्रार्थनं तावकस्य मे ॥ ११ ॥ अजनि रजनिःप्रादुर्भूतं तमो विजना दिशस्त्वमसि चतुरा चाहं संगाभिलाषवती चिरात् ॥ तदपि तु यदप्राप्तिः प्रेष्ठस्य मे सुविचारितं प्रियसखि परीरंभारंभे विधेरविधेयता ॥ १२ ॥ त्वत्तो नान्यां प्रपश्यामि राधाबाधाविरोधिनी ॥ तत्त्वं यथैव मत्प्राणो मिलत्येव तथा कुरु ॥ १३ ॥ त्वदीयमधुसूक्तिभिर्व्रजजनेशसंगाशया मनोजशरपीडिताः कथमपि स्थिता मेऽसवः ॥ अतः

परमये यदि प्रियतमांगसंगो भवेत्तदैव मम जीवितं विरहितादशाहृत्करम् ॥१४॥ किं ब्रवाणि सखि प्रेष्ठ-विरहानलदाहिता ॥ यज्जीवामि तदेवात्र निरपत्रपता-स्पदम् ॥१५॥ सख्येतल्लिखनीयं त्वयातियत्नेन राधि-कानाथ ॥ कृपयिष्यत्यथवा मन्मनोरथैनैव जन्मनि-र्वाहः ॥ १६ ॥ व्रजेश त्वद्वियोगाग्निदाहो ह्यप्रिय एव मे ॥ त्वत्संगमवियोगे यद्बाधते नान्यथा क्वचित् ॥१७॥ बलीयसी जीवनाशा गोपीशविरहेऽस्ति हि॥ सांप्रतं मे त्वमस्येका यदार्तशरणा सखि ॥ १८ ॥
त्वद्भावो नाथ सर्वेषां मुक्त्यादिफलकः स्मृतः ॥
विरहाधिफलो जातः स एव व्रजनाथ मे ॥ १९ ॥
त्वत्प्रियापादरेणूनां संचयो हृदये न चेत् ॥
भवद्वियोगदावाग्निस्तदा किं ज्वालयेन्न माम् ॥२०॥
त्वद्वियोगेऽपि मे प्राणास्तिष्ठेयुरिति नोचितम् ॥
परं तत्संभवं दुःखं तैर्विना नैव संति ते ॥ २१ ॥
संतोषो जायते प्राणप्रिय त्वल्लेखदर्शनात् ॥
सर्वेषां मे तथा जाते हा कष्टमिति किं वद ॥ २२ ॥
मदीयहृद्गतं ज्ञानरत्नं चिंतांबुधौ सखे ॥
पातयित्वा स्वहस्तेन क्वगतः कंजलोचनः ॥ २३ ॥

त्वद्वियोगाग्निविज्वालाविदग्धा अपि मेऽसवः ॥
तिष्ठेयुरिति नो चित्रं यतोऽहं निरपत्रपः ॥ २४ ॥
प्राणेशविरहक्लिष्टाः प्राणास्तिष्ठंति मे कथम् ॥
वियोगाग्निविदग्धानामंतकोऽपि न संस्पृशेत् ॥२५॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरकृता चतुर्थी विज्ञप्तिः समाप्ता ॥ ४ ॥

अथ पंचमी विज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

असमशरज्वरजर्जरदेहा विरहाग्निजालसंतप्ता ॥ त्वत्प्रणयसर्पदष्टा कं वा शरणं व्रजामीश ॥ १ ॥ व्रजनाथ तवाधरामृतं मे सकृदास्वादितमिंदिरादुरापम् ॥ अभवन्मरणाय किं न कुर्यादसकृत्पीतमिदं व्रजांगनाभिः ॥ २ ॥ शुभाशय विनाशय त्वदधरामृतास्वादनोद्गतप्रचुरमन्मथप्रथितबाणपूगव्यथाम् ॥ कदंबनवमंजरीकुसुममंजुकुंजोदरेनिजांगपरिरंभणामृतरसादिदानेन मे ॥ ३ ॥ कथमपि पुनरप्युदारलील प्रिय परिशीलय खेलनं पुरेव ॥ अमलकमलगर्भगंधवाहः प्रसरति मारुत एष मारबंधुः ॥ ४ ॥ परिरंभणचुंबनादिभावा भवता प्रेष्ठ कृता विमोहनं च ॥ स्मरसुंदर मोहनं परं मय्यवशिष्टं न च ते मनोज्ञ-

भावाः ॥ ५ ॥ मदमंथरवारणेंद्रलीला यमुनाकूल-निकुंजदेशगा ॥ व्रजजीव नया त्वया कृता सा मरणायैव किमीश मेऽधुना ॥ ६ ॥ किमर्थं पायिता मह्यं निजाधरसुधासवः ॥ श्रावितः श्रवणानंदो वेणोश्च कलनिःस्वनः ॥ ७ ॥ दूरीकृता रुचिर्मे निज-वदनादन्यवस्तुतो भवता ॥ तदपि न ददासि गोपी-परिवृढ ते मोहनं कठिनम् ॥ ८ ॥ वितर वीर निजाधरसीधु मे विरहकुंकुमितस्तनमंडले ॥ हर वियोगरुजं मम वक्षसि स्मरनिवासगृहे विलस प्रभो ॥ ९ ॥ विषमो वियोगरोगस्तदज्ञजनतासमागमश्चायम् ॥ यदिह भवंतं भिषजं विना मरिष्याम्यहं सत्यम् ॥१०॥ व्रजनाथ वदस्व किं नु कुर्यां क्व नु यामि क मनः स्थिरं मम स्यात् ॥ वदनांबुरुहं विना तवेमाः ककुभः शून्यतमास्तमालनील ॥ ११ ॥ प्रेष्ठ त्वद्वदनांबुजं हृदि समागच्छेत्कथंचिन्मम प्राणां स्थापयति स्वभावशिशिरस्निग्धालकालिश्रितम् ॥ नो चेत्त्वद्विरहेण दावदहनज्वालायितेन द्रुतं जीर्णाः पंच शिलीमुखान्तररुजा गच्छेयुरेवातुराः ॥ १२ ॥ तांस्त्वन्मधुराला-पांस्तां गतिमीक्षां च तांश्च परिरंभान् ॥ हसिता-

न्यनुस्मरंती जीवामि न हि प्रिये चाहम् ॥ १३ ॥ भवदीयं यत्किंचित्स्मरणपथारूढमंग मेंगानि ॥ अंतश्चूर्णीकुरुते हंति विवेकत्रपाधैर्यम् ॥ १४ ॥ वियोगदुःखजाश्रूणां निरोधो दुष्करः परः ॥ प्राकट्ये ह्यज्ञजनता लज्जेति करवाणि किम् ॥ १५ ॥ त्वद्वदनमुष्टहृदया विहारमंदस्मितादिहृत्प्राणा ॥ मग्ना विरहसमुद्रे जीवामि कथं विना त्वाहम् ॥ १६ ॥ प्राणप्रिय त्वदनुरागसमुल्लसद्भ्रूमंदस्मितेक्षण विलक्षणमोहनास्यम् ॥ द्रक्ष्याम्यहं यदि न हंत कथं भविष्याम्यंग त्वदंगपरिरंभणमुष्टचित्ता ॥१७॥ अंग त्वदंगसंगेन विना विरहपीडिता ॥ जन्म निर्वाहयिष्यामि कथमेतद्व्रजाधिप ॥ १८ ॥ न हीदमुचितं नाथ त्वदीया त्वयि सत्यपि ॥ भवत्यनिशमुद्रिक्ता त्वद्वियोगार्तिपीडिता ॥ १९ ॥ सकृदपि वदनसुधानिधिमतिदीनायै दुरंतदुःखेन ॥ दर्शय मे निजविभ्रममोहितगोपांगनानिचयम् ॥२०॥ वृंदावने मिलनमाशु भविष्यतीति चित्तेऽवलंबनमरिंदम सर्वदासीत् ॥ तत्रापि मे सपदि नाऽभवदीश यत्तत्किंनो मनीषितमिदं नु तव व्रजेश ॥ २१ ॥ भवद्विलंबि-

तमहाप्रहारदलिताशयाम् ॥ प्रतिक्षणमहामोहमग्नां जीवयिता नु कः ॥ २२ ॥ अतीते परं प्राणप्रिय त्वत्संगमावधौ ॥ जाने न शतधापन्नो दलत्याशुम-दाशयः ॥ २३ ॥ भवानजभवादिभिर्दुरधिगम्यवार्तः क वा क मूढहृदया विभो पशुसमाहमाभीरिका ॥ तथापि तव विभ्रमस्मितविमोहितं मे मनस्त्वयि प्रिय विशृंखलं भवति किं करोम्यातुरम् ॥ २४ ॥ प्रेष्ठ त्वयि प्रणयिता ममास्तीत्यपि नो मतिः ॥ त्वदं-गसंगविरहेऽप्यंग जीवामि यद्वृथा ॥ २५ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरकृता पंचमी विज्ञप्तिः समाप्ता ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी विज्ञप्तिः।

श्रीकृष्णाय नमः।

क्षणमपि न वियुक्ता जातु तस्माद्भविष्याम्यह-मिति हृदये मे निश्चयः सर्वदासीत् ॥ व्यरचि यदि विधात्रा केवलो विप्रयोगः कथय किमथ कार्यं दुःखिना जीवितेन ॥ १ ॥ सखि बहुधापि निरुक्त-श्चरणस्पृष्टोऽपि जीविताधीशः ॥ नो मनुते निज-संगममहह कथं तत्र किं कुर्मः ॥ २ ॥ सखि त्वया महानेव प्रयत्नो मत्कृते कृतः ॥ तथापि यत्तदप्राप्ति-

स्तत्र ते किन्नु दूषणम् ॥ ३ ॥ सखि स ऋतुः स च दिवसः सा घटिका हंत स क्षणः कोऽपि ॥ भविता यस्मिन् व्रजपतिमादरपूर्वं समाश्लिष्ये ॥ ४ ॥ दधौ कमपराधं वा हृदये हृदयप्रियः ॥ तन्न जाने यन्निजांगसंगमंगीकरोति न ॥ ५ ॥ सखि वद यादवपुंगवमतिचिरविरहादहानि गणयंती ॥ प्रणयभुजंगमदष्टा त्वदधरसुधया परं जीवेत् ॥ ६ ॥ नान्यद्वक्तुमहं शक्ता किमपि प्राणवल्लभम् ॥ जीयास्तुः परमंभोजनेत्रापांगाश्चिरं तव ॥ ७ ॥ कदाचिद्गोपीशः स्मरति यदि मामंबुजदृशां सभायामत्यार्तिप्रणयभरसंभावितहृदम् ॥ तदा मन्ये धन्ये प्रियमुखसरोजं स्वनयनैः कदाचित्पश्यामि प्रियविरहतप्तैरिति सखि ॥ ८ ॥ सत्स्वपि सरस्सु विमलेष्वलिहंसालीविनोदमधुरेषु ॥ अंबुदविमुक्तपाथसि चातक ते दुर्ग्रहः कोऽयम् ॥ ९ ॥ तं न पश्यामि यं श्यामसुंदरं दर्शयेत्सखी ॥ यद्वा हृत्तापहृत्कृष्णसंदेशं कथयेदपि ॥ १० ॥ भवदुक्तिसुधाधाराशिशिरीकृतमप्यहम् ॥ क्षणमप्याशयं शक्ता न स्थापयितुमातुरम् ॥ ११ ॥ कर्तव्यमेव तव तावदये कथंचित्प्राणेशसंगविरहाकुलमानसायाः

प्रेष्ठावलोकनमये सकृदप्यनंगकोटिस्मयापहमुखांबुजमुष्टदृष्टेः ॥ १२ ॥ ग्रीष्मेऽप्युदग्रतापे नवनीरददर्शनाशया रहिते ॥ आर्तश्चातकविहगो नाशां त्यजति प्रिये जीवन् ॥ १३ ॥ दूरे जलास्वादकथा यत्र नाप्यभ्रदर्शनम् ॥ तथापि चातको जीवत्यहो कठिनता हृदः ॥ १४ ॥ इदमेव बहुत्वेन जानामि न तु चातकः ॥ मुहुः स्वप्रेष्ठनामापि कंठे यदनुवर्तते ॥१५॥ प्रियावमानिता याति यद्यपि प्रमदा मदात् ॥ तथापि तामनन्यं स नेष्टे नाथ उपेक्षितुम् ॥ १६ ॥ यथाकथंचित्तामेव सनाथीकुरु ते वशे ॥ तत्प्राणा सापि तेनैव पूर्णा भवति नान्यतः ॥ १७ ॥ चातकी यदि महानिलवेगात्प्राप्तवत्यचलतो मरुदेशम् ॥ कस्तदा जलमुचो ननु दोषः प्राणितीयमिदमेव हि चित्रम् ॥ १८ ॥ ज्ञानिनो विगतरागिणो मनोरोधका वदत बोधका नृणाम् ॥ प्राप्तमुक्तिहरिभक्तयोऽस्ति किं गोत्रनाथचरणं विनारणम् ॥ १९ ॥ गोवर्धनाचलशिरोमणिरेष यावन्मत्स्वामिनीहृदयकुंकुमपंकिलांगः ॥ मन्मूर्ध्नि मद्धृदयपंकजमंडलेषु संशोभते न भयमस्ति कुतोऽपि तावत् ॥ २० ॥ कृतज्ञताकृपा-

लुत्वविश्रामस्य प्रियस्य मे ॥ प्राप्तिस्तत्कृपयैवालि भाविनीति मतिर्मम ॥ २१ ॥ अनाज्ञयैवाहं प्रियतम-मनोवाक्कृतिभिरप्यभाग्यैरद्याहं प्रचलितवती यत्प्रि-यपदात् ॥ न तच्चित्रं दुःखं भवति भवतात्किं तु कथमप्युदारं तद्वक्त्रं नयनपथ आस्तामचिरतः ॥२२॥ प्रतिगच्छत्विह लोकः परलोकाशापि सर्वथैवाद्य ॥ मा त्यजतु मामनन्यां जातु परं गोकुलाधीशः ॥२३॥ यादृशी तादृशी नाथ त्वत्पदाब्जैककिंकरी ॥ त्वद्वक्त्रं कथमप्याशु कुरु दृग्गोचरं मम ॥ २४ ॥ यदवधि गोपीनाथो दृग्विषयोऽभून्ममापि मंदायाः ॥ तदवधि शिवमेवासीदग्रे किं वा विधास्यति प्रेष्ठः ॥ २५ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरकृता षष्ठी विज्ञप्तिः समाप्ता ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी विज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

प्रतिक्षणनवं मुदा मुहुरहर्निशं यत्पिबस्ययि प्रियमुखांबुजासवमतोऽसि धन्या सखि ॥ कदाचिदतिसुंदरस्मितमुखः सुखेनास्थितो भवत्सदसि मत्प्रियः स्मरति मां कृपावारिधिः ॥ १ ॥ प्रियवदनांबुजदर्शनकातरचित्तां तथापि संविग्नाम् ॥ तत्सखि नो

जानेऽहं किं नु विधास्यत्ययं प्रेष्ठः ॥ २ ॥ वियुक्ते नाथे यद्विपदनुभवं तत्समुचितं वियोगस्तेनायं मम समुचितोऽन्यत्र तु परम् ॥ तथापि श्रीराधाहृदयमणिरत्यंतकृपया स्ववक्रेंदुं गोपीपतिरचिरतो दर्शयतु मे ॥ ३ ॥ किं बहुना सखि पांथोऽप्येतद्वार्ता स विघ्नकर्तैव ॥ तत्किं करोमि मग्ना दुःखाब्धौ तत्प्रियः शरणम् ॥ ४ ॥ प्रियनिकटे सखि काचिद्यदि मां कृपया स्मरिष्यति प्रीता ॥ तत्क्षण एव मनोरथनिरथावश्यं प्राप्स्यामीह सत्यम् ॥ ५ ॥ परिजनहसनद्वेषैर्दुःखितमप्येतदातुरं चेतः ॥ न जहाति तत्स्वभावं तत्साधु न वेत्ति नो विज्ञः ॥ ६ ॥ यावत्स्वकार्यं तावत्तु कृतमेव सखि त्वया ॥ सद्भाग्योन्नतिकाले स स्वयं मे कृपयिष्यति ॥ ७ ॥ न सुखमाप रमा न च चातुरी मयि मनोभवयुद्धविदग्धता ॥ न मधुरोक्तिरथो न रसश्च कोऽप्ययि कथं भविता प्रियसंगमः ॥ ८ ॥ रतिपतिमंगलकलशौ कुचकुंभौ मीनकेतुरसपूर्णौ ॥ कमलावरकरकमलस्पृष्टौ भवता वृथैवेमौ ॥ ९ ॥ गता बुद्धिः शुद्धिर्जगति विरुणद्धि स्वपतिरप्ययये लज्जा गुर्वी गुरुपतिसुतानां न गणिता ॥

यदर्थं तत्संगः सखि न भविता यद्यचिरतस्तदा नाहं पश्याम्यहह मरणादन्यदरणम् ॥ १० ॥ वरं नेत्रे मुद्रा न पुनरितिशलोकनमपि वरं शून्यारण्यं स्थितिरिह वरं नान्यमिलनम् ॥ वरं मूकीभावो न पुनरपरा काचन कथा वरं प्राणत्यागः क्षणमपि न तत्संगविगमः ॥ ११ ॥ भगवत्पदपङ्कजरागजुषो न हि युक्ततरं मरणेऽपि तराम् ॥ इतराश्रयणं गजराजगतो न हि रासभमप्युररीकुरुते ॥ १२ ॥ अनन्यगोकुलस्वामिन्ननन्यीकृतगोकुल ॥
दयासिंधो त्वत्पदांबुजरेणुषु ॥ १३ ॥ स्वतः कृता कृपा नाथ किशोरे मयि या त्वया ॥
सा किमाशालता वृद्धिफलिकैवोत सत्फला ॥१४॥
भवतीति न जानामि सर्वसामर्थ्यसंयुता ॥
त्वदीयास्मि त्वदीयास्मि त्वदीयास्मि व्रजाधिप १५
यादृशांस्तादृशस्त्वं तु मा त्यजास्मान् दयानिधे ॥
एतावदेव विज्ञाप्यं सर्वथा सर्वदैव नः ॥ १६ ॥
स्वल्पेनैवापराधेन महता वा व्रजेश्वर ॥
अस्मानुपेक्षसे त्वं तु स्वकीया किं ब्रुवे तदा ॥१७॥
त्वदीयत्वं निश्चितं नस्तव भर्तृत्वमच्युत ॥

कालकर्मस्वभावानामीशितृत्वमपि प्रभो ॥ १८ ॥
अतः कालादिजं दुःखं भवितुं च न नोऽर्हति ॥
अपराधेष्वुपेक्षा तु नोचिता सेवकेषु ते ॥ १९ ॥
उपेक्षयैव कालादिर्भक्षयत्यन्यथा न हि ॥
बाहिर्मुख्यात्कालजातं दुःखं चेत्सहजं हि तत् ॥२०॥
तद्वैपरीत्यं कृपया भाविन्यैवान्यथा न हि ॥
दोषाश्रयत्वं सहजं ज्ञात्वैव ह्युररीकृतिः ॥ २१ ॥
अतो दोषक्षयोपेक्षा कृपालौ त्वयि नोचिता ॥
उपेक्षां किं न सहजप्रभुत्वेन करोषि वा ॥ २२ ॥
स्वकीयतां मत्वेत्येवं चेदिष्टमेव नः ॥
अस्मासु स्वीयतां मत्वा यत्र कुत्र यदा तदा ॥२३॥
यद्यत्करिष्यत्यखिलं तदस्तु प्रतिजन्मनि ॥
इदमेव सदा प्रार्थ्यं त्वदीयत्वं व्रजेश्वर ॥ २४ ॥
दुःखासहिष्णुस्त्वत्तोऽहं तथापि प्रार्थये प्रभो ॥
तथैव संपादय नो नापराधो यथा भवेत् ॥ २५ ॥

इति श्रीविट्ठलेश्वरकृता सप्तमी विज्ञप्तिः समाप्ता ॥ ७ ॥

अथाष्टमी विज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अपराधेऽपि गणना नैव कार्या व्रजाधिप ॥
सहजैश्वर्यभावेन स्वस्य क्षुद्रतया च नः ॥ १ ॥

त्वदीयत्वं यन्नस्तदतिशयितं भाग्यमतुलं समीप-
स्थानामप्यहह न विलासेक्षणमिदम् ॥ अभाग्यं
वात्युच्चं सपदि गणयामः किमधिकैर्वचोभिः
सर्वस्वं त्वमसि यदि गोविंद मनुषे ॥ २ ॥
सर्वे परिगृहीताः स्मो गोकुलस्वामिना वयम् ॥
न त्यक्ष्यति दयासिंधुरस्माननन्यायिनोऽपि हि ॥ ३ ॥
स्वकृत्याभिर्भवत्येव तथापि करवाणि किम् ॥ तथापि
गतिरस्माकं स एवेति न भीरपि ॥ ४ ॥ यथा वयं
तदीयाः स्मस्तथा सोऽपि निसर्गतः ॥ [illegible]
रतश्चिता नैहिके पारलौकिके ॥ ५ ॥ चिकीर्षितं
कारयित्वा शीघ्रमानेष्यति प्रभुः ॥ अस्मानतो न
चिंता वः कार्या सर्वात्मना प्रियाः ॥ ६ ॥ एतेषा-
महमेवास्मि सर्वस्वमिति सुंदरम् ॥ जानास्यस्माक-
मज्ञानेऽप्यतः कर्ता स्वतोऽखिलम् ॥ ७ ॥ अंगीकृ-
तजनजनिताऽपराधकूटक्षमाविनोदस्य ॥ अंगीकृति-
श्चनित्या वदंतु कोऽन्योऽस्य साम्यमियात् ॥ ८ ॥
न स्वाध्यायबलं न यागजबलं नो वा तपस्याबलं नो
वैराग्यबलं न योगजबलं नाप्युक्तभक्तेर्बलम् ॥ नैव
ज्ञानबलं न चान्यदपि यत्किंचिद्बलं मेऽस्ति किं त्वद्य

श्वोपि यदा तदा तव कृपाकृतेक्षणं मे बलम् ॥ ९ ॥ तुच्छीकृतास्त्वत्कृपातः पूर्वं कालादयो मया ॥ स्मृत्वा तद्वैरमधुना बाधंते त्वत्कृपां विना ॥ १० ॥ यस्य देयो लोभ एव तस्यौदार्यस्य का कथा ॥ सर्वस्वदानशीलत्वं चित्रं पात्रपरं परम् ॥११॥ ततः काचिदनंगाग्नितप्ता त्वं यदवीवदत् ॥ मत्पुरस्तच्छृणुष्वेति वद यादवपुंगवम् ॥ १२ ॥ शिशिरत्वं शशिनस्त्वत्कृपावलोकनकृतं मन्ये ॥ नो चेद्द्रुतवति भवति प्रचंडकिरणाः स्थां कथं किमा १३ ॥ त्वदधरसुधापानेन श्रीमुखांबुजशोभया तुहिनकिरणस्तुच्छीभूतो बभूव परं प्रिय ॥ सपदि मम तद्वैरं स्मृत्वाशुशुक्षणिसंनिभैर्मदनदहनो दग्धुं ह्येतद्धुनोति निजांशुभिः ॥ १४ ॥ यदि कृपयति राधा बाधिताशेषबाधा किमपरमवशिष्टं पुष्टिमर्यादयोर्मे ॥ वदति यदि कथंचित्स्मेरहासोदितश्रीद्विजवरमणिपंक्त्या मुक्तिशुक्त्या तदा किम्॥१५॥ स्मेरत्नहासप्रभयाखिलांगे तच्चुंबनैस्तत्प्रतिबिंबितैश्च ॥ तासां कटाक्षैश्च चतुर्युगीयरूपाणि धत्से क्षणशो व्रजेश ॥ १६ ॥ त्वमीश्वरोऽसि गीतं ते क्षुद्रोऽहं किं वदामि हि ॥ यादृशोऽसि हरे कृष्ण तादृशाय नमो-

नमः ॥१७॥ स कोऽपि सखि सानंदनंदाद्युत्संगलालि-
तः ॥ करोति सुषमासीमा मन्मथोन्मथिता दिशः १८
अधरांजनदीप्तिमत्सुनासापुटमुक्ताफलभूषणं तवा-
स्यम् ॥ सदृशं भवतीति गोपिगुंजाफलमुक्ता उरसीं-
द्रिये बिभर्ति ॥१९॥ रूपं तवैतदतिसुंदरनीलमेघप्रोद्य-
त्तडिन्मदहरं व्रजभूषणांगि ॥ एतत्समानमिति पीत-
वरं दुकूलमूराबुरस्यपि बिभर्ति सदा स नाथः ॥२०॥
पुरोवातप्रावृट्समयविरहे मेघविरहात्सुतसाहं गंतुं
पदमपि न शक्ता तदिह चेत् ॥ समानो यो मेघ-
पुनरपि कृपाशक्त्यखिलकृत्ततो मामेव त्वं नय
निजगृहं तस्य झटिति ॥ २१ ॥ नाथेऽनुकूलतां
याते सर्वं यात्यनुकूलताम् ॥ तस्मिंस्तद्विपरीते तु
सर्वमेव भवेत्तथा ॥ २२ ॥ यदि प्रियसखीजनो मयि
कृपां करोति स्वयं विरुद्धशतमप्यहं न गणये तथापि
क्षणम् ॥ मनोरथलताश्रये व्रजवधूवृतेऽस्मिन्नपि व्रजा-
धिपतिरेव मे शरणमस्तु दास्याः सदा ॥२३॥ अपि
कापि सापि संप्रति वरिवर्ति सखि व्रजाधिपप्राणा ॥
या नंदसूनुमुरलीतरलं चेतः समादध्यात् ॥ २४ ॥

आविर्भूतानुरागा वा किं वा नगनवांकुरः ॥ समु-
च्चयपदं वेति न स निश्चयभूरभूत् ॥ २५ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरकृता अष्टमी विज्ञप्तिः समाप्ता ॥ ८ ॥

अथ नवमी विज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

स देशः कोऽन्वभूद्यत्र रमणं ते सखीजनैः ॥
स कालोऽपि यदा नास्ते समाहूता स्ववेणुना ॥ १ ॥
यः सर्वज्ञः सर्वशक्तिर्यमवादीदिति श्रुतिः ॥
[illegible]मेऽद्यापि कथं दुःखं न वेद तत् ॥ २ ॥
हरे त्वन्नाम निर्वक्ति यथा श्रुतिरहं सदा ॥
गृह्णामि यद्यदा नाथ तत्तथैवास्तु नान्यथा ॥ ३ ॥
कथं स भुंक्षे सस्नेहमद्य त्वं प्रत्यहं यथा ॥
इति पृष्टस्मितः पातु हरिर्श्रीर्यभुजिस्मृतिः ॥ ४ ॥
किमिदं कुरुषे वत्स मृत्सासंवृन्मुखांबुजम् ॥
स्वलंकृतं गंधतैलकज्जलैः कंजलोचन ॥ ५ ॥
किं नाश्रावि त्वया वेणुस्वरः स्मरविकस्वरः ॥
सदागतिगतिस्तंभो नगस्थिरगतिर्यतः ॥ ६ ॥
किं त्वया मृग्यते कुंजे तमःपुंजेंबुजेक्षणे ॥
त्वन्मनोमणिहर्ता यः स इदानीं वनांतरे ॥ ७ ॥

करोति कमलाकांतः कामिनां करुणाकरः ॥ यत्कृतं विकृतं नैव कदाचिदपि कस्यचित् ॥ ८॥ सोऽस्मानवतु सर्वत्र ददात्वभिमतं सदा ॥ यः प्रार्थितो भक्तजनैः पपौ वह्निं दधौ गिरिम् ॥९॥ स्वविश्रांतिस्थानं त्रिजगति विचिन्वंन्त्यतिचिरादतिश्रांता शीतानिलमभिलषत्यालिसुषमा ॥ शनैर्या नासायामकृत तदयं स्वेदजकणस्त्वदग्रे मुक्तावद्विधुमुखि चकास्ते पिपतिषु ॥ १० ॥ गणये कुचयोरेव त्वत्परायणतां प्रिय ॥ त्वत्करस्पर्शसमयं ज्ञात्वैवास्तां बाहिःस्फुटौ ॥ [illegible] प्रायः सत्पात्रतोत्कर्षो यच्छोभाऽयादुदारताम् ॥ दातर्यप्यत एवासीदनंते देयमुत्तमम् ॥१२ ॥ प्रादुर्भवति वकारस्त्वदधरपीयूषदशनसंयोगात् ॥ तेनामृतबीजत्वं युक्तं प्राणप्रिये तस्य ॥ १३ ॥ मुहुर्गतागतज्ञानस्नेहभावेषु तत्किणैः॥ व्यासेष्वात्मादिषु व्रीडा मृद्वी तिष्ठेत्कथं वद ॥१४॥ यथायथा प्रियापांगशरपातस्तथातथा ॥ तदाभिमुख्यं भजसे व्रजेश क्षत्रियोऽसि किम् ॥ १५ ॥ प्रियत्वदधरामृतादतिविलक्षणा किं नु सास्त्यहो नयननीलनीरजद्युते मदीये तु यत् ॥ यदैव मम लोचने त्वदधरं सुसंगच्छते तदैव मधु-

पावृतो भवति नान्यदा सुंदर ॥ १६ ॥ श्रुत्युक्ता सान्यथा नैव कर्तुं शक्येति चेत्तदा ॥ कंसादिकालव-च्छक्त्या तवैवेति वदाम्यहम् ॥१७॥ विजातीयजनाक्रांते निजधर्मस्य गोपनम् ॥ देशे विधाय सततं स्थेयमित्येव भासते ॥१८॥ सुस्थिरे नीलजलदे स्थिरसौदामनीयुते ॥ स्थिरं मनो यदि भवेत्स्थिरं भाग्यं तदैव हि ॥१९॥ निवेदितात्मभिन्नेषु सदौदासीन्यमाचरेत्॥ प्रावाहिकास्तेऽपि चेत्स्युरुपेक्षैवोचिता तदा ॥ २० ॥ श्यामकंचुकनिदर्शनेन मन्मानसेऽप्यणुतरेऽपि महान्सः ॥ गोकुलैकजनजीवनमूर्तिर्मास्यति स्वकृपयैव कृपालुः ॥ २१ ॥ शश्वत्पिपासितापांगध्यानावस्थितचेतसा ॥ प्राप्तनिजरूपाय गोविंदाय नमोनमः ॥ २२ ॥ सख्यादिवांबुजाश्लिष्टप्रियापांगैरिवार्चितः ॥ परिधाय बभौ नीलकंचुकं गोपिकापतिः ॥ २३ ॥ राधागुणैः सहाविष्टे माधवांतर्हृदि स्मरे ॥ तत्र गंतुमशक्तं तद्यानं कर्णावलंब्यभूत् ॥२४॥ ज्ञानेन साधनैश्चान्यैः शून्यानस्मान्मुदा स्वयम् ॥ अनुगृह्णाति सोऽस्माकं प्रभुः श्रीविट्ठलेश्वरः ॥२५॥ एके कर्मप्रवृत्ताः सततमिह परे भक्तिपूर्णार्द्रचित्ताः केचिज्ज्ञानैक-

वित्ताः प्रभुचरणनमस्यार्तवृत्तौघवित्ताः ॥ तत्तन्निष्ठाविहीनं जगदुदधिपयःसंसृतौ दीनमीनं मा कश्चित्क्षणहेतुः कृपयितुमिह ते वल्लभीया ममेति ॥ २६ ॥

इति श्रीविठ्ठलेश्वरकृता नवमी विज्ञप्तिः समाप्ता ।

अथ हिंदीयपर्यंकः (पालनो) ।

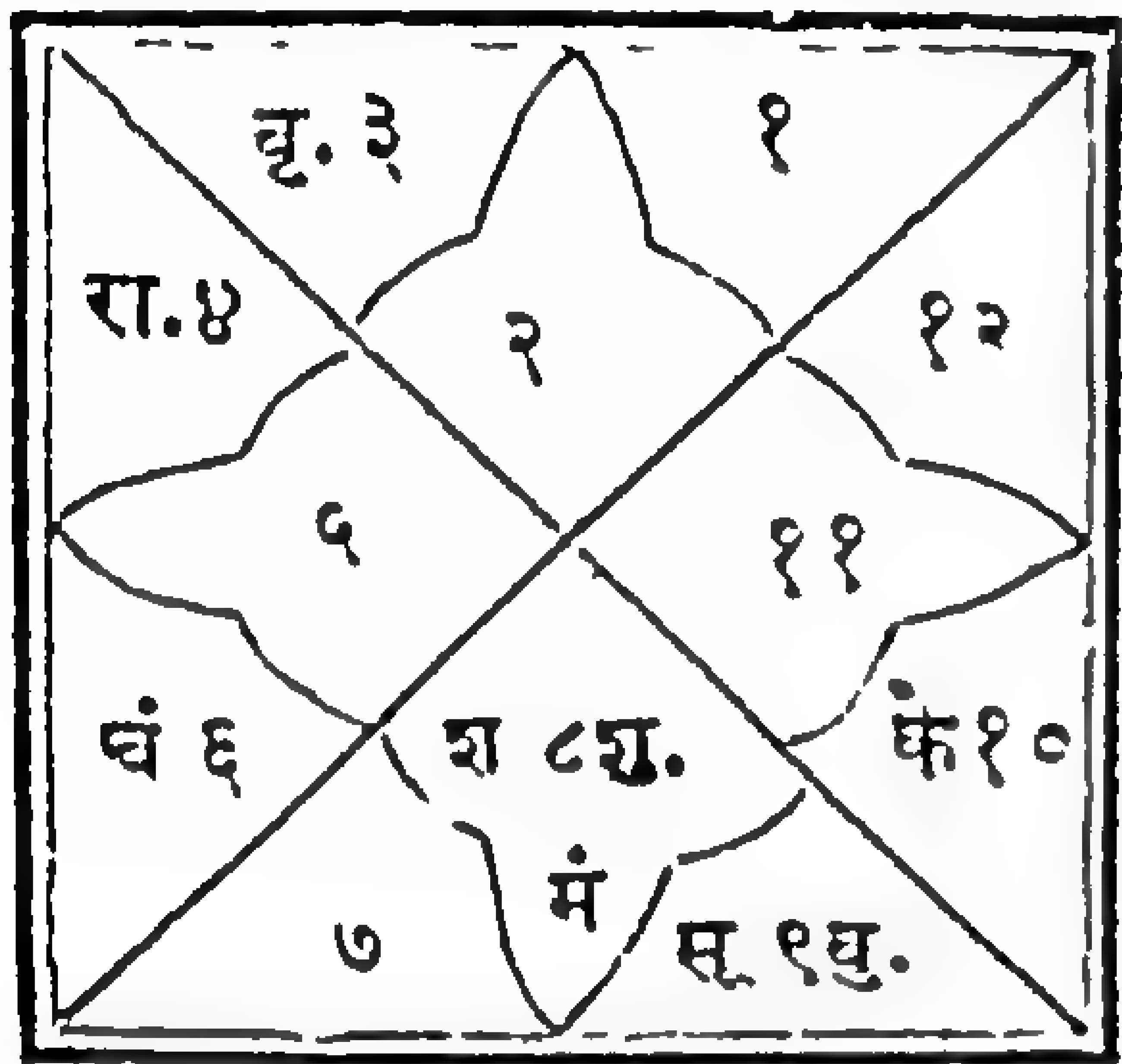
लालयति दोलिकामंचशयनम् ॥ ध्रु० ॥ तिलकगोरोचनं भालमुक्ताफलं, कुटिलकुन्तलमुखं चकितनयनम् ॥१॥ चरणसंचालनं मोदभरगायनं प्रतिबिंबदर्शने मृदुलहासम् ॥ बाललीलापरं मधुरनूपुरधरं, भाषणे स्फुरितनासाविकासम् ॥२॥ अंगुष्ठचोषकं गूढरसपोषकं, स्वल्पसंतोषकं कृष्णचंद्रम् ॥ गोपिकाजनमनोमोदसंपादनं, तदभिलषिताकृतौ विगततंद्रम् ॥३॥

अथ श्रीविठ्ठलेश्वरस्य जन्मपत्रिका ।

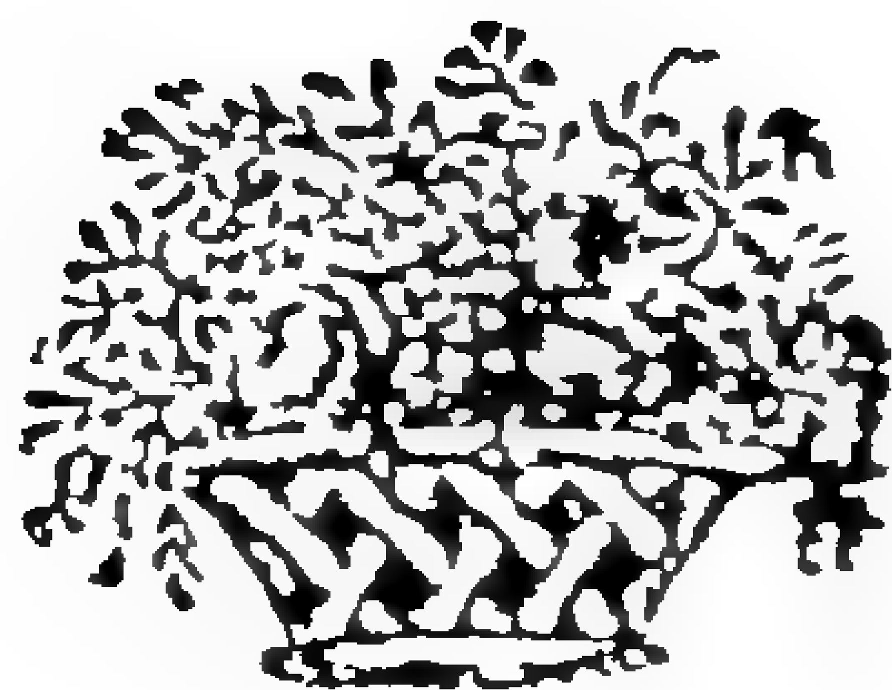
श्रीकृष्णाय नमः ।

वर्षे नेत्राश्वभूतद्विजपतिगणिते पौषकृष्णे नवम्यां हस्तर्क्षे तैतिलेऽहन्यधिकृतभृगुजे शोभने गोविलग्ने ॥ रंध्रस्थेऽर्के सचान्द्रे कविकुजशनिषु द्यू नगेष्वात्मजस्थे सोमे जीवे धनस्थे तमसि सहजगे विठ्ठलः प्रादुरा-

सीत् ॥ १ ॥ शुक्रारार्किषु सप्तमेषु धनगे जीवे च कर्के तमस्यर्के धन्विनि चांद्रिणा सह सहस्याशुक्लपक्षे वृषे ॥ अब्दे नेत्रमुनीषु चंद्र गणिते हस्ते नवम्यां भृगौ विश्वोद्धारकृते स्फुटोऽभवदिह श्रीविठ्ठलेशो हरिः ॥ २ ॥ संवत् १५७२ शके १४३७ पौषकृ-

ष्णे ९ शुक्रे हस्तनक्षत्रे शोभनयोगे तैतिलकरणे एवं पंचांगे–श्रीसूर्योदयात् गतघ. २१ पलानि २५ वृषलग्ने श्री ७ श्रीविठ्ठलनाथ (जी) प्राकट्यम् । स्थितिः-वर्षा० ७० दिना० २८ (पर्यंतम्) । सं० १६४२ माघकृष्णे ७ दिने अंतर्धानम् ॥

॥ श्रीः ॥

अथ बृहत्स्तोत्रसरित्सागरे

गोस्वामिश्रीरघुनाथ (जी) कृतग्रंथाः ।

तत्र श्रीमद्वल्लभभुजंगप्रयाताष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

महोदारचित्तं चतुर्वेदवित्तं समस्तेष्टदातारमग्निस्वरूपम् ॥ पुराणेतिहासस्मृतिख्यातकीर्तिं सदा श्रीयुतं वल्लभं संभजेऽहम् ॥ १ ॥ घनश्यामदेहं महद्वंद्यगेहं कलौ सोमयागस्य कर्तारमीशम् ॥ कलारूपकृष्णस्य सूत्रार्थकारं सदा श्रीयुतं वल्लभं संभजेऽहम् ॥ २ ॥ महाघोरसंसारसिंधौ सुनावं जगत्तारकं लक्ष्मणात्मोद्भवं च ॥ महासुंदरं देवदेवेशपूज्यं सदा श्रीयुतुं वल्लभं संभजेहम् ॥ ३ ॥ महासूर्यकोटिप्रभं कृष्णतुल्यं जगत्प्रेमसंतोषितस्वीयभक्तम् ॥ कृपासागरं दक्षिणं कामरूपं सदा श्रीयुतं वल्लभं संभजेऽहम् ॥ ४ ॥ स्वदेशस्थराजाज्ञया विप्रवर्यान्विनिर्जित्य संकारितस्वैषिकं च ॥ तदर्थंव्ययोपेक्षितस्वीयकार्यं सदा श्रीयुतं वल्लभं संभजेऽहम् ॥ ५ ॥ महास्थानतीर्थाटने भक्तियुक्तं

श्रीमद्गोस्वामिश्रीरघुनाथचरणाः ॥

प्रादुर्भाव सं० १६११ कार्त्तिक शुक्ल १२ स्याम

सदाभावगंतारमापद्धरं तम् ॥ महत्त्वप्रदं ब्रह्मवादै-
कनिष्ठं सदा श्रीयुतं वल्लभं संभजेऽहम् ॥ ६ ॥ मह-
त्कानने संकुलांबाशरीरं तदानीं च शोभाढ्यतद्भूमि-
देशम् ॥ तदंशेन दूरीकृतव्याघ्रसिंहं सदा श्रीयुतं
वल्लभं संभजेऽहम् ॥ ७ ॥ उपस्येव पित्रोर्हृदानंद-
कंदं मखे सोमयाजिप्रदृष्टस्वरूपम् ॥ जगत्कारणं
चंद्रवच्छीतलाक्षं सदा श्रीयुतं वल्लभं संभजेऽहम् ॥८॥
सदा प्रातरुत्थाय ये संपठेयुः कलौ संलभंते च
कृष्णस्य भक्तिः ॥ भुजंगप्रयातं जगद्वल्लभस्य प्रयां-
त्यास्पदं देवदेवस्य नूनम् ॥ ९ ॥

इति श्रीरघुनाथ (जी) कृतं वल्लभाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ विठ्ठलेशस्तवः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

न मंत्रे न तंत्रे न च ज्ञानसिद्धौ न वैकुंठबुद्धेस्तु
वैकुंठलोके ॥ गतिर्विठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे मतिर्विठ्ठ-
लेशे सदा वै ममास्तु ॥ १ ॥ पदांभोरुहांभोत्रिभि-
न्नार्तितापे कृपादृक्स्वकैतादृशोदारशीले ॥ गतिर्वि-
ठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे मतिर्विठ्ठलेशे सदा वै ममास्तु-
॥ २ ॥ न नाके वराके न राकेशयांके पिनाकेश-

लोके न वा केलिरम्ये ॥ गतिर्विठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे मतिर्विठ्ठलेशे सदा वै ममास्तु ॥ ३ ॥ यदालोकतस्तोकतोऽपि क्षणेन प्रमुक्तीभवेल्लोकतः शोकतोऽयम्॥ गतिर्विठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे मतिर्विठ्ठलेशे सदावै ममास्तु ॥ ४ ॥ स्मृतिर्वा सतिर्वा कदा वा यदा वा यथा वा तथा स्यात्पदार्थाः कियंतः ॥ गति विठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे मतिर्विठ्ठलेशे सदा वै ममास्तु ॥ ५ ॥ महामोहदग्धोऽपि कालाग्निदग्धो विदग्धो भवेत्स्नेहदृष्ट्याऽपि यस्य ॥ गतिर्विठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे मतिर्विठ्ठलेशे सदा वै ममास्तु ॥ ६ ॥ यदंगीकृतं जीवमंगीकरोति त्रिभंगी स्वयं वेणुरंगी प्रभुर्यत् ॥ गतिर्विठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे मतिर्विठ्ठलेशे सदा वै ममास्तु ॥ ७ ॥ शरण्योऽतिधन्यो धरण्या वरेण्यो वरीवर्ति गण्या यदन्यो न कोऽपि ॥ गतिर्विठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे मतिर्विठ्ठलेशे सदा वै ममास्तु ॥ ८ ॥ सदानंदरूपः सदानंदरूपात्मनानंदलीलारसं यो ददाति ॥ गतिर्विठ्ठलेशे रतिर्विठ्ठलेशे मतिर्विठ्ठलेशे सदा वै ममास्तु ॥ ९ ॥ न भक्तिर्न मुक्तिर्न वै सर्वशक्ति-

विरक्तिर्न युक्तिस्ततो भक्तिरुक्ता ॥ गतिर्विट्ठलेशे रतिर्विट्ठलेशे मतिर्विट्ठलेशे सदा वै ममास्तु ॥ १० ॥

इति श्रीरघुनाथ (जी) कृतो विट्ठलेशस्तवः समाप्तः ।

अथ श्रीविट्ठलेशाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

कुरुसदसि कृताभूद्द्रौपदीवस्त्रशेषा सकलनृपवरेंद्रा यत्र वक्तुं न शक्ताः ॥ हरिचरणरतांगी येन तत्रा-त्मधीरा स भवतु मतभूत्यै विट्ठलेशः सहायः ॥ १ ॥ प्रथमजननपापप्राप्तसंप्रेतदेहौ समय इह ममास्मि-न्कृष्णभक्त्या समेतौ ॥ गलितपतितवेषावुद्धृतौ येन सद्यः स भवतु मम भूत्यै विट्ठलेशः सहायः ॥ २ ॥ कमलदलसुनेत्रेणैव भूतेशमायात-तिभिरिह हि येन भ्रामितः सर्वलोकः ॥ अखिलज-गति सर्वस्वीयभक्ताः कृतार्थाः स भवतु मम भूत्यै विट्ठलेशः सहायः ॥ ३ ॥ सकलयदुकुलेंद्रो येन कंसो हतोऽभूज्जननसमयपूर्वं देवकीशूरयोश्च ॥ परिहृतमपि दुःखं यामिका मोहिताश्च स भवतु मम भूत्यै विट्ठलेशः सहायः ॥ ४ ॥ तपनदुहितुरंतः कालियो मारितः सन्नलिगणसुहितेऽस्मिंस्तत्फणे येन

नृत्यम् ॥ कृतमपि च तदंभो लंभितं निर्विषत्वं स भवतु मम भूत्यै विठ्ठलेशः सहायः ॥ ५ ॥ कपट-कृतशरीरा पूतना प्रापिताऽभ्रं व्रजपतिगृहसुप्तावेकपादेन येन ॥ शकट असुरवेषः प्रेषितः स्थाननाशं स भवतु मम भूत्यै विठ्ठलेशः सहायः ॥ ६ ॥ पद-नतियुतहस्ता तोषिता येन कुंती ह्यसुरकुलसमूहा हिंसिता वीर्यवंतः ॥ अखिलभुवनभारः प्रेषितः संलघुत्वं स भवतु मम भूत्यै विठ्ठलेशः सहायः ॥ ७ ॥ अखिलसुरकुलेंद्रस्यैव येनाभिमानो गिरिवरधरणेन क्षीणतां प्रापितश्च ॥ जलधरभवधाराः संहृता ग्राव-युक्ताः स भवतु मम भूत्यै विठ्ठलेशः सहायः ॥ ८ ॥ विठ्ठलेशाष्टकमिदं प्रातरुत्थाय यः पठेत् ॥ भक्त्या नत्वा च सुमनाः स याति परमां गतिम् ॥ ९ ॥

इति श्रीरघुनाथ (जी) कृतं विठ्ठलेशाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ वन्हिसूनुस्तवः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यः कृष्णसेवार्थमगाधबोधं जगाद शास्त्रं भगवत्प्र-णीतम् ॥ निश्चित्य तद्भावमनन्यभावं तं वह्निसूनुं शरणं प्रपद्ये ॥ १ ॥ यः प्रार्थितो भक्तजनैः समस्तं

करोति कार्यं करुणाकटाक्षः ॥ क्षणं विना कृष्णकथां न चास्ति तं वह्निसूनुं शरणं प्रपद्ये ॥२॥ यो गोकुलं गोपपतिर्यथा पुरा पुराणपुंसं प्रियमेत्य सादरम् ॥ चकार वासं कमलानिवासं तं वह्निसूनुं शरणं प्रपद्ये ॥३॥ यो रासलीलाकुमुदौषधीशो भक्तार्थमाविष्कृतगोकुलेशः॥ तिरस्कृतानेकमहासुरेशस्तं वह्निसूनुं शरणं प्रपद्ये ॥ ४ ॥ यः संस्मृतः क्लेशमशेषमस्तं करोति सुस्थं निजभृत्यवर्गम् ॥ तद्दुःखविध्वंसकृतोद्यमः सदा तं वह्निसूनुं शरणं प्रपद्ये ॥ ५ ॥ यः सर्वदास्ते हरिदासवर्ये गोगोपगोपीजनराजिराजिते ॥ शृण्वन् सुगीतानि यशोयुतानि तं वह्निसूनुं शरणं प्रपद्ये॥६॥ यो धर्मरक्षार्थमतिप्रवृद्धैर्यज्ञैः समीजे जनकं कृशानुम्॥ भक्त्यैककामः श्रुतितंत्रविज्ञस्तं वह्निसूनुं शरणं प्रपद्ये ॥ ७ ॥ यो रासलीलामृतसिंधुवृद्धिं करोति पूर्णेन्दुगुणैस्तु पूर्णः ॥ भक्तेंगितज्ञः शुभवांछितप्रदस्तं वह्निसूनुं शरणं प्रपद्ये ॥ ८ ॥ इमं स्तवं यः प्रपठेत्त्वदंघ्रिध्यानैकनिष्ठः शरणं प्रलिप्सुः ॥ तं भावय श्रेष्ठमतं स्वभक्तं प्रार्थ्यं त्विदं त्वद्रघुनाथकस्य ॥ ९ ॥

इति श्रीरघुनाथ (जी) कृतो वह्निसूनुस्तवः समाप्तः ।

अथ नामरत्नाख्यस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यन्नामार्कोदयात्पापध्वांतराशिः प्रशाम्यति ॥
विकसंति हृदब्जानि तन्नामानि सदाश्रये ॥ १ ॥
आनुष्टुभमिह च्छंद ऋषिरग्निकुमारजः ॥
सर्वशक्तिसमायुक्तो देवः श्रीवल्लभात्मजः ॥ २ ॥
विनियोगः समस्तेष्टसिद्ध्यर्थे विनिरूपितः ॥
श्रीविठ्ठलः कृपासिंधुर्भक्तवश्योऽतिसुंदरः ॥ ३ ॥
कृष्णलीलारसाविष्टः श्रीमान्वल्लभनंदनः ॥
दुर्दर्शो भक्तसंदृश्यो भक्तिगम्यो भयापहः ॥ ४ ॥
अनन्यभक्तहृदयो दीनानाथैकसंश्रयः ॥
राजीवलोचनो रासलीलारसमहोदधिः ॥ ५ ॥
धर्मसेतुर्भक्तिसेतुः सुखसेव्यो व्रजेश्वरः ॥
भक्तशोकापहः शांतः सर्वज्ञः सर्वकामदः ॥ ६ ॥
रुक्मिणीरमणः श्रीशो भक्तरत्नपरीक्षकः ॥
भक्तरक्षैकदक्षः श्रीकृष्णभक्तिप्रवर्तकः ॥ ७ ॥
महासुरतिरस्कर्ता सर्वशास्त्रविदग्रणीः ॥
कर्मजाड्यभिदुष्णांशुर्भक्तनेत्रसुधाकरः ॥ ८ ॥
महालक्ष्मीगर्भरत्नं कृष्णवर्त्मसमुद्भवः ॥

भक्तचिंतामणिर्भक्तिकल्पद्रुमनवांकुरः ॥ ९ ॥
श्रीगोकुलकृतावासः कालिंदीपुलिनप्रियः ॥
गोवर्धनागमरतः प्रियवृंदावनाचलः ॥ १० ॥
गोवर्धनाद्रिमखकृन्महेंद्रमदभित्प्रियः ॥
कृष्णलीलैकसर्वस्वः श्रीभागवतभाववित् ॥ ११ ॥
पितृप्रवर्तितपथप्रचारसुविचारकः ॥
व्रजेश्वरप्रीतिकर्ता तन्निमंत्रणभोजकः ॥ १२ ॥
बाललीलादिसुप्रीतो गोपीसंबंधिसत्कथः ॥
अतिगंभीरतात्पर्यः कथनीयगुणाकरः ॥ १३ ॥
पितृवंशोदधिविधुः स्वानुरूपसुतप्रसूः ॥
दिक्चक्रवर्ती सत्कीर्तिर्महोज्ज्वलचरित्रवान् ॥ १४ ॥
अनेकक्षितिपश्रेणीमूर्धासक्तपदांबुजः ॥
विप्रदारिद्र्यदावाग्निर्भूदेवाग्निप्रपूजकः ॥ १५ ॥
गोब्राह्मणप्राणरक्षापरः सत्यपरायणः ॥
प्रियश्रुतिपथः शश्वन्महामखकरः प्रभुः ॥ १६ ॥
कृष्णानुग्रहसंलभ्यो महापतितपावनः ॥
अनेकमार्गसंक्लिष्टजीवस्वास्थ्यप्रदो महान् ॥ १७ ॥
नानाभ्रमनिराकर्ता भक्ताज्ञानभिदुत्तमः ॥
महापुरुषसत्ख्यातिर्महापुरुषविग्रहः ॥ १८ ॥

दर्शनीयतमो वाग्मी मयावादनिरासकृत् ॥
सदा प्रसन्नवदनो मुग्धस्मितमुखांबुदः ॥ १९ ॥
प्रेमार्द्रदृग्विशालाक्षः क्षितिमंडलमंडनः ॥
त्रिजगद्व्यापिसत्कीर्तिर्धवलीकृतमेचकः ॥ २० ॥
वाक्सुधाकृष्टभक्तांतःकरणः शत्रुतापनः ॥
भक्तसंप्रार्थितकरो दासदासीप्सितकृद्ः ॥ २१ ॥
अचिंत्यमहिमाऽमेयो विस्मयास्पविग्रहः ॥
भक्तक्लेशासहः सर्वसहो भक्तकृते वशः ॥ २२ ॥
आचार्यरतं सर्वानुग्रहकृन्मंत्रवित्तमः ॥
सर्वस्वदानकुशलो गीतसंगीतसागरः ॥ २३ ॥
गोवर्धनाचलसखो गोपगोगोपिकाप्रियः ॥
चिंतितज्ञो महाबुद्धिर्जगद्वंद्यपदांबुजः ॥ २४ ॥
जगदाश्चर्यरसकृत्सदाकृष्णकथाप्रियः ॥
सुखोदर्ककृतिः सर्वसंदेहच्छेददक्षिणः ॥ २५ ॥
स्वपक्षरक्षणे दक्षः प्रतिपक्षक्षयंकरः ॥
गोपिकाविरहाविष्टः कृष्णात्मा स्वसमर्पकः ॥ २६ ॥
निवेदितस्वसर्वस्वः शरणाध्वप्रदर्शकः ॥
श्रीकृष्णानुगृहीतैकप्रार्थनीयपदांबुजः ॥ २७ ॥
इमानि नामरत्नानिश्रीविठ्ठलपदांबुजम् ॥

ध्यात्वा तदेकशरणो यः पठेत्स हरिं लभेत् ॥२८॥
यद्यन्मनस्यभिध्यायेत्तत्तदाप्नोत्यसंशयम् ॥
नामरत्नाभिधमिदं स्तोत्रं यः प्रपठेत्सुधीः ॥ २९ ॥
तदीयत्वं गृहाणाशु प्रार्थ्यमेतन्मम प्रभो ॥
श्रीविठ्ठलपदांभोजमकरंदजुषोऽनिशम् ॥
इयं श्रीरघुनाथस्य कृतिर्विजयतेतराम् ॥ ३० ॥

इति श्रीरघुनाथ (जी) विरचितं नामरत्नाख्यं स्तोत्रं संपूर्णम् ।

अथ नामचिंतामणिस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यन्नामाब्जोदयेनैव दारहृत्कुमुदावली ॥
तन्नामाष्टाधिकशतं वदामि शिशिरीकृता ॥ १ ॥
प्राकृतं दिनजं दुःखमश्नतां संप्रसारणात् ॥
हतं तदज्ञानतमस्तत्पूजाप्यधरीकृता ॥ २ ॥
ऋषिः श्रीरघुनाथश्चाऽनुष्टुप् छंद इहोच्यते ॥
बीजं श्रीकृष्णदेवश्च राघुनाथिश्च देवता ॥ ३ ॥
निवेदनांतसिद्ध्यर्थं विनियोगः प्रकीर्तितः ॥
शक्तिः श्रीराधिकाकांतो नीलमेघातिसुंदरः ॥ ४ ॥
देवकीनंदनः श्रीमाञ्जानकीगर्भसंभवः ॥

रघुनाथात्मजः पुण्यो भक्तपांघ्रिसरोरुहः ॥ ५ ॥
श्रीमन्नंदात्मभूभक्तिदर्शको ह्यतिसुंदरः ॥
विठ्ठलेशकरांभोजसंलालितमुखांबुजः ॥ ६ ॥
श्रीमद्वल्लभसंभूतमार्गदो भक्तसेवितः ॥
गोपालादिषु संभूतदयः प्रेमाब्धिरत्नदः ॥ ७ ॥
शृंगारोदधिमग्नानामुद्धर्ता सर्वशक्तिदः ॥
गोपस्त्रीभावसंतुष्टो गोकुलाधीशहार्दवित् ॥ ८ ॥
चंद्रावलीप्राणपतिर्देवपूज्यो दयानिधिः ॥
कृपालुर्मोहसंतुष्टो भक्तपीयूषसेचकः ॥ ९ ॥
कृष्णैकदैवतः सत्यवक्ता भक्तसुखप्रदः ॥
सर्वकामप्रदः श्रीशः सर्वज्ञः कंजलोचनः ॥ १० ॥
अतिगंभीरकथनो मोहिताखिलसज्जनः ॥
प्रसन्नास्यः कृपासिंधुर्भक्तक्लेशनिवारकः ॥ ११ ॥
अचिंत्यमानो यो गीर्भिर्ज्ञानिमोहप्रवर्तकः ॥
चिंतिताखिलकर्ता च सुप्रसन्नकलेवरः ॥ १२ ॥
गोगोपगोपिकाधीशप्रियः श्रीकृष्णवर्त्मवित् ॥
महामनीषः सद्वृत्तः संप्रार्थितकरो विभुः ॥ १३ ॥
अदेयवस्तुदाता च दक्षिणो जगदाश्रयः ॥
सर्वमार्गनिराकर्ता भक्तदुःखातिकातरः ॥ १४ ॥

श्रुतिस्मृतिपुराणेतिहासवेत्तोद्धतोद्धतः ॥
श्रीकृष्णकोशस्तन्मार्गकमले सुमधुव्रतः ॥ १५ ॥
प्रियवृंदावनः कामकोटिमोहनविग्रहः ॥
स्वीयेष्टबालबोधार्थप्रकाशनपरायणः ॥ १६ ॥
श्रीभागवततत्त्वार्थज्ञाता मित्रसुताप्रियः ॥
धृतगोवर्धनाधीशो देवो ह्युदितसद्गुणः ॥ १७ ॥
शरणागतभक्तानां त्राता कलिमलापहः ॥
आचार्यकुलपीयूषपारावारतमीपतिः ॥ १८ ॥
शरण्यपदपद्मश्रीर्जगदानंददायकः ॥
अभयेष्टप्रदाता च भक्तदोषहरः प्रभुः ॥ १९ ॥
स्वभक्ताज्ञानभेत्ता च नानारसफलप्रदः ॥
गोपालाद्यग्रजे सर्वस्वदानकुशलः कृती ॥ २० ॥
ईप्सितार्थप्रदाता च महोदारचरित्रवान् ॥
मायावादतमःपुंजनिराकरणभास्करः ॥ २१ ॥
कलिकल्मषसंहर्ता व्रजवासिसुखालयः ॥
यमुनाष्टककर्ता च स्वीयवंद्यपदांबुजः ॥ २२ ॥
संगीतादिसदासक्तः पूतात्मा पुरुषोत्तमः ॥
सुखसेव्यः प्रतापी च रसाब्धिकरणक्षमः ॥ २३ ॥
वाग्सुधासिक्तभक्तौघहृदयः कुलमंडनः ॥

प्रतिपक्षाब्धिवडवानलः कल्याणकारकः ॥ २४ ॥
संसारपोषको देवः सच्चिदानंदविग्रहः ॥
द्विजराजसुकर्मा च सर्वतीर्थकरोऽजयः ॥ २५ ॥
षड्गुणैश्वर्यसंपन्नः सूत्रभाष्यार्थभाववित् ॥
महाबुद्धिश्चक्रवर्ती कृष्णात्मा भक्तवत्सलः ॥ २६ ॥
अनंतकीर्तिः सद्व्याप्तिः सर्वशास्त्रार्थदर्शकः ॥
नित्यानंदः सर्वरूपो नीलकंठसुखस्थितिः ॥ २७ ॥
राधिकापतिसंसर्गो रसदानैकदीक्षितः ॥
तस्माच्छ्रीकृष्णदेवस्य सहस्रत्वं मयाकृतम् ॥ २८ ॥
नामचिंतामणिस्तोत्रं प्रोक्तं यस्तु पठेन्नरः ॥
प्रातरुत्थाय सुमनाः स याति परमां गतिम् ॥ २९ ॥
नामचिंतामणीनां तु देवकीनंदनस्य वै ॥
सम्यक् प्रोक्ता मया माला तदीयानां कृते कलौ॥३०॥
चरंतु सुखिता भूत्वा तां गृहीत्वा दयानिधेः ॥
स्वीयानां प्रेमयुक्तानां सिद्धिरत्र न संशयः ॥ ३१ ॥
रघुनाथिपदांभोजं भक्त्या नत्वा विचारितम् ॥
तस्मादनन्यभक्तानां बुद्धिर्भवतु मत्कृतौ ॥ ३२ ॥
इति श्रीरघुनाथ (जी) कृतं नामचिंतामण्यभिधं स्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अथ श्रीगोकुलेशाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

नंदगोपभूपवंशभूषणं विदूषणंभूमिभूतिभूरिभाग्यभाजनं भयापहम्॥ धेनुधर्मरक्षणावतीर्णपूर्णविग्रहं नीलवारिवाहकांतिगोकुलेशमाश्रये ॥१॥ गोपबालसुंदरीगणावृतं कलानिधिं रासमंडलीविहारकारिकामसुंदरम्॥ पद्मयोनिशंकरादिदेववृंदवंदितं नीलवारिवाहकांतिगोकुलेशमाश्रये॥२॥ गोपराजरत्नराजिमंदिरानुरिंगणं गोपबालबालिकाकलानुरुद्धगायनम् ॥ सुंदरीमनोजभावभाजनांबुजाननं नीलवारिवाहकांतिगोकुलेशमाश्रये ॥ ३ ॥ कंसकेशिकुंजरराजदुष्टदैत्यदारणं चेंद्रसृष्टवृष्टिवारिवारणोद्धृताचलम् ॥ कामधेनुकारिताभिधानगानशोभितं नीलवारिवाहकांतिगोकुलेशमाश्रये॥४॥ गोपिकागृहांतगुप्तगव्यचौर्यचंचलं दुग्धभांडभेदभीतलज्जितास्यपंकजम् ॥ धेनुधूलिधूसरांगशोभिहारनूपुरं नीलवारिवाहकांतिगोकुलेशमाश्रये ॥५॥ वत्सधेनुगोपबालभीषणास्यवह्निपं केकिपिच्छकल्पितावतंसशोभिताननम् ॥ वेणुवाद्यमत्तघोपसुंदरीम-

१ कुंजरादि. २ भीति. ३ भीषणोत्थ.

नोहरं नीलवारिवाहकांतिगोकुलेशमाश्रये ॥ ६ ॥
गर्वितामरेंद्रकल्पकल्पितान्नभोजनं शारदारविंदवृंद-
शोभिहंसजारतम् ॥ दिव्यगंधलुब्धभृंगपारिजातमा-
लिनं नीलवारिवाहकांतिगोकुलेशमाश्रये ॥ ७ ॥
वासरावसानगोष्ठगामिगोगणानुगं धेनुदोहदेहगेह-
मोहविस्मयक्रियम् ॥ स्वीयगोकुलेशदानदत्तभक्तर-
क्षणं नीलवारिवाहकांतिगोकुलेशमाश्रये ॥ ८ ॥

इति श्रीरघुनाथ (जी) कृतं श्रीगोकुलेशाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ श्रीगिरिधार्यष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

त्रैलोक्यलक्ष्मीमदभृत्सुरेश्वरो यदा घनैरंतकरैर्ववर्ष ह ॥
तदाऽकरोद्यः स्वबलेन रक्षणं तं गोपबालं गिरिधारिणं
भजे ॥ १ ॥ यः पाययंतीमधिरुह्य पूतनां स्तन्यं पपौ
प्राणपरायणः शिशुः ॥ जघान वातायितदैत्यपुंगवं
तं गोपबालं गिरिधारिणं भजे ॥ २ ॥ नंदव्रजं यः
स्वरुचेंदिरालयं चक्रे दिवीशां दिवि मोहवृद्धये ॥
गोगोपगोपीजनसर्वसौख्यकृत्तं गोपबालं गिरिधा-
रिणं भजे ॥ ३ ॥ यं कामदोग्ध्री गगनाहृतैर्जलैः

---

१ दक्ष.

स्वज्ञातिराज्ये मुदिताभ्यषिंचत् ॥ गोविंदनामोत्स-
वकृद्व्रजौकसां तं गोपबालं गिरिधारिणं भजे ॥ ४ ॥
यस्याननाब्जं व्रजसुंदरीजना दिनक्षये लोचनषट्-
पदैर्मुदा ॥ पिबंत्यधीरा विरहातुरा भृशं तं गोप-
बालं गिरिधारिणं भजे ॥ ५ ॥ वृंदावने निर्जरवृं-
दवंदिते गाश्चारयन्यः कलवेणुनिःस्वनः ॥ गोपांग-
नाचित्तविमोहमन्मथस्तं गोपबालं गिरिधारिणं
भजे ॥ ६ ॥ यः स्वात्मलीलारसदित्सया सतामा-
विश्चकाराऽग्निकुमारविग्रहम् ॥ श्रीवल्लभाध्वानुसृतैक-
पालकस्तं गोपबालं गिरिधारिणं भजे ॥ ७ ॥ गोपें-
द्रसूनोर्गिरिधारिणोऽष्टकं पठेदिदं यस्तदनन्यमानसः॥
स मुच्यते दुःखमहार्णवाद्भृशं प्राप्नोति दास्यं गिरि-
धारिणो ध्रुवम् ॥ ८ ॥ प्रणम्य संप्रार्थयते तवाग्रत-
स्त्वदंघ्रिरेणुं रघुनाथनामकः ॥ श्रीविट्ठलानुग्रहल-
ब्धसन्मतिस्तत्पूरयैतस्य मनोरथार्णवम् ॥ ९ ॥

इति श्रीरघुनाथ (जी) कृतं श्रीगिरिधार्यष्टकं सम्पूर्णम् ।

अथ श्रीकृष्णचंद्राष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

महानीलमेघातिभव्यं सुहासं शिवब्रह्मदेवादिभिः सं-
स्तुतं च ॥ रमामंदिरं देवनंदापदाहं भजे राधिकाव-

ल्लभं कृष्णचंद्रम् ॥१॥ रसं वेदवेदांतवेद्यं दुरापं सुगम्यं तदीयादिभिर्दानवघ्नम् ॥ चलत्कुंडलं सोमवंशप्रदीपं भजे राधिका वल्लभं कृष्ण चंद्रम् ॥२॥ यशोदादिसंलालितं पूर्णकामं दृशोरंजनं प्राकृतस्थस्वरूपम् ॥ दिनांते समायांतमेकांतभक्तैर्भजे राधिकावल्लभं कृष्णचंद्रम् ॥३॥ कृपादृष्टिसंपातसिक्तस्वकुंजं तदंतःस्थितस्वीयसम्यक्दशादम् ॥ पुनस्तत्र तैः सत्कृतैकांतलीलं भजे राधिकावल्लभं कृष्णचंद्रम् ॥ ४ ॥ गृहे गोपिकाभिर्धृते चौर्यकाले तदक्ष्णोश्च निक्षिप्य दुग्धं चलंतम् ॥ तदा तद्वियोगादिसंपत्तिकारं भजे राधिकावल्लभं कृष्णचंद्रम् ॥ ५ ॥ चलत्कौस्तुभव्याप्तवक्षःप्रदेशं महावैजयंतीलसत्पादयुग्मम् ॥ सुकस्तूरिकादीप्तभालप्रदेशं भजे राधिकावल्लभं कृष्णचंद्रम् ॥ ६ ॥ गवां दोहने दृष्टराधामुखाब्जं तदानीं च तन्मेलनव्यग्रचित्तम् ॥ समुत्पन्नतन्मानसैकांतभावं भजे राधिकावल्लभं कृष्णचंद्रम् ॥ ७ ॥ अदः कृष्णचंद्राष्टकं प्रेमयुक्तः पठेत्कृष्णसान्निध्यमाप्नोति नित्यम् ॥ कलौ यः स संसारदुःखातिरिक्तं प्रयात्येव विष्णोः पदं निर्भयं तत् ॥८॥

इति श्रीरघुनाथ (जी) कृतं कृष्णचंद्राष्टकं सम्पूर्णम् ॥

अथ गोपालस्तवः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

येन मीनस्वरूपेण वेदाः संरक्षिताः पुरा ॥
स एव वेदसंहर्ता गोपालः शरणं मम ॥ १ ॥
पृष्ठे यः कूर्मरूपेण दधार धरणीतलम् ॥
स एव सृष्टिसंहर्ता गोपालः शरणं मम ॥ २ ॥
वराहरूपः संभूत्या दंष्ट्राग्रे यो महीं दधौ ॥
स भूमिभारहरणो गोपालः शरणं मम ॥ ३ ॥
जग्राह यो नृसिंहस्य रूपं प्रह्लादहेतवे ॥
स योद्धुमुद्यतः सम्यग्गोपालः शरणं मम ॥ ४ ॥
येन वामनरूपेण वंचितो बलिभूमिपः ॥
स एव गोपनारीभिर्गोपालः शरणं मम ॥ ५ ॥
येनेयं जामदग्न्येन पृथ्वी निःक्षत्रिया कृता ॥
स एव क्षत्रियहितो गोपालः शरणं मम ॥ ६ ॥
दशास्यो दाशरथिना येन रामेण मारितः ॥
स पंचास्यप्राप्तबलो गोपालः शरणं मम ॥ ७ ॥
कालिंदी कर्षिता येन रामरूपेण कौतुकात् ॥
तज्जलक्रीडनासक्तो गोपालः शरणं मम ॥ ८ ॥
येन बौद्धस्वरूपेण लोकाः पाखंडमार्गगाः ॥

स एव पाखंडहरो गोपालः शरणं मम ॥ ९ ॥
गमिष्यंति क्षयं येन राक्षसाः कल्किरूपिणा ॥
स रक्षसां गतेर्दाता गोपालः शरणं मम ॥ १० ॥
गोवर्धनो गिरिर्येन स्थापितः कंजवत्करे ॥
उलूखलेन सहितो गोपालः शरणं मम ॥ ११ ॥
एकादशस्वीयधाम्नामावलिं यो लिखेद्धृदि ॥
कृष्णप्रसादयुक्तश्च स याति परमां गतिम् ॥ १२ ॥

इति श्रीरघुनाथ (जी) कृतो गोपालस्तवः सम्पूर्णः ।

अथ राघवेंद्रस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

द्विजश्रेष्ठसद्भक्तियुक्तं प्रसन्नं सदा देयदानादिभिः संयुतं च ॥ कलावेकपत्नीव्रतं सौम्यरूपं भजे जानकीनायकं राघवेंद्रम् ॥ १ ॥ पुरा दुर्दशास्ये कृतात्यंतकोपं तदानीं च तद्भ्रातृसंदत्तराज्यम् ॥ हृदा धर्मगेनाऽनृतव्यग्रचित्तं भजे जानकीनायकं राघवेंद्रम् ॥ २ ॥ ज्वलत्स्वर्णतुल्यस्वकांतिं प्रशांतं कुले भानुवत्तेजसाच्छादितान्यम् ॥ महानेत्रयुग्मेन संनिर्जिताब्जं भजे जानकीनायकं राघवेंद्रम् ॥ ३ ॥ सुधादृष्टिसंपातसिक्तस्वभक्तं भवांभोधिमग्नोद्धृतौ कर्णधा-

रम् ॥ तदंतःस्थपापप्रणाशे बलिष्ठं भजे जानकी-
नायकं राघवेंद्रम् ॥ ४ ॥ पुरि द्वारकायां च दुष्टप्र-
वृत्तिक्षतौ स्वस्वरूपप्रकाशे समर्थम् ॥ पुनस्तेन संभू-
तवाणीविलासं भजे जानकीनायकं राघवेंद्रम् ॥ ५ ॥
प्रतापे दिनेशं च दाने महेशं समस्तासु विद्यासु
वाचस्पतिं च ॥ स्वरूपे समासक्तकंदर्पचित्तं भजे-
जानकीनायकं राघवेंद्रम् ॥ ६ ॥ सदा वल्लभाचार्यमार्गे
प्रसक्तं पुनस्तत्कृतग्रंथसम्यग्विवृत्त्या ॥ प्रसिद्धं च
तत्पादपद्मे नतांगं भजे जानकीनायकं राघवेंद्रम् ॥ ७ ॥
समस्तेषु तीर्थेषु सम्यग्व्यवस्थं तदुत्थेन धर्मेण संपत्ति-
युक्तम् ॥ सदा संततिप्राप्तसम्यक्सुखाब्धिं भजे जान-
कीनायकं राघवेंद्रम् ॥ ८ ॥ कलौ राघवेंद्राष्टकं संपठेद्यो
यदा प्रीतियुक्तः स संसारदूरम् ॥ प्रयात्येव गोवर्धनाद्रेः
समीपं तदा तत्सुशृंगस्थकेलिव्रजेशम् ॥ ९ ॥

इति श्रीरघुनाथ (जी) कृतं राघवेंद्राष्टकं संपूर्णम् ।

अथ श्रीयमुनाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यया तमीशवंशजः समार्पितो बृहद्वनं मरुच्चलज्ज-
लप्रभूतवीचिविप्रुषां मिषात् ॥ तदंघ्रिकंजभक्तियुक्तया-

सुदत्तमार्गया कलौ कलिंदनंदिनी कृपाकुलं करोतु नः ॥ १ ॥ यदंबुपानमात्रतोऽतिभक्तियुक्तचेतसां कृतैनसामहो निजस्वभावतः कृपायुता ॥ प्रधाव्य धर्मराजतो महद्भयं निवर्त्य सा कलौ कलिंदनंदिनी कृपाकुलं करोतु नः ॥ २ ॥ यदीयनीरकेलितो दधार नंदनंदनः समस्तसुंदरीजने स्वभावमद्भुतं मुदा ॥ परस्परावलोकनं विवर्धयन्सुहृष्टितः कलौ कलिंदनंदिनी कृपाकुलं करोतु नः ॥ ३ ॥ यदंघ्रिफुल्लकंजसेवनप्रभावतः सदा समस्तभक्तसंग्रहं पुनाति सा जगत्त्रयम् ॥ गिरीशधारिसंगमं प्रबोधयत्सुखप्रदं कलौ कलिंदनंदिनी कृपाकुलं करोतु नः ॥ ४ ॥ ययाऽऽपदश्च दूरतो ज्वलंति संपदः सदा वसंति नंदनंदने दृढा रतिश्च जायते ॥ महाष्टसिद्धिदाप्यशेषघोरपापसंक्षयात्कलौ कलिंदनंदिनी कृपाकुलं करोतु नः ॥ ५ ॥ यदंकतो विनिःसृतस्य पापिनोऽपि शोभया जगत्त्रयं विमोहितं तदीयकांतियुक्तया ॥ प्रफुल्लसारसा प्रभूतरुद्रदेवसंस्तुता कलौ कलिंदनंदिनी कृपाकुलं करोतु नः ॥ ६ ॥ यदीयभक्तसेवने कृते हरिः प्रसन्नतामवाप गोपिकापतिः समस्तकामदायिनी ॥

तदंबुमध्यखेलनप्रभूतभावलज्जितः कलौ कलिंदनं-
दिनी कृपाकुलं करोतु नः ॥ ७ ॥ यदंतिकस्थवा-
लुकाः प्रयांति यत्र भूतले गृहेगृहे वसत्यसौ हरि-
स्तदन्वगश्च सा ॥ यदा तदा सदैव तत्र भक्तवृंद-
वंदिता कलौ कलिंदनंदिनी कृपाकुलं करोतु नः
॥ ८ ॥ हरिप्रिये तवाष्टकं सदा पठेत्स शुद्धधीर्य एव
गोकुलाधिपस्य लेढि संगमं शुभम् ॥ पुनः प्रयाति
तत्सुखं तटस्थरासमंडलस्थितस्त्रिभंगिमोहनं दधाति
तद्विचेष्टितम् ॥ ९ ॥

इति श्रीरघुनाथ (जी) कृतं यमुनाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ नामकौस्तुभस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यदंघ्रिकंजविलसदलित्वं प्राप मे मनः ॥
तं विठ्ठलमहं वंदे श्रीवल्लभतनूद्भवम् ॥ १ ॥
यन्नामनावमारुह्य भवाब्धिमतरन्निजाः ॥
तस्याहं संप्रवक्ष्यामि नाम्नामष्टोत्तरं शतम् ॥ २ ॥
छंदोऽनुष्टुप् ऋषिः कर्ता देवो गोपीजनप्रियः ॥
कामार्तो बीजमेकांतनिष्ठो गोपालनंदनः ॥ ३ ॥
शक्तिः श्रीराधिकाकांतो नीलमेघातिसुंदरः ॥

सर्वेष्टफलसिद्ध्यर्थे विनियोगः प्रकीर्तितः ॥ ४ ॥
श्रीवल्लभसुतः श्रीमान्श्रीकृष्णप्रेमपूरितः ॥
महालक्ष्मीगर्भपयःसिंधुतारागणाधिपः ॥ ५ ॥
श्रीमद्गोवर्धनाद्रीशदर्शनत्यागकातरः ॥
श्रीवल्लभकरांभोजलालितश्रीमुखांबुजः ॥ ६ ॥
व्रजवासिजनानंददायकः सकलाघहृत् ॥
पुंडरीकविशालाक्षोऽरुणपंकरुहाननः ॥ ७ ॥
जगदार्तिहरो दीनपालकः करुणानिधिः ॥
पूजितावनिगीर्वाणपादुकस्तद्गतिप्रदः ॥ ८ ॥
श्रीमल्लक्ष्मणभट्टोद्यद्विख्यातः कुलदीपकः ॥
गिरिधारिमुखांभोजमनस्को विठ्ठलेश्वरः ॥ ९ ॥
गोकुलेशपदांभोजमाध्वीकोन्मत्तषट्पदः ॥
विशदीकृततद्भक्तिस्तन्नामामृतपानकृत् ॥ १० ॥
कुंडलाक्रांतगल्लश्रीस्तद्गलस्थापिताकृतिः ॥
तत्पादविलसत्पंकसांद्रीभूतहृदंबुजः ॥ ११ ॥
विद्वज्जनौघमानैककर्ता वेदार्थबोधकः ॥ ....
........सर्वाऽधर्मनिराकर्ता स्वधर्मप्रतिपालकः ॥
मायावादतमःपुंजनिराकरणभास्करः ॥ १२ ॥
सर्वेष्टसिद्धिदाता च कमनीयकलेवरः ॥

सर्वविद्याप्रवीणश्च सर्वसंसारदुःखहा ॥ १४ ॥
अतिगंभीरतात्पर्यो नवनीतप्रियप्रियः ॥
श्रीमद्वृंदावनासक्तस्तत्स्थितप्राणिकामदः ॥ १५ ॥
सोमयागप्रतिष्ठाता सोमवंशोद्भवाश्रयः ॥
प्रचंडहास्यपूतात्मा पवित्रीकृतमानवः ॥ १६ ॥
पंचास्यः सुखसेव्यश्च सुखराशिप्रपंचकृत् ॥
कालिंदीपुलिनाविष्टचित्तः पतितपावनः ॥ १७ ॥
व्रजनाथप्रसादार्थंकृतश्रीगोकुलालयः ॥
श्रीकृष्णभोगसमये शोभमानभुजद्वयः ॥ १८ ॥
जिताखिलजगत्प्रौढपंडितः श्रीकरान्वयः ॥
समानशीलहतितपतितोद्धारकारकः ॥ १९ ॥
गुंजावलीलसद्वक्षाः गोपीनाथसहोदरः ॥
स्वरूपलज्जितानंगः स्वीयासक्तिप्रदर्शकः ॥ २० ॥
सेवार्थविवृतेः कर्ता सेवासमयतत्परः ॥
विश्वविख्यातकीर्तिश्च विश्वधर्मप्रवर्तकः ॥ २१ ॥
तुच्छीकृतचतुर्वर्गश्चतुर्मार्गविशारदः ॥
श्रीभागवततत्त्वार्थज्ञाता तज्ज्ञानपोषकः ॥ २२ ॥
पुष्टिमार्गोक्तधर्मादिप्रकाशनपरायणः ॥
अवतारद्वयकर्ता नामविस्तृतभूतलः ॥ २३ ॥

उग्रो जगद्गुरुः पूज्यो भक्तध्येयांघ्रिपंकजः ॥
आकर्णकंजनयनस्तत्पाताहतसेवकः ॥ २४ ॥
अचिंत्यमहिमा ज्ञानकर्ममार्गातिरिक्तदः ॥
प्रतिपक्षाब्धिवडवानलः कल्याणकारकः ॥ २५ ॥
स्थापितब्रह्मवादैकपक्षः परमसुंदरः ॥
निस्तारिततिलंगाख्यदेशोऽतिचतुरो विभुः ॥ २६ ॥
श्रीरुक्मिणीपतिः श्रीदः कुलीनः सर्ववल्लभः ॥
पद्मावतीप्राणनाथः सर्वलोकैकमंडनः ॥ २७ ॥
श्रीमत्पुराणपुरुषप्राणसंतोषकारकः ॥
भुवि प्रसिद्धगोपीशस्तत्पादासक्तमानसः ॥ २८ ॥
लौकिकालौकिकार्थादिदाता कालात्मवर्जितः ॥
संसारसागरावर्तमग्नजीवोद्धृतिक्षमः ॥ २९ ॥
ब्रह्मानंदमयः पूर्णः कालिंदीवल्लभप्रियः ॥
व्रजप्रियोव्रजासक्तो हरिवक्त्राब्जसंभवः ॥ ३० ॥
श्रीमद्राधापतिपदांभोजयुग्मावलंबकः ॥
सर्वस्वीयनियंता च भगवन्मर्मवित्स्तुतः ॥ ३१ ॥
श्रुतिस्मृतिपुराणेतिहासवेत्ता प्रतापवान् ॥
यथामतीत्थमेषा च रचिता नाममालिका ॥ ३२ ॥
विठ्ठलेशफलनाममालिकां ये पठंति जगतीतले जनाः

प्राप्नुवंति रतिकुंजमंडपे तद्वचःश्रवणयोग्यतां पुनः॥३३॥
हृदये धार्यते येन नामकौस्तुभभूषणम् ॥
स भक्तः कृष्णतुल्यात्मा दृश्यते सर्वभूतले ॥ ३४ ॥
जन्मजन्मसु गोपालोपासनं यैः कृतं पुरा ॥
नामकौस्तुभसारस्यं ज्ञातुं तेऽत्राधिकारिणः ॥ ३५॥
भर्गावलंबकः केचित्केचिच्छत्तयवलंबकाः ॥
वयं तु विठ्ठलेशस्य दासदासावलंबकाः ॥ ३६ ॥

इति श्रीरघुनाथ (जी) प्रोक्तं श्रीनामकौस्तुभस्तोत्रं संपूर्णम् ।
॥ गोस्वामिदेवकीनंदनात्मजश्रीरघुनाथ (जी) कृतग्रंथाः ॥

तत्र विठ्ठलस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीमद्वल्लभसागरसमुदितकुमुदौघजीवदानपरः ॥
विश्वसमुद्धृतदीनो जगति श्रीविठ्ठलो जयति ॥१॥
मायावादतमःकुलनाशनकरणे प्रसिद्धदिननाथः ॥
अपरः कृष्णावतारो जगति श्रीविठ्ठलो जयति ॥२॥
श्रीमद्गिरिधरपदयुगसेवनपरिनिष्ठहृत्सरोजश्च ॥
वंशस्थापितमहिमा जगति श्रीविठ्ठलो जयति ॥३॥
श्रीमद्गोकुलहिमरुचिरुचिकरलब्धैकसच्चकोरपदः ॥
परिलसदद्भुतचरितो जगति श्रीविठ्ठलो जयति ॥४॥
शारदचंद्रसमानः शिशिरीकृतदग्धसकललोकः ॥

विद्याजितसुरवंद्यो जगति श्रीविठ्ठलो जयति ॥५॥
गोवर्धनधरमिलनत्यागविधानेऽतिकातरः सुभगः ॥
प्रकटितपुष्टिजभक्तिर्जगति श्रीविठ्ठलो जयति ॥६॥
यज्ञविधायकचेताः सकलप्रतिपक्षसिंधुवडवाग्निः ॥
कुंडलशोभितगल्लो जगति श्रीविठ्ठलो जयति ॥७॥
पालितभक्तसमाजो व्रजभुवि विशदीकृतैकनवरत्नः॥
वासितगोकुलनगरो जगति श्रीविठ्ठलो जयति ॥८॥
नित्यं स्तोत्रवरं तद्भक्तिनियुक्तः पठेत् स्वकीयेष्टम् ॥
परमपदं लभते स च यः किल निष्ठोऽपि विठ्ठलस्येदम्॥

इति श्रीमद्देवकीनंदनात्मजश्रीरघुनाथ (जी) कृतं
विठ्ठलस्तोत्रं संपूर्णम् ।

अथ श्रीकृष्णशरणाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

द्विदलीकृतदृक्स्वास्यः पन्नगीकृतपन्नगः ॥
कृशीकृतकृशानुश्च श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ १ ॥
फलीकृतफलार्थी च कुसृतीकृतकौरवः ॥
निर्वातीकृतवातारिः श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ २ ॥
कृतार्थीकृतकुंतीजः प्रपूतीकृतपूतनः ॥
कलंकीकृतकंसादिः श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ३ ॥

सुखीकृतसुदामा च शंकरीकृतशंकरः ॥
सितीकृतसरिन्नाथः श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ४ ॥
छलीकृतबलिर्घोर्यो निधनीकृतधेनुकः ॥
कंदर्पीकृतकुब्जादिः श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ५ ॥
महेंद्रीकृतमाहेयः शिथिलीकृतमैथिलः ॥
आनंदीकृतनंदाद्यः श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ६ ॥
वराकीकृतराकेशो विपक्षीकृतराक्षसः ॥
संतोषीकृतसद्भक्तः श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ७ ॥
जरीकृतजरासंधः कमलीकृतकार्मुकः ॥
प्रभ्रष्टीकृतभीष्मादिः श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ८ ॥
श्रीकृष्णः शरणं ममाष्टकमिदं प्रोत्थाय यः संपठेत्स श्रीगोकुलनायकस्य पदवीं संयाति भूमीतले ॥ पश्यत्येव निरंतरं तरणिजातीरस्थकेलिं प्रभोः संप्राप्नोति तदीयतां प्रतिदिनं गोपीशतैरावृताम् ॥ ९ ॥

इति श्रीदेवकीनंदनात्मजश्रीरघुनाथ (जी) कृतं
श्रीकृष्णशरणाष्टकं संपूर्णम्।

अथ राधाकृष्णाष्टकम्।

श्रीकृष्णाय नमः।

यः श्रीगोवर्धनाद्रिं सकलसुरपतिं त्रस्तगोगोपवृंदं
स्वीयं संरक्षितुं चेत्यमरसुखकरं मोहयन् संदधार ॥

तन्मानं खंडयित्वा विजितरिपुकुलो नीलधाराधराभः कृष्णो राधासमेतो विलसतु हृदये सोऽस्मदीये सदैव ॥ १ ॥ यं दृष्ट्वा कंसभूपः स्वकृततितिमहो संस्मरन्मंत्रिवर्यान्कि वाऽपूर्वं मयेदं कृतमिति वचनं दुःखितः प्रत्युवाच ॥ आज्ञप्तो नारदेन स्मितयुतवदनः पूरयन्सर्वकामान् कृष्णो राधासमेतो विलसतु हृदये सोऽस्मदीये सदैव ॥ २ ॥ येन प्रोद्यत्प्रतापा नृपतिकुलभवाः पांडवाः कौरवाब्धिं तीर्त्वा पारं तदीयं जगदखिलनृणां दुस्तरं चेति जग्मुः ॥ तत्पतीचीरवृद्धिप्रविदितमहिमा भूतले भूपतीशः कृष्णो राधासमेतो विलसतु हृदये सोऽस्मदीये सदैव ॥ ३ ॥ यस्मै चोद्धृत्य पात्राद्दधियुतनवनीतं करैर्गोपिकाभिर्दत्तं तद्भावपूर्तौ विनिहितहृदयः सत्यमेवं निरोधात् ॥ मुक्तागुंजावलीभिः प्रचुरतमरुचिः कुंडलाक्रांतगंडः कृष्णो राधासमेतो विलसतु हृदये सोऽस्मदीये सदैव ॥ ४ ॥ यस्माद्विश्वाभिरामादिह जननविधौ सर्वनंदादिगोपाः संसारार्तैर्विमुक्ताः सकलसुखकराः संपदः प्रापुरेव ॥ इत्थं पूर्णेंदुवक्त्रः कलकमलदृशः स्वीयजन्म स्तुवंतः कृष्णो राधासमेतो

विलसतु हृदये सोऽस्मदीये सदैव ॥ ५ ॥ यस्य श्रीनंदसूनोर्व्रजयुवतिजनाश्चागता भर्तृपुत्रांस्त्यक्त्वा श्रुत्वा समीपे विचकितनयनाः सप्रमोदाः स्वगेहे ॥ रंतुं रासादिलीला मनसिजदलिता वेणुनादं च रम्यं कृष्णो राधासमेतो विलसतु हृदये सोऽस्मदीये सदैव ॥ ६ ॥ यस्मिन् दृष्टे समस्ते जगति युवतयः प्राणनाथव्रता यास्ता अप्येवं हि नूनं किमपि च हृदये कामभावं दधत्यः ॥ तत्स्नेहाब्धिं वपुश्चेदविदितधरणौ सूर्यबिंबस्वरूपाः कृष्णो राधासमेतो विलसतु हृदये सोऽस्मदीये सदैव ॥ ७ ॥ यः स्वीये गोकुलेऽस्मिन्विदितनिजकुलोद्भूतबालैः समेतो मातर्यैवं चकार प्रसृततमगुणान्बाललीलाविलासान् ॥ हत्वा वत्सप्रलंबद्धिविदबकखरान्गोपवृंदं जुगोप कृष्णो राधासमेतो विलसतु हृदये सोऽस्मदीये सदैव ॥ ८ ॥ कृष्णराधाष्टकं प्रातरुत्थाय प्रपठेन्नरः ॥ य एव सर्वदा नूनं स प्राप्नोति परां गतिम् ॥ ९ ॥

इति श्रीमद्देवकीनंदनात्मजरघुनाथ (जी)
कृतं राधाकृष्णाष्टकं संपूर्णम् ।

॥ श्रीः ॥

अथ बृहत्स्तोत्रसरित्सागरे

गोस्वामिश्रीहरिराय (जी) कृतग्रंथाः ।

तत्र प्रातःस्मरणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

प्रातः स्मरेद्भगवतो वरविठ्ठलस्य पादारविंदयुगलं सकलार्थसिद्ध्यै ॥ यो वै वितर्कतमसा पिहितं स्वभक्तं प्रीतः शमादिवपुरोदिततिग्मरश्मिः ॥ १ ॥ प्रातः स्मरेन्नमननिर्वृतिदं मुरारेः पूर्णावतारवरविठ्ठलपादपद्मम् ॥ मायाविकृत्यगहनं गतबंधुलोके यो वै स्वमार्गमनयत्कृपया प्रपन्नम् ॥ २ ॥ प्रातर्भजेदमलमूर्तिमनंतशक्तेः श्रीविठ्ठलस्य जनतापहरस्य नित्यम् ॥ यो वै जनस्य शतजन्मकृतापराधं पादानतस्य कृपयाऽपनुनोद सत्यम् ॥ ३ ॥ प्रातर्नता भजत भक्तजनाः सशिष्या नारायणं नरवरं द्विजविठ्ठलेशम् ॥ धर्मार्थकामभवमोक्षदमंहसोऽरिं संसारदुःखशमनं गुरुमादिदेवम् ॥ ४ ॥ प्रातर्जना गदत नाम नरोत्तमस्य श्रीविठ्ठलस्य हरिवल्लभवल्लभस्य ॥ इष्टार्थदं सुख-

श्रीमद्गोस्वामिश्रीहरिरायजीचरणाः ॥

प्रादुर्भाव सं० १६४७ भाद्रपद कृष्ण पञ्चम्याम्

भक्तिप्रियो भावगम्यो रसज्ञो रसदायकः ॥
अतिमाधुर्यनिचयो दुर्लभो भावबोधकः ॥ ७ ॥
अनन्यधर्मदाता च व्यभिचारनिवारकः ॥
शरणागतसंत्राता कालादिभयनाशकः ॥ ८ ॥
श्रीविठ्ठलप्राप्तिकर्ता निजदासावलंकःब ॥ ९ ॥

इति श्रीनिजदासविरचितं गुरुदेवाष्टकं समाप्तम् ।

अथ श्रीनवनीतप्रियाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अलकावृतलसदलिके विरचितकस्तूरिकातिलके ॥
चपलयशोदाबाले शोभितमाले मतिर्मेऽस्तु ॥ १ ॥
मुखरितनूपुरचरणे कटिबद्धक्षुद्रघंटिकावरणे ॥
द्वीपिकरजकृतभूषणभूषितहृदये मतिर्मेऽस्तु ॥ २ ॥
करधृतनवनवनीते हितकृतजननीविभीषिकाभीते ॥
रतिमुद्वहताच्चेतो गोपीभिर्वश्यतां नीते ॥ ३ ॥
बालदशामतिमुग्धे चोरितदुग्धे व्रजांगनाभवनात् ॥
तदुपालंभवचोभयविभ्रमनयने मतिर्मेऽस्तु ॥ ४ ॥
व्रजकर्दमलिप्तांगे स्वरूपसुषमाजितानंगे ॥
कृतनंदांगणरिंगणविविधविहारे मतिर्मेऽस्तु ॥ ५ ॥

---

१ सुषुमा.

करवरधृतलघुलकुटे विचित्रमायूरचंद्रिकामुकुटे ॥
नासागतमुक्तामणिजटितविभूषे मतिर्मेऽस्तु ॥ ६ ॥
अभिनंदनकृतनृत्ये विरचितनिजगोपिकाकृत्ये ॥
आनंदितनिजभृत्ये प्रहसनमुदिते मतिर्मेऽस्तु ॥७॥
कामादपि कमनीये नमनीये ब्रह्मरुद्राद्यैः ॥
निःसाधनभजनीये भावतनौ मे मतिर्भूयात् ॥८॥

इति श्रीहरिदासोदितं नवनीतप्रियाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ जन्मवैफल्यनिरूपणाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

नाश्रितो वल्लभाधीशो न च दृष्टा सुबोधिनी ॥
नाराधि राधिकानाथो वृथा तज्जन्म भूतले ॥ १ ॥
गृहीतं हरेर्नाम नात्माद्यखिलमर्पितम् ॥
कृष्णसेवा विहिता वृथा तज्जन्म भूतले ॥ २ ॥
लीलाचिंतनं नैव दीनता विरहाद्धरेः ॥
वा कृष्णाश्रयः पूर्णो वृथा तज्जन्म भूतले ॥ ३ ॥
नीता वार्तया घस्राः साधवो नैव सेविताः ॥
गोविंदगुणा गीता वृथा तज्जन्म भूतले ॥ ४ ॥
कृष्णरूपसौंदर्ये मनो नैव विरागिता[1] ॥

---

१ रागता.

करं मतिमानदं च सर्वाघशोकशमनं गदतो नरस्य ॥ ५ ॥ यः श्लोकपंचकमिदं सततं पठेच्चेत्स स्यात्सुखी सुविषयी विदुषां वरिष्ठः ॥ देवोपदेवगणभीतिहरं च हारं सर्वावतारशमनं हरितोषणं च ॥ ६ ॥

इति श्रीविट्ठलेश्वराणां प्रातःस्मरणस्तोत्रं संपूर्णम् ।

अथ श्रीगुरुदेवाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

पुष्टिमार्गीयसर्वज्ञः करुणारसपूरितः ॥
श्रेष्ठः फलप्रदाता च तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ १ ॥
दैवजीवसमुद्धर्ता आनंदमयविग्रहः ॥
ध्येयोऽसि मे सदा स्वामिन् रसिकैकशिरोमणिः ॥२॥
प्रतिबंधनिराकर्ता पुष्टिज्ञानप्रदीपकः ॥
सर्वसिद्धांतवक्ता च दीनदुःखासहः प्रभुः ॥ ३ ॥
सर्वदोषप्रहंता च सर्वातीतसुखप्रदः ॥
बुद्धिप्रेरकभावात्मा नमामि तमहं गुरुम् ॥ ४ ॥
स्वरूपज्ञानशून्यस्य कृपया निखिलाघहृत् ॥
कार्यमात्रसमर्थात्मा निजनाथ नमोनमः ॥ ५ ॥
रसमग्नो भग्नदुःखः सर्वदानविलक्षणः ॥
सर्वांगसुंदर विभो रतिनाथविमोहनः ॥ ६ ॥

न दुःसंगपरित्यागो वृथा तज्जन्म भूतले ॥ ५ ॥
न भक्तिः पुष्टिमार्गीया न निःसाधनता हृदि ॥
न विस्मृतिः प्रपंचस्य वृथा तज्जन्म भूतले ॥ ६ ॥
न धर्मपरता नैव धर्ममार्गे मनोगतिः ॥
न भक्तिर्ज्ञानवैराग्ये वृथा तज्जन्म भूतले ॥ ७ ॥
न निजस्वामिविरहपरितापो न भावना ॥
न दैन्यं परमं यस्य वृथा तज्जन्म भूतले ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोदितं जन्मवैफल्यनिरूपणाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ कामाख्यदोषविवरणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

दोषेषु प्रथमः कामो विविच्य विनिरूप्यते ॥
यस्मिन्नुत्पद्यते तस्य नाशकः सर्वथा मतः ॥ १ ॥
विषयावेशहेतुत्वाद्विक्षेपोत्पत्तिकारणम् ॥
रजोगुणसमुत्पन्नो रजःप्रक्षेपको मुखे ॥ २ ॥
ब्रह्मावेशविरोधी च सद्बुद्धेर्बाधको मतः ॥
सत्कर्मनाशकः सर्वप्राकृतासक्तिसाधकः ॥ ३ ॥
चित्ताशुद्धिनिदानत्वात् चिदुत्पत्तौ च बाधकः ॥
भक्तिमार्गमहाद्वेष्टा वैराग्याभावसाधनात् ॥ ४ ॥
सर्वत्रापरितोषश्चानेन लोभसमुद्भवात् ॥

यथाकथंचित्सांमुख्येंद्रियवैमुख्यकारकः ॥ ५ ॥
कामलोभौ हरिप्राप्तिप्रतिबंधकपर्वतौ ॥
तावुल्लंघ्य न शक्नोति गंतुं कृष्णांतिकं जनः ॥ ६ ॥
संसारमोहहेतुत्वात् मनो दूषणसाधनम् ॥
अतः सेवाविरोधी च यतः सा मानसी मता ॥ ७ ॥
निरोधस्य महाञ्छत्रुरन्यस्फूर्तिकरो यतः ॥
गुणगायनसपत्नोऽपि न रोचंते गुणा यतः ॥ ८ ॥
वैराग्यसाधकाः सर्वे कामिनस्ते कथं प्रियाः ॥
अत एव हि दृश्यंते गुणश्रवणवैरिणः ॥ ९ ॥
क्रोधः स्वकार्यकरणाल्लोभः प्राप्त्यापि शाम्यति ॥
घृतहोमे वह्निरिव कामो भोगेन वर्धते ॥ १० ॥
कामेन नाशितमतिः प्रतिषिद्धे प्रवर्तते ॥
अगम्यागमने चौर्ये तथैवाभक्ष्यभक्षणे ॥ ११ ॥
यत उत्पद्यते क्रोधो महद्द्रोहसमुद्भवः ॥
लोभोऽपि जायते तस्मात् स चार्थविषयो भवेत् ॥ १२ ॥
सोऽर्थः पंचदशानर्थमूलं तत्र प्रवर्तते ॥
कामेनैव हि कार्पण्यं कामिनीषु सतां मतम् ॥ १३ ॥
प्रार्थयंति यतस्तुच्छां प्रवेश्य वदने करम् ॥
प्रियव्रतसुतो राजा भ्रष्टः कामेन सत्फलात् ॥ १४ ॥

आग्नीध्रो विषयावेशादुर्वशीलोकमापितः ॥
कामेन कश्यपो दैत्योत्पादने हेतुतां गतः ॥ १५ ॥
निवृत्तसंध्यानियमः पत्नीप्रार्थनमोहितः ॥
कामेन च शिवः कृष्णयुवतीरूपवंचितः ॥ १६ ॥
कामेन नारदः षष्टिपुत्रानजनयत्स्वतः ॥
गर्वाभावाय हरिणा दत्तः कामो महाशनः ॥ १७ ॥
कामेन भरतस्यापि हरिणत्वं भवांतरे ॥
पुरंजनोऽपि कामेन स्त्रीयोनिमुपलब्धवान् ॥ १८ ॥
कामेन वेदगर्भोऽपि स्वसुतायां तथाकरोत् ॥
तेनैव रावणो बुद्धिं रमायामन्यथाकरोत् ॥ १९ ॥
एवं हि बहवो नष्टाः कामेनैव हि साधवः ॥
भक्तिमार्गे विरोधस्तु तत्र कामकृतो महान् ॥ २० ॥
कामिनः फलवांछातः शरणं नैव सिध्यति ॥
सापेक्षस्य तु सर्वत्र दुर्लभं हि समर्पणम् ॥ २१ ॥
तदभावे तदीयत्वं सर्वथैव हि दुर्लभम् ॥
साधारण्येव बुद्धिः स्यात्तेन लीलास्थितेष्वपि ॥२२॥
कामलेन[१] यथा पीतप्रतीतिरखिले भवेत् ॥
पंचाध्याय्यामतः प्रोक्तं हृद्रोगत्वं शुकैरपि ॥ २३ ॥

---

१ कामले नयने पीतप्रतीतिः इत्यपि पाठः.

दोषबुद्धिः कामिनस्तु भवेल्लीलाकृतौ हरेः ॥
निर्बंधे श्रीमदाचार्यैरत इंद्रियनिग्रहे ॥ २४ ॥
अत्यागः सर्वथा प्रोक्तो भगवद्भक्तिसाधकः ॥
कौतुकार्थमपि त्यागो धर्मार्थमपि वर्जितः ॥ २५ ॥
स्वयमिंद्रियकार्याणीत्युक्त्या धैर्यविभंजनः ॥
विवेकस्य विरोध्येव तदस्फूर्तिकरो यतः ॥ २६ ॥
आश्रयस्तु कथं सिध्येन्मनोविक्षेपसंभवात् ॥
भक्तिमार्गे[1]ऽपि मूलत्वात्त्यागस्य नहि सिध्यति ॥२७॥
बाह्यपक्षे कृष्णयोगः सर्वथा त्वांतरे मतः ॥
परंतूभयथा त्यागो मूलमत्र न संशयः ॥ २८ ॥
कामे सति कथं त्यागः सापेक्षस्य प्रसिद्ध्यति ॥
तस्माद्विचार्य तद्रूपं दुरतिक्रमणं स्वतः ॥ २९ ॥
शरणीकरणीयं श्रीनिजाचार्यपदांबुजम् ॥
साधनानामभावेऽपि स्वबलाऽखिलसाधकम् ॥ ३० ॥
तत एव च निस्तारो दोपपोषयुतात्मनाम् ॥
नान्या गतिर्गोकुलेशभजनानंदकांक्षिणाम् ॥ ३१ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं कामाख्यदोपविवरणं संपूर्णम् ।

---

१ मार्गो.

अथ वल्लभशरणाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

निःसाधनजनोद्धारकरणप्रकटीकृतः ॥
गोकुलेशस्वरूपः श्रीवल्लभः शरणं मम ॥ १ ॥
भजनानंददानार्थं पुष्टिमार्गप्रकाशकः ॥
करुणावरणीयः श्रीवल्लभः शरणं मम ॥ २ ॥
स्वामिनीभावसंयुक्तभगवद्भावभावितः ॥
अत्यलौकिकमूर्तिः श्रीवल्लभः शरणं मम ॥ ३ ॥
श्रीकृष्णवदनानंदो वियोगानलमूर्तिमान् ॥
भक्तिमार्गाब्जभानुः श्रीवल्लभः शरणं मम ॥ ४ ॥
रासलीलारसभरसमाक्रांताऽखिलांगभृत् ॥
भावरूपाखिलांगः श्रीवल्लभः शरणं मम ॥ ५ ॥
श्रीभागवतभावार्थाविर्भावार्थावतारितः ॥
स्वामिसंतोषहेतुः श्रीवल्लभः शरणं मम ॥ ६ ॥
बल्लवीवल्लभांतःस्थलीलानुभववल्लभः ॥
अन्यास्फुरणरूपः श्रीवल्लभः शरणं मम ॥ ७ ॥
जितांभोजपदांभोजविभूषितवसुंधरः ॥
सदा गोवर्धनस्थः श्रीवल्लभः शरणं मम ॥ ८ ॥

अनन्यस्तन्मना नित्यं पठेद्यः शरणाष्टकम् ॥
स लभेत्साधनाभावयुक्तोऽप्येतत्पदाश्रयः ॥ ९ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं श्रीवल्लभशरणाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ श्रीनिजाचार्याष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीवल्लभीवल्लभभावभाविसंतापभावात्मक एव योऽग्निः ॥ प्रादुर्भवद्भक्तिसुधासमुद्रमुद्भावयन् सोऽस्तु सदाऽरणं मे ॥ १ ॥ न यस्य कुत्रापि च धर्मयुक्तता रहस्यतद्भावनभावनक्षमः ॥ सदैव लीलालयलीननित्यविक्षेपयुक्तः शरणं सदा मे ॥२॥ वियोगसंयोगविशेषभोगसंसाधनासादितनित्यविग्रहः ॥ तत्साध्यसर्वोत्तमपुष्टिमार्गविकाशनाकारणकारणं गतिः ॥ ३ ॥ निःसाधनः स्वीयनिजाननस्मृतिप्रमाणनिःसारितमार्गसंशयः ॥ सदा दयार्द्राऽरुणलोचनद्वयप्रकाशितांतःकरणःसदाश्रयः ॥४॥ श्रीगोकुलेशांघ्रिसरोजसेवाविशेषदोपादरदोपदाहकः ॥ संशोधको शुद्धिविशुद्धचेतसां स वल्लभो वल्लभ एव मेऽस्तु ॥ ५ ॥ कृष्णाभिमर्शजनिताविचित्रभावसद्भावभावितनिजाद्भुतसत्प्रतीकः ॥ सर्वात्मभावविहि-

तात्मतनुस्थितिः श्रीमद्विट्ठलेशजनको ह्यवलंबनं मे ॥ ६ ॥ अस्मत्पतिः स्वपरपालनदत्तबुद्धिरत्यंतसार्द्रहृदयो दयितः स्वकीयः ॥ मच्चित्तधामविलसन्निजनामसामगानप्रियः प्रियजने करुणां करोतु ॥७॥ स्वचरणकमलं फलं सदा मे स यदि ददातु कृपाविशेषयुक्तः ॥ विहितनिजजनाघसंघहर्ता हरतु रतिप्रतिबंधकं हरिर्नः ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोक्तं निजाचार्याष्टकं संपूर्णम् ॥

अथ श्रीवल्लभपंचाक्षरस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीबल्लवीवल्लभास्य वियोगाग्ने कृपाकर ॥
अलौकिकनिजानंद श्रीवल्लभ तवास्म्यहम् ॥ १ ॥
कृष्णाधरसुधागारभरितावयवावृत ॥
श्रीभागवतभावाब्धे श्रीवल्लभ तवास्म्यहम् ॥ २ ॥
भावात्मकस्वरूपप्राप्तिभावसेवाप्रदर्शक ॥
भाववल्लभपादाब्ज श्रीवल्लभ तवास्म्यहम् ॥ ३ ॥
करुणायुतहक्प्रांतपातपातकनाशक ॥

---

१ करुणायुतहक्पातादुपपातकनाशक.

निःसाधनजनाधीश श्रीवल्लभ तवास्म्यहम् ॥ ४ ॥
मधुरास्यातिमधुरदृग्गत मधुराधर ॥
स्वरूपमधुराकार श्रीवल्लभ तवास्म्यहम् ॥ ५ ॥
दीनतामात्रसंतुष्ट दीनतामार्गबोधक ॥
दीनतापूर्णहृदय श्रीवल्लभ तवास्म्यहम् ॥ ६ ॥
अंगीकृतकृतानेकापराधविहतिक्षम ॥
गृहीतहस्तनिर्वाह श्रीवल्लभ तवास्म्यहम् ॥ ७ ॥
अशेषहरिदासैकसेवितस्वपदांबुज ॥
अदेयफलदानार्थं श्रीवल्लभ तवास्म्यहम् ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोक्तं श्रीवल्लभपंचाक्षरस्तोत्रं संपूर्णम् ।

अथ श्रीवल्लभभावाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीपतिर्वल्लभोऽस्माकं गतिः श्रीवल्लभः सदा ॥
मतिः श्रीवल्लभे ह्यास्तां रतिः श्रीवल्लभेऽस्तु मे ॥ १ ॥
वृत्तिः श्रीवल्लभीयैव कृतिः श्रीवल्लभार्थिनी ॥
दर्शनं श्रीवल्लभस्य स्मरणं वल्लभप्रभोः ॥ २ ॥
त्वत्प्रसादत्तुमाघ्राणमस्तूच्छिष्टरसाग्रहः ॥
श्रवणं त्वद्गुणानां हि स्मरणं त्वत्पदाब्जयोः ॥ ३ ॥

---

१ साधनज्ञानवीर्गैकृ. २ दृग्गान.

गृणनं तन्महित्वस्य सेवनं करयोर्भवेत् ॥
त्वत्स्वरूपांतरो भोगो गमनं तस्य सन्निधौ ॥ ४ ॥
तदग्रे सर्वदा स्थानं संगस्त्वत्सेवकैः सदा ॥
तद्वार्ताऽतिरुचिर्निष्ठा भूयात्त्वद्वाक्यमात्रगा ॥ ५ ॥
श्रद्धा त्वदेकसंबंधे विश्वासस्त्वत्पदाब्जयोः ॥
दास्यं त्वदीयमेवास्तु भूयात्त्वच्चरणाश्रयः ॥ ६ ॥
मस्तके श्रीवल्लभोऽस्तु हृदि तिष्ठतु वल्लभः ॥
अभितः श्रीवल्लभोऽस्तु सर्वं श्रीवल्लभो मम ॥७॥
नमः श्रीवल्लभायैव दैन्यं श्रीवल्लभे सदा ॥
प्रार्थनाश्रीवल्लभेऽस्तु तत्पदाधीनता मम ॥ ८ ॥
एतदष्टकपाठेन श्रीवल्लभपदांबुजे ॥
भवेद्भावो विनायासं भक्तिमार्गवृतात्मनाम् ॥ ९ ॥

इति श्रीहरिदासोक्तं श्रीवल्लभभावाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ श्रीवल्लभभावाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

तरेयुः संसारं कथमगतपारं सुरजनाः कथं भावात्मानं हरिमनुसरेयुश्च सरसाः ॥ कथं वा माहात्म्यं निजहृदि नयेयुर्व्रजभुवां भवेदाविर्भावो यदि न भुवि वागीश भवतः ॥१॥ श्रयेयुः सन्मार्गं कथ-

मनुभवेयुः सुखभरं कथं वा सर्वस्वं निजमहह कुर्युश्च सफलम् ॥ त्यजेयुः कर्मादेः फलमपि कथं दुःखसहितं भवेदाविर्भावो यदि न भुवि वागीश भवतः ॥ २ ॥ वदेयुः सद्वादं कथमपहरेयुश्च कुमतिं कथं वा सद्बुद्धिं भगवति विदध्युः कृतधियः ॥ कथं लोकासक्तिं सपदि शमयेयुः शमयुता भवेदाविर्भावो यदि न भुवि वागीश भवतः॥ ३ ॥ व्रजेयुर्विश्वासं परमफलनिःसाधनपथे कथं वेदालोकात् जगति विचरेयुर्गतभयाः ॥ कथं लीलाः सर्वाः सदसि कथयेयुः प्रमुदिता भवेदाविर्भावो यदि न भुवि वागीश भवतः ॥ ४ ॥ स्मरेयुः सद्भावं कथमखिललीलासुत विभोरनंतत्वं रूपे कथमपि च जानीयुरखिलाः ॥ कथं वा गायेयुर्गुणगणमिहालौकिकरसा भवेदाविर्भावो यदि न भुवि वागीश भवतः ॥ ५ ॥ पठेयुः श्रीकृष्णोदितमथ पुराणं नियमिताः कथं तस्याप्यर्थं निजहृदि धरेयुर्धृतियुताः ॥ कथं वा गोपीशं सदयमु भजेयुः फलतया भवेदाविर्भावो यदि न भुवि वागीश भवतः ॥ ६ ॥ वहेयुः स्वं धर्मं कथमितरसंबंधरतिहं सहेयुः पारुष्यं कथमसुरसंबंधिवचसाम् ॥

दहेयुः स्वान्दोषान्कथमिह विना साधनबलं भवेदा-
विर्भावो यदि न भुवि वागीश भवतः ॥ ७ ॥ जये-
युर्दुर्जेयान् दनुजमनुजातानपि कथं कथं वा मार्गीयं
फलमुपदिशेयुश्च परमम् ॥ कथं वै गच्छेयुः शरण-
मतिभावेन सततं भवेदाविर्भावो यदि न भुवि वागी-
श भवतः ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोक्तं निजाचार्यस्तोत्रं संपूर्णम् ।

अथ श्रीवल्लभचरणविज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

निजाचार्यपदांभोजद्वयं सर्वसुखावहम् ॥
वहामि शिरसा तेन फलं मे सकलं ध्रुवम् ॥ १ ॥
दुनोमि दीनदीनोऽहं भयाद्यवनसंभवात् ॥
ततो निवर्तयास्मांस्त्वमार्तानामार्तिनाशन ॥ २ ॥
न स्थातुं शक्यते नैव गंतुं वा गोकुलेश्वर ॥
मीनस्येव गतिर्जाता ह्यस्माकं करुणा प्रभो ॥ ३ ॥
खेद कृतहृदुद्वेदे सुखसंभेदवर्जिते ॥
विगतस्वीयसंभेदे भवानेव गतिः प्रभो ॥ ४ ॥
न सोढुं शक्यते नाथ धैर्यादिरहितैः स्वकैः ॥

दुःखं भयसमुद्भूतं प्रभो त्वं संनिवर्तय ॥ ५ ॥
नाथं त्वत्स्मरणोपायः सर्वपापनिवारकः ॥
नेदानीं संभवत्यस्तद्भयात्कोऽत्र गतिर्मम ॥ ६ ॥

इति श्रीहरिदासोक्ता श्रीमद्वल्लभचरणविज्ञप्तिः समाप्ता ।

अथ दैन्याष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

वृंदावने रजोयुक्तं यमुनाजलपंकिलम् ॥
कदा पदतलं मूर्ध्नि श्रीमद्वल्लभ धास्यसि ॥ १ ॥
सरागसार्द्रहृदये सर्वदा परिभावितम् ॥
कदा पदतलं मूर्ध्नि श्रीमद्वल्लभ धास्यसि ॥ २ ॥
निजावनेजनजलामृतसंजीविताश्रितम् ॥
कदा पदतलं मूर्ध्नि श्रीमद्वल्लभ धास्यसि ॥ ३ ॥
कृतपुण्यचयैः प्राप्तं सर्वदा परिसेवितम् ॥
कदा पदतलं मूर्ध्नि श्रीमद्वल्लभ धास्यसि ॥ ४ ॥
सभक्तिपंचसंख्याकपुमार्थांगुलिसंयुतम् ॥
कदा पदतलं मूर्ध्नि श्रीमद्वल्लभ धास्यसि ॥ ५ ॥
स्वभक्तिरागसंदोहसततस्थितिरंजनम् ॥

---

१ निवर्तय दयानिधे. २ नाथ त्वत्स्मरणोपायो सर्वापायवि-वर्जित ॥ नेदानीं संभवत्येतद्भयात्कोऽत्र गतिर्मम.

कदा पदतलं मूर्ध्नि श्रीमद्वल्लभ धास्यसि ॥ ६ ॥
नखचंद्रप्रकाशेन स्वतः स्वीयप्रकाशनम् ॥
कदा पदतलं मूर्ध्नि श्रीमद्वल्लभ धास्यसि ॥ ७ ॥
पुष्टिकल्पद्रुमात्मत्वं मूलवद्भुवि संगतम् ॥
कदा पदतलं मूर्ध्नि श्रीमद्वल्लभ धास्यसि ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोक्तं दैन्याष्टकं संपूर्णम् ।

अथ विज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ॥

पादयोर्मस्तकं धृत्वा प्रार्थये निजवल्लभ ॥
अतः परं तु नोपेक्षा स्वकीयानां विधीयताम् ॥ १ ॥
दशांगुलिचयं वक्रे निधाय प्रार्थयाम्यहम् ॥
निजाचार्यकुलोद्भूता न हेयाः सर्वथा त्वया ॥ २ ॥
प्रार्थये वल्लभाधीश भूमावुद्धर्ष्य नासिकाम् ॥
अस्माकमपराधा ये न ते धार्या हृदि प्रभो ॥ ३ ॥
पतितः प्रार्थये भूमौ साष्टांगनमनेन हि ॥
दयैवाचार्यवंशीयदासेषु न विधीयताम् ॥ ४ ॥
अंधः पंगुर्जडो मूको निष्क्रियो गतसन्मतिः ॥
श्रीवल्लभकुलोद्भूतो रक्षणीयः कृपालुना ॥ ५ ॥

अकृताराधनो नाथ विपरीतैकसाधनः ॥
निःसाधनो नो विधेयः कृपाधनविवर्जितः ॥ ६ ॥
उपस्थिते[1] भये नाथ कं वदाम स्वपीडनम् ॥
ईदृशानामपि स्वाम्यं त्वयैवांगीकृतं यतः ॥ ७ ॥
बुद्धिदोषाद्वयं नाथ चिंतयामः स्वसाधनम् ॥
भवताद्रक्षणं स्वेषां भवता स्वामिनैव हि ॥ ८ ॥
न हि सर्वसमर्थस्य श्रमः स्वजनरक्षणे ॥
अस्मद्दोषादुपेक्षां त्वं मा कुरु स्वजनेषु हि ॥ ९ ॥
प्रभो नास्मत्कृतिं चित्ते स्मराचार्यनिवेदनम् ॥
तद्ग्राहितकरानस्मान्मा त्यजानन्यतां गतान् ॥१०॥
दयालोः प्रार्थना नैव रक्षणायोपयुज्यते ॥
तथापि धीरताभावादाश्रिताः प्रार्थयामहे ॥ ११ ॥
प्रसार्य वदनं दीनाः कं वदामस्त्वदाश्रिताः ॥
स्वरक्षणाय शिरसि यत आस्ते भवादृशः ॥ १२ ॥
यथा क्रोधेनासुराणां दोषान्दूरीकरोपि हि ॥
तथा निजानां कृपया द्रुतं ताननन्यथा कुरु ॥ १३ ॥
निजाचार्यकुलोद्भूता गताश्चेत्सर्वथा प्रभो ॥
त्रपा तवैव नास्माकं सर्वथा पक्षपातिनः ॥ १४ ॥

---

१ उपस्थितं भयम्.

स्वबलेन स्वदासास्तु रक्षणीयाः स्वरक्षया ॥
तृणावर्तवधेनैव यथा गोकुलवासिनः ॥ १५ ॥
अंगीकृता वयं दुष्टा ज्ञात्वैवाचार्यवंशजाः ॥
अतः परं न कर्तव्यो विचारः कोऽपि रक्षणे ॥ १६॥
यद्यप्यस्मासु सततं बाहिर्मुख्यादसन्मतिः ॥
बुद्धिप्रेरक कर्तव्यं तथा तत्प्रेरणं विभो ॥ १७ ॥
उपायैरेव कर्तव्या स्वजनाः स्वपराः प्रभो ॥
न तु त्याज्या यतो भार्यान्यपरत्वे त्रपा तव ॥१८॥
यतो वल्लभता तत्र तदीयेष्वपि जायते ॥
असत्स्वपि तथाऽस्मासु विधेया निर्गुणेष्वपि ॥१९॥
रक्ष्यंते शरणायाता याद्दशास्ताद्दशा अपि ॥
तदुपेक्षाकृतौ नाथ तवापेयाच्छरण्यता ॥ २० ॥
निजाचार्यकुलं नाथ स्वकुलत्वेन मन्यसे ॥
अतोऽस्मांस्तत्समुद्भूतान् दीनान् कथमुपेक्षसे ॥२१॥
त्वदुपेक्षितदासानां त्रिलोक्यां न क्वचित् स्थलम् ॥
अबलानामिव स्वामिन् यतः स्वामिबलं बलम् ॥२२॥
व्योमासुरमुखे याता यथा गोकुलवासिनः ॥
रक्षिताः कालमुखगा रक्ष्याः स्वाचार्यवंशजाः ॥२३॥
न विवेको न वा धैर्यं नाश्रयोऽपि तथाविधः ॥

तथापि करुणाहेतुरस्ति स्वाचार्यवंशता ॥ २४ ॥
यद्यपि प्रार्थनं नैव घटते सर्वकर्तरि ॥
तथापि दीनतां नाथ ज्ञापयामो वयं हरे ॥ २५ ॥
एतावदेव दासानां कृत्यं यत्स्वामिनं निजम् ॥
ज्ञापयंति कृतिः सर्वा स्वाम्यधीनैव नान्यथा ॥२६॥
स्वामिन् निजाचार्यकुलं नोपेक्ष्यं सर्वथा तव ॥
यतो बाला न जानंति वक्तुं कर्तुं च सेवितम् ॥२७॥
निजसेवारसाभासैर्मोहयित्वाधुना प्रभो ॥
कथमस्मांश्चोपभुक्तानिव त्यजसि वल्लभ ॥ २८ ॥
सान्निध्यमेव वांछामः स्वाचार्यचरणाश्रिताः ॥
दूरस्थिताः कथं नाथ स्थास्यामो विधवा इव ॥२९॥
अनंतपूर्णगुणभूः सर्वसामर्थ्यसंयुतः ॥
पतिर्येषां कथं तेऽद्य स्थास्यंति विरहार्दिताः ॥३०॥
न जानामि कुतो हेतोरुपेक्षा जायतेऽधुना ॥
बहुधा रक्षिताः पूर्वं त्वया दुस्तरदुःखतः ॥ ३१ ॥
दीननाथ न वै दैन्यमितोऽधिकमिहास्ति हि ॥
उपेक्षयाधुनास्त्वेषां पुनः किं कर्तुमिच्छसि ॥ ३२ ॥
आविर्भूतोऽसि मन्नाथ निजार्थेन प्रयोजनम् ॥
अन्यत्ततः कथं तेषामुपेक्षां कुरुषेऽधुना ॥ ३३ ॥

पतिता अपि मत्ताश्चेदप्रमत्तेन सर्वथा ॥
उत्थाप्याः सर्वतः स्वीया यतो लज्जाऽखिला तव ३४
पार्था बहिर्मुखाः पूर्वं वृथासंबंधतो यथा ॥
रक्षिता मत्प्रभो रक्ष्यास्तथा स्वाचार्यवंशजाः ॥ ३५ ॥
कियद्वदामि सर्वज्ञे दयालौ निजदीनताम् ॥
दर्शयामः प्रभो यत्ते हृद्यायाति विधेहि तत् ॥ ३६ ॥
निजान्विधाय किं नाथ कालाधीनान् करोषि हि ॥
भक्षयिष्यत्यसौ स्वीयानिति नैव विचारितम् ॥३७॥
जीवस्वभावदोषेण वयं यद्यपि न स्थिराः ॥
तथाप्यंगीकृतिस्थैर्यं निजं नाथ विचारय ॥ ३८ ॥
अंगीकृतापराधानामदोषत्वं हि मन्यते ॥
लोके भवान् भावयतु गुणत्वमधिकं ततः ॥ ३९ ॥
सर्वज्ञत्वात्त्वया ज्ञातं पुरा दुष्टा इति स्वतः ॥
स्वाचार्यवंशसंबंधस्त्विदानीमपि वर्तते ॥ ४० ॥
दुष्टा अपि निजा नैव त्यज्यंते दोषनाशकैः ॥
न ह्यग्निस्तादृशान्नैव निर्मलीकुरुते क्षणात् ॥ ४१ ॥
नाथ त्वदाननात्मानं वयमग्निकलौकिकम् ॥
संबंधास्तु कथं दुष्टाः स्थिता इति विचारय ॥ ४२ ॥
अथापि दोषसंबंधे भवानेव निवारकः ॥

नान्यः प्रभो यतः स्वाम्यमस्माकं भवदेकगम् ॥४३॥
भावेन न वयं नाथ भवदीयास्तु यद्यपि ॥
तथापि देह[1]संबंधाद्यतस्त्वद्वदनाग्निजाः ॥ ४४ ॥
[2]यद्यसौ कठिनः कालस्त्वदीयान् भक्षयिष्यति ॥
तदा तद्वाक्यविश्वासः शास्त्रमार्गविदां कथम् ॥४५॥
नाथ नाथ न मे तावत् सनाथानां दयानिधे ॥
[3]अनुग्रहो वा दंडो वा स्वयमेव विधीयताम् ॥४६॥
नान्याधीनत्वमुचितं त्वदीयानां सति त्वयि ॥
यथा कथंचित्करुणानिधे स्वीयान् करे कुरु ॥ ४७ ॥
हाहा गजोद्धृते हाहा द्रौपदीवस्त्रपूरक ॥
हाहा सुदामभार्यार्थदायकाऽस्मान् हि पालय ॥४८॥
व्रजनाथ व्रजस्वामिन् व्रजजीवन जीवय ॥
निजानतिजडान्दीनानिति विज्ञापयाम्यहम् ॥४९॥
सदानंद कथं दुःखं निजानां द्रक्ष्यसि प्रभो ॥
अतः कदाऽपि सान्निध्यं निवर्तय हरे निजम् ॥५०॥
श्रीवल्लभ निजस्वामिसहितान्निजवंशजान् ॥
निजस्वरूपबलतः पालयासुरजाद्भयात् ॥ ५१ ॥

इति श्रीहरिदासविरचिता विज्ञप्तिः समाप्ता ।

---

१ देह. २ यदापि. ३ अनुग्रहोऽथ.

अथ श्रीमहाप्रभोरष्टोत्तरशत-नामावलिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीवल्लभाख्यस्वस्वामिनामानि स्वीयतुष्टये ॥ यथामति वदिष्यामि तदाश्रितजनाश्रितः ॥ १ ॥ श्रीवल्लभाय नमः ॥१॥ श्रीमहालक्ष्मीपतये नमः ॥२॥ श्रीगोपीनाथजनकाय नमः ॥ ३ ॥ श्रीविठ्ठलेशे स्वाखिलमाहात्म्यस्थापकाय नमः ॥ ४ ॥ तीर्थयात्राचरणसंचारकर्त्रे नमः ॥ ५ ॥ वादिवृंदमुखध्वंसकाय नमः ॥ ६ ॥ मायामतखंडकाय नमः ॥ ७ ॥ भक्तिपथप्रवर्तकाय नमः ॥८॥ शुद्धब्रह्मवादबोधकाय नमः ॥ ९ ॥ स्वजनहृदयशोधकाय नमः ॥ १० ॥ स्वसन्निधिमात्रदत्तस्वभावाय नमः ॥११॥ स्वतंत्रभक्तिरूपाय तमः ॥१२॥ सर्वोद्धारकाय नमः ॥१३॥ श्रीकृष्णाज्ञामात्रप्रकटाय नमः ॥१४॥ करुणानिधये नमः ॥१५॥ श्रीकृष्णास्याय नमः ॥१६॥ कृष्णविरहविरक्ताय नमः ॥१७॥ सदानंदासक्ताय नमः १८ दैवजीवजनिसार्थकतासंपादकाय नमः ॥ १९ ॥ अतिकरुणाय नमः ॥ २० ॥ अलौकिकवह्नये नमः

॥ २१ ॥ विषयासक्तिविदूषकाय नमः ॥ २२ ॥ निज-जनहृदयविभूषकाय नमः ॥ २३ ॥ तापात्मने नमः ॥ २४ ॥ सर्वनिरपेक्षाय नमः ॥ २५ ॥ भक्तरक्षकाय नमः ॥ २६ ॥ पतितसंग्रहणाय नमः ॥ २७ ॥ अशरणशरणाय नमः ॥ २८ ॥ सर्वकारणाय नमः ॥ २९ ॥ अंतःस्थितकृष्णाय नमः ॥ ३० ॥ अखि-ललीलारसभराक्रांताय नमः ॥ ३१ ॥ अनुगृहीत-भ्रांताय नमः ॥ ३२ ॥ आनंदमात्राय नमः॥३३॥ निजानंदहेतवे नमः ॥ ३४ ॥ रतिपथकेतवे नमः ॥ ३५ ॥ भगवद्धर्मसेतवे नमः ॥ ३६ ॥ ब्रह्मसं-बंधकरणाय नमः ॥ ३७ ॥ सर्वदोषनाशकाय नमः ॥ ३८ ॥ शुद्धभावविकाशकाय नमः ॥ ३९ ॥ श्रीभागवततामरसतरणये नमः ॥ ४० ॥ स्थापि-तभक्तिसरणये नमः ॥ ४१ ॥ स्वजनभाग्यरूपाय नमः ॥ ४२ ॥ निजजनदत्तवैराग्याय नमः ॥ ४३ ॥ रसज्ञशिरोमणये नमः ॥ ४४ ॥ निःसाधनस्वकीयार्थ-कृताखिलप्रयत्नाय नमः ॥ ४५ ॥ असमतपतये नमः ॥ ४६ ॥ स्वजनैकगतये नमः ॥ ४७ ॥ रहोरतये नमः ॥ ४८ ॥ भावभावनैकमतये नमः ॥ ४९ ॥ शुद्धपु-

ष्टिपतये नमः ॥ ५० ॥ वियोगयोगिने नमः ॥ ५१ ॥ भावरसभोगिने नमः ॥ ५२ ॥ भावात्मकानंदाय नमः ॥ ५३ ॥ भाववदाश्रयाय नमः ॥ ५४ ॥ भावदात्रे नमः ॥ ५५ ॥ स्त्रीशूद्रादिहितकर्त्रे नमः ॥ ५६ ॥ फलरूपाय नमः ॥ ५७ ॥ फलसेवाप्रदर्शकाय नमः ॥ ५८ ॥ मनोमात्रसेव्याय नमः ॥ ५९ ॥ मनोविनोदहेतवे नमः ॥ ६० ॥ अखिलस्मारकाय नमः ॥ ६१ ॥ पतिततारकाय नमः ॥ ६२ ॥ श्रुतिपथमर्यादाधारकाय नमः ॥ ६३ ॥ निजजनक्लेशहारकाय नमः ॥ ६४ ॥ अपारसुखकारकाय नमः ॥ ६५ ॥ कृपापूर्णाय नमः ॥ ६६ ॥ विविधापराधक्षमाय नमः ॥ ६७ ॥ भक्तवश्याय नमः ॥ ६८ ॥ भक्तकृपार्थकृतकृष्णाज्ञाद्वयोल्लंघनाय नमः ॥ ६९ ॥ रसघनाय नमः ॥ ७० ॥ स्वजनजीवनधनाय नमः ॥ ७१ ॥ विहितस्वजनावनाय नमः ॥ ७२ ॥ स्मरणमात्रार्तिनाशनाय नमः ॥ ७३ ॥ हरिप्रियाय नमः ॥ ७४ ॥ यमुनाप्रार्थकाय नमः ॥ ७५ ॥ तत्संपादितनूतनतनवे नमः ॥ ७६ ॥ राजीवलोचनाय नमः ॥ ७७ ॥ भक्तदुःखविमोचकाय नमः

॥ ७८ ॥ रासलीलारसपरायणाय नमः ॥ ७९ ॥ निजजनसमूहसेवितचरणाय नमः ॥ ८० ॥ फलरूपचरणरेणवे नमः ॥ ८१ ॥ कृष्णाश्रयहृदयाय नमः ॥ ८२ ॥ लीलामयाय नमः ॥ ८३ ॥ लीलाश्रयस्वहृदयैकविचारकाय नमः ॥ ८४ ॥ आनंदमूर्तये नमः ॥ ८५ ॥ विरचितस्वजनमनोरथपूर्तये नमः ॥ ८६ ॥ स्वजनद्वेषिदाहकाय नमः ॥ ८७ ॥ स्वपक्षपोषकाय नमः ॥ ८८ ॥ वाक्पीयूषवृष्टिकर्त्रे नमः ॥ ८९ ॥ स्वजनहृदयसंतोषकाय नमः ॥ ९० ॥ मदनाभिरामाय नमः ॥ ९१ ॥ पूर्वकामाय नमः ॥ ९२ ॥ कृतदिग्विजयाय नमः ॥९३॥ विहितस्वजनदुरितविलयाय नमः ॥ ९४ ॥ अभयप्रदायकाय नमः ॥ ९५ ॥ कालादिभयहेतवे नमः ॥ ९६ ॥ निःसाधनावलंबनाय नमः ॥ ९७ ॥ भावभूषणभूषिताय नमः ॥ ९८ ॥ सौभाग्यभाजनस्वजनाय नमः ॥ ९९ ॥ दास्यकरणोचितस्वरूपाय नमः ॥ १०० ॥ फलरूपदास्याय नमः ॥ १०१ ॥ मुखशोभितमंदहास्याय नमः ॥ १०२ ॥ स्वानुकंपनयनाय नमः ॥१०३॥ विस्मृतलौकिकाय नमः॥१०४॥

वारितस्वजनसंसाराय नमः ॥ १०५ ॥ नित्यनिवृत्तलोकवेदकृतस्मृतये नमः ॥ १०६ ॥ परमानंदसुधाभरभरितमूर्तये नमः ॥ १०७ ॥ अस्मत्सर्वस्वरूपाय नमः ॥ १०८ ॥ इति नामानि ज़ाप्यानि श्रीवल्लभमहाप्रभोः ॥ तत्पदांभोजयुगलं भक्तिमात्रार्थिभिः सदा ॥ १ ॥

इतिश्रीहरिरायजीकृतं श्रीमद्वल्लभाचार्यनामावल्याष्टोत्तरशतं संपूर्णम्।

अथ हाहादैन्याष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

हाहा श्रीवल्लभाधीश हाहा कृष्णमुखांबुज ॥
हाहा वियोगभावाग्ने देहि मे निजदर्शनम् ॥ १ ॥
हाहा विशालनयन हाहा फुल्लतमानन ॥
हाहा सुनासिकाशोभ देहि मे निजदर्शनम् ॥ २ ॥
हाहाऽलकावृतमुख हाहामितसुधाधर ॥
हाहाऽतिरम्यचिबुक देहि मे निजदर्शनम् ॥ ३ ॥
हाहा निजजनाधार हाहा दीनजनाश्रय ॥
हाहा दयार्द्रहृदय देहि मे निजदर्शनम् ॥ ४ ॥
हाहा स्वकीयसर्वस्व हाहाऽधनमनोधन ॥
हाहाऽतिमृदुलस्वांत देहि मे निजदर्शनम् ॥ ५ ॥

हाहा कृतस्वकीयार्ते हाहा भवार्तिदायक ॥
हाहा हृदयभावज्ञ देहि मे निजदर्शनम् ॥ ६ ॥
हाहा निजजनप्राण हाहा निजजनावृत ॥
हाहा पुष्टिपथाचार्य देहि मे निजदर्शनम् ॥ ७ ॥
हाहा विजितकंदर्प हाहा स्वानंदतुंदिल ॥
हाहा हरिविहारात्मन् देहि मे निजदर्शनम् ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोक्तं हाहादैन्याष्टकं संपूर्णम् ।

अथ स्वस्वामिपाणियुगलाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

आसातामेकशरणे विहिताकरणे हृदि ॥
स्वामिनौ वल्लभाधीशविट्ठलेशाभिधौ सदा ॥ १ ॥
कृपां प्रकुरुतां दीने स्वत एव कृपाकरौ ॥
स्वामिनौ वल्लभाधीशविट्ठलेशाभिधौ सदा ॥ २ ॥
प्रसीदेतां मयि श्रीमद्व्रजेशचरणाश्रये ॥
स्वामिनौ वल्लभाधीशविट्ठलेशाभिधौ सदा ॥ ३ ॥
दास्यं प्रयच्छतां मह्यं समस्तफलमूर्धगम् ॥
स्वामिनौ वल्लभाधीशविट्ठलेशाभिधौ सदा ॥ ४ ॥
कदापि मामनन्यं मा त्यजेतां निजसेवकम् ॥
स्वामिनौ वल्लभाधीशविट्ठलेशाभिधौ मम ॥ ५ ॥

प्रमेयबलमात्रेण गृहीतौ मत्करं दृढम् ॥
स्वामिनौ वल्लभाधीशविठ्ठलेशाभिधौ मम ॥ ६ ॥
आर्तिं निवारयेतां मे मस्तके हस्तधारणैः ॥
स्वामिनौ वल्लभाधीशविठ्ठलेशाभिधौ मम ॥ ७ ॥
मन्मूर्धनि विराजेतां प्रभू लोकविलक्षणौ ॥
स्वामिनौ वल्लभाधीशविठ्ठलेशाभिधौ मम ॥ ८ ॥

इति श्रीमद्धरिदासविरचितं स्वस्वामिपाणियुगलाष्टकं संपूर्णम्।

अथ श्रीविठ्ठलेश्वराष्टोत्तरशत-नामावलिः।

श्रीकृष्णाय नमः।

श्रीविठ्ठलेशमत्स्वामिनामानि सुखदानि मे॥ संतोषाय निरूप्यंते तन्नामाष्टोत्तरं शतम् ॥ १ ॥ श्रीविठ्ठलाय नमः ॥ १ ॥ श्रीवल्लभात्मजाय नमः ॥२॥ श्रीगोपीनाथानुजाय नमः ॥ ३ ॥ श्रीरुक्मिणीरमणाय नमः ॥ ४ ॥ श्रीपद्मावतीप्राणप्रियाय नमः ॥ ५ ॥ सर्वांगसुंदराय नमः ॥ ६ ॥ सहजारक्तनयनाय नमः ॥ ७ ॥ स्निग्धनीरदश्यामाय नमः ॥८॥ मदनाभिरामाय नमः ॥ ९ ॥ हसद्वदनपंकजाय नमः

---

१ लौकिकलक्षणौ. २ सतामपि च तुष्टये.

॥ १० ॥ करुणारसपूरितहृदयाय नमः ॥११॥ व्रज-स्त्रीभावपूर्णाय नमः ॥ १२ ॥ भावविघूर्णितलोचनाय नमः ॥१३॥ विस्मिताखिललौकिकाय नमः ॥१४॥ सततस्मृतकृष्णलीलाय नमः ॥ १५ ॥ लीलां[1]व्यवहिताखिलकृतये नमः ॥ १६ ॥ गोवर्धनस्थितिप्रियाय नमः ॥१७॥ गोत्रनाथसहचराय नमः ॥१८॥ तद्-तुलप्रीतिपात्राय नमः ॥१९॥ तल्लीलापूरितविग्रहाय-नमः॥२०॥ गोवर्धनगमनोत्साहसंयुताय नमः ॥२१॥ लीलाभावविभावनाज्ञातमार्गाय नमः ॥२२॥ सम्मुखागतगोवर्धननाथाय नमः ॥ २३ ॥ परस्परयोजित-करकमलाय नमः ॥ २४ ॥ निजमंदिरसहजस्थितये नमः ॥ २५ ॥ विविधभावभावुकाय नमः ॥ २६ ॥ अनुभूताऽखिललीलाय नमः ॥ २७ ॥ स्वप्रेष्ठक्षणवियोगाऽसहिष्णवे नमः ॥२८॥ विहितविविधशृंगाराय नमः ॥ २९ ॥ सेवासंतोषितपुष्टिपतये नमः ॥३०॥ लीलांतरानुभावार्थगोकुलगतये नमः ॥३१॥ प्रार्थितग[2]मनाज्ञाय नमः ॥ ३२ ॥ यथाकथंचिल्लब्धाज्ञाय नमः ॥ ३३ ॥ सन्मुखस्थितविहिताचरणसंचराय

---

१ लीलांपपविहिताखिल. २ यमुना.

नमः ॥३४॥ प्राप्तप्रसादकुसुममालापरिधानाय नमः ॥ ३५ ॥ तांबूलवीटिकाकमनीयकराय नमः ॥३६॥ वियोगमुद्रितदृशे नमः ॥ ३७ ॥ यथाकथंचिच्चलिताय नमः ॥ ३८ ॥ मुहुर्विलोकितव्रजनाथाय नमः ॥ ३९ ॥ व्रजपरिवृढप्रतिक्षणविलोकिताय नमः ॥ ४० ॥ उच्चाटितनिजनाथमानसाय नमः ॥ ४१ ॥ अतिकष्टबहिरागताय नमः ॥ ४२ ॥ समुदितहृत्तापाय नमः ॥ ४३ ॥ तदंगसंगिसेवकसंमुखस्थिताय नमः ॥ ४४ ॥ किंचिन्नामितग्रीवाय नमः ॥ ४५ ॥ योजितकरकमलाय नमः ॥ ४६ ॥ निजकदाचित्स्मरणप्रार्थनाकर्त्रे नमः ॥ ४७ ॥ निजसर्वस्वसेवाशिक्षादात्रे नमः ॥ ४८ ॥ सावधानीकृतसेवकाय नमः ॥ ४९ ॥ तादृशभक्तसंवलिताय नमः ॥ ५० ॥ श्रीगोवर्धनोपरि पदस्थापकाय नमः ॥ ५१ ॥ नामितशिरःशनैश्चलिताय नमः ॥ ५२ ॥ व्रजाधीशगवाक्षमार्गविलोकिताय नमः ॥ ५३ ॥ उत्तीर्णगोवर्धनगिरये नमः ॥ ५४ ॥ कृतसाष्टांगनमस्काराय नमः॥५५॥ एकदृष्टिदृष्टस्वामिमंदिरध्वजाय नमः ॥ ५६॥ मस्तकनिहितकरयुगाय नमः ॥ ५७॥

भावविवशाय नमः ॥ ५८ ॥ सेवकसमारूढसद-श्वाय नमः ॥ ५९ ॥ सेवार्थसेवकसंप्रेक्षकाय नमः ॥ ६० ॥ अंतरंगनिजसेवकसहिताय नमः ॥ ६१ ॥ स्वप्रेष्ठवार्ताकथनविस्मृतवर्त्मने नमः ॥ ६२ ॥ स्मृतगोकुललीलाय नमः ॥ ६३ ॥ यमु-नाविहृतिविलोकनविशेषोत्सवाय नमः ॥ ६४ ॥ बाललीलाभावरताय नमः ॥ ६५ ॥ श्रीगोकुलधृत-चरणाय नमः ॥६६॥ नवनीतप्रियमंदिरगताय नमः ॥ ६७ ॥ उत्तारितोष्णीषकटिबंधनाय नमः ॥ ६८ ॥ निकटागतनिरीक्षितव्रजवल्लभाय नमः ॥ ६९ ॥ वंदितनिजाचार्यपादुकाय नमः ॥ ७० ॥ द्रुतविहि-तस्नानाय नमः ॥ ७१ ॥ पुनर्मंदिरसमागताय नमः ॥ ७२ ॥ स्पष्टस्वसर्वस्ववदननीरजाय नमः ॥ ७३ ॥ अखिललीलानुभावार्थनिजाविर्भावाय नमः ॥७४॥ श्रीगोवर्धनवार्ताकथनसुखदाय नमः ॥ ७५ ॥ सप्त-तनुजजनकाय नमः ॥ ७६ ॥ प्रवर्धितस्वजनकवं-शाय नमः ॥ ७७ ॥ सर्वनिरपेक्षाय नमः ॥ ७८ ॥ लोकवेदानासक्ताय नमः ॥ ७९ ॥ कृष्णसेवारसास-क्ताय नमः ॥ ८० ॥ पुष्ट्यंगीकृतभक्ताय नमः

॥ ८१ ॥ रसमार्गस्वरूपप्रकाशकाय नमः ॥ ८२ ॥ निरपेक्षजनवल्लभाय नमः ॥ ८३ ॥ स्वाज्ञापरपुत्रवत्सलाय नमः ॥ ८४ ॥ सर्वांतःकरणज्ञाय नमः ॥ ८५ ॥ सेवकजनकल्पवृक्षाय नमः ॥ ८६ ॥ स्वजनलौकिकालौकिकफलहेतवे नमः ॥ ८७ ॥ निःसाधनजनचिंतापराय नमः ॥ ८८ ॥ भार्यावियोगव्याजत्यक्ताखिलभोगाय नमः ॥ ८९ ॥ परमरसज्ञाय नमः ॥ ९० ॥ विहितस्वमार्गसंन्यासधर्माय नमः ॥ ९१ ॥ जनकोपममूर्तये नमः ॥ ९२ ॥ कृतस्वजनसेवकजनसन्मानाय नमः ॥ ९३ ॥ वंदितस्वतातस्वरूपाय नमः ॥ ९४ ॥ निजभावसंगोपनपराय नमः ॥ ९५ ॥ कापट्यकृतकर्ममार्गधर्माय नमः ॥ ९६ ॥ अनासक्तिविहितलौकिकाय नमः ॥ ९७ ॥ परमादरणीयपदांबुजाय नमः ॥ ९८ ॥ ब्रह्मादिदुर्लभचरणरेणवे नमः ॥ ९९ ॥ सेवकजनभाग्याय नमः ॥ १०० ॥ आनंदनिधये नमः ॥ १०१ ॥ परमानंदाग्निपुत्राय नमः ॥ १०२ ॥ विश्वोद्धरणदक्षाय नमः ॥ १०३ ॥ मायामतखंडकाय नमः ॥ १०४ ॥ भक्तिपथप्रकाशकाय नमः ॥ १०५ ॥ अग्निकुमाराय

नमः ॥ १०६ ॥ अस्मत्स्वामिने नमः ॥ १०७ ॥ सहजकस्तूरीतिलकाय नमः ॥ १०८ ॥ इति श्रीविठ्ठलाधीशस्वामिनामशतं शुभम् ॥ अष्टोत्तरं सदा चिंत्यं सर्वचिंतानिवृत्तये ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचिता श्रीविठ्ठलेश्वरनामावलिः समाप्ता ।

अथ भुजंगप्रयाताष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

सदा गोपिकामंडले राजमानं लसन्नृत्यबंधादिलीलानिदानम् ॥ गलद्दर्पकंदर्पशोभाऽभिदानं भजे नंदसूनुं सदानंदरूपम् ॥ १ ॥ व्रजस्त्रीजनानंदसंदोहसक्तं सुधावर्षिवंशीनिनादानुरक्तम् ॥ त्रिभंगाकृतिस्वीकृतस्वीयभक्तं भजे नंदसूनुं सदानंदरूपम् २ स्फुरद्रासलीलाविलासातिरम्यं परित्यक्तगेहादिदासैकगम्यम् ॥ विमानस्थिताशेषदेवादिनम्यं भजे नंदसूनुं सदानंदरूपम् ॥ ३ ॥ स्वलीलारसानंददुग्धोदमग्नं प्रियस्वामिनीबाहुकंठैकलग्नम् ॥ रसात्मैकरूपाऽवबोधं त्रिभंगं भजे नंदसूनुं सदानंदरूपम् ॥ ४ ॥ रसामोदसंपादकं मंदहासं कृताभीरनारीविहारैकरासम् ॥ प्रकाशीकृतस्वीयनानाविलासं भजे नंदसूनुं

सदानंदरूपम् ॥ ५ ॥ जिताऽनंगसर्वांगशोभाभि-
रामं क्षपापूरितस्वामिनीवृंदकामम् ॥ निजाधीनता-
वर्तिरामातिवामं भजे नंदसूनुं सदानंदरूपम् ॥ ६ ॥
स्वसंगीकृतानंतगोपालबालं वृतस्वीयगोपीमनोवृत्ति-
पालम् ॥ कृतानंदचौर्यादिलीलारसालं भजे नंदसूनुं
सदानंदरूपम् ॥ ७ ॥ धृताद्रीशगोवर्धनाधारहस्तं
परित्रातगोगोपगोपीसमस्तम् ॥ सुराधीशसर्वादिदे-
वप्रशस्तं भजे नंदसूनुं सदानंदरूपम् ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोक्तं भुजंगप्रयाताष्टकं संपूर्णम् ॥

अथ स्वप्रभुस्वरूपनिरूपणाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

स्वामिनीभावगौरस्य स्वस्वरूपं प्रपश्यतः ॥
कटाक्षैर्विठ्ठलेशस्य श्यामताचित्रितं वपुः ॥ १ ॥
स्वस्मिन्नुभयभावेन स्वेषामुभयरूपताम् ॥
स्पष्टं बोधयितुं गौरश्यामः श्रीविठ्ठलेश्वरः ॥ २ ॥
निजाचार्योदितस्वीयमार्गसेव्यस्वरूपताम् ॥
बोधयन्नुभयात्माऽयं गौरश्यामो विराजते ॥ ३ ॥
रसस्य द्विविधस्यापि स्वरूपे बोधयन् स्थितिम् ॥
ऐक्यं विरुद्धधर्मत्वाद्गौरश्यामः कृपानिधिः ॥ ४ ॥

स्त्रीभावभगवद्भावोभयात्मेति विशोधितुम् ॥
स्वस्वरूपं हरिर्गौरश्यामः श्रीविठ्ठलेश्वरः ॥ ५ ॥
भावात्मकत्वतो दृष्टिर्हासाधरकृतिस्तथा ॥
अतो विलोक्यते गौरश्यामः श्रीविठ्ठलेश्वरः ॥ ६ ॥
निजानंदप्रदानेन व्यवधानं दिवानिशम् ॥
न करोति व्रजस्थानामिति श्रीमत्प्रभुस्तथा ॥ ७ ॥
सर्वात्मकामभावात्मस्वरूपं बोधयन् प्रभुः ॥
श्रीविठ्ठलेश्वरोऽस्माकं गौरश्यामो विराजते ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोदितं स्वप्रभुस्वरूपनिरूपणाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ गोपीजनवल्लभाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

सरोजनेत्राय कृपायुताय मंदारमालापरिभूषिताय ॥
उदारहासाय लसन्मुखाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभा-
य॥१॥ आनंदनंदादिकदायकाय बकीबकप्राणविनाश-
काय॥मृगेंद्रहस्ताग्रजभूषणाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्ल-
भाय ॥२॥ गोपाललीलाकृतकौतुकाय गोपालकाजी-
वनजीवनाय॥ भक्तैकगम्याय नवप्रियाय नमोऽस्तु
गोपीजनवल्लभाय ॥ ३ ॥ मंथानभंडाऽखिलभंजनाय
हैयंगवीनाशनरंजनाय ॥ गोस्वादुदुग्धामृतपोषिताय

नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ४ ॥ कलिंदजाकूलकुतूहलाय किशोररूपाय मनोहराय ॥ पिशंगवस्त्राय नरोत्तमाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ५ ॥ धाराधराभाय धराधराय शृंगारहारावलिशोभिताय ॥ समस्तगर्गोक्तिसुलक्षणाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ६ ॥ इभेंद्रकुंभस्थलखंडनाय विदेशवृंदावनमंडनाय ॥ हंसाय कंसासुरमर्दनाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ७ ॥ श्रीदेवकीसूनुविमोक्षणाय क्षत्तोद्धवाऽक्रूरवरप्रदाय ॥ गदासिशंखाब्जचतुर्भुजाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोक्तं गोपीजनवल्लभाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ द्वितीयं गोपीजनवल्लभाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

नवांबुदानीकमनोहराय प्रफुल्लराजीवविलोचनाय ॥ वेणुस्वनामोदितगोपिकाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ १ ॥ किरीटकेयूरविभूषिताय ग्रैवेयमालामणिरंजिताय ॥ स्फुरच्चलत्कांचनकुंडलाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ २ ॥ दिव्यांगनावृंदनिषेवि-

ताय स्मितप्रभाचारुमुखांबुजाय ॥ त्रैलोक्यसंमोहनसुंदराय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ३ ॥ रत्नादिमूलालयसंगिताय कल्पद्रुमच्छायसमाश्रिताय ॥ हेमस्फुरन्मंडलमध्यगाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ४ ॥ श्रीवत्सरोमावलिरंजिताय वक्षःस्थले कौस्तुभभूषिताय ॥ सरोजकिंजल्कनिभांशुकाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ५ ॥ दिव्यांगुलीयांगुलिरंजिताय मयूरपिच्छच्छविशोभिताय ॥ वन्यस्रजालंकृतविग्रहाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥६॥ मुनींद्रवृंदैरभिसंश्रिताय क्षरत्पयोगोकुलसंकुलाय ॥ धर्मार्थकामामृतसाधकाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ७ ॥ एतत्तमत्सोमदिवाकराय भक्तस्य चिंतामणिसाधकाय ॥ अशेषदुःखामयभेषजाय नमोऽस्तु गोपीजनवल्लभाय ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोदितं श्रीगोपीजनवल्लभाष्टकं संपूर्णम् ॥

अथस्मरणाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यदीयसौभाग्यभरेण गोकुलस्त्रियो न योग्यानि वचांसि सत्पतेः ॥ न मानयामासुरुदारमानसास्त-

दंघ्रिसेवासमयं स्मरामि ॥ १ ॥ यद्रूपसौंदर्यवशीकृताशया मृगीगणाः पूजनमादधुर्मुदा ॥ हित्वा समीपस्थितभर्तृभीतिं तदंघ्रिसेवासमयं स्मरामि ॥ २ ॥ यद्वेणुनादश्रवणैकजातभावांकुरा देववधूसमूहाः ॥ प्रवृद्धभावा मुमुहुः सभर्तृकास्तदंघ्रिसेवासमयं स्मरामि ॥ ३ ॥ यत्पादसंचारणजातकामभावा यदंके न नयत्यनल्पाम् ॥ शांतिं विचित्रां व्रजभूमिरेषा तदंघ्रिसेवासमयं स्मरामि ॥ ४ ॥ यद्बाललीलाकृतचौर्यजातसंतोषभावा व्रजगोपवध्वः ॥ उपालभंते समयं यमर्भकं तदंघ्रिसेवासमयं स्मरामि ॥ ५ ॥ यं गोपनारीगणदर्शनीयलीलं मुदा गोसुतपुच्छकर्षुकम् ॥ प्रेक्षंत्य एवोज्झितगेहकृत्यास्तदंघ्रिसेवासमयं स्मरामि ॥ ६ ॥ यद्बाहुसंस्पर्शनजातभावरसालतावर्तुलभूतविग्रहः ॥ गोवर्धनो वेद न वृष्टिपातं तदंघ्रिसेवासमयं स्मरामि ॥ ७ ॥ यदधरसंगतवेणुनिनादं विहितविषयसुखभरनिर्वादम् ॥ श्रुतवत्यो मुववक्ष्या गावः किं नहि कुरुते तद्गतभावः ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोदितं स्मरणाष्टकं समाप्तम् ।

अथ श्रीकृष्णशरणाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

सर्वसाधनहीनस्य पराधीनस्य सर्वतः ॥
पापपीनस्य दीनस्य श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ १ ॥
संसारसुखसंप्राप्तिसन्मुखस्य विशेषतः ॥
बहिर्मुखस्य सततं श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ २ ॥
सदा विषयकामस्य देहारामस्य सर्वथा ॥
दुष्टस्वभाववामस्य श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ३ ॥
संसारसर्पदष्टस्य धर्मभ्रष्टस्य दुर्मतेः ॥
लौकिकप्राप्तिकष्टस्य श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ४ ॥
विस्मृतस्वीयधर्मस्य कर्ममोहितचेतसः ॥
स्वरूपज्ञानशून्यस्य श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ५ ॥
संसारसिंधुमग्नस्य भग्नभावस्य दुष्कृतेः ॥
दुर्भावलग्नमनसः श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ६ ॥
विवेकधैर्यभक्त्यादिरहितस्य निरंतरम् ॥
विरुद्धकरणासक्तेः श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ७ ॥
विषयाऽऽक्रांतदेहस्य वैमुख्यहृतसन्मतेः ॥
इंद्रियाश्वगृहीतस्य श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ८ ॥

एतदष्टकपाठेन ह्येतदुक्तार्थभावनात् ॥
निजाचार्यपदांभोजसेवकोऽदैन्यमाप्नुयात् ॥ ९ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं शरणाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ द्वितीयं श्रीकृष्णशरणाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

स्वामिनीचिंतया चित्तखेदखिन्नमुखांबुजः ॥
नमन्नयनयुगलः स कृष्णः शरणं मम ॥ १ ॥
मनोजभावभरितो भावयन्मनसा रतिम् ॥
मिलनव्याकुलमनाः स कृष्णः शरणं मम ॥ २ ॥
निःश्वासशुष्यद्वदनो मधुराधरपल्लवः ॥
मुरलीनादनिरतः स कृष्णः शरणं मम ॥ ३ ॥
निकुंजमंदिरांतस्थसुमपल्लवतल्पकृत् ॥
प्रतीक्षमाणः स्वप्राप्तिं स कृष्णः शरणं मम ॥ ४ ॥
वियोगभावविहसद्वदनांबुजसुंदरः ॥
आकर्णयन्नलिरुतं स कृष्णः शरणं मम ॥ ५ ॥
मुंचन्नश्रूणि विलुठन् गायन् मत्त इव क्वचित् ॥
नृत्यन् रसासक्तमनाः स कृष्णः शरणं मम ॥ ६ ॥
शयान एकलस्तल्पे स्वप्नसंबंधसिद्धये ॥

---

१ एकत.

प्रबोधपश्चात्तसो' यः स कृष्णः शरणं मम ॥ ७ ॥
रसात्मा रसरीतिज्ञो रसलीलापरायणः ॥
रसात्मगोपीरसिकः स कृष्णः शरणं मम ॥ ८ ॥

इतिश्री हरिदासोक्तं शरणाष्टकं संपूर्णम् ।

अथ स्वप्रभुविज्ञप्तिः ।

श्रीगोकुलोत्सवाय नमः ।

श्रीवल्लभपदाम्भोजं विचिंत्य सकलोत्तमम् ॥
स्वनाथसविधे दुःखं स्वकीयं विनिवेदये ॥ १ ॥
पुरा कृपा मयि कृता दोषवत्यपि मत्प्रभो ॥
ततः किमधिकं जातं दोषजातसमुद्भवात् ॥ २ ॥
दोषा एव हिलक्ष्यंते त्वत्कृपायां कृपानिधे ॥
हेतवः स्वीकृतो यस्मदतिदुष्टोऽप्यजामिलः ॥ ३ ॥
कथं सदोषं स्वीकुर्यान्निर्दोषानंदरूपवान् ॥
लोकेऽपि प्रभवो वस्तु स्वीकुर्वंतु सदैव हि ॥ ४ ॥
अंगीकारे तु संबंधात्सदोषत्वं च संभवेत् ॥
अंगीकृत्य स्वबलतः स्वत्वसंपादने हरे ॥ ५ ॥
प्रक्षालनादिति न्यायो बाधकत्वेन संस्फुरेत् ॥
अस्मदर्थं कथं कुर्यादात्मानं दोषसंश्रितम् ॥ ६ ॥

१ तातो.

एतावानाग्रहः को वा मदंगीकरणं हरेः ॥
त्वन्नामसमनामाभिधानं हेतुरजामिले ॥ ७ ॥
संसारासक्तविकले मयि कुत्र तथाविधम् ॥
साधनं येन भगवान् दययेत्करुणाकरः ॥ ८ ॥
अंगीकृत्य स्वानुभावं प्रदर्श्य दयया स्वतः ॥
कथं त्यजसि मन्नाथ मामाचार्यपदाश्रितम् ॥ ९ ॥
दंडेनाहं प्रसन्नोऽस्मि स्वकीयत्वविनिश्चयात् ॥
किं तु दूये दयाधीनं कालवैयर्थ्यचिंतया ॥ १० ॥
पुनः कुत्रेदृशं जन्म क्वाचार्यचरणाश्रयः ॥
कुतः साधनसंपत्तिः सामग्री दुर्लभाऽखिला ॥ ११ ॥
दयालो दीनसौहार्दस्वसेवाविमुखं जनम् ॥
सेवायामेव सततं प्रवर्तय परात्पर ॥ १२ ॥

इति श्रीहरिदासविरचिता स्वप्रभुविज्ञप्तिः समाप्ता ।

अथ द्वितीया स्वप्रभुविज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

कृपानाथ कृपाकाले किमित्यस्मानुपेक्षसे ॥
पदलग्नानार्तिमग्नान् दुष्टमग्नान् विशेषतः ॥ १ ॥
त्वदुपेक्षावशादेव कालकर्मादयोऽखिलाः ॥
विदित्वा निर्बलानस्मान्पीडयंति क्षणे क्षणे ॥ २ ॥

येषां विराजते मूर्ध्नि पतिर्युष्मद्विधः सदा ॥
भवंति तेऽपि चेद्दीना हीनता महती प्रभो ॥ ३ ॥
मा विचारय चित्तेऽस्मद्दोषान् दीनदयानिधे ॥
सहजो दीनदोषस्तु निवर्त्यो भवतैव हि ॥ ४ ॥
न साधनैस्त्वदीयाः स्मः किं त्वनुग्रहतस्तव ॥
साधनं वा फलं वापि केवलाचार्यसंश्रयः ॥ ५ ॥
गृहदासेषु नैवास्ति गुणदोषविचारणम् ॥
प्रभूणामुचितं कर्तुं यतस्तेषां गतिः प्रभुः ॥ ६ ॥
कुसेवका भवंत्येव नहि स्वामी तथाविधः ॥
अतो विधेयमखिलं स्वामित्वमवलोक्य हि ॥ ७ ॥
कं प्रार्थयेयुः कृपणाः पतिं हित्वाऽखिलेश्वरम् ॥
दासाः स्वदुःखसंप्राप्तावनन्यगतयो यतः ॥ ८ ॥
यद्यप्यनुचिता कर्तुं प्रार्थना सर्वकर्तरि ॥
स्वतस्तथापि कार्पण्यं दर्शयामो निजं हरे ॥ ९ ॥
आचार्यं शरणं यातान् सदारातान् स्वतस्त्वया ॥
तद्वंशजातानधुना मोपेक्षाविषयान्कुरु ॥ १० ॥

इति श्रीहरिदासविरचिता स्वप्रभुविज्ञप्तिः समाप्ता ।

अथ दैन्याष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीकृष्ण गोकुलाधीश नंदगोपतनूद्भव ॥
यशोदागर्भसंभूत मयि दीने कृपां कुरु ॥ १ ॥
व्रजानंद व्रजावास व्रजस्त्रीहृदयस्थित ॥
व्रजलीलाकृते नित्यं मयि दीने कृपां कुरु ॥ २ ॥
श्रीभागवतभावार्थरसात्मन् रसिकात्मक ॥
नामलीलाविलासार्थं मयि दीने कृपां कुरु ॥ ३ ॥
यशोदाहृदयानंद विहितांगणरिंगण ॥
अलकावृतवक्त्राब्ज मयि दीने कृपां कुरु ॥ ४ ॥
विरहार्तिव्रतस्थात्मन् गुणगानश्रुतिप्रिय ॥
महादैन्यदयोद्भूत मयि दीने कृपां कुरु ॥ ५ ॥
अत्यासक्तजनासक्त परोक्षभजनप्रिय ॥
परमानंदसंदोह मयि दीने कृपां कुरु ॥ ६ ॥
निरोधशुद्धहृदय दयितागीतमोहित ॥
आत्यंतिकवियोगात्मन्मयि दीने कृपां कुरु ॥ ७ ॥
स्वाचार्यहृदयस्थायिलीलाशतयुत प्रभो ॥
सर्वथा शरणं याते मयि दीने कृपां कुरु ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोक्तं दैन्याष्टकं संपूर्णम् ।

---

१ रसात्माकारताकृते.

अथ श्रीपंचाक्षरमंत्रगर्भस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

दुष्टतमोऽपि दयारहितोऽपि विधर्मविशेषकृतिमथि-
तोऽपि दुर्जनसंगरतोऽप्यवरोऽपि कृष्ण तवाऽस्मि न
चाऽस्मि परस्य ॥ १ ॥ लोभरतोऽप्यभिमानयुतोऽपि
परहितकारणकृत्यकरोऽपि ॥ क्रोधपरोऽप्यविवेकह-
तोऽपि कृष्ण तवाऽस्मि न चाऽस्मि परस्य ॥ २ ॥
कामभयोऽपि गताश्रयणोऽपि पराश्रयगाशयचंचलि-
तोऽपि ॥ वैषयिकादरसंवलितोऽपि कृष्ण तवाऽस्मि
न चाऽस्मि परस्य ॥ ३ ॥ उत्तमधैर्यविभिन्नतरोऽपि
निजोदरपोषणहेतुपरोऽपि ॥स्वीकृतमत्सरमोहमदोऽपि
कृष्ण तवास्मि न चास्मि परस्य ॥ ४ ॥ भक्तिप-
थादरमात्रकृतोऽपि व्यर्थविरुद्धकृतिप्रसृतोऽपि ॥ त्वत्प-
दसन्मुखतापतितोऽपि कृष्ण तवास्मि न चास्मि
परस्य ॥ ५ ॥ संसृतिगेहकलत्ररतोऽपि व्यर्थधना-
र्जनखेदसहोऽपि ॥ उन्मदमानससंश्रयणोऽपि कृष्ण
तवास्मि न चास्मि परस्य ॥ ६ ॥ कृष्णपथेतरधर्म-
रतोऽपि स्वस्थितविस्मृतिसहृदयोऽपि ॥ दुर्जनदुर्व-

१ संसृतिमंततिमग्नोऽपि.

चनादरणोऽपि कृष्ण तवास्मि न चास्मि परस्य ॥७॥ वल्लभवंशजनुःसबलोऽपि स्वप्रभुपादसरोजफलोऽपि॥ लौकिकवैदिकधर्मखलोऽपि कृष्ण तवास्मि न चास्मि परस्यं[2] ॥ ८ ॥ पंचाक्षरमहामंत्रगर्भितस्तोत्रपाठतः ॥ श्रीमदाचार्यदासानां तदीयत्वं भवेद्ध्रुवम् ॥ ९ ॥

इति श्रीहरिदासोक्तं पंचाक्षरमंत्रगर्भस्तोत्रं समाप्तम् ॥

अथ श्रीमद्राधाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

निकुंजे मंजूषद्विविधमृदुपुष्पैकनिचयैः समाकीर्णं दांतं[3] सुमणिजटितं केलिशयनम् ॥ हृदि प्रादुर्भूतोद्भटविरहभावैः सपदि यत् करे कृत्वा पत्रव्यजनमुविशंतीं हृदि भजे ॥ १ ॥ विवित्वा गोपीशं श्रमविहितनिद्रं हृदि भिया रणत्कारैर्भूयान्न खलु गतनिद्रः परमिति ॥ द्वितीयेन स्तब्धाचलनचपलं कंकणचयं वितन्वंतीं मंदं व्यजनमथराधां हृदि भजे ॥ २ ॥ विधायाच्छैः पुष्पैर्विविधरचनां चारुमृदुलां पदप्रांतालंबां स्वकरकमलाभ्यां पुनरसौ ॥ स्थितं स्वप्राणानां प्रियतममनन्यं निजपुरोऽवगत्यातन्वं-

१ वाद. २ नचाप्यपरस्य इत्यपि सर्वत्र पाठोऽस्ति. ३ कांत.

तीमुरसि वनमालां हृदि भजे ॥ ३ ॥ पुरा रासारंभे शरदमलरात्रिष्वपि हरिप्रभावोद्यल्लीलास्मरणकृतचिंताशंतयुताम् ॥ हृदि प्रादुर्भूतं बहिरपि समुद्वीक्षितुमिव स्वतो वारंवारं विकसितदृगब्जां हृदि भजे ॥ ४ ॥ विचिन्वंतीं नाथ निरतिशयलीलाकृतिरतं प्रपश्यंतीं चिह्नं चरणयुगसंभूतमतुलम् ॥ प्रकुर्वंतीं मूर्धन्यहह पदरेणूत्करमपि प्रियां गोपीशस्य प्रणतनिजनाथां हृदि भजे ॥ ५ ॥ निजप्राणाधीशप्रसभमिलनानंदविकसत्समस्तांगप्रेमोद्गतमतनुरोमावलिमपि ॥ स्फुरत्सीत्कारांतः स्थितसभयभावैकनयनां पुनः पश्चात्तत्सामतुलरसपात्रं हृदि भजे ॥ ६ ॥ लसद्गोपीनाथाननकमलसंयोजितमुखां सुखांभोधिप्रादुर्भवदमृतपानैकचतुराम् ॥ परीरंभप्राप्तप्रियतमशरीरैक्यरसिकां तृतीयार्थप्राप्तिप्रकटहरिसिद्धिं हृदि भजे ॥ ७ ॥ न मे वांछ्यो मोक्षः श्रुतिषु चतुरात्मा निगदितो न शास्त्रीया भक्तिर्न पुनरिह विज्ञानमपि मे ॥ कदाचिन्मां स्वामिन्यहह मयि दासे कृपयतु स्वतः स्वाचार्याणां चरणशरण दीनकरुणा ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासोदितं श्रीमद्राधाष्टकं संपूर्णम् ।

---

१ शय.

अथ श्रीमुख्यशक्तिस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

जयति सदा सा राधा हरिहृदये या विलक्षणाऽदर्शे ॥
प्रतिबिंबितेव दृष्टा बिंबपरोक्षे वयस्याभिः ॥ १ ॥
व्रजपतिहृदयसरोजे सदा वसंती प्रिया राधा ॥
कमलालयेव लोकैरलोकि लोकत्रयातीता ॥ २ ॥
वक्षसि लक्षणमिषतो लक्ष्मीमुपरिस्थिता तनुते ॥
यद्गोपनाय सततं सा जयति स्वामिनी राधा ॥३॥
श्रीवत्सेन बिभर्ति स्फुटां बहिः सर्वथा लक्ष्मीम् ॥
यामंतःस्थितिरूपां बोधयितुं राधिका जयति ॥ ४ ॥
हरिहृदयप्रतिबिंबितनिजरूपप्रेक्षणामोदा ॥
तत्रास्थितमीक्षंती प्रियप्रतिविमना मनस्यास्ते ॥५॥
निजहृद्गतहरिरूपं विलोकयंती बहिः स्वं च ॥
विरहे विस्मितचित्ता जयति सदा स्वामिनी राधा॥६॥
जयति सदा यन्नाम स्वयं निकुंजस्थितो नाथः ॥
मंत्रमिव प्राप्यर्थं सा जयति स्वामिनी राधा ॥ ७ ॥
यत्सहितो गोपीनां हृदयांभोधौ सदा क्रीडाम् ॥
कुरुते भावतरंगैर्वजयति हरेरर्धमंगं सा ॥ ८ ॥
यद्भुजदंडावृतियुतकंठा कृष्णस्य नीलमेघस्य ॥

वहति पुरंदरधनुषावृतस्य शोभां प्रभौ श्यामे ॥ ९ ॥
यद्रूपस्मरणाहितसंस्कारः कामिनीकांतः ॥
भजति जितेंद्रियतायाः पदं हरिः सा सदा जयति १०
हरति हरेरपि चेतस्तथापि न हरिर्हरिर्यस्याः ॥
न क्षणभेदसहिष्णुः सा वृषभानोः सुता जयति ॥११॥
जयति जिताखिलयुवती परिवृढदृढसंभ्रमच्चित्ता ॥
न क्षणरमणविमुक्ता दोषविमुक्ताश्रया सततम्॥१२॥
भावतनौ भावात्मा स्थिता स्वभावेन भाविता सततम्॥
श्रीवल्लभाभिधाने तद्रूपा वा सदा जयति ॥ १३ ॥
श्रीवल्लभासंश्रयणादेतत्करुणायुतानां हि ॥
कृष्णः करोति शीघ्रं निजफलदानं न संशयः क्वचित्१४

इति श्रीहरिदासोदितं मुख्यशक्तिस्तोत्रं संपूर्णम् ।

अथ श्रीस्वामिनीप्रार्थनाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

विभावयंत्याः प्रियरूपमंतः संतोषफुल्लाननलोचनायाः ॥ लीलासमारोपितचेतसः स्यां कदा तवाहं पदपांशुजन्मा ॥ १ ॥ रसालपत्रे शतपत्रपत्रे प्रियं लिखंत्या मृगनाभिना रहः ॥ आयातनीरकुल-

हृद्दृशः स्यां कदा तवाहं पदपांशुजन्मा ॥ २ ॥ विधाय शय्यादिकमच्छपुष्पैर्हृदश्रुनेत्रैर्निजनाथमार्गम् ॥ स्यां सर्वभावैरवलोकयंत्याः कदा तवाहं पदपांशुजन्मा ॥ ३ ॥ गुणैर्युतायाः स्ववपुःसमाश्रितैर्बोद्धुं व्रजाधीश्वरमात्मवश्यम् ॥ स्यां राधिकायाः सकलाधिकायाः कदा तवाहं पदपांशुजन्मा ॥४॥ सखीसदासेवितपादपद्मलसन्नखाग्रेण भुवं लिखंत्याः ॥ वियोगभावैकगतात्मनः स्यां कदा तवाहं पदपांशुजन्मा ॥ ५ ॥ प्रतिक्षणप्राप्तसदार्तचेतः स्वप्राणनाथोदयजाततद्व्रते ॥ गुणानुवादं सततं रटंत्याः कदा तवाहं पदपांशुजन्मा ॥ ६ ॥ स्वाधीनगोपीजनवल्लभाया निःसाधनानुग्रहकारणायाः ॥ स्वद्वारसंप्रापितमत्प्रभोः स्यां कदा तवाहं पदपांशुजन्मा ॥७॥ इति श्रीमत्स्वामिन्नतिशयितदीने मयि परं पराधीने पीनेऽखिलभजनदोषैरपि सदा ॥ कृपा कार्या धार्या हृदि च मम चित्तं मुररिपुप्रियस्वाचार्याणां चरणशरणोऽहं हरिरतिः ॥ ८ ॥

इति श्री हरिदासोदितं स्वामिनीप्रार्थनाष्टकं संपूर्णम् ।

---

१ सुधारस.

अथ श्रीयमुनाविज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

कृष्णां कृष्णसमां कृष्णरूपां कृष्णरसात्मिकाम् ॥
कृष्णलीलामृतजलां कृष्णसंबंधकारिणीम् ॥ १ ॥
कृष्णप्रियां कृष्णमुख्यरससंगमदायिनीम् ॥
कृष्णक्रीडाश्रयां कृष्णपदवीप्रापिकामपि ॥ २ ॥
कृष्णस्थितां कृष्णवासहृदयां कृष्णकामुकाम् ॥
कृष्णप्रियाप्रियां कृष्णस्थायिभावसमुद्भवाम् ॥ ३ ॥
कृष्णैकमिलनस्थानभूतां कृष्णसुखार्थिनीम् ॥
कृष्णगोपीसहचरीं कृष्णसन्मानवर्धिनीम् ॥ ४ ॥
कृष्णकार्यपरां कृष्णलीलास्थलविशोधिकाम् ॥
कृष्णक्रीडाकुंकुमादियुतां कृष्णरसांतराम् ॥ ५ ॥
कृष्णगोपीपूज्यदेवीं कृष्णव्रतफलप्रदाम् ॥
कृष्णलीलार्थमायातां कृष्णनीरधिसंगताम् ॥ ६ ॥
कृष्णपादस्पर्शकामां कृष्णमानससंश्रिताम् ॥
कृष्णासक्तां कृष्णभक्तकृष्णप्रीतिप्रसाधिनीम् ॥ ७ ॥
कृष्णांघ्रिरेणुबहुलां कृष्णसेवकसन्मुखाम् ॥
कृष्णभावविरोधिस्वदासप्रकृतिनाशिनीम् ॥ ८ ॥

---

१ कृष्णभावुकाम्. २ कृष्णकृष्णां.

नमामि यमुनां कृष्णतुर्यप्रियतमामहम् ॥
निजाचार्यपदांभोजदासे भावं प्रयच्छतु ॥ ९ ॥

इति श्रीहरिदासोक्ता श्रीयमुनाविज्ञप्तिः समाप्ता ।

अथ चतुःश्लोकी ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

निजाचार्येषु सततं मनस्तत्प्रियसूनुषु ॥
स्थापनीयं न चान्येषु सममत्या कदाचन ॥ १ ॥
विधेया कृष्णसेवैव स्वमार्गेण स्वभावतः ॥
अन्याश्रयः परित्याज्यो ह्यसमर्पितभक्षणम्[1] ॥ २ ॥
स्वमार्गे वसतामेव सतां संगो विधीयताम् ॥
मनसा नाऽसता कार्यो बलवद्बाधकत्वतः ॥ ३ ॥
निवेदनानुसंधानं देहादेरन्ययोगतः ॥
जातान्यथाभावबाधाभावाय क्रियतां सदा ॥ ४ ॥

इति श्रीहरिदासोदिता चतुःश्लोकी समाप्ता ।

अथ पुष्टिमार्गलक्षणानि ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

सर्वसाधनराहित्यं फलाप्तौ यत्र साधनम् ॥
फलं वा साधनं यत्र पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ १ ॥

---

१ भोजनम्.

अनुग्रहेणैव सिद्धिर्लौकिकी यत्र वैदिकी ॥
न यत्नादन्यथा विघ्नः पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ २ ॥
स्वरूपमात्रपरता तात्पर्यज्ञानपूर्वकम् ॥
धर्मनिष्ठा यत्र नैव पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ ३ ॥
यत्रांगीकरणे नैव योग्यतादिविचारणम् ॥
अविलंबः प्रभुकृतः पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ ४ ॥
यत्र प्रभुकृतं नैव गूढदोषविचारणम् ॥
तत्कृतावुत्तमज्ञानं पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ ५ ॥
न लोकवेदसापेक्ष्यं सर्वथा यत्र वर्तते ॥
सापेक्षता स्वामिसुखे पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ ६ ॥
वरणे दृश्यते यत्र हेतुर्नाणुरपि स्वतः ॥
वरणं च निजेच्छातः पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ ७ ॥
यत्र स्वतंत्रता भक्तेराविर्भावानपेक्षणात् ॥
सानुभावस्वरूपत्वं[1] पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ ८ ॥
लोकवेदभयाभावो यत्र भावातिरेकतः ॥
सर्वबाधकतास्फूर्तिः पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ ९ ॥
संबंधः साधनं यत्र फलं संबंध एव हि ॥
सोऽपि कृष्णेच्छया जातः पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ १० ॥

१ सर्वानुभावरूपत्वं.

तत्संबंधिषु तद्भावस्तद्भिन्नेषु विरोधितः ॥
उदासीनेषु समता पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ ११ ॥
विद्यमानस्य देहादेर्न स्वीयत्वेन भावनम् ॥
परोक्षेऽपि तदर्थित्वं पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ १२ ॥
भजने यत्र सेव्यस्य नोपकारकृतिः क्वचित् ॥
पोषणं भावमात्रस्य पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ १३ ॥
भजनस्यापवादो न क्रियते फलदानतः ॥
प्रभुणा[1] यत्र तद्भावात्पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ १४ ॥
यत्र वा सुखसंबंधो वियोगे संगमादपि ॥
सर्वलीलानुभावेन पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ १५ ॥
फले च साधने चैव सर्वत्र विपरीतता ॥
फलभावः साधनस्य पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ १६ ॥
पश्चात्तापः सदा यत्र तत्संबंधिकृतावपि ॥
दैन्योद्भावाय[2] सततं पुष्टिमार्गः सः कथ्यते ॥१७॥
आविर्भावाय सापेक्षं दैन्यं यत्र हि साधनम् ॥
फलं वियोगजं दैन्यं पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥१८॥
विषयत्वेन तत्त्यागः स्वस्मिन् विषयतास्मृतेः ॥
यत्र वै सर्वभावेन पुष्टिमार्गः स कथ्यते ॥ १९ ॥

---

१ प्रभुता. २ दैन्योद्बोधाय.

एवंविधैर्विशेषेण प्रकारैस्तु सदाश्रितः ॥
हृदि धृत्वा निजाचार्यान् पुष्टिमार्गो हि बुध्यताम् २०

इति श्रीहरिदासनिरूपितपुष्टिमार्गलक्षणानि संपूर्णानि ।

श्रीभागवतपुस्तकनित्यपूजनविधिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

आचम्य प्राणायामं कुर्यात् ॥ ॐ भद्रं कर्णेभिरिति शांतिं पठेत् ॥ ततः संकल्पः ॐ विष्णुर्विष्णुर्विष्णुः ॥ अद्येत्यादि पूर्वोच्चरितएवंगुणविशेषणविशिष्टायां शुभपुण्यतिथौ मम सकुटुंबस्य सपरिवारस्य श्रीगोवर्धनधरणचरणारविंदप्रसादात् सर्वसमृद्धिप्राप्त्यर्थं प्रारब्धानुसारादनुग्रहपूर्वकश्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपश्रीभागवतस्य पाठसांगतासिद्ध्यर्थं श्रीमद्भागवतस्य प्रतिष्ठां पूजनं चाहं करिष्ये ॥ तदस्तु मित्रावरुणेति प्रतिष्ठां कुर्यात् ॥ ततः पुरुषसूक्तेन आवाहनादिषोडशोपचारैः पूजयेत् ॥ ॐसहस्रशीर्षा पुरुषः । सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ सभूमिं विश्वतो वृत्वा । अत्यतिष्ठद्दशांगुलम् ॥ १ ॥ श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ आवाहनम् ॥ १ ॥ ॐपुरुष

एवेदꣳ सर्वम् । यद्भूतं यच्च भव्यम् ॥ उतामृतत्वस्ये-
शानः । यदन्नेनातिरोहति ॥ २ ॥ श्रीभगवन्नामात्मक-
स्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ आसनम् ॥ २ ॥
एतावानस्य महिमा ॥ अतो ज्यायाꣳश्च पूरुषः ॥
पादोऽस्य विश्वा भूतानि । त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥३॥
श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥
पाद्यम् ॥ ३ ॥ त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः । पादोऽस्येहा-
भवात्पुनः ॥ ततो विष्वꣳ व्यक्रामत् । साशनानशने
अभि ॥ ४ ॥ श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभाग-
वताय नमः ॥ अर्घ्यम् ॥ ४ ॥ तस्माद्विराडजायत ।
विराजोऽअधि पूरुषः ॥ स जातो अत्यरिच्यत ।
पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥५॥ श्रीभगवन्नामात्मकस्वरू-
पिणे श्रीभागवताय नमः ॥ आचमनीयम् ॥ ५॥
यत्पुरुषेण हविषा । देवा यज्ञमतन्वत ॥ वसंतोअस्या-
सीदाज्यम् । ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः ॥ ६ ॥ श्रीभ-
गवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ स्ना-
नम् ॥ ६ ॥ तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन् ॥ पुरुषं जातम-
ग्रतः ॥ तेन देवा अयजंत । साध्या ऋषयश्च ये ॥७॥
श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥

वस्त्रम्॥७॥तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः। संभृतं पृषदाज्यम् ॥ पशूँस्ताँश्चक्रे वायव्यान्। आरण्यान्ग्राम्याश्च ये ८ श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ यज्ञोपवीतम् ॥ ८ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः । ऋचः सामानि जज्ञिरे ॥ छंदाँसि जज्ञिरे तस्मात्। यजुस्तस्मादजायत ॥ ९ ॥ श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ चंदनम् ॥ ९ ॥ तस्मादश्वा अजायंत । ये के चोभयादतः ॥ गावोह जज्ञिरे तस्मात् तस्माज्जाता अजावयः ॥ १० ॥ श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ पुष्पम् ॥ १० ॥ यत्पुरुषं व्यदधुः । कतिधा व्यकल्पयन्॥ मुखं किमस्यकौ बाहू। काऊरू पादावुच्येते ११ श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ धूपम्॥ ११ ॥ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीत् । बाहू राजन्यः कृतः ॥ ऊरू तदस्य यद्वैश्यः । पद्भ्याँशूद्रो अजायत ॥ १२ ॥ श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ दीपम् ॥ १२ ॥ चंद्रमा मनसो जातः। चक्षोः सूर्यो अजायत ॥ मुखादिंद्रश्चाग्निश्च । प्राणाद्वायुरजायत ॥ १३ ॥ श्रीभगवन्नामात्मकस्व-

रूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ नैवेद्यम् ॥ १३ ॥ नाभ्या आसीदंतरिक्षम् । शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ॥ पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात् ॥ तथा लोकाँऽअकल्पयन् ॥ १४॥ श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ पूगीफलतांबूलम् ॥ १४ ॥ सप्तास्यासन् परिधयः । त्रिःसप्त समिधः कृताः ॥ देवा यद्यज्ञं तन्वानाः । अबध्नन् पुरुषं पशुम् ॥ १५ ॥ श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ दक्षिणाम् ॥ १५ ॥ वेदाहमेतं पुरुषं महांतम् । आदित्यवर्णं तमसस्तु पारे ॥ सर्वाणि रूपाणि विचित्य धीरः । नामानि कृत्वाभिवदन् यदास्ते ॥ १६ ॥ श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ नमस्कारम् ॥ १६ ॥ धातापुरस्ताद्यमुदाजहार । शक्रः प्रविद्वान् प्रदिशश्चतस्रः ॥ तमेवं विद्वानमृत इह भवति । नान्यः पंथा अयनाय विद्यते ॥ १७॥ श्रीभगवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ प्रदक्षिणाम् ॥ १७ ॥ यज्ञेन यज्ञमयजंत देवाः । तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ॥ ते ह नाकं महिमानः सचंते । यत्र पूर्वे साध्याः संति देवाः ॥ १८ ॥ श्रीभ-

गवन्नामात्मकस्वरूपिणे श्रीभागवताय नमः ॥ मंत्रपुष्पम् ॥ १८ ॥ ततः प्रार्थना ॥ वंदे श्रीकृष्णदेवं मुरनरकभिदं वेदवेदांतवेद्यं लोके भक्तिप्रसिद्ध्यै यदुकुलजलधौ प्रादुरासीदपारः ॥ यस्यासीद्रूपमेवं त्रिभुवनतरणे भक्तिवच्च स्वतंत्रं शास्त्रं रूपं च लोके प्रकटयति मुदा यः स नो भूतहेतुः ॥ १ ॥ नमः श्रीकृष्णपादाब्जतलकुंकुमपंकजे ॥ रुचयेदरुणं शश्वन्मामके हृदयांबुजे ॥ २ ॥ श्रीभागवतरूपं च पूजयेद्भक्तिपूर्वकः ॥ सर्वान् कामान् प्रयच्छंति कुर्वते नात्र संशयः ॥ ३ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितः श्रीभागवतपुस्तकषोडशोपचारपूजनविधिः समाप्तः ।

अथ श्रीकृष्णचरणविज्ञप्तिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

स्वयं रक्षाकृतौ नाथ न विचारमपेक्षसे ॥
अस्मान्निजाचार्यकुलप्रसूतान् किमुपेक्षसे ॥ १ ॥
अचिंत्यानंतशक्तेः किमशक्यं स्वीयरक्षणम् ॥
विलंबं[1] कुरुषे नाथ वद को वा तवाशयः ॥ २ ॥

---

१ विलंबकरणे.

पृथा संबंधमात्रेण पांडवा रक्षिता मुहुः ॥
कुतः श्रीमन्निजाचार्यवंशजान्नाद्य रक्षसे ॥ ३ ॥
महेंद्रक्रोधसंजातमहावर्षाद्व्रजस्थिताः ॥
गोवर्धनधरेणैवाविता नास्मान् कुतोवसि ॥ ४ ॥
ग्राहग्रस्तो गजपतिः स्वयमागत्य रक्षितः ॥
तथैवास्मानिहागत्य प्रभो रक्षातिकातरान् ॥ ५ ॥
यथा स्वधर्मो द्रौपद्याः स्थापितो वस्त्रवर्द्धनात् ॥
अस्मद्धर्मं तथा नाथ स्थापयातिकृपायुतः ॥ ६ ॥
गतिरन्या निजस्वामिन्नाश्रयामः कमुत्तमम् ॥
त्वां विहाय न चास्माकमैहिके पारलौकिके ॥ ७ ॥
वयं दुष्टा दोषगणैस्तथापि त्वं कृपानिधिः ॥
अतो विस्मृत्य दोषान् स्वानव स्मृत्वा निजान्गुणान् ८
विचारयंति न स्वामिन् स्वरक्षायां तु किंचन ॥
निसर्गकरुणाःस्वीयदासमात्रदयालवः ॥ ९ ॥
वयं न दुःखिताः स्यामः समर्थं प्रभुमाश्रिताः ॥
तथापि जीवभावेन भवामो लौल्यकातराः ॥ १० ॥
त्वत्सुखेनैव दासानां सुखं नाथ न चान्यथा ॥
तथा तिष्ठ निजस्थाने भासेतास्मद्दृशा सुखी ॥ ११ ॥
आर्तानामार्तिहरणं धर्मस्ते सहजः प्रभो ॥

विशेषतः स्वदासानां तथात्वे तं विचिंतय ॥ १२ ॥
क यामः किं करिष्यामस्त्वत्सेवारहिता वयम् ॥
तथा संपादय हरे यथा सेवैव निर्वहेत् ॥ १३ ॥
प्रकटीभूतभावेन कारयित्वा तु सेवनम् ॥
अनुभाव्य सुखं कस्मादिदानीं तानुपेक्षसे ॥ १४ ॥
लोकत्रये प्रसिद्धं ते प्रभो स्वजनरक्षणम् ॥
उपेक्षणमिदानीं त्वं कीर्तिमन्यथयिष्यसि ॥ १५ ॥
यद्यपि प्रार्थनं नैवोचितं सहजकर्तरि ॥
अस्मद्दोषमिमं नाथ दैन्यान्मा हृदि धारय ॥ १६ ॥
क्षुद्राअधीराअविवेकिनश्चभवंतिजीवाः करुणानिधान
तथापिदासाःसमुपाश्रितास्तेनोपेक्षणीयामहदंगजानाः
वयमन्यं न जानीमो न सत्त्वं च भासते ॥
अन्यस्मिन्केवलानन्यगतयोऽन्यास्ततस्त्वया ॥१८॥
दीनेषु दीननाथस्य करुणैव सदोचिता ॥
तत्रापि सर्वदा धैर्यविवेकरहितेषु च ॥ १९ ॥
न दैन्यं भक्तिमार्गीयं यतस्त्वद्दर्शनार्थकम् ॥
तथापि लोकतो दीना दासा इति विचिंत्यताम् ॥२०॥
न वयं शास्त्रतो दासा न भक्त्या न विवेकतः ॥
न स्वधर्मस्थितेः किंतु निजाचार्यनिवेदनात् ॥ २१ ॥

तन्निवेदनतो यं वै स्वत एवात्मसात्कृताः ॥
नित्यांगीकृतिना ते वै त्यक्तव्याः केतिना कथम् २२
जानीमः प्रार्थनां कर्तुं प्रभो त्वय्युचितां वयम् ॥
विकलास्तु वदामोऽत्र यत्किंचित्क्षम्यतां प्रभो ॥२३॥
यवनारण्यसंजातवह्निभीता विशेषतः ॥
कृपादृग्वर्षणेनैव नि[१]र्जाः कार्या अमी यतः ॥ २४ ॥
अ[३]नागसो वयं नित्यं पीडयंतेऽधर्मवादिभिः ॥
स्थास्यामः केन जगति हेतुना त्वदुपेक्षया ॥ २५ ॥
अस्मान् हृदि स्वतो दुष्टान्मानया दोषविग्रहः ॥
किंत्वस्मत्पूर्वजाचार्यान् विचिंत्य करुणां कुरु ॥२६॥
दुष्टापि चेन्निजा भार्या भ्रियते स्वाश्रया स्वतः ॥
भर्त्रैव लोकलज्जातस्तथाऽस्मासु विचारय ॥ २७ ॥
लोका उपहसिष्यंति त्वदीयान्वीक्ष्य दुःखितान् ॥
आरोपं त्वयि दोषस्य करिष्यंति भ्रमाज्जनाः ॥२८॥
अस्माकं महती लज्जा स्वामिन्स्वपतिनिंदनात् ॥
अतो यथा न चास्माकं भवेत्सा क्रियतां तथा ॥२९॥
दृष्टं श्रुतं च बहुधा दुष्टस्वजनरक्षणम् ॥

---

१ किमु नायक. २ निजाचार्याभिजानव. ३ अनागसा वयं नित्यं धार्यंते धर्मवारिभिः ।

अत एव भवंत्याशास्तदाशाः सफलीकुरु ॥ ३० ॥
आशयेव वयं वर्तामहे धैर्येण मत्प्रभो ॥
तस्यां सपदि भग्नायां विगताशाः कुतो वयम् ॥ ३१ ॥
महेंद्रमदभेत्तुस्ते[1] किमशक्यं जगत्त्रये ॥
अस्माद्दोषवशेनैव भवामो दुःखिता वयम् ॥ ३२ ॥
दोषा अथास्मदीयास्ते[2] निवार्याः स्वसदुक्तिभिः ॥
अंगीकृतजनोद्धारभारः सर्वो निजांऽधिपे[3] ॥ ३३ ॥
प्रतिज्ञैव स्वकीया ते न मे भक्तः प्रणश्यति ॥
सर्वं विस्मृत्य तामेव करुणाकर चिंतय ॥ ३४ ॥
अन्याऽपि या प्रतिज्ञा ते प्रसिद्धा गोकुलेश्वर ॥
अभयं सर्वभूतेभ्यो ददामीति न विस्मर ॥ ३५ ॥
प्रार्थनां वा कृतिं वाऽपि साधनं चान्यंदेव[4] वा ॥
स्वीयानां स्वीयतामेव स्मर स्मरणदुःखहृत् ॥ ३६ ॥
यद्यपि स्वीयताऽस्मासु दुर्लभा भक्तिशास्त्रतः ॥
तथाप्याचार्यवंशत्वादस्ति तन्निखिलार्पणात् ॥३७॥
वयमज्ञा न जानीमो बाला इव महात्मनाम् ॥
त्वद्दयां नाथ जानासि त्वं तु स्वजनमृदनाम् ॥३८॥

---

१ महारसद्भालस्ये. २ दोषादस्मान्मदीयास्तं. ३ निजांसरि.
४ चान्यंमदनम्.

मूढा अपि त्वया नाथ रक्षिता बहवः स्वकाः ॥
गवादयो दवाग्न्यादेस्तथा रक्ष्या वयं विभो ॥३९॥
उपस्थितं भयं नाथ सन्निधौ धर्महानिजम् ॥
भवानेव स्वकीयानां धर्मं रक्ष भयागतौ ॥ ४० ॥
चिंतासंतानहरणं शरणं यस्य सर्वतः ॥
त्वदेकशरणाश्चिंतां प्राप्नुमः शिरसि स्थिते ॥ ४१ ॥
कृपानाथ निजं हस्तमभयं स्वीयमूर्धनि ॥
चिंतानिवृत्तये धेहि पीयूषस्रावि सर्वतः ॥ ४२ ॥
श्रीवल्लभाचार्यकृपावला अपि
प्रभो बलं नैव विवेकवर्जिताः ॥
चित्ते स्मरामः स्मरणीयपूर्ण-
गुण त्वमेव स्वबलं विबोधय ॥ ४३ ॥
न जानाति जनो नाथ करुणां स्वामिनः स्वतः ॥
परतो वाऽपि सततं ज्ञापनीयः कृपालुना ॥ ४४ ॥
तदज्ञानात्प्रकुरुते जीवश्चिंतां स्वदोषतः ॥
निवार[2]य हरे चिंतां ज्ञापनाद्रक्षणादपि ॥ ४५ ॥
चिंतया यदि लौकिक्या स्थितया हृदि सर्वदा ॥
सेवनं स्मरणं[1] वापि, कीर्तनं वा कुतस्तव ॥ ४६ ॥

---

१ स्मरणम्. २ ततो ह्यपहरेश्चिंतां.

सर्वेषां हृदयं नाथ वेत्सि सर्वहृदि स्थितः ॥
यथोचितं यथा नाथ येषु तत्र तथा कुरु ॥ ४७ ॥
नौदास्यं श्रीमदाचार्यदासेषु तव सांप्रतम् ॥
यतस्तेषु महानेव पक्षपातः प्रभोऽस्ति हि ॥ ४८ ॥
हा कृष्ण हा निजाधार हा गोविंद दयानिधे ॥
हा समर्थ स्वकीयानां न विधेयमुपेक्षणम् ॥ ४९ ॥

इति श्रीहरिरायजीकृता श्रीकृष्णचरणविज्ञप्तिः संपूर्णा ।

अथ गवां स्वरूपवर्णनम् ।

श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ।

लसच्चलत्पुच्छगुच्छा धृतकर्णा मुखोपरि ॥
उत्तुंगतीक्ष्णशृंगाग्रा गावो दृग्विषयाः कदा ॥ १ ॥
व्रजनाथमुखांभोजं पश्यंत्यः स्मितसुंदरम् ॥
निमीलयंत्यो नेत्राणि गावो दृग्विषयाः कदा ॥ २ ॥
शृण्वंत्यो वेणुगानानि हृष्यंत्यश्चेतनापरम् ॥
स्पृश्यंत्यो हृदि गोपीशं गावो दृग्विषयाः कदा ॥३॥
गच्छंत्यश्चरणांभोजचिह्नमार्गेण काननम् ॥
भक्षयंत्यस्तृणानीह गावो दृग्विषयाः कदा ॥ ४ ॥
आकर्णयंत्यो नामानि पतिगीतानि वेणुना ॥
दंतदष्टार्धकवला गावो दृग्विषयाः कदा ॥ ५ ॥

विस्मरंत्यः स्वजात्यादि भावयंत्यः स्वयोग्यताम् ॥
ख्यापयंत्यः स्वसंबंधं गावो दृग्विषयाः कदा ॥ ६ ॥
उत्तंभयंत्यः श्रवणे स्थगयंत्यो गतिं स्वकाम् ॥
पिबंत्यो वेणुपीयूषं गावो दृग्विषयाः कदा ॥ ७ ॥
चरंत्यश्चेतसासक्ता गोवर्धनगिरेस्तृणम् ॥
धावंत्यो वेणुनाहूता गावो दृग्विषयाः कदा ॥ ८ ॥
वेष्टयंत्यो विशेषेण सदार्ता गोकुलाधिपम् ॥
चेष्टयंत्योऽतिवात्सल्याद्गावो दृग्विषयाः कदा ॥ ९ ॥
निजनाथकरांभोजसंमार्जितनिजाननाः ॥
गणयंत्यो न दुःखानि गावो दृग्विषयाः कदा ॥१०॥
पतिहस्तयुगभ्रासद्दूर्वादलसुखावपुः ॥
मज्जयंत्यो रसांभोधौ गावो दृग्विषयाः कदा ॥११॥
विशंत्यस्तृणलोभेन विपिनं गह्वरं मुदा ॥
रक्षिता गोकुलेशेन गावो दृग्विषयाः कदा ॥ १२ ॥
पीत्वानलं मलंभूतं बलाद्दावानलात्स्वतः ॥
अविता रविजातीरे[1] गावो दृग्विषयाः कदा ॥१३॥
पायिता यमुनातीरे जीविताः स्वदृशा पुनः ॥
परीक्षिता व्रजप्रेम्णा गावो दृग्विषयाः कदा ॥१४॥

१ कूले.

स्वनाथवदनांभोजदर्शनोत्कंठ्यकातराः ॥
विस्मरत्स्वशरीराद्या गावो दृग्विषयाः कदा ॥ १५ ॥
मणिमालाधरेण स्वकरेण गणिता मुदा ॥
स्मृतप्रियास्वरूपेण गावो दृग्विषयाः कदा ॥ १६ ॥
अलौकिकरसप्राप्तिसाधनैः कर्णसंपुटैः ॥
सुधाधिकरणैर्युक्ता गावो दृग्विषयाः कदा ॥ १७ ॥
एकैकक्षणसंबंधलीलालीना व्रजात्मना ॥
वनान्निवर्तिताः स्वार्थं गावो दृग्विषयाः कदा ॥१८॥
हरिण्य इव नादेन दूरादंतिकमागताः ॥
स्थिताश्चित्रस्थितिप्राप्ता गावो दृग्विषयाः कदा॥१९॥
तमनूत्थाय चलिता वलिता वृषभैरपि ॥
ललिता गतिभिर्मार्गे गावो दृग्विषयाः कदा ॥२०॥
वादयंत्यः कंठघंटां नादयंत्योऽथ नूपुरम् ॥
आह्लादयंत्यः स्वपतिं गावो दृग्विषयाः कदा ॥२१॥
भासयंत्यः स्वशृंगाणि सुवर्णाभरणैः पुनः ॥
ललाटपट्टिकायुक्ता गावो दृग्विषयाः कदा ॥ २२ ॥
ललाटलंबमानेन स्वर्णपर्णेन शोभिताः ॥
सिंदूररंजितमुखा गावो दृग्विषयाः कदा ॥ २३ ॥
पुनः सकलदेहेषु गैरिकादिविचित्रिताः ॥

केकिपिच्छशिरोगुच्छा गावो दृग्विषयाः कदा ॥२४॥
ग्रथितानेकपुष्पादिमालादिभिरलंकृताः ॥
दर्शयंत्यः स्वमाहात्म्यं गावो दृग्विषयाः कदा ॥२५॥
निरुद्धा गोकुलेशास्ये निरुद्धा विपिने क्वचित् ॥
न विरुद्धाः स्वकीयेषु गावो दृग्विषयाः कदा ॥२६॥
अग्रेकृत्य स्वगोविंदं नृत्यंतं स्वजनैः सह ॥
परावृत्त्य समीक्षंत्यो गावो दृग्विषयाः कदा ॥२७॥
स्वखुरोद्धूतरजसाऽलंकृतस्वामिकुंतलाः ॥
संबंधातिशयोन्मत्ता गावो दृग्विषयाः कदा ॥२८॥
व्रजांतिकगतिप्राप्तप्रमोदपुलकांकिताः ॥
विलोकिताः स्वामिनीभिर्गावो दृग्विषयाः कदा ॥२९॥
तद्दर्शनमहानंदसंदोहशिथिलीकृताः ॥
विस्मृतस्वेष्टगतयो गावो दृग्विषयाः कदा ॥ ३० ॥
स्वामिनीमुखचंद्रैकचकोर्यो धैर्यवर्जिताः ॥
न लीलाप्रतिबंधिन्यो गावो दृग्विषयाः कदा ॥३१॥
लीलांतरचिकीर्षोः स्वप्रभोरग्रे गृहं गताः ॥
तदागतिं बोधयंत्यो गावो दृग्विषयाः कदा ॥ ३२ ॥
समागतनिजप्रेष्ठदर्शनानंदसंप्लुताः ॥
स्वदोहनायाभिमुखा गावो दृग्विषयाः कदा ॥ ३३ ॥

निर्योगपाशरचितगोपवेषावलोकिताः ॥
तूष्णींभूताः स्वदोहाय गावो दृग्विषयाः कदा ॥३४॥
वेणुनादकृतिस्तब्धगतयो दोहनोन्मुखाः ॥
आनंदमीलन्नयना गावो दृग्विषयाः कदा ॥ ३५ ॥
गोष्ठादमंदचलनकलनूपुरसिंजितम् ॥
आकर्ण्य निश्चलतरा गावो दृग्विषयाः कदा ॥३६॥
स्वतः स्वरसदानाय सर्वभावैकतत्पराः ॥
ईक्षंत्यो गोकुलेशास्यं गावो दृग्विषयाः कदा ॥३७॥
गोष्ठे गोपजनाक्रांते रात्रौ वार्तेन चेतसा ॥
विभावयंत्यस्तां लीलां गावो दृग्विषयाः कदा ॥३८॥
एवं मनोरथं नित्यं यच्छंतु मयि मत्प्रभोः ॥
प्रसन्ना गोकुलेशस्य गावो भावं स्वपालके ॥ ३९ ॥

इति श्रीमद्धरिरायजीविरचितं गवां स्वरूपवर्णनं संपूर्णम् ।

अथ स्वमार्गमूलरूपनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अथ श्रीकृष्णवदनपदांभोजप्रसादतः ॥
प्रभुस्वरूपविषये किंचिदत्र निरूप्यते ॥ १ ॥
रसो वै स इति श्रुत्या सरसात्मतयोदितम् ॥

१ गोष्ठमध्यचलन, गोष्ठमंदचलन.

तत्र कृष्णे मतिः कार्या ब्रह्मवादेन सर्वथा ॥ २ ॥
ब्रह्मवादे हि भगवानानंदाकार उच्यते ॥
तन्मात्रमुखपादादि सर्वं तस्य निरूप्यते ॥ ३ ॥
कोटिकंदर्पलावण्यरूपं चानंद एव हि ॥
ऐश्वर्यादिगुणाः सर्वे तद्रूपा नैव संशयः ॥ ४ ॥
तथाविधाकृति ब्रह्मात्मकत्वं जगतः स्मृतम् ॥
मुख्यो हि जगदाकारो ब्रह्माकारो निरूपितः ॥ ५ ॥
घटकुड्याद्याकृतीनां वाचारंभणतोच्यते ॥
आनंदो हि ब्रह्मवादे सर्वत्राकारबोधकः ॥ ६ ॥
न किंचिदीदृशं वस्तु निराकारं तु यद्भवेत् ॥
साकारब्रह्मरूपत्वात्तदाकारेण सा कृतिः ॥ ७ ॥
अतएवोक्तमाचार्यैर्निबंधे तत्त्वदीपके ॥
अखंडं कृष्णवत्सर्वमिति निर्गलितं वचः ॥ ८ ॥
भगवद्धर्मशक्तीनामिति तद्रूपतोच्यते ॥
सर्वस्वरूपमानंदस्तदाकारस्तदाकृतिः ॥ ९ ॥
एवं रसात्मकं ब्रह्म साकारं ज्ञेयमास्तिकैः ॥
रसश्च द्विविधः सिद्धस्तच्छास्त्रे यादृशस्तथा ॥ १० ॥
संयोगविप्रयोगाभ्यां शृंगारो विनिरूपितः ॥
संयोगवच्च विरहः स्वरूपात्मेति निश्चयः ॥ ११ ॥

इयानेव विभेदो हि मंतव्यस्तत्स्वरूपयोः ॥
क्रियात्मकस्तु संयोगो लोकवेदनिरूपितः ॥ १२ ॥
विप्रयोगस्तु भावात्मा केवलानुभवैकदृक् ॥
भावात्मकस्वरूपस्य भावात्मानो व्रजस्थिताः ॥१३॥
सदा तदेकसहितास्तद्रूपा न हि संशयः ॥
तस्य सर्वैव सामग्री मंतव्या हि तथाविधा ॥ १४ ॥
कदाचिन्मूललीलायाः कर्तुः प्राकट्यमीशितुः ॥
श्रुतिष्वग्निकुमारेषु तत्फलप्रापणेच्छया ॥ १५ ॥
स्वदत्तवरसाफल्यविधानाय विशेषतः ॥
स्वभावात्मव्रजजनाः प्रथमं प्रकटीकृताः ॥ १६ ॥
संयोगात्मा स्वयं जातो वसुदेवगृहे ततः ॥
नंदगेहे समागत्य भावात्मव्रजसंश्रयम् ॥ १७ ॥
गोपिकाभावरूपं स्वमात्मानं स्वस्थितं व्यधात् ॥
स्वस्थितेन स्वरूपेण सततं रमते व्रजे ॥ १८ ॥
श्रुतीनामग्निपुत्राणां प्रथमाधिकृतिर्यतः ॥
अतः क्वचित्क्वचित्तस्याविर्भावोऽत्र निरूप्यते ॥ १९ ॥
यथा स्वरूपसेवायां कदाचिद्रूपदर्शनम् ॥
देहस्य भौतिकत्वेन तथाऽत्रापि विबुध्यताम् ॥ २० ॥
लीलां कृत्वा प्रमाणादिफलप्रकरणावधि ॥

निरोधेन तथाऽविद्यां सपत्नीं विनिवार्य च ॥ २१ ॥
स्वानंदं पूरयित्वेव शरीरमनआदिषु ॥
श्रुतयोऽग्निकुमाराश्च निर्दोषानंदरूपिणः ॥ २२ ॥
कृपास्तेषां ततो भावं केवलं विरहात्मकम् ॥
आत्यंतिकवियोगाख्यं मुक्त्यापि फलमूर्धगम् ॥२३॥
फलं दत्वा भावरूपा व्रजस्थाः स्वस्थिताः कृताः ॥
अक्रूरनयने प्रोक्ता अन्यथाभावमापिताः ॥ २४ ॥
सिद्धं विदित्वा भगवान् तत्प्राकट्यप्रयोजनम् ॥
प्रायः प्राणानिति श्लोके तास्तत्रैव ह्यनूदिताः ॥२५॥
श्रुतयोऽग्निकुमारास्तु स्वात्मरूपव्रजस्थिताः ॥
आत्यंतिकस्वविरहफलभाजस्तथाकृताः ॥ २६ ॥
अंतर्गृहगताः स्वस्मिन् क्रियारूपेण वेशिताः ॥
तेषां स्वावसरे स्वस्मान्निष्कास्ये रमणं पुनः ॥ २७ ॥
प्रवेशनित्यसंयोगरूपेणैव व्यवस्थितिः ॥
भावरूपास्तु तेनैव रूपेणेति विबुध्यताम् ॥ २८ ॥
उभयोः साकृतित्वं हि मंतव्यं ब्रह्मवादिभिः ॥
सर्वाधारो लोकवेदप्रथितः पुरुषोत्तमः ॥ २९ ॥
तदाधारोऽक्षरस्तस्य प्रपंचस्तद्गतैः पुनः ॥
जीवैरक्षरतो ज्ञेयस्तदतीतः परः पुमान् ॥ ३० ॥

ततः श्रीगोपिकावृंदगूढभाव परो हरिः ॥
श्रीमदाचार्यकृपया विज्ञेयः कृष्ण एव हि ॥ ३१ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं स्वमार्गमूलरूपनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ श्रीकृष्णशब्दार्थनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

स्वाचार्यकृपया कृष्णशब्दार्थो विनिरूप्यते ॥
रसो वै स इति श्रुत्या रसात्मा स निरूपितः ॥ १ ॥
कृषिर्भूवाचकः शब्द इति श्रुत्यंतरेण च ॥
सदानंदो हि भगवान् स्फुटं कृष्णो निरूपितः ॥ २ ॥
सत्ता तथानंद इति विवृतं नैव कुत्रचित् ॥
इत्युक्तमस्मदाचार्यैरतो विवरणे मतिः ॥ ३ ॥
न भवेदेव जीवस्य तथापि तदुदीरितम् ॥
केमाः स्त्रिय इति श्लोकेऽवगत्याचार्यसंश्रयात् ॥ ४ ॥
वदामि कृष्णशब्दार्थं वस्तुतोऽनु वदामि हि ॥
एकवाक्यत्वमुभयोः श्रुत्योरेव हि भासते ॥ ५ ॥
रससत्ता रसवतां हृदि संभवति स्वतः ॥
भगवद्रसवत्यस्तु स्वामिन्यो नात्र संशयः ॥ ६ ॥
अतस्तद्धृदये सत्ता कृषिशब्दान्निरूप्यते ॥
रसानंदश्च तत्रैव णकारेणैव बोध्यते ॥ ७ ॥

अतः कृष्णः सदानंदः स्वामिनीहृदयस्थितः ॥
सत्ता भगवतो वाच्या नित्या त्रैकालिकी यतः ॥८॥
आनंदश्च तथोपाधिरहितो नित्य एव हि ॥
अतो हि स्थायिभावात्मा प्रभुर्वाच्यः श्रुतेर्मतः ॥९॥
भरतोऽप्याह तद्रूपं स्थायिभावो रसः स्मृतः ॥
स भावः प्रकृते वाच्यो यशोदोत्संगलालितः ॥१०॥
अतो हि परमं तत्त्वमेतदेव निरूपितम् ॥
जानीत परमं तत्त्वमिति मत्प्रभुभिर्मुदा ॥ ११ ॥
तत्त्वं हि सकलो भावः स्थायी स परमो मतः ॥
अतोवेदांतभाष्यांते पद्यमेतन्निरूपितम् ॥ १२ ॥
यतः प्राथमिको भावो ह्ययमेव हि दृश्यते ॥
एतद्भावेन भगवानाविर्भूतो विराजते ॥ १३ ॥
स भावः कथितस्तत्र यशोदायाः सुतोद्भवत् ॥
इति पद्ये तद्विशिष्टः स्थायिभावो निगद्यते ॥ १४ ॥
यमालंब्याऽखिलानां हि भावानामिह चोद्भवः ॥
स एव स्थायिभावोऽसौ गूढभावो निरूप्यते ॥१५॥
तदंकुरस्तदुत्पन्नः कामात्मा ह्यधिदैवतम् ॥
तद्गतो यो रसः प्रोक्तस्तदेतत्त्रितयं पुनः ॥ १६ ॥
मिलितं कृष्णशब्दार्थो भावात्मा मन्मथो रसः ॥

तल्लक्षणात्स शृंगारः साकारः श्रुतिबोधितः ॥ १७ ॥
भावेनांतःस्थितेनैव पोष्यतेऽतर्गतो रसः ॥
अतो हि स्वामिनीभावे रसात्मपरिशोषणम् ॥ १८ ॥
इयमेव हरेर्लीला सर्वगूढा निरूप्यते ॥
यदंतःस्थितरूपेण भावैर्विक्रीडनं हृदि ॥ १९ ॥
तद्विशिष्टः प्रभुः कृष्णशब्दार्थः परिभाव्यताम् ॥
एवंविधार्थवन्नाम मद्वाचि सततं स्थिरम् ॥ २० ॥
प्रकाशयतु मच्चित्ते स्वामिनीभावभावनम् ॥
यद्यप्ययोग्यतैवास्ति मयि तत्फलभावने ॥ २१ ॥
तथापि निश्चयश्चित्ते नाममाहात्म्यदर्शनात् ॥
यतस्तन्निःसृतं नाम कृष्णचंद्राननाननात् ॥ २२ ॥
आदिदैविकमित्येव दोषदूरीकृतिक्षमम् ॥
अयोग्ययोग्यतासिद्धिकारणं तत्त्वतः सदा ॥ २३ ॥
इति विज्ञाय तन्नाम ग्राह्यं रसनया सदा ॥
मनसा भावनीयोऽर्थः श्रीमदाचार्यसंश्रितैः ॥ २४ ॥

इति श्रीदासानुदासविरचितं कृष्णशब्दार्थनिरूपणं समाप्तम् ।

---

१ रसात्मपरिपोषणमिति पाठः समीचीनो भाति तथापि प्राचीनपुस्तकस्थितत्वात्तथा रक्षितः

अथ गर्वापहाराष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

स्थूलं विलोक्य वपुरात्मभुवां समूहं जायां धनानि कुपथे पतितानि भूयः ॥ किं तोषमेषि मनसा सकलं समाप्ते पुण्ये वृथा तव भविष्यति मूढबुद्धे ॥ १ ॥ ईशं भजांध विनियुंक्ष्व धनानि तत्र साधून्समर्च्य परिपूजय विप्रवृंदम् ॥ दीनान् दयायुतदृशा परिपश्य नित्यं नेयं दशा तव दशाननतो विशिष्टा ॥ २ ॥ धनानि संगृह्य रसं विगृह्य निगृह्य लोकं परिगृह्य मोहे ॥ देहं वृथा पुष्टमिमं विधाय न साधवो मूढ सभाजिताः किम् ॥ ३ ॥ न नम्रता कृष्णजनेतिकूर्मधने परं नैव दयाऽतिदीने ॥ कुटुंबपोषैकमते सदा न ते विधेहि बुद्धीव विमर्षमंतः ॥ ४ ॥ नैते हया नैव रथा न चोष्ट्रा न वारणा नेतरवाहनानि ॥ विहाय देहं समये गते ते परं प्रपातस्य तु साधनानि ॥ ५ ॥ कृष्णस्य मायामवगत्य माया समूढतांतं हृदये विधाय ॥ तदर्थमेवाखिललौकिकं ते विदेहि रे वैदिकमप्यशेषम् ॥ ६ ॥ आयुः प्रयाति न हि याति सुतादिरात्मा रायोऽखिला अपि विहाय मृतं व्रजंति ॥ इत्थं विचिंत्य

विषयेषु विसृज्य शक्तिं भक्तिं हरेः कुरु परां करुणा-
र्णवस्य ॥ ७॥ विधाय महदाश्रयं समवहाय सक्तिं
सुतेर्निधाय चरणांबुजं हृदि हरेः सुखं संविश ॥
किमर्थमतिचंचलं प्रकुरुषे मनः संपदो विलोक्य न
हिताश्चलाः सुखयितुं क्षमा दुर्मद ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं गर्वापहाराष्टकं संपूर्णम् ।

अथ मार्गस्वरूपनिर्णयः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

स्वमार्गः सर्वथा ज्ञेयः सर्वेभ्योऽतिविलक्षणः ॥
तत्स्वरूपं तु दुर्ज्ञेयं स्वसामर्थ्येन सर्वथा ॥ १ ॥
इति चिंताकृपायुक्तः कृष्णः स्वास्यं चकार ह ॥
प्रकटं सर्वसामर्थ्यसहितं विधिवद्भुवि ॥ २ ॥
रसो वै स इति श्रुत्या कृष्णो भावात्मको मतः ॥
तथा तदास्यं मंतव्यं भक्तानुभवतोऽनुगैः ॥ ३ ॥
तेन भावात्मको मार्गः सर्वोऽपि प्रकटीकृतः ॥
मुख्यो हि ब्रह्मसंबंधः स भावात्मक एव हि ॥ ४ ॥
भावो विवाहतो नार्या यथा स्वपुरुषे भवेत् ॥
तथा मम पतिः कृष्ण इति संबंधतोऽत्र हि ॥ ५ ॥

यथा स्वभर्तृसंबंधे तस्या निर्दुष्टता तथा ॥
भगवद्भावसंबंधे देहास्वात्मवतामिह ॥ ६ ॥
चांडाली चेद्राजपत्नीत्यादिना प्रभुणोदितम् ॥
पूर्वदोषस्तदा नैव संबंधः प्रतिबंधकः ॥ ७ ॥
तस्यायं धान्यसंबंधे तदनुच्छिष्टभक्षणे ॥
स्वस्वामिभुक्तदाने च स्वदेहादन्ययोगतः ॥ ८ ॥
महान्दोषस्तथाऽत्रापि मंतव्यं भगवज्जनैः ॥
यथा मध्यस्थिताभिः साऽर्पयत्यात्मानमुत्तमम् ॥ ९ ॥
तथा संबंधिभिः कृत्वा सर्ववस्तु समर्पयेत् ॥
स्वानन्यतानुसंबंधाभावो बाधक इष्यते ॥ १० ॥
यथा संबंधिभिः साकं स्वपातिव्रत्यरक्षणम् ॥
तथाऽत्र ब्रह्मसंबंधचिंतनं तादृशैर्जनैः ॥ ११ ॥
अतस्तत्रैव हि स्थेयं यत्र तत्संगसंभवः ॥
ते दुर्लभाः खलु कलौ तान् परामृश्य संवसेत् ॥ १२ ॥
अतः स्थेयं हरिस्थाने इति प्रभुवचः स्फुटम् ॥
यतो भावः सुसंरक्ष्यो वर्धनीयश्च सर्वथा ॥ १३ ॥
सबीजभावो वचनैर्व्यावृत्तिरहितैः सदा ॥
प्रेमासक्तिव्यसनतां लभते भजनक्रमात् ॥ १४ ॥
तदर्थं सेवना प्रोक्ता साऽपि भावात्मिका पुनः ॥

तत्प्राप्यफलरूपोऽपि प्रभुर्भावात्मको मतः ॥ १५ ॥
तल्लीलाऽपि तथाभूता मंतव्या रसकोविदैः ॥
तस्माद्यदेव स्वाचार्यचरणैकप्रकाशितम् ॥ १६ ॥
भावात्मकं हि वेत्तव्यं विद्वद्भिरिह सर्वथा ॥
यथा मूलं ततो जातं कार्यं चापि तथा भवेत् ॥१७॥
स्वाचार्यास्तत्कृतो मार्गस्तत्प्राप्य पुरुषोत्तमः ॥
सर्वमत्युष्णभावाढ्यमिति मंतव्यमुत्तमैः ॥ १८ ॥
स्वाचार्यशरणैर्जातवरणैर्भगवज्जनैः ॥
एतावानेव विज्ञेयः सिद्धांतोऽत्र विचक्षणैः ॥ १९ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितो मार्गस्वरूपनिर्णयः समाप्तः ।

अथ स्वमार्गीयकर्तव्यनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अथ श्रीवल्लभाचार्यकृपया विनिरूप्यते ॥
सन्मार्गनिष्ठकर्तव्यं स्वसंतोषाय सर्वथा ॥ १ ॥
सेव्यः कृष्णः सदानंदो भक्तैकहृदयाश्रयः ॥
तद्भावात्मा तथाभूतः सर्वलीलायुतः सदा ॥ २ ॥
अनुरागस्त्रिधा लोके श्रवणाद्दर्शनात्तथा ॥
तासां यः सहजो रागः स एव भगवानजः ॥ ३ ॥
नंदस्य भवने जातः सुखदानाय भूतले ॥

तत्स्वरूपं तथा वक्तुं श्रुतयोऽपीह नेशते ॥ ४ ॥
यतोऽभिवृत्तिर्वचसां मनसा सहरूपता ॥
किंचिदाचार्यचरणप्रसादात्तन्निरूपितम् ॥ ५ ॥
अर्थं बुध्वा स्वबुध्यैव मया किंचिन्निरूप्यते ॥
गोपिकानामेव भावः स यशोदांकसंस्थितः ॥ ६ ॥
यशोदाऽपि च तद्भावरूपैवेति विबुध्यताम् ॥
नंदस्तदीयास्तद्भूमिस्तद्गृहं तद्धनं च तत् ॥ ७ ॥
तदुत्सवस्तथा सर्वं तत्र तद्भाव एव हि ॥
सोऽतिगुप्तो बहिः स्थातुं न शक्नोतीति मेलनम् ॥८॥
पूर्वरूपेण नैवास्ति ततो भेदनिरूपणम् ॥
उत्पत्तिः केवलस्येति स्पष्टं नैव निरूपिता ॥ ९ ॥
अतो हि गोपिकाभावः सामग्रीसहितस्तथा ॥
प्रकटः सन्व्रजे चक्रे लीलां स्वानंदरूपिणीम् ॥१०॥
अवतारचरित्रं यत्पूतनामारणादिकम् ॥
प्रादुर्भूय स्वयं कृष्णः पुनः सर्वं चकार ह ॥ ११ ॥
तदेव रूपितं सर्वं तत्र प्रकरणोत्तमे ॥
कस्याश्चित्पूतनायंत्या इति संदर्भतस्तथा ॥ १२ ॥
अतो हि भावरूपत्वं लीलामात्रस्य युज्यते ॥
यथा श्रुत्या गुणद्वाराऽगुणवानपि रूप्यते ॥ १३ ॥

तथा भागवतेनापि सहजं तन्निरूप्यते ॥
अवतीर्णचरित्रेण विभेदज्ञापनं तयोः ॥ १४ ॥
तदपि श्रीमदाचार्यकृपयैव विबुध्यते ॥
तस्य सेवैव कर्तव्या भावसेवा हि मानसी ॥ १५ ॥
स भावो दुर्लभस्तस्य कथं सेवा भवेदिह ॥
इति चेत्तत्र युज्येत समाधानमिदं पुनः ॥ १६ ॥
भावो हि सहजः सिद्धः स्वामिनीष्वेव सर्वथा ॥
तस्य चान्यस्थितस्यात्र कथं हृद्यागतिर्भवेत् ॥१७॥
न वा तथाविधाऽन्येषां योग्यता तेन कल्प्यताम् ॥
अतस्तासां प्रसादेन कथंचित्तु भवेदपि ॥ १८ ॥
हरेरिव नरस्यास्य कठिनं तत्प्रसादनम् ॥
तस्मात्कृपानिधिः कृष्णः स्वास्यमाविश्चकार ह ॥१९॥
स्वामिनीहृदयस्थस्य भावरूपस्य यत्सुखम् ॥
भावाग्निरूपं तद्वाच्यं स भावो विरहात्मकः ॥ २० ॥
तद्दानाय तदात्मा स्वसान्निध्यफलभावनः ॥
अस्मत्प्रभुः कदा श्रीमदाचार्यः शिरसि स्थितः ॥२१॥
तन्निवेदनतस्तस्य सन्निधानाद्भवेदसौ ॥
भावस्तथाविधो मुख्यसेवासाधनतां गतः ॥ २२ ॥
तत्सिद्धिर्गोकुलाधीशे सर्ववस्तुसमर्पणात् ॥

तत्सिद्ध्यति स्वसर्वस्वविनियोगेन सर्वथा ॥ २३ ॥
तदर्थं कायिकी सेवा तनुवित्तयुतोदिता ॥
एवं तन्मानसः सर्वं कुर्वन् चिंताविवर्जितः ॥ २४ ॥
सेवापरस्तथा कुर्वन्वियोगानुभवं हृदा ॥
सेवानवसरे यद्वद्गोचारणगते हरौ ॥ २५ ॥
संन्यासेन विधेया स्यादनुभूतिः परा पुनः ॥
आत्यंतिकवियोगस्य परा काष्ठा फलस्य सा ॥२६॥
एवं विज्ञाय विधिना विहिताशः सदादृतः ॥
आश्रित्य वल्लभाचार्याश्चिरं तिष्ठेत्समाहितः ॥ २७ ॥
इति श्रीवल्लभाचार्यप्रसादेन निरूपितम् ॥
संतां संतोषतः स्वांते स्थापनीयं प्रयत्नतः ॥ २८ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं स्वमार्गीयकर्तव्यनिरूपणं समाप्तम् ॥

अथ श्रीमत्प्रभोः सर्वांतरत्वनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

प्रपंचो भगवत्कार्यस्तथा नित्यस्तदात्मकः ॥
सर्ववेदांतवेद्यो हि तदंतःस्थितरक्षकः ॥ १ ॥
कूटस्थः सच्चिदानंदोऽव्यक्तो व्यक्तसमाश्रयः ॥

---

१ सदा.

पुरुषोत्तमरूपांघ्रितल्लोकस्तस्य चासनम् ॥ २ ॥
तदंतःस्थो लोकवेदप्रथितः पुरुषोत्तमः ॥
सरसात्मतया प्रोक्तः शृंगारः सर्वसंमतः ॥ ३ ॥
स द्विधा संगविरहाभ्यामित्येव प्रतीयते ॥
संयोगात्मा यथानंदाकारः श्रुतिनिरूपितः ॥ ४ ॥
सर्वलीलादिसामग्रीसहितो भक्तसंयुतः ॥
तदंतःस्थो वियोगात्मा मंतव्यश्च तथाविधः ॥ ५ ॥
तस्य या काचिदेवास्ति सामग्री सापि तादृशी ॥
तद्रूपानुभवोऽप्यत्रेंद्रियैरपि तथाविधैः ॥ ६ ॥
भावात्मकत्वाद्रूपस्य तस्य सेवापि मानसी ॥
तत्संयोगोऽपि भावेन लीलाभिर्विरहात्मनः ॥ ७ ॥
सर्वांतरं चैतदेव रूपं सद्भिर्विबुध्यताम् ॥
श्रीमदाचार्यचरणैः श्रुतिसारं प्रकाशितम् ॥ ८ ॥
तदर्थं ब्रह्मसंबंधो भावः सेवाधिकारकृत् ॥
भावेन भावसेवायां भावरूपस्य मत्प्रभोः ॥ ९ ॥
यः सर्वांतर्गूढभावः स्थायी कृष्णो निरूपितः ॥
तत्प्राप्तिर्भावसंप्राप्तिर्नान्यदित्येष निश्चयः ॥ १० ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं श्रीमत्प्रभोः सर्वांतरत्व-
निरूपणं समाप्तम् ।

अथ श्रीपुरुषोत्तमस्वरूपाविर्भाव-निर्णयः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अथ स्वाचार्यचरणावलंबनबलान्मया ॥
पुरुषोत्तमरूपाविर्भावे किंचिन्निरूप्यते ॥ १ ॥
रसात्मकः श्रुतिशिरःसिद्धः स पुरुषोत्तमः ॥
रसः शृंगार एवास्ति नाट्यसिद्धांतसंमतः ॥ २ ॥
अन्येषु रसता नैव मन्यंते भरतादयः ॥
शृंगाररससंबंधादन्येऽपि स्यू रसा इति ॥ ३ ॥
यथैवोपकृतिः सर्वा महतां स्वर्णनिर्मिता ॥
शृंगारस्य तथा कार्ये रसा एवोपयोगिनः ॥ ४ ॥
स एव श्रुतिवाक्यैकवाक्यताबलतः स्फुटः ॥
साकारः सच्चिदानंदो विरुद्धाखिलधर्मधृक् ॥ ५ ॥
रूपवानखिलाधारोऽनंतशक्तिः स्वभावतः ॥
अप्राकृतनिजानंदरूपदेहेंद्रियादिकः ॥ ६ ॥
स शास्त्रे द्विविधः प्रोक्तः संयोगो विरहस्तथा ॥
रसे यथा तारतम्यं संयोगाद्विरहे तथा ॥ ७ ॥
तत्स्वरूपेऽपि मंतव्यं भक्तानुभवतः स्फुटम् ॥

पूर्वोऽखिलस्य शास्त्रीयक्रियाधारस्तथोत्तरः ॥ ८ ॥
भावात्मा भावरूपैकक्रियामात्राश्रयः स्मृतः ॥
लोकवेदप्रसिद्धो हि पूर्वस्तस्मात्तथामतः ॥ ९ ॥
श्रुतिसिद्धाखिलब्रह्मधर्माधारो जगत्कृतिः ॥
चतुर्व्यूहादिसहितः सर्वाश्चर्यमयो हरिः ॥ १० ॥
उत्तरो गूढभावत्वाद्भक्तैकहृदयस्थितः ॥
अनुभूतिप्रमाणैकवेद्यो मानांतरातिगः ॥ ११ ॥
अनंतकोटिलीलानामाश्रयो नित्यनूतनः ॥
प्रकृते सर्वरूपेण प्रादुर्भावो हरेर्मतः ॥ १२ ॥
व्यवस्था तत्र रचिता श्रीमदाचार्यपंडितैः ॥
लोकवेदप्रसिद्धस्तु व्यूहयुक्तो हरिस्तथा ॥ १३ ॥
वसुदेवगृहे जातो वाक्यसत्यत्वसिद्धये ॥
व्यूहत्रयस्य तत्रास्ति कार्यं तद्धि निरूपितम् ॥ १४ ॥
तत्रातएव व्यूहानामाविर्भावोऽपि रूपितः ॥
वासुदेवस्य कार्यं तु व्रजेऽप्यस्ति न संशयः ॥ १५ ॥
पूतनादिमहादैत्यमुक्तिदानान्निरूप्यते ॥
अग्रे राजन्यदैत्यांशमारणं यन्निरूपितम् ॥ १६ ॥
तत्संकर्षणरूपेण भूभारहरणं मतम् ॥
अतो हि वासुदेवाख्यः शुद्धसत्वात्मकः परः ॥ १७ ॥

आविर्भावाय कृष्णस्य प्रादुरासीदितीर्यते ॥
भावात्मा तु भवत्येव शुद्धे सत्वे स्वयं प्रभुः ॥ १८ ॥
इति बोधयितुं वासुदेवोत्पत्तिर्निरूपिता ॥
तमादाय शुकेनोक्तमुत्पन्न इति सिद्धवत् ॥ १९ ॥
स्तन्योत्पत्तिश्च तेनैव न प्रभोर्भावरूपतः ॥
इयमेव खलूत्पत्तिः शुद्धे सत्वे स्थितिर्हरेः ॥ २० ॥
आविर्भावे तदेवात्र मन्त्रार्थैरुपवर्णितम् ॥
अन्यथा भावरूपस्य का वाच्योत्पत्तिशब्दिता ॥२१॥
अत आत्मन उत्पन्न इति नंदमतिस्तदा ॥
युज्यते नान्यथा साक्षादुत्पन्ने मतिवर्णनम् ॥ २२ ॥
कथं च विवृतावस्मदाचार्याणां हि युज्यते ॥
वासुदेवस्तु भक्तानामंतःकरणमूर्तिमान् ॥ २३ ॥
तमादौ स्वाश्रयीकृत्य भावात्मा व्यक्ततां गतः ॥
अत उत्सवगीतेषु सोऽजनत्वेन कीर्तितः ॥ २४ ॥
विवृतं च तथा ताभिर्ज्ञातमित्यस्मदीश्वरैः ॥
एतदेवोक्तमाचार्यैर्मायया सह सूर्यया ॥ २५ ॥
नंदगेहे मूलरूपः स जातः पुरुषोत्तमः ॥
एतस्यैव प्रभोः पूर्वरूपस्यानकदुंदुभेः ॥ २६ ॥

गृहेऽवतारश्चाद्यो हि नंदगेहे समागतः ॥
स एव गतिसिध्यर्थं बभूव प्राकृतः शिशुः ॥ २७ ॥
यशोदोत्संगललितमूलप्रतिकृतित्वतः ॥
गमनानंतरं तत्र भावरूपेण योजनम् ॥ २८ ॥
अतएव हि संयोगवियोगानुभवो मतः ॥
केवलस्तु ततः पश्चात्पूर्वस्मिन्मथुरां गते ॥ २९ ॥
वासुदेवोऽपि तत्रास्ति सर्वमेकीभवत्तदा ॥
ज्ञानिनामपि भक्तानां मोहमुत्पादयत्यतः ॥ ३० ॥
एवं सर्वचरित्राणां संनिवेशोऽपि सेत्स्यति ॥
अतो भावात्मनो लीला क्वचिदेव निरूपिता ॥३१॥
यर्ह्यंगनेत्यादिपद्येष्वेषा भावात्मिका मता ॥
एवं विज्ञेयमखिलं श्रीमदाचार्यसंश्रितैः ॥ ३२ ॥
जीवाशक्यं सर्वथैव यद्यप्येतन्निरूपणम् ॥
तत्प्रसादप्रभावेण हरिदासेन रूपितम् ॥ ३३ ॥
इति कृष्णस्वरूपस्याविर्भावोऽत्र विवेचितः ॥
विज्ञाय तं तदीयास्तन्निरुद्धाः संभवंतु हि ॥ ३४ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितः श्रीपुरुषोत्तम-
स्वरूपाविर्भावनिर्णयः समाप्तः ।

अथ स्वमार्गीयसेवाफलरूपनिर्णयः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अथ श्रीवल्लभाचार्यमार्गसर्वस्वरूपिणी ॥
सेवा ससाधना सर्वा रूप्यते सनिदर्शना ॥ १ ॥
चेतस्तत्प्रवणं सेवा मानसी फलरूपिणी ॥
प्रोक्ता निरोधरूपा सा व्रजस्थेष्वेव दृश्यते ॥ २ ॥
प्रमेयबलजस्तेषु निरोधः प्रभुणा कृतः ॥
तत्स्वरूपं तु भावेनानुभावस्तु तदात्मनः ॥ ३ ॥
भावस्तु विप्रयोगेण तापक्लेशैर्विचारणम् ॥
तदोद्भवः प्रभोस्तत्र हृदये स्याद्रसात्मनः ॥ ४ ॥
बाह्यास्फूर्तौ वियोगेन रसे हृदयदेशगे ॥
रसात्मकप्रभोस्तत्र प्रादुर्भावः स्वतो भवेत् ॥ ५ ॥
तेनैव प्रभुणा सर्वलीलानुभवतो हृदि ॥
रसात्मकस्वरूपस्य स्थितिस्त्रैकालिकी भवेत् ॥ ६ ॥
एवमेव स्थितिर्ज्ञेया स्वामिनीहृदयेषु हि ॥
सैवास्मदाचार्यवर्यैर्नसामित्यत्र रूपिता ॥ ७ ॥
स्वतंत्रभक्तास्ते वाच्या येष्वेवं भगवत्स्थितिः ॥
एवमेव हि तद्भक्तेः स्वातंत्र्यं नान्यथा भवेत् ॥८॥
यतो न हि प्रभोस्तत्र बहिः प्राकट्यमिष्यते ॥

स्वतंत्रा भक्तिरधुना व्रजस्त्रीष्वेव दृश्यते ॥ ९ ॥
रासस्थासु तथान्यत्र स्थापिता स्वमुखांबुजे ॥
तदाश्रयवतां नृणां तत्कृपातो भवत्यपि ॥ १० ॥
यतो भगवा प्रोक्तं तान्प्रत्येव समर्पणम् ॥
श्रीमत्प्रभोस्तु तद्दानमाचार्येभ्यो न संशयः ॥ ११ ॥
अन्येषां तत्कृपातस्तु भविष्यति न संशयः ॥
कृपा हि मार्गरूच्यैव निश्चिता भवति ध्रुवम् ॥१२॥
तत्रादावधिकारत्वात्प्रथमं यत्समर्पणम् ॥
तदाचार्येभ्य एवोक्तमतस्तद्द्वारकं फलेत् ॥ १३ ॥
अतस्तेभ्यस्तद्विधाय प्रेमसेवां प्रसाधयेत् ॥
तस्याधिकाररूपत्वादाधिकारिकरूपिणी ॥ १४ ॥
तनुवित्तयुता सेवा समर्पणफला हि सा ॥
समर्पणं तु भवति विनियोगेन सार्थकम् ॥ १५ ॥
विनियोगाद्भवेदेव प्रेमासक्त्यादि चाखिलम् ॥
कृपाविशेषाद्व्यसनं प्रपंचे विस्मृते भवेत् ॥ १६ ॥
अयमेव निरोधो हि मानसी सेवनापि वा ॥
आसक्तेर्व्यसनादौ तु कारणत्वं हि गम्यते ॥ १७ ॥
प्रपंचविस्मृतिस्तत्र सुलभाऽऽसक्तितो भवेत् ॥
एतदेव स्वामिनीषु प्रभुणा विहितं पुरा ॥ १८ ॥

दृष्टांतार्थक्रमेणैव तत्सर्वमिह रूप्यते ॥
प्रादुर्भूय स्वयं नंदगेहे तासां समर्पणम् ॥ १९ ॥
कारयित्वा स्वयं तत्र लीलां कुर्वन्बभौ प्रभुः ॥
आत्मानं भूषयांचक्रुरित्यत्रोक्तं समर्पणम् ॥ २० ॥
यावत्प्रभोः समर्थत्वं सुखदाने भवेत्पुनः ॥
समर्पणफलं तावत्तापक्लेशो निरूपितः ॥ २१ ॥
आविर्भावो हि बाल्येऽपि स्वेष्टरूपस्य तेन हि ॥
सर्वाभिरग्रे भाव्याभिर्लीलाभिः सुखसंभवः ॥ २२ ॥
यर्ह्यंगनेत्यादिभिस्तु तदेव विनिरूपितम् ॥
अग्रे क्रमेण सर्वोऽपि निरोधः सुनिरूपितः ॥ २३ ॥
निरोधेऽपि न यास्विच्छा तासां मुक्तिर्निरूपिता ॥
अंतर्गृहगतानां तु तथा देहविधारणम् ॥ २४ ॥
प्रभ्विच्छातः स्वतो नेति स्थापयित्वेति चोदितम् ॥
मुक्तिस्तु प्रभुणा स्वस्मिन्नित्यसंयोजनं स्वतः ॥ २५ ॥
संयोगानुभवार्थं हि ततो निष्कासनं क्वचित् ॥
अनुभूय तथा लीलास्तत्स्वरूपे व्यवस्थितिः ॥ २६ ॥
फलभक्तिस्ततो भिन्ना प्रभोर्भक्तहृदि स्थितिः ॥
यावल्लीलाकृतिर्नित्यपूर्वरूपनियोजनम् ॥ २७ ॥
आत्यंतिको वियोगोऽयं सर्वत्र विनिरूपितः ॥

एतत्फलं तु बहुधा सेवायामपि सर्वथा ॥ २८ ॥
दानसाध्यमतः प्रोक्तं दाने चाद्य इति स्फुटम् ॥
दानमाननवह्नेस्तु प्रादुर्भावाद्विनिश्चितम् ॥ २९ ॥
तदाश्रयः सदा कार्यः सर्वभावेन सर्वथा ॥
भविष्यति तदेकात्मविश्वाससद्युजां नृणाम् ॥ ३० ॥
कृपासाद्ध्यमतः सर्वं तथा चेन्न कृपा भवेत् ॥
मुक्तिरेव फलं तस्य सायुज्यमिति निश्चयः ॥ ३१ ॥
सायुज्यमक्षरे नैव किं तु तत्पुरुषोत्तमे ॥
भक्तिमार्गफलेष्वेतन्मध्यमं फलमीर्यते ॥ ३२ ॥
सायुज्यकाम्ययेत्यादिनिबंधेऽपि निरूपितम् ॥
भक्तेर्दुर्लभता प्रोक्ता दुर्लभेति न सोच्यते ॥ ३३ ॥
तस्मात्कृपातारतम्यात्फलमुक्तमनेकधा ॥
फलद्वयाधिकारो हि योग्यगेहादिकं पुनः ॥ ३४ ॥
भक्तिमार्गीयसेवायाः साधारणकृपाफलम् ॥
फलत्रयेऽपि नैवास्ति कालादिकनियम्यता ॥ ३५ ॥
एवं विज्ञाय च फलं फलसेवाश्रितैर्जनैः ॥
फलदाचार्यचरणौ शरणीक्रियतां सदा ॥ ३६ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितः स्वमार्गीयसेवाफलरूप-
निर्णयः समाप्तः ।

अथ पुष्टिमार्गीयस्वरूपनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अथ श्रीवल्लभाचार्यचरणाब्जप्रसादतः ॥
क्रियते पुष्टिमार्गीयप्राप्यरूपविनिर्णयः ॥ १ ॥
शृंगाररससंस्थानं स्थायिभावः प्रभुर्मतः ॥
रसो निरूपितः शास्त्रे यादृशस्तादृगेव हि ॥ २ ॥
नृत्यबंधादिभिर्बोध्यः क्रिया तत्रापि कारणम् ॥
क्रियया नृत्यबंधाद्यैः शास्त्रादुद्रेकतोऽपि च ॥ ३ ॥
उद्बोध्यः स्वामिनीभावः सोऽस्माकं मन्मथः प्रभुः ॥
गूढभावो हृदि स्थायी स्त्रीभावात्मा कृपाकरः ॥ ४ ॥
सुखरूपस्तु तत्पश्चात् भावी तदनुभावकः ॥
भक्तसंबंधजनितस्तद्भोक्ता प्रभुरुच्यते ॥ ५ ॥
कामाख्यं सुखमुत्कृष्टमित्यत्र विनिरूपितम् ॥
तस्य भावैकभोग्यत्वाद्भोक्तृत्वमुपपद्यते ॥ ६ ॥
अतिगूढः स भगवानेवं ज्ञेयः कृपाबलात् ॥
तदाश्रितैः सदा सिद्धैः सेव्यश्च प्रीतिसेवया ॥ ७ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं पुष्टिमार्गीयस्वरूपनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ स्वमार्गीयस्वरूपस्थापनप्रकारः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

समानीय स्वयं हट्टान्मूर्तिं सर्वांगशोभानाम् ॥
कृष्णस्य बाल्यकैशोरावस्थापन्नां विशेषतः ॥ १ ॥
बाल्यस्यैकाकिनीमन्यां सद्वितीयामथापि वा ॥
यतो मूलचरित्रं हि बाल्यकैशोरयोः कृतम् ॥ २ ॥
स्नापयित्वा तु विधिवत्पंचामृतजलादिभिः ॥
शंखेन च ततः पश्चाचंदनेनानुलेपनम् ॥ ३ ॥
पुनरुष्णजलेनापि स्नापयित्वा तदुत्तरम् ॥
संप्रोक्ष्य सूक्ष्मवस्त्रेण स्थापयेदासनोपरि ॥ ४ ॥
प्रार्थयित्वा निजाचार्यान्ध्यात्वा तद्धृदयस्थितम् ॥
भावात्मकं प्रभो रूपं सर्वलीलायुतं सदा ॥ ५ ॥
लक्ष्मीसहस्रसंसेव्यं तापक्लेशयुतात्मना ॥
बध्वांजलिं तथाभूतः पठेच्च तदनंतरम् ॥ ६ ॥
अव्यादजोंघ्रिमणिमानित्यादिन्यासपूर्वकम् ॥
विभाव्य स्वामिनीरक्षां प्रत्यंगे स्थापितांगुलिः ॥७॥
रक्षामिषेण विहितं भावात्मस्थापनं प्रभौ ॥
स्वाचार्यसंश्रितैस्तद्वन्मूर्तावपि हरिस्थितिः ॥ ८ ॥

इदमेवोक्तमाचार्यैर्भक्तिमार्गप्रकारतः ॥
तत्र च स्थितमित्यादि स भावात्मा हरिर्मतः ॥ ९ ॥
पठित्वा तु त्रिरावृत्त्या शृंगारं रचयेत्तदा ॥
वस्त्रैराभरणैर्वापि प्रेम्णा सौंदर्यसूचकैः ॥ १० ॥
आस्तीर्य वस्त्रैर्विधिवदासनं तत्र भावयेत् ॥
तदुत्तरीयवस्त्राणि ततस्तामुपवेशयेत् ॥ ११ ॥
तद्दर्शनेति तत्रत्य पद्ययुग्ममुदीर्य च ॥
ततः सज्जीकृतं सम्यगोदनव्यंजनादिके ॥ १२ ॥
भावयित्वा तु तत्रत्य स्वामिनीविहितार्चनम् ॥
हृदि कृत्य निजाचार्यान् दैन्यवानेकतत्परः ॥१३॥
स्वयं समर्पयेत्कायमाचार्यद्वारकं जनः ॥
तांबूलमुत्तमं दद्यादाचम्य प्रोंछ्य चाननम् ॥ १४ ॥
तत उत्थाय च करौ संयोज्य विधिवत्पठेत् ॥
कृष्णाश्रयाभिधं स्तोत्रं प्रणमेद्दंडवद्भुवि ॥ १५ ॥
अदंभः सर्वथापेक्षारहितः करुणापरः ॥
विचार्य वरणं श्रीमदाचार्यपदसंश्रयः ॥ १६ ॥
स्वसेवकाय शुद्धाय सततं प्रयतात्मने ॥
प्रयच्छेत्तत्स्वरूपं तु फलरूपतया पुनः ॥ १७ ॥

भक्तिमार्गस्थितैः श्रीमदाचार्यपदसंश्रयः ॥
सेव्यमानं सदा भावैर्निरोधं साधयेद्ध्रुवम् ॥ १८ ॥
इति श्रीहरिदासविरचितः स्वमार्गीयस्वरूपस्थापनप्रकारः समाप्तः॥

अथ श्रीमत्प्रभोश्चिंतनप्रकारः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अथ श्रीवल्लभाचार्यचरणाब्जप्रसादतः ॥
स्वमार्गसेव्यरूपस्य चिंतने रीतिरुच्यते ॥ १ ॥
विपिने विपिने वृक्षलतादिषु विशेषतः ॥
परिभ्रमंती विरहे विकला गोपबालिका ॥ २ ॥
विस्रस्तवसना शुष्करसना रसनायका ॥
विकीर्णकेशा सद्वेषा नाथ नाथेति वादिनी ॥ ३ ॥
चलत्पदयुगा दुःखान्मुहुर्मीलितलोचना ॥
लसल्लक्ष्मपदांभोजचिह्नदर्शनकातरा ॥ ४ ॥
दृष्टदावाग्निविशिखा निःश्वासग्रहाणातुरा ॥
धरणीपतिताऽत्यंतविरहाकुलचेतना ॥ ५ ॥
हृदि प्रादुर्भवद्भावदृष्टगोकुलनायका ॥
नाथोत्थापय मामेवं मुहुर्विक्लववादिनी ॥ ६ ॥
विचाररहिता चित्तचिंताकलितमानसा ॥

मनोजगूढभावात्मप्रियप्राकट्यकांक्षिणी ॥ ७ ॥
समस्तलीलानुकृतिकृतिस्वप्रियभावुका ॥
कोटिकंदर्पलावण्यभावरूपप्रियाश्रया ॥ ८ ॥
नित्यलीलाश्रया नित्यरतिसेवनतत्परा ॥
परमाद्वैतमप्रेमक्लिन्नहृत्पंकजादरा ॥ ९ ॥
भावनीया नित्यमेवंभूता मत्स्वामिनी हरेः ॥
तदेकहृदयस्थायी तद्भावः कृष्ण एव हि ॥ १० ॥
लीलासहस्रवलितः सामग्रीसहितस्तथा ॥
भावनीयः सदानंदः सदानंदादिलालितः ॥ ११ ॥
इदमेवोक्तमाचार्यैः सिद्धांतस्य निरूपणे ॥
आत्मानंदसमुद्रस्थं कृष्णमेवेति यद्वचः ॥ १२ ॥
तदाशयस्तु विवृतः कृपयैव प्रभोर्मया ॥
अवगत्य जनाः सर्वे चिंतयंतु हरिं सदा ॥ १३ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितः श्रीमत्प्रभोश्चितनमकारः समाप्तः ॥

अथ मूलरूपसंशयानिराकरणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

सदा श्रुतीनां कृपया मूलरूपप्रदर्शकः ॥
रसात्मकस्वरूपात्मगोपीजनसमन्वितः ॥ १ ॥

तथाभूतव्रजश्रीमद्गोवर्धनविलासकृत् ॥
यथा ह्यग्निसुतान्सर्वान्कृपया कोसलेंद्रतः ॥ २ ॥
अनुगृह्य स्वरूपात्मभक्तावेशं विधाय च ॥
तदा तद्रूपतापत्तिः मूललीलापरायणः ॥ ३ ॥
यथा वा पूर्वरूपेऽपि स्वयमाविश्य सर्वतः ॥
मूलरूपेण कृतवाँल्लीलास्तद्वत्स्वयं हरिः ॥ ४ ॥
तथा श्रुतिषु सर्वासु भावात्मा स्वीयरूपताम् ॥
संपाद्य मूलरूपेण रमते तादृशीषु वै ॥ ५ ॥
आश्रयत्वं तथाभावे प्रभोस्तत्र तथाऽत्र हि ॥
उभयोर्भावरूपत्वं मंतव्यं ब्रह्मवादिभिः ॥ ६ ॥
मुख्यशक्तिस्वरूपं तु स्त्रीभावो हरिरुच्यते ॥
तत्र स्त्र्यंशः परा शक्तिर्भावांशः कृष्णशब्दितः ॥ ७ ॥
यथा हि सर्वभावात्मा कृष्णः साऽपि च तादृशी ॥
विशिष्टस्यैव सर्वेषां कृष्णस्य हृदयस्थितेः ॥ ८ ॥
द्वयोर्मिलितयोर्वाच्यं मन्मथत्वमभेदतः ॥
द्विपत्रत्वाद्रसस्यालंबने द्वैविध्यमुच्यते ॥ ९ ॥
एवं हि संशयः सर्वश्छेत्तव्यः प्रभुसंश्रितैः ॥
विशिष्टे गोकुलाधीशरूपे सर्वत्र सर्वथा ॥ १० ॥

इति श्रीहरिदासविर० मूलरूपसंशयनिराकरणं समाप्तम् ।

अथ स्वमार्गीयमुक्तिद्वैविध्यनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

जीवानां कृष्णसंबंधो भक्तिमार्गे विमोचनम् ॥
स द्वेधा जीवविहितो भगवद्विहितस्तथा ॥ १ ॥
जीवस्य कृष्णसंबंधो मार्गनिष्ठतया क्रमात् ॥
प्रवेशः परमानंदे तद्धि सायुज्यशब्दितम् ॥ २ ॥
कृष्णप्रवेशाद्या मुक्तिः सा सद्योमुक्तिरुच्यते ॥
न तत्र भक्तसहितः कश्चिद्वै साधनक्रमः ॥ ३ ॥
अत्यंतकृपया कृष्णो विशते स्वप्रमेयतः ॥
तदैव तत्र भवति मुक्ततावेशनक्षणे ॥ ४ ॥
अंतर्गृहस्थास्तु यथा पुण्यपापक्षयः क्रमात् ॥
रासस्थास्तु तथावेशादभवन्मुक्तता क्षणात् ॥ ५ ॥
अनेनैव प्रकारेण ज्ञातव्या मोक्षयोर्भिदा ॥
जीवस्य भगवत्प्राप्तिः पूर्वा भगवतः परा ॥ ६ ॥
अत एवास्मदाचार्यैरुक्तं संन्यासनिर्णये ॥
बहिश्चेत्प्रकटः स्वात्मेत्यादिना मुक्तिलक्षणम् ॥ ७ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं स्वमार्गीयमुक्तिद्वैविध्यनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ भक्तिद्वैविध्यनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

भक्तिर्द्विधा पदांभोजवदनांबुजभेदतः ॥
प्रथमा शीतला भक्तिर्यतः श्रवणकीर्तनात् ॥ १ ॥
तत्रैव मुखसंबंधः सुलभा नारदादिषु ॥
द्वितीया दुर्लभा यस्मादधरामृतसेवात् ॥ २ ॥
तद्भावभावनारूपा विरहानुभवात्मिका ॥
गोपसीमंतिनीनां च सा दत्ता हरिणा स्वतः ॥ ३ ॥
तदर्थं करुणः कृष्णो भावात्मा स्वास्यमुत्तमम् ॥
भावाग्निरूपं जगति कृपयाऽऽविश्चकार सः ॥ ४ ॥
श्रीवल्लभाख्यानाचार्यान् विश्वोद्धारकृते यतः ॥
दर्शयित्वा स्ववदनं वचनामृतबिंदुभिः ॥ ५ ॥
वेणुनादैरिव स्वीयान्पाययित्वाऽधरामृतम् ॥
मुखारविंदरूपां तां भक्तिं भावात्मिकां ददौ ॥ ६ ॥
तथाविधस्ववदनभक्तिदानेन चाखिलान् ॥
दैवजीवानंतरगान् कृतार्थान् विदधे हरिः ॥ ७ ॥
एवंविधस्वरूपान् श्रीवल्लभाख्यान् कृपानिधीन् ॥
आश्रितोऽहं विनिश्चित्य ऐहिके पारलौकिके ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं भक्तिद्वैविध्यनिरूपणं १ [illegible]

अथ स्वमार्गीयसाधनरहस्यम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीमदाचार्यमार्गोऽयं निःसाधनफलात्मकः ॥
तत्र तद्भावनं भावसाधनं तत्कृपावताम् ॥ १ ॥
स भावः संगराहित्यान्न भविष्यति सर्वथा ॥
संगस्य साधनं सर्वरागभावो गृहादिषु ॥ २ ॥
रागाभावस्तु सततं सेवया तत्कृपावताम् ॥
तत्कृपासाधनं सा तु भवेत्तत्तोषणेन हि ॥ ३ ॥
तत्तोषणं तु तद्भक्तिभाववर्धनजो भवेत् ॥
भावो हि मार्गसर्वस्वं कर्तव्यं तस्य रक्षणम् ॥ ४ ॥
सेवापि सततं चित्ते भावनात्मा तदा भवेत् ॥
निवेदनं तु स्मर्तव्यमिति यत्साधनं परम् ॥ ५ ॥
तादृशैरिति वाक्येन संगस्तत्राप्यपेक्षितः ॥
स एव साधनं संगो मोक्षोऽस्मिन्मार्ग एव च ॥६॥
ममोत्तमेति वाक्येन तदभावे वृथाऽखिलम् ॥
तस्मात्सर्वं परित्यज्य सत्संगेन सदा हरिम् ॥ ७ ॥
सेवयेदांतरेणापि बाह्येन मनसा पुनः ॥
स्वतःफलं हि तत्संगं विदित्वा विदधीत हि ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं स्वमार्गीयसाधनरहस्यं समाप्तम् ।

अथ स्वमार्गरहस्यनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

रसो वै स इति श्रुत्या रसरूमो निरूपितः ॥
स मंतव्यः स्वशास्त्रेण यथा सिद्धस्तथा पुनः ॥ १ ॥
द्विधा पूर्वस्तु संयोगो विरहश्च तथोत्तरः ॥
क्रियाप्रधानसंयोगे रसोद्बोधाय रूपिताः ॥ २ ॥
भावास्तथोत्तरे युक्तस्वरूपमपि तादृशम् ॥
भावात्मकं तु तत्प्राप्तिर्भावप्राप्तिर्न चेतरत् ॥ ३ ॥
स भावः सर्वथा पूर्वदेहं स्वेनानिवर्त्य च ॥
विदध्यान्नूतनं देहं सर्वसामर्थ्यसंयुतम् ॥ ४ ॥
निष्प्रत्यूहं यथा तस्य वियोगानुभवो भवेत् ॥
स एव शब्दितः सर्वग्रंथे रोधः प्रभुप्रियैः ॥ ५ ॥
विरोधस्तस्य सततं प्रपंचस्मरणेन हि ॥
तदभावो निरोधैकलीलया गुणगानजः ॥ ६ ॥
दैन्यभावतयैव स्यात्सुलभा भावसंगतिः ॥
ब्रह्मादिदुर्लभो भावः कथं साध्यो हि तादृशैः ॥७॥
इति चिंताकृपायुक्तश्चकार प्रादुराननम् ॥
तदाश्रयादिह प्रायः सर्वेषां तापसंभवः ॥ ८ ॥
तापेन सर्वथा सर्वपरित्यागो भविष्यति ॥

परित्यक्तेऽखिले नूनं प्रपंचास्मरणं भवेत् ॥ ९ ॥
तदस्मृतौ तदासक्तौ सर्वथैव भविष्यति ॥
आसक्तौ व्यसने जाते परं किमवशिष्यते ॥ १० ॥
बाधिका सैव सततं न दुर्लभतमा रतिः ॥
अतो विधेयः सुधिया श्रीमदाचार्यसंश्रयः ॥ ११ ॥
तस्मात्स एव मनुजैरनन्यैः साधनोज्झितैः ॥
सर्वदा सर्वभावेन सेवनीयस्तदाश्रितैः ॥ १२ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं स्वमार्गरहस्यनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ स्वमार्गीयशरणसमर्पणसेवादिनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अथ स्वकीयबोधाय सूक्ष्मरीत्या विचार्य च ॥
स्वमार्गीयप्रकारोयं सर्वोऽपि हि निरूप्यते ॥ १ ॥
गृहीत्वा नाम शरणं गत्वा सर्वं समर्प्य च ॥
सेवासार्थकतासिद्ध्यै देहादीनां तथा पुनः ॥ २ ॥
अन्यत्राविनियोगाय क्रियतां ननु वित्तजा ॥
तया तु मानसी सिध्येत्सैवात्र फलरूपिणी ॥ ३ ॥
सा प्रकारत्त्रयेणेति तेषां तन्मध्यया ततः ॥

फलत्वमिति ते प्रोक्ताः सेवायां तु फलत्रयम् ॥४॥
सेवा तु सा समानत्वात्सैवांते न विलक्षणा ॥
फलं नातः प्रकाराणां पश्चाद्भावितयोच्यते ॥ ५ ॥
यादृशं वरणं तादृक्प्रकाशपन्नसेवना ॥
मानसी फलरूपेति तारतम्येन चोच्यते ॥ ६ ॥
ते प्रकारास्तु विज्ञेया ग्रंथात्सेवाफलाभिधात् ॥
अलौकिकं हि सामर्थ्यं सायुज्यं पुरुषोत्तमे ॥ ७ ॥
वैकुंठादिषु सेवायाः शरीरमधिकारकृत् ॥
एतावानेव मार्गेऽस्मिन्सूक्ष्मः सिद्धांतसंग्रहः ॥ ८ ॥
तत्रादौ शरणं यातः किं कुर्यादिति चोच्यते ॥
श्रीमदाचार्यमार्गीयगुरुणा शरणं गतः ॥ ९ ॥
स्वामित्वेन हरिं स्वं तु सेवकत्वेन भावयेत् ॥
लौकिकं वैदिकं वाऽपि विदध्याद्भक्तिसिद्धये ॥ १० ॥
नान्यमार्गाश्रयो नैव देशांतरससाश्रयः ॥
नैव तीर्थाश्रयो नैवाभिमतेः कर्तृताश्रयः ॥ ११ ॥
नैव मंत्रसमाधारो न च कर्मादिकाश्रयः ॥
सर्वदोषनिवृत्त्यर्थं धर्मत्वेन हरौ दृशिः ॥ १२ ॥
विवेकादेरभावेन दैन्येनार्थत्वभावनम् ॥
स्वकामपूरणार्थाय पूर्णानंदत्ववेदनम् ॥ १३ ॥

न साधनैर्भवेन्मोक्षो हरिरेव तदात्मकः ॥
तदीयतायाः संपत्तौ मुक्तत्वेनैव चिंतनम् ॥ १४ ॥
अत एव निराकांक्षा मोक्षतः कृष्णसेवकाः ॥
देशादिसाधनं कृष्णः पुरुषार्थश्चतुर्विधः ॥ १५ ॥
एवं मनसि सततं चिंतनीयं प्रयत्नतः ॥
प्रायश्चित्तादिषु मतिर्न कार्या शरणं व्रजेत् ॥ १६ ॥
उपस्थितेषु दोषेषु सर्वेष्वथ विशेषतः ॥
सुशक्येष्वप्यशक्येषु हरिं गतिमथ स्मरेत् ॥ १७ ॥
अन्याश्रयो नैव कार्यो नैवान्यत्र स्वतो व्रजेत् ॥
प्रार्थना नैव कुत्रापि कर्तव्या भगवत्यपि ॥ १८ ॥
अविश्वासो न कर्तव्यो ब्रह्मास्त्रस्य निदर्शनात् ॥
लौकिके वैदिके वाऽपि कार्ये संगं विवर्जयेत् ॥ १९ ॥
यथाकथंचित्कर्तव्ये भारवत्तत्र भावनम् ॥
सर्वत्र ममतां त्यक्त्वा सर्वं कार्यं प्रसाधयेत् ॥ २० ॥
लोभं च हृदये नैव कुर्यात्प्राप्तं हि सेवयेत् ॥
शरणस्यापि ये धर्मास्तत्सिद्धौ शरणं व्रजेत् ॥ २१ ॥
विवेकधैर्येऽपि सदा श्रीकृष्णाश्रयपोषके ॥
तद्ग्रंथेभ्योऽवगत्यापि प्रयत्नाद्धृदि भावयेत् ॥ २२ ॥
एवमाश्रितधर्मोऽयं संक्षेपेण निरूपितः ॥

आश्रित्य वल्लभाचार्यान्बुद्ध्वैवं कृष्णमाश्रयेत् ॥ २३ ॥
अतःपरं क्रमेणैव जीवः कृतसमर्पणः ॥
तत्साधनाय सततं किं कुर्यादिति चोच्यते ॥ २४ ॥
सेवासंस्काररूपत्वाद्विदध्यात्सेवनां सदा ॥
ब्रह्मसंबंधिता जीवदेहसंबंधिवस्तुषु ॥ २५ ॥
सर्वदोषविमुक्तत्वं स्वस्मिन्नपि विभावयेत् ॥
सर्वथा सर्वदैवापि न चाद्यादसमर्पितम् ॥ २६ ॥
तद्भक्षणे भवेदेवाब्रह्मसंबंधि वस्तुतः ॥
सर्वत्र ब्रह्मसंबंधभावनानाश एव हि ॥ २७ ॥
लौकिकं वैदिकं वाऽपि कुर्यात्सर्वं समर्पितम् ॥
अतः सर्वेषु कार्येषु कुर्यादादौ समर्पणम् ॥ २८ ॥
यथा समर्पणे योग्यं यत्तथा तत्समर्पयेत् ॥
यज्ञादिषु विवाहादौ प्रदर्श्य निखिलं हरेः ॥ २९ ॥
गृहीत्वैव तदादेशात्पश्चात्कार्याणि साधयेत् ॥
न स्वार्थभुक्तं कृष्णाय समर्प्यमिति निश्चयः ॥ ३० ॥
न सामिभोगः संप्राप्तो ह्यसमर्पितवर्जनात् ॥
तथापि मानसं पूर्वमादाय च समर्पणम् ॥ ३१ ॥
अभुक्तमप्यतो ब्रह्मसंबंधी विभ्रमात्पुरा ॥
गृह्णीयादवशिष्टं तु प्रभवेऽपि समर्पयेत् ॥ ३२ ॥

तदर्थं वर्जितं भेदेनार्धभुक्तसमर्पणम् ॥
असमर्पितवस्तूनामत्र सामान्यमुच्यते ॥ ३३ ॥
भुक्तेत्यनेनात्र भोग्यो वस्तुभोगो निरूप्यते ॥
स चोपयोगरूपो हि तस्माद्भेदो विबुध्यताम् ॥ ३४ ॥
निवेदितपदार्थानां ग्रहणं मार्गभेदतः ॥
पूजामार्गनिषेधानामत्रानवसरो मतः ॥ ३५ ॥
एवं जन्मावधि नृणां भावनातो भविष्यति ॥
सर्वत्र ब्रह्मसंबंधो गंगातोऽन्जललेष्विव ॥ ३६ ॥
चिंतानिवेदिभिर्नैव नवरत्ने निरूपिताः ॥
तत एवावगत्येह कार्या इति विनिश्चयः ॥ ३७ ॥
ततो हि जातसंस्कारः सर्वचिंताविवर्जितः ॥
साक्षिवत्तत्कृतिं पश्यन्सुखं सेवापरो भवेत् ॥ ३८ ॥
सेवाविधिः समग्रोऽपि क्रमेणैव विलिख्यते ॥
प्रकारोत्तमतः पूर्वं मूर्तौ पूजा विधीयते ॥ ३९ ॥
मूर्तौ भगवतो ज्ञानं साकारावेशतो मतम् ॥
भक्तिमार्गप्रकारेण जानतस्तु तदात्मनाम् ॥ ४० ॥
पूजामार्गे भवेन्मंत्रविधानात्पूज्यवेशनम् ॥
विशेषो भक्तिमार्गेऽयं पुरुषोत्तमरूपिणः ॥ ४१ ॥
मणिस्पर्शेन ताम्रादिसौवर्णमिव तत्त्वता ॥

अतस्तत्र कृतं सर्वं साक्षात्कृष्णे कृतं भवेत् ॥ ४२ ॥
सेवा तु तस्य द्विविधा त्यागात्यागविभेदतः ॥
अत्यागोऽपि यथात्वं हि व्यावृत्तेस्त्यागतः पुरा ॥४३॥
व्यावृत्तावपि च प्रोक्तो मानसस्त्याग उत्तमः ॥
अत्यागपक्षे गार्हस्थ्यमनुकूलं हि साधने ॥ ४४ ॥
गृहे स्थित्वा सेवनार्थं स्वधर्मेणैव सर्वथा ॥
कृष्णं भजेद्यतोऽधर्मकरणाद्धीनयोनिता ॥ ४५ ॥
कृष्णमूर्तौ यथालब्धैर्द्रव्यैः संपूजयेद्धरिम् ॥
पूर्वं स्थानं मंदिरादि तथा सिंहासनादि च ॥ ४६ ॥
संपाद्य भोगसामग्रीं हरिमुत्थाप्य मंचतः ॥
प्रातरारभ्य सर्वापि सेवा पूजा विधीयताम् ॥ ४७ ॥
सेवायां लौकिकी युक्तिस्तथा स्नेहो नियामकः ॥
पूजायां तु विधिः स्नेहविरुद्ध इति निश्चयः ॥ ४८ ॥
गुरुश्च भक्तिमार्गीयः कृष्णसेवापरायणः ॥
श्रीभागवततत्त्वज्ञो दंभादिरहितो नरः ॥ ४९ ॥
तदभावे तथाभूतोपदेशोऽत्र नियामकः ॥
अथाधुनिकतीर्थानामतथाभूततोऽपि हि ॥ ५० ॥
उपदेशस्तथाभूतगुरोरिव फलिष्यति ॥
यदि दुःसंगदोषेण नान्यथा चेद्भवेन्मतिः ॥ ५१ ॥

सेवायामपि यस्तादृग्गुरुणोक्तः परो विधिः ॥
स एव सर्वथा नान्यः कल्पितः फलसाधकः ॥५२॥
अनुद्वेगाय सप्रेमकृष्णमूर्तावलंकृतिः ॥
वस्त्रैराभरणैर्वापि तथोपहरणैरपि ॥ ५३ ॥
यथा स्वरूपसौंदर्यं स्वमनोरोधकं भवेत् ॥
यतो हि सेवना प्रोक्ता चेतस्तत्प्रवणं हरेः ॥ ५४ ॥
लीलाविशिष्टरूपे हि तदर्थं सेवनोद्यमः ॥
अतः साधनता प्रोक्ता तनुवित्तजसेवने ॥ ५५ ॥
एवमन्नादिवस्तूनामुपयोगे प्रसाधिते ॥
भार्यादीनामानुकूल्ये तैः सेवामेव कारयेत् ॥ ५६ ॥
स्वयं कुर्यादुदासीनतया तेषां पुनः स्थितौ ॥
अपकीर्तिभयात्कृष्णसेवा वैयुग्यसंभवात् ॥ ५७ ॥
स्वकृतब्रह्मसंबंधं विभाव्य हृदि सर्वथा ॥
तत्पोषणं प्रकुर्वीत रुग्णदेहवदातुरः ॥ ५८ ॥
यद्यासुराः कृष्णसेवां कर्तुं न ददति स्वतः ॥
तदा तेषां परित्यागः कर्तव्य इति निश्चयः ॥ ५९ ॥
भक्तिमार्गे न वस्तव्यमभक्तैः सह सर्वथा ॥
अंगीकृत्यापि च स्मार्तवर्जनं भक्तिमार्गिभिः ॥६०॥
धर्मशास्त्रात्तु बलवद्भक्तिशास्त्रमिति स्थितिः ॥

चित्तं हरौ प्रतिष्ठाप्य वृत्तियत्नं च कारयेत् ॥ ६१ ॥
सर्वथा वृत्तभावे तु यामं सेवापरो भवेत् ॥
वृत्तेः सहजतासिध्यै कृष्णमात्ररतो भवेत् ॥ ६२ ॥
हर्यर्थमपि यत्नेन जातवैमुख्यवारणे ॥
श्रीभागवतपाठं च विदध्यान्नियमेन हि ॥ ६३ ॥
चित्तक्षोभजवैमुख्याभावाय परुषं सहेत् ॥
मानयेदपि कृष्णोक्तमित्येवोत्साहसिद्धये ॥ ६४ ॥
वैराग्यं परितोषं च लोभाभावाय भावयेत् ॥
जन्मनोऽप्यंतिमत्वं वै कृतार्थत्वं च चिंतयेत् ॥६५॥
एवं निश्चित्य चित्तेन निरपेक्षो दृढांतरः ॥
स्थिरांतःकरणः कृत्वा विश्वासं पितृवद्धरौ ॥ ६६ ॥
सेवयेत्तत्परो भूत्वा युक्त्या लौकिकया पुरा ॥
देशकालौ विचार्यैवमवस्थां च प्रभोरपि ॥ ६७ ॥
तदर्थं व्यर्थवचनं कृतिसाध्यं परित्यजेत् ॥
कृष्णे समर्पयेन्नैवं क्लिष्टं क्वापि प्रयत्नतः ॥ ६८ ॥
इष्टं लोके तथा स्वस्य यच्चिरं चित्तचिंतितम् ॥
तद्वै समर्पयेद्भक्त्या भक्तिसंबंधि सर्वथा ॥ ६९ ॥
तथाऽनवसरे सेवा बहिरंगेऽपि मुख्यवत् ॥
कार्या बुद्धिः कृष्णकार्यवस्त्रप्रक्षालनादिके ॥ ७० ॥

कालेकालद्वये कालत्रये कुर्वीत सेवनम् ॥
स्वधर्ममाचरेदंगं नित्यं नैमित्तिकं तथा ॥ ७१ ॥
निवृत्तिराग्रहेणैव विधर्मादिति निश्चयः ॥
धर्मसिद्धावपि पुनर्वैशिष्ट्यात् कृष्णधर्मतः ॥ ७२ ॥
इंद्रियाश्वविनिग्राहः कर्तव्यः सर्वथा मतः ॥
परोपकारधर्माणां दौर्बल्यं च विभावयेत् ॥ ७३ ॥
एवं प्रकुर्वतः कृष्णावेशाद्यदि भवेत्पुनः ॥
तत्सेवासाधने निष्ठा तस्मान्नित्यं हि सेवयेत् ॥७४॥
कृष्णं सर्वात्मकं ज्ञात्वादीनतां हृदि भावयेत् ॥
अहं करोमीत्येतादृगहंकारं परित्यजेत् ॥ ७५ ॥
सेवायामपि सन्मानं नापेक्षेत हरेः पुनः ॥
गुणान् गायेदथो नाम कीर्तयेत्सदसि स्थितः ॥७६॥
निर्भयो निस्पृहः कृष्णे स्वतश्चित्तं निवेशयेत् ॥
मुख्यं तु साधनं नित्यं श्रीभागवतकीर्तनम् ॥७७॥
अदंभेनानिमित्तेन स्वप्रयत्नेन सर्वथा ॥
सेवांतर्गतपूजांगशंखचक्रादि धारयेत् ॥ ७८ ॥
चिह्नत्वात्तुलसीमाला धार्या तिलकमेव च ॥
वैष्णवेन मतेनैकादश्यादिव्रतमाचरेत् ॥ ७९ ॥
उत्सवत्वेन कृष्णाष्टम्यादीनां व्रतमाचरेत् ॥

अन्येष्वप्युत्सवत्वेन विज्ञानं सर्वथा मतम् ॥ ८० ॥
निर्णयोऽपि तथा कार्यो जयंतीव्रतवन्न हि ॥
एवं कुर्वन् गृहस्थस्तु कृतार्थः स्यान्न संशयः ॥ ८१ ॥
संभवे साधनानां स्याद्वनस्थब्रह्मचारिणोः ॥
यतेस्त्यागात्मको मार्गस्तीर्थाटनविशेषणः ॥ ८२ ॥
स्वतंत्रः संगरहितो नित्यपर्यटकस्तथा ॥
तद्दिनान्नप्रतिग्राही निर्लज्जो नाम कीर्तयेत् ॥ ८३ ॥
पश्यन्गुह्यानि च हरेः शांतः कृष्णपरायणः ॥
अव्यग्रचित्तः कृष्णैकप्रादुर्भावप्रयोजनः ॥ ८४ ॥
एवमादेहसंपातं यतिः कुर्याद्विचक्षणः ॥
विक्षेपाद्यदि दोषाणां संभवे सकलाश्रमे ॥ ८५ ॥
अनेनैव प्रकारेण तीर्थपर्यटनं मतम् ॥
भार्यादिप्रातिकूल्ये तु भिन्नस्त्यागो विधीयते ॥ ८६ ॥
त्यक्त्वा स्वभवनं गत्वा यत्र भागवता जनाः ॥
हरिस्थाने तदीयाश्च कृष्णसेवाकथाप्रियाः ॥ ८७ ॥
कृष्णार्थी सर्वथा त्यक्त्वा गृहं भजनबाधकम् ॥
तैः सहैव वसेत्कृष्णसेवाकृतिकथादिभिः ॥ ८८ ॥
दुःसंगदुष्टवस्त्रान्नसंबंधसभयात्मना ॥
यतः ससाधनस्तिष्ठेत्सावधानतया हरौ ॥ ८९ ॥

ततः सेवाकथासक्त्या सर्वथा प्राप्तिरुत्तमा ॥
नैकांते संस्थितिः कार्या हार्दबाधकसंभवे ॥ १० ॥
रक्षकत्वं हरेरेव ससंगेऽपि च यास्यति ॥
अथवा केवलं शास्त्रं श्रीभागवतमादरात् ॥ ११ ॥
त्रिकालं सेवयेद्रूपसेवावदतितत्परः ॥
प्रकारत्रितयाभावे प्रपत्तिरपि चोच्यते ॥ १२ ॥
महास्थाने यत्र पूजा प्रत्यहं जायते पुनः ॥
तत्र तत्परतास्थित्या कृतार्थत्वं सदा स्थितौ ॥ १३ ॥
नन्वत्र भक्तिमार्गीयफलाद्भेदो न विद्यते ॥
कृष्णसेवातत्परत्वात्सर्वथा देहयोगतः ॥ १४ ॥
तथापि मार्गवैधर्म्यं प्रीतेरद्दृढतोऽत्र हि ॥
चिरकालं सेवितापि मूर्तिर्वैयर्थ्यसंभवे ॥ १५ ॥
तद्दोषदर्शनादाशु त्यजते तदनाग्रहात् ॥
स्थानांतरगतौ नैव फलं ब्रह्मास्त्रदर्शनात् ॥ १६ ॥
मार्गस्योत्कर्षतास्त्यत्र भक्तिमार्गस्य संभवे ॥
न बुद्धिमांस्तत्र यतेदन्यथा तु स उत्तमः ॥ १७ ॥
एवं समाश्रये धर्मस्तथा सर्वसमर्पणे ॥
सेवायामपि कृष्णस्य संक्षेपेण निरूपितः ॥ १८ ॥
श्रीमदाचार्यचरणशरणैस्तु मदुक्तिभिः ॥

अनुवादकरूपाभिज्ञात्वा सर्वं विधीयताम् ॥ ९९ ॥
समुदितनिजमार्गबोधतुष्टःशरणगताखिलजीवसंघ-
जुष्टः ॥ निरुपधिकरुणारसैकपुष्टः कृपयतु मे मयि
वल्लभः प्रभुः सः ॥ १०० ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं स्वमार्गीयशरणसमर्पण-
सेवादिनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ स्वमार्गीयसंन्यासवैलक्षण्य-निरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

पुष्टिमार्गीयसंन्यासः स्वबुद्ध्याचार्यसंश्रयात् ॥
निरूप्यते यद्विज्ञानाद्भासतेऽनधिकारिता ॥ १ ॥
मर्यादामार्गसंन्यासे वैराग्यमधिकारकृत् ॥
इहामुत्र परं तत्र स्वात्मरक्षा विधीयते ॥ २ ॥
श्रवणं मननं चापि निदिध्यासनमुच्यते ॥
नैकत्रावस्थितिश्चापि चेतसोऽस्वास्थ्यकारणम् ॥ ३ ॥
मनःप्रसादसिद्ध्यर्थमटव्यटनमुच्यते ॥
भिक्षाटनं च वपुषो रक्षायै तत्र रूप्यते ॥ ४ ॥
वेदांतश्रवणं चापि कृष्णमाहात्म्यबोधकम् ॥
संसारदुःखव्यावृत्त्यै स्वात्मसौख्यप्रसिद्धये ॥ ५ ॥

न्यासिनोऽपि परं तत्र धर्माः केचिन्निरूपिताः
वेषोऽपि तत्र विहितः संन्यासांगतया पुनः ॥ ६ ॥
मोक्षकामनया नित्यमवस्थानं निबोधितम् ॥
प्रवेशश्च हरौ नित्यः फलमंते निरूपितम् ॥ ७ ॥
केवलो ज्ञानमार्गीयः संन्यासः स्थितिकारकः ॥
सत्यलोके भक्तियुतः प्रवेशं वापि साधयेत् ॥ ८ ॥
प्रकृते वैपरीत्यं हि रागः प्रेमात्मको हरौ ॥
कृष्णसेवनया सिद्धो न्याससाधनमुच्यते ॥ ९ ॥
सेवाकृष्णस्वरूपस्य परोक्षाध्यक्षरूपिणी ॥
तडिल्लतावच्चपरं तत्राविर्भाव इष्यते ॥ १० ॥
भावात्मकस्य रूपस्य मूर्त्याविष्टस्य वै क्वचित् ॥
एवं सति न तत्रास्ते सर्वथानुभवो हरेः ॥ ११ ॥
यथा रुग्णस्य रुच्यर्थं प्रदर्श्यान्नं विधीयते ॥
तथा कृष्णः स्वानुभवं कारयित्वार्तिवर्धनम् ॥ १२ ॥
गृहाद्यरागं संपाद्य प्रेमभावमवर्धयत् ॥
जातप्रेमा हरौ रागात्सर्वं त्यजति सर्वथा ॥ १३ ॥
अतोऽधिकारभेदोऽस्ति तन्न्यासादत्र सर्वशः ॥
किंच नास्त्यत्रात्मरक्षा हरित्वं काष्ठवह्निवत् ॥ १४ ॥
यथातिरोहिते वह्नौ भस्मता नैव काष्ठता ॥

तथात्रैतत्तिरोभावेऽन्यथाभावो भवेदिति ॥ १५ ॥
श्रवणादिनिषेधोऽत्र स्वास्थ्यसंपादनात्पुनः ॥
एकत्रैवावस्थितिश्च निरोधस्थानतो यथा ॥ १६ ॥
व्रजस्थानामगमनं मथुरायां स्वगोकुलात् ॥
अटव्यटनमत्रापि पदलीलादिदर्शनात् ॥ १७ ॥
विशेषस्वास्थ्यजनकं तत्र तद्भिन्नमुच्यते ॥
नात्र भिक्षाटनं देहरक्षायै कार्यमिष्यते ॥ १८ ॥
विरहाद्देहपातार्थमत्र सर्वः समुद्यमः ॥
नात्र माहात्म्यबोधाय वेदांतश्रवणं मतम् ॥ १९ ॥
ज्ञानस्य बाधकत्वोक्तेः स्वास्थ्यहेतुतयापि च ॥
संन्यासधर्माः केऽप्यत्र न संतीत्येष निश्चयः ॥२०॥
सर्वधर्मान्परित्यज्येत्येतद्वचनतो हरेः ॥
बंधमात्रनिवृत्त्यर्थमत्र वेषस्तथाविधः ॥ २१ ॥
मोक्षैककामना नास्ति हरेरपि च वांछनम् ॥
तत्र बाधकसद्भावो नात्र कृष्णोऽपि बाधकः ॥२२॥
तत्र प्रणवहृद्ध्यानमत्र क्लेशैकभावनम् ॥
तत्र कृष्णे प्रवेशोऽस्ति प्रकृते कृष्णवेशनम् ॥ २३ ॥
तत्र निष्कासनाल्लीलाऽनुभवोऽत्रांतरोऽखिलः ॥
एवं विज्ञाय वैशिष्ट्यं न्यासयोर्विपरीतताम् ॥ २४ ॥

दुर्लभत्वं चावगत्यानधिकारं विभावयेत् ॥
त्यागमात्रं प्रकुर्वीत जनः सर्वाधिकारकृत् ॥ २५ ॥
प्रपंचस्फूर्तिरहितो विदध्यान्न्यसने मतिम् ॥
यावत्प्रपंचः स्फुरति तावन्नैवाधिकारिता ॥ २६ ॥
अतः स पुष्टिमार्गीयः सिद्धो व्रजजनेषु हि ॥
तथा च श्रीमदाचार्यैष्वन्यत्रास्त्येष्वयोग्यता ॥२७॥
अयोग्यमिच्छन्मनुजः पतति स्वफलादपि ॥
तस्मात्स्वयोग्यतां ज्ञात्वा कर्तव्यः स्यान्मनोरथः॥२८॥
स्थेयं तथैव वा रीत्या मनुजैर्भाग्यराशिभिः ॥
तन्नाम नैव धर्तव्यमपराधादिति स्थितिः ॥ २९ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं स्वमार्गीयसंन्यासवैल-
क्षण्यनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ श्रीमत्प्रभोः प्रादुर्भाव-प्रकारनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

रसात्मकस्वरूपस्य प्रादुर्भावः कथं भवेत् ॥
हृदये वा स्वरूपे वा तदत्र विनिरूप्यते ॥ १ ॥
अनुरागस्तु सहजस्तासामेवेति निश्चयः ॥
जातमात्रे तथाभावात्सूचितश्चोत्सवे पुनः ॥ २ ॥

कामिनीनामन्यथैवं कथं भावो भवेदिह[1] ॥
दृष्टानुरागोऽप्यधुना न घटेतैव सर्वथा ॥ ३ ॥
अवतारदशाभावात्स्वरूपेऽपि न संभवः ॥
अनुरागसमुत्पत्तेः पूर्वमित्येष निश्चयः ॥ ४ ॥
अतः श्रवणमात्रैकराग एवावशिष्यते ॥
अत एवोक्तमाचार्यैः शास्त्रद्वारैव मोचकः ॥ ५ ॥
अंगीकृतेः शास्त्रस्तौ कारणत्वं हि गम्यते ॥
उक्तं च भक्तिहंसेऽपि तदर्थित्वं विलक्षणम् ॥ ६ ॥
तस्माच्छ्रुतो हि भगवान् भक्तिं साधयति ध्रुवाम् ॥
अंगीकृतानामधुना सर्वथेति विनिश्चयः ॥ ७ ॥
अंगीकृतिः फलमुखा शरणागतितो भवेत् ॥
लोके स्थाप्यः स्वसेवायामिति संचिंतितोऽपि हि ॥८॥
यदैव शरणं यायात्तदा सेवकता भवेत् ॥
तदीयत्वंसेवयैव मानस्यैवांतरं प्रभोः ॥ ९ ॥
शरणे चात्मसंबंधे वैलक्षण्यमियन्मतम् ॥
मम सर्वं हि भगवानहं भगवतः पुनः ॥ १० ॥
संन्यासरूपशरणं पृथगेव निरूपितम् ॥
तत्र त्यागात्मकत्वेन ममताया निवृत्तितः ॥ ११ ॥

---

१ हृदि.

शरणे च तदीयत्वेऽप्यहंताविनिवृत्तितः ॥
तस्मादेवं तदीयानां संबंधानां च सर्वशः ॥ १२ ॥
जातभावांकुराणां च तापक्लेशयुजामपि ॥
महापुरुषमुखतः श्रवणाज्जायते रुचिः ॥ १३ ॥
काव्यश्रवणवल्लोके स भावः पल्लवप्रभः ॥
कोमलत्वाद्विरूपत्वादृढताभावतः परम् ॥ १४ ॥
ततस्तत्सेवनाच्छास्त्रजोषणाज्जायते दृढा ॥
स एव कलिकारूपो भावस्तत्र निरूपितः ॥ १५ ॥
स भावस्तापसंबंधाद्विचित्रो हृदये भवेत् ॥
कमलं स्फुटति प्रायः सूर्यसंबंधतो यथा ॥ १६ ॥
ततो दिवानिशं तस्य वासना हृदये यदि ॥
तदा रसः समग्रोऽपि प्रादुर्भूतो हरिर्हृदि ॥ १७ ॥
प्रपंचास्मरणैस्तस्य सर्वदानुभवः फलम् ॥
आच्छादनं माययैव लोकवेदप्रदर्शनैः ॥ १८ ॥
एवं रसात्मनः प्रादुर्भावो हृदि निरूपितः ॥
अतः परं तस्य मूर्तौ प्रादुर्भावो निरूप्यते ॥ १९ ॥
मूर्तिर्हि भगवान् ज्ञानमार्गरीत्या निरूपिता ॥
तस्यां हि भगवद्बुद्धौ स्थायिभावो भवेदिह ॥ २० ॥
स्थायिभावस्वरूपं तु मत्पतिर्भगवानयम् ॥

प्रत्यंगेषु तथा भावभावनं च पदादिषु ॥ २१ ॥
स्थिरमूर्तौ तथा सर्वं तदंतर्भाव्यते पुनः ॥
अतो भावस्वरूपस्य तदंतःस्थितिरुच्यते ॥ २२ ॥
अत एवोक्तमाचार्यैस्तद्रूपं तत्र च स्थितम् ॥
तस्य च स्थिरता तत्र स्थायिभावविभावनात् ॥२३॥
एवं भगवतः प्रादुर्भावो हृदि विभाव्यताम् ॥
श्रीमदाचार्यचरणशरणैस्तज्जनैः सदा ॥ २४ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं श्रीमत्प्रभोः प्रादुर्भावप्रकार-निरूपणं समाप्तम् ॥

अथ ब्रह्मसंबंधवाक्यकठिनांश-विवेचनम्।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अथ स्ववल्लभाचार्यचरणांबुजचिंतनात् ॥
किंचिन्निरूप्यते स्वीयतुष्टये भावपुष्टये ॥ १ ॥
अनुग्रहः पुष्टिमार्गः स्वीकृतिः सा हरेः पुनः ॥
सर्वेश्वरः स्वीकृता हि दैन्यमेवास्ति कारणम् ॥ २ ॥
सर्वथा साधनाभावे दैन्यभावो भवेदिति ॥
निःसाधनत्वसिद्ध्यर्थं सर्ववस्तुसमर्पणम् ॥ ३ ॥
सर्वत्र ममता भावे साधनस्फूर्तिनाशनम् ॥

ततो दैन्यैकसाध्यं यत्फलं सर्वविलक्षणम् ॥ ४ ॥
तापक्लेशानंत इति तत्स्वरूपं निरूप्यते ॥
कामसर्वात्मभावौ हि भगवत्प्राप्तिसाधनम् ॥ ५ ॥
कामः सापेक्षतारूप उत्तरस्तदभाववान् ॥
विरहस्थायिभावत्वात्तापात्मा स निगद्यते ॥ ६ ॥
संबंधस्यापि नापेक्षा तापेनैवाखिलोदयः ॥
विलक्षणस्तत्क्लेशोऽपि कामजातात्तथापरः ॥ ७ ॥
कामजातस्तु यः क्लेशः स शाम्येत्स्पर्शनादिभिः ॥
सर्वात्मभावसंभूतस्तैर्भवेद्द्विगुणस्तथा ॥ ८ ॥
विरहे भावनास्पर्शः क्लेशवृद्धिकरो यतः ॥
लीलोदये तापभावाद्द्विगुणः सोऽनुभूयते ॥ ९ ॥
अतो विलक्षणः क्लेशादानंदोऽपि तथाविधः ॥
कामार्तितः परं कृष्णसायुज्यं नित्ययोगयुक् ॥ १० ॥
पुरुषोत्तमसंबंधो ह्यंतर्गृहगतास्विव ॥
सर्वात्मभावक्लेशेन संयोगेन कृतार्थिता ॥ ११ ॥
क्लेश एव हि संयोगाधिकानंदानुभूतितः ॥
यथाप्राकृतदेहेषु नियताकामसंस्थितिः ॥ १२ ॥
तथालौकिकदेहेषु सर्वभावप्रतिष्ठितिः ॥
अत एव निरूप्यंते निःकामास्ते व्रजस्थिताः ॥ १३ ॥

ताद्दशैर्भगवल्लीला सर्वथैव हि युज्यते ॥
तस्मादेव हि संपन्नः सर्वोऽप्यर्थो विचारणे ॥ १४ ॥
कामाद्विलक्षणः सर्वभावस्तत्क्लेशभेदतः ॥
संयोगविप्रयोगाभ्यां तदानंदोऽपि भिद्यते ॥ १५ ॥
एतदेवोक्तमाचार्यैः फलं सर्वं समर्पणे ॥
तापक्लेशानंदरूपं तदर्थोऽयं विवेचितः ॥ १६ ॥
तद्दासदासदासोक्त्या तदीया गतसंशयाः ॥
ब्रह्मसंबंधवाक्यार्थविदस्तिष्ठंतु वर्त्मनि ॥ १७ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं ब्रह्मसंबंधवाक्यकठिनांशविवेचनं समाप्तम् ।

अथ सर्वात्मभावनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

कृष्णस्य कृपया किंचिद्धृदयागतया मया ॥
सर्वात्मा भावशब्दार्थः कश्चनात्र विविच्यते ॥ १ ॥
सर्वेषामिंद्रियाणां हि देहादीनां तथा पुनः ॥
आत्मभावो भगवति सर्वभावः स कथ्यते ॥ २ ॥
आत्मभावाश्च सर्वत्र स्वसंबंधविचारणम् ॥
स्वस्य संबंधितास्फूर्तिरस्माकं भगवानिति ॥ ३ ॥
देहेंद्रियाणांप्रत्येकमाकांक्षारहिता हरौ ॥

आकांक्षायां तु विषये भावसत्वान्न सर्वजा ॥ ४ ॥
अत एव हि तद्भावे देहाद्यस्फूर्तिरुच्यते ॥
स्फूर्त्यां तत्रापि वै भावो भवेत्पोषादिहेतुकः ॥ ५ ॥
तथैव विषयत्यागः सर्वतासाधनाय हि ॥
कामभावे कामफले भावतो नहि सर्वता ॥ ६ ॥
अहं भगवतः सर्वं इति सर्वात्मभावनम् ॥
प्रभुर्ममेति भावो हि कामभावो यतो मतः ॥ ७ ॥
अतो विचारकैर्भेदः कामसर्वात्मभावयोः ॥
बोद्धव्यः श्रीमदाचार्यकृपयाऽतिविचक्षणैः ॥ ८ ॥
सर्वात्मभावसाध्यो हि स्वरूपानंद उच्यते ॥
तद्गतामत एवात्र भावानंदो निरूपितः ॥ ९ ॥
भावस्वरूपमेवास्ति भेदबोधेन भिन्नता ॥
कामभावे बहिःस्थे तु स्पष्टा बुध्येत भिन्नता ॥१०॥
अभेदोऽपि स्वरूपस्य कामाद्याश्रयबोधनात् ॥
कामभावफलं नित्यं संयोगः प्रभुणा मतम् ॥ ११ ॥
यतस्तथैव तत्रास्ति ह्यपेक्षा कामभावने ॥
सर्वात्मभावे सततं सर्वत्यागात्मके मतम् ॥ १२ ॥
स्वस्य संबंधितारूपे भावप्राप्तिः फलं पुनः ॥
अनपेक्षत्वतो नैव कामादि दीयते फलम् ॥ १३ ॥

स्वरूपमेव देयं हि स भावः श्रुतिसंमतः ॥
अज्ञः सर्वात्मभावस्य फलभावो न चान्यथा ॥ १४ ॥
स चानपेक्षितारूपो यत्र नापेक्षिता हरेः ॥
विरहे भाववैक्लव्यात्सापेक्षत्वं कथंच न ॥ १५ ॥
संत्यज्य सर्वविषयानित्यत्र निरपेक्षिता ॥
स्वरूपनिरपेक्षत्वं वियोगे दृश्यते हरेः ॥ १६ ॥
अत एवोद्धवैरुक्तं दौत्येन व्रजमागतैः ॥
सर्वात्मभावोऽधिकृतो विरहेणेति तद्वचः ॥ १७ ॥
अतः सर्वात्मभावो हि त्यागात्मोपेक्षया युतः ॥
भावस्वरूपफलकः स्वसंबंधप्रकाशकः ॥ १८ ॥
देहादिस्फूर्तिरहितो विषयत्यागपूर्वकः ॥
भावात्मकामसंबंधिरमणादिक्रियः सदा ॥ १९ ॥
स्वतंत्रभक्तिशब्दाख्यः फलात्मा ज्ञायतां जनैः ॥
प्रवृत्तिः कामभावेऽस्ति निवृत्तिस्तु द्वितीयके ॥ २० ॥
अधिकं लेखितुं नैव शक्यते मंदबुद्धितः ॥
स्वाचार्यकृपयाभिज्ञैः सदा तद्भावभावुकैः ॥ २१ ॥
सुबोधिनीदर्शकैः स विज्ञेयस्तु स्वतो जनैः ॥ २२ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं सर्वात्मभावनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ श्रीमत्स्वमार्गीयभक्तिद्वैविध्यविवेकः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अथ श्रीकृष्णवदनाचार्यसंश्रितचेतसा ॥
निरूप्यते तन्मार्गीयभक्तिद्वैविध्यमद्भुतम् ॥ १ ॥
वेदसिद्धा स्वतंत्रा च द्विधा भक्तिः प्रतीयते ॥
सृष्टिवाक्यैस्तथा भेदबोधकैः श्रुतिमूर्धभिः ॥ २ ॥
माहात्म्यज्ञानभावाभ्यां प्रथमा प्रतिपद्यते ॥
पुमर्थप्रतिपाद्यत्वाच्छ्रुतेर्मोक्षोपयोगिनी ॥ ३ ॥
आत्मवत्प्रियता तत्र बोध्यते भेदबोधनात् ॥
माहात्म्यज्ञापनं चापि सृष्टिकर्तृत्वबोधनैः ॥ ४ ॥
शब्दार्थोऽपि तथैवात्र प्रकृतिप्रत्ययोदितः ॥
प्रत्ययार्थः प्रेम चोक्तं स्त्रीभावे तद्विधानतः ॥ ५ ॥
भजधातोः प्रकृत्यर्थः स्पष्ट एव हि सेवनम् ॥
सायुज्यकाम्ययेत्युक्तेः परं तत्साधनं मतम् ॥ ६ ॥
प्रेमापि साधनं कृष्णप्राकट्यैकप्रयोजनात् ॥
एतद्विलक्षणा चान्या तादृग्लक्षणलक्षिता ॥ ७ ॥
अन्यथा नैव भक्तिः स्यादतः साऽत्र निरूप्यते ॥
वेदेन बोधिता साऽपि श्रुतिरूपाभिरेव हि ॥ ८ ॥
सृष्टिवाक्यैरिवात्राऽपि माहात्म्यं प्रतिपादितुम् ॥

मैवं विभोऽर्हतीत्याद्यैः सर्वभावनिरूपकैः ॥ ९ ॥
गतिस्मितेत्यादिवाक्यैरभेदाद्भावबोधनम् ॥
भावोऽप्येवंविधस्तत्र यत्रात्मस्फूर्तिनाशनम् ॥ १० ॥
शब्दार्थोऽपि तथाभूतः सेवाप्रेमसमाहृतः ॥
परंतु मानसी सेवा स्त्रीभावः प्रेमशब्दितः ॥ ११ ॥
अस्ति तद्भाववैजात्यं सर्वभावप्रबोधनात् ॥
अत एवाऽत्र सायुज्यसदृशं कामभोजनम् ॥ १२ ॥
नैवास्ति सर्वभावेनाभेदे तदनुभावनम् ॥
स्वतंत्रता च विज्ञेया वेदा बोधनतस्तथा ॥ १३ ॥
फलानपेक्षताताेऽपि मंतव्यातिविचक्षणैः ॥
द्वैविध्यमिदमेवात्र चरणास्यविभेदतः ॥ १४ ॥
भक्तिभेदप्रकथनात्सर्वत्र विनिरूपितम् ॥
श्रीमदाचार्यदासानां हृदये भासते परम् ॥ १५ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितः श्रीमत्स्वमार्गीयभक्तिद्वैविध्यविवेकः समाप्तः ।

अथ स्वमार्गमर्यादानिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

भक्तिमार्गस्य मर्यादा विपरीता विशेषतः ॥
विज्ञेया सर्वथा विज्ञैः पूर्वधर्मविबाधनम् ॥ १ ॥

धर्मस्त्यागात्मको ज्ञेयः प्रवृत्तौ शरणं मतः ॥
सेवा च मानसी ज्ञेया पूजा कर्मविलक्षणा ॥ २ ॥
धर्मादिकरणं यत्र तदाज्ञापरिपालनम् ॥
प्रमाणं भगवद्वाक्यमाविर्भूयोदितं हि यत् ॥ ३ ॥
प्रमेयो हरिरेवात्र न स्वर्गादिकमुच्यते ॥
साधनं भगवन्मार्गः फलं साधनमेव हि ॥ ४ ॥
फलं प्रथमतो देयमुत्तरे साधने फलम् ॥
सेवाप्रवृत्तिस्त्यागो हि प्रवृत्तेर्दूरवर्तिता ॥ ५ ॥
दैहिकं चाखिलं कृष्णसेवार्थे च तथेंद्रियम् ॥
विरुद्धकरणं धर्मः कृष्णेंगितविबोधतः ॥ ६ ॥
एतदेवार्जुनव्याजाद्भगवान् सर्वमुक्तवान् ॥
येनैव कृष्णसंबंधो धर्मः सोऽत्र निरूप्यते ॥ ७ ॥
दासत्वे भक्तिमार्गो हि तद्धर्मेण विधिर्मतः ॥
त्यागोऽपि सफलः सोऽपि यथा भगवदिंगितः ॥८॥
वस्तुतः स्वयमेवास्य मार्गस्य त्याग इष्यते ॥
सेवाकृतौ स्वदेहादिनिरपेक्षत्वमादरात् ॥ ९ ॥
ज्ञानमार्गपरित्यागः शून्यत्वात्स निरर्थकः ॥
भक्तिमार्गपरित्यागे सर्वं भगवदर्थकम् ॥ १० ॥
परमानंदसंबंधि सफलं सर्वथा मतम् ॥

उपकारोऽपि संसिध्येद्देहादीनां महानसौ ॥ ११ ॥
सर्वत्र भगवद्बुद्धिर्भगवद्धर्मभावनात् ॥
इंद्रियाणां तथान्यस्य संबंधस्य विनाशनम् ॥ १२ ॥
प्रपंचस्फूर्तिसंबंधेऽप्येव तद्धिस्मृतिर्मता ॥
तदर्थं भगवद्धर्माः सर्वे सर्वप्रकारतः ॥ १३ ॥
श्रीभागवततो ज्ञेया स्वाचार्यविवृतेरिह ॥
अन्यथा न भवेत्स्फूर्तिस्तद्धर्माणां हि संसृतौ ॥ १४ ॥
स्वानुभावेन संसारं नाशयित्वा तु सर्वथा ॥
ज्ञापयित्वा हरेर्धर्मान्भावं दत्त्वा तथाविधम् ॥ १५ ॥
प्रकारमपि विज्ञाय भक्तः सर्वं स्वतो बलात् ॥
प्रपंचस्फूर्तिसहिते विस्मृतिस्वार्थसाधकम् ॥ १६ ॥
श्रीभागवतमेवात्र सर्वेषां हि गतिर्मता ॥
ज्ञातं तत्फलदं तत्र हेतुस्तद्गुरुसंश्रयः ॥ १७ ॥
तत्र हेतुः कृपा तेषां तत्र सान्निध्यमिष्यते ॥
सान्निध्ये तत्र संबंधः स तु सेवाकृतौ भवेत् ॥ १८ ॥
सेवा तदिंगितकृतेः सर्वथा तत्र सिध्यति ॥
दासधर्मेण सेवायां विधिर्न हि नियामकः ॥ १९ ॥
यथाकथंचित्स्वस्वामिसंतोषोत्पादनं हितम् ॥
तस्मिंस्तुष्टे फलं सर्वं सिद्धमेव न संशयः ॥ २० ॥

यस्मात्स्वमार्गमर्यादा विज्ञाय च तदाश्रितैः ॥
तत्र मार्गे स्थितिः कार्या ह्यन्यथा भ्रश्यते यतः ॥ २१ ॥
इति श्रीहरिदासविरचितं स्वमार्गमर्यादानिरूपणं समाप्तम् ।

अथ मधुराष्टकतात्पर्यम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

स्वरूपगुणभेदेन द्विविधं गानमुच्यते ॥
स्वरूपं तु रसानंदस्तथा लीलासमन्वितः ॥ १ ॥
गुणास्तु भगवद्धर्माः स्वरूपोत्कर्षहेतवः ॥
ते परोक्षे हि गीयंते स्वास्थाहेतुतयात्मनः ॥ २ ॥
स्वरूपं तु तदानंदप्रत्येकावयवैस्तथा ॥
तत्तल्लीलाश्रयत्वेन माधुर्येण विभाव्यते ॥ ३ ॥
निरूप्ये ते समानेषु यदा स्थातुं न शक्यते ॥
तदा तेनैव रूपेण विरहे तापसंयुतैः ॥ ४ ॥
निरूपणं रसस्यात्र माधुर्येणैव जायते ॥
तस्यानुभववेद्यत्वान्न रूपेण कथंचन ॥ ५ ॥
अतः संभूय ताः सर्वाः स्वानुभूतरसात्मकम् ॥
वियोगभावैः स्वं भावं वर्णयंति हरिं तथा ॥ ६ ॥
तत्तल्लीलांतरंगस्था स्मृत्वा स्मृत्वा तदंगकम् ॥
अतो माधुर्यरूपेण रूपयंति परस्परम् ॥ ७ ॥

एकाधरं तथैवान्या वदनं नयनं परा ॥
एवमग्रेऽपि विज्ञेयं संपूर्णे मधुराष्टके ॥ ८ ॥
एतदेवास्मदाचार्यैरतिगुप्तं निरूपितम् ॥
तद्भावभावनं सिध्येदेतद्ग्रंथार्थभावनात् ॥ ९ ॥
तद्बोधोऽपि निजाचार्यकृपया प्रभुकारितः ॥
तादृशैर्ज्ञापितो वापि भवेन्नैवान्यथा क्वचित् ॥ १० ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं मधुराष्टकतात्पर्यं समाप्तम् ॥

अथ स्वमार्गशरणद्वयनिर्णयः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यथा हि शरणं यातैर्विधेया भावना हृदि ॥
स्वाचार्यकरुणामात्रबलात्सात्र निरूप्यते ॥ १ ॥
शरणं द्विविधं प्रोक्तं सिद्धसाधनभेदतः ॥
त्यागात्यागविभेदेन प्रथमे त्याग इष्यते ॥ २ ॥
सर्वधर्मान्परित्यज्येत्यत्र त्यागनिरूपणात् ॥
न्यासादेशेति पद्येन तत्तात्पर्यं निरूपितम् ॥ ३ ॥
स एवात्र च संन्यासः सर्वत्यागात्मको मतः ॥
सर्वोत्तमे प्रभोर्नाम तादृगेव विराजते ॥ ४ ॥
विरहानुभवैकार्थं सर्वत्यागोपदेशकः ॥
यत्र ज्ञानगुणादीनां स्वास्थ्यहेतोरपि स्वतः ॥ ५ ॥

त्यागः शरीररक्षापि न कार्या भोजनादिभिः ॥
लौकिका वैदिका वापि धर्मा भागवता अपि ॥ ६ ॥
त्यज्यंते यत्र न फलमन्यत्तदनुभूतितः ॥
अतो दुर्लभता प्रोक्ता प्रेम्णा सिध्यति नान्यथा॥७॥
पृथक् शरणमार्गोपदेष्टृत्वमिदमेव हि ॥
बुद्धिपूर्वकतत्त्यागे विरहानुभवार्थता ॥ ८ ॥
अग्रे तु तस्याप्यस्फूर्तिः स्वास्फूर्तिर्विरहेण च ॥
एवं हि सिद्धशरणं त्यागेन विनिरूपितम् ॥ ९ ॥
अत्यागेन च संप्रोक्तं साध्यभक्तिप्रसिद्धये ॥
कलौ भक्त्यादिमार्गाणां दुःसाध्यत्वादपि स्वतः॥१०॥
स्वसाधनैर्न संसिद्धिः शरणादखिलं भवेत् ॥
विवेकधैर्यभक्त्यादिरहितस्येति रूपणात् ॥ ११ ॥
निजांगरहितं चापि शरणं भक्तिसाधनम् ॥
नवरत्नेऽपि च प्रोक्तं तस्मात्सर्वात्मनेति हि ॥ १२ ॥
प्रत्येकं साधनं चेति बालबोधे निरूपितम् ॥
तस्मादिदानीं तद्भक्तिर्न सिध्येत्तत्र साधनैः ॥ १३ ॥
इति निःसाधनाधीशः स्वस्यमाविश्चकार ह ॥
तेन चोक्तः कृपादृष्ट्या द्विविधोऽपि तदाश्रयः ॥१४॥
फलात्मा साधनात्मा च स्वतंत्रो भक्तिसाधनः ॥

तत्रापरो विवेकादिसहितः साधयेद्रतिम् ॥ १५ ॥
प्रथमे भावना कार्या शरणे स्वात्मरूपिणः ॥
यतो हि भगवान् कृष्णो विरहात्मा च साकृतिः॥१६॥
देहेंद्रियांतःकरणादिषु तिष्ठति रक्षकः ॥
ततश्च भावयेत्कृष्णं देहजीवेंद्रियात्मकम् ॥ १७ ॥
अत एव वियोगस्यानुभूतौ जीवनं भवेत् ॥
अयमेव च संन्यासः स्वतंत्रः शरणं तथा ॥ १८ ॥
सर्वत्यागेन सततं वियोगानुभवात्मकः
द्वितीये शरणे तु स्यादेतद्देहादिकं मम ॥ १९ ॥
तदेकशरणं तेषां रक्षकश्च प्रवर्तकः ॥
निवर्तकश्च भगवान् निष्प्रयत्नस्ततो भवेत् ॥ २० ॥
इति विज्ञाय शरणद्वयं जीवः सदाश्रितः ॥
निःसाधनो निजाचार्यानाश्रितः सिद्धिमाप्नुयात् २१

इति श्रीहरिदासविरचितः स्वमार्गशरणद्वयनिर्णयः समाप्तः ।

अथ श्रीमत्प्रभुप्राकट्यहेतुनिर्णयः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

भक्तिमार्गे भगवतः प्राकट्यं फलमुच्यते ॥
परमानंदरूपत्वात्तदाविर्भवनं तथा ॥ १ ॥

तत्र हेतुर्भक्तदुःखं रूपत्रितयके हरेः ॥
अवतारोऽपि भक्तानां दुःखादेव हरेर्मतः ॥ २ ॥
भवदुःखविनाशायेत्यत्रोक्तं प्रभुभिस्तथा ॥
यदान्यविहितं दुःखं भक्तानामिह जायते ॥ ३ ॥
तदासुरविनाशायावतरत्यंजसा हरिः ॥
कामेन यत्र तद्दुःखं स्वरूपविषयं मतम् ॥ ४ ॥
आविर्भावो भवेत्तत्र हरेः पूर्वरसात्मनः ॥
यत्रैव सहजस्नेहाद्दुःखं तत्र स्वयं हरिः ॥ ५ ॥
मूलरूपेण करुणस्तदर्थं प्रकटो भवेत् ॥
यथा ब्रह्माद्यर्थनया देवकीवसुदेवयोः ॥ ६ ॥
काम्यया श्रुतिरूपाणां सहजस्नेहतो ह्यभूत् ॥
अतो भक्तगतं दुःखं प्राकट्ये हेतुरुच्यते ॥ ७ ॥
दुःखं तु विरहादेव जायते नान्यथा पुनः ॥
विरहोऽपि तदा दुःखहेतुर्हृदि यदि स्फुरेत् ॥ ८ ॥
तत्स्फूर्तिस्तेन भगवत्संबंधो विविधो मतः ॥
देहभावविभेदेन तत्राद्यो हरिणा स्मृतः ॥ ९ ॥
अवतारे द्वितीयः स्यात्परोक्षाध्यक्षयोरपि ॥
यथा पत्या स्त्रिया भावसंबंधो न हि देहजः ॥ १० ॥
स जायते निरुपधिः स्वसर्वस्वनिवेदनात् ॥

यथा कन्या स्वसर्वस्वं निवेद्य च निजाग्रहात् ॥११॥
गृह्णाति तद्गतं भावं परोक्षे तापरूपिणम् ॥
तथात्रापि स्वसर्वस्वं निवेद्य स्वाग्रहादपि ॥ १२ ॥
ऊरीकृत्य च तद्भावं परोक्षे तापरूपिणम् ॥
तस्यानुभावतः कृष्णप्राकट्यं हृदये मतम् ॥ १३ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितः श्रीमत्प्रभुप्राकट्यहेतुनिर्णयः समाप्तः ॥

अथ श्रीमत्प्रभोर्वयोनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

रसात्मको हि भगवांस्तस्याधररसः पुनः ॥
तस्य मुख्यरसत्वोक्तिरभेदे युज्यते कथम् ॥ १ ॥
न हि प्रभौ स्वभेदोऽस्ति कश्चिदत्र रसात्मभिः ॥
नात्रोच्यते यथैवाम्रफले चैकरसोऽपि हि ॥ २ ॥
बहिरंतःकृतो भेदो रसयोरपि दृश्यते ॥
त्वग्गतो न तथा यद्वत्तदंतर्निःसृतो रसः ॥ ३ ॥
वस्तुतस्तूभयोरैक्यं तारतम्यं च वर्तते ॥
तथात्राप्याद्यरसतस्तारतम्यं विबुध्यताम् ॥ ४ ॥
ऐक्यं च सर्वथा तस्मादभेदे मुख्यतोच्यते ॥
आनंदसारभूतत्वमत एव प्रभूदितम् ॥ ५ ॥

अत एव स्वामिनीनामाश्लेषेऽतितदादरः ॥
अत एवाधिकारोऽपि तत एव प्रवेशतः ॥ ६ ॥
वेणुद्वारा वियोगे तु जीवनं तत एव हि ॥
एवं मुख्यत्वनिर्धारस्तद्रसे त्ववधीयताम् ॥ ७ ॥
इति सर्वाभोग्यसुधाधिक्यस्य विनिरूपणम् ॥
द्विवार्षिकः कुमारोऽत्र मंतव्योऽस्मत्प्रभुः सदा ॥ ८ ॥
सर्वा तदीयसामग्री मंतव्यैव तथाविधा ॥
अतो हि व्रतकामा अप्युक्ता गोपकुमारिकाः ॥ ९ ॥
एवं विहारैरित्यत्र प्रभुभिश्च निरूपितम् ॥
कुमारी च कुमारश्च व्रज एवाभवत्प्रभुः ॥ १० ॥
ब्राह्मणोऽपि क्षत्रियोऽपीत्यादिव्याकृतिकारिका ॥
तासु चास्मत्स्वामिभिस्तु सर्वा लीला निरूपिताः॥११॥
तादृशेऽखिलसामर्थ्यं हरेः कामः स्वरूपतः ॥
कामाश्रये वयोपेक्षा न तु साक्षात्स्वरूपके ॥ १२ ॥
तस्य रूपं तु मंतव्यमेवमप्राकृतत्वतः ॥
स्थायिभावो यशोदाया आकर्ण्य च सुतोद्भवम् ॥१३॥
पद्ये ज्ञानं न तु प्रोक्तं तत्स्वरूपं तथाविधम् ॥
स्वामिनीहृदयस्थस्य रूपमेवंविधं मतम् ॥ १४ ॥
यह्यंगनेत्यादिभिस्तद्बहिर्लीला निरूपिता ॥

वयआदि कथा सर्वा पूर्वरूपे विबुध्यताम् ॥ १५ ॥
एवं निजप्रभो रूपं विज्ञेयं प्रभुसंश्रितैः ॥ १६ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं श्रीमत्प्रभोर्वयोनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ अष्टाक्षरशरणमंत्रपूर्वपक्षनिरासः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अष्टाक्षरमहामंत्रः शरणैकप्रकाशकः ॥
तंत्रसिद्धः कथं पुष्टिमार्गे साधनमिष्यते ॥ १ ॥
विभूतिवाचिनस्तस्मान्न सिद्धिः पौरुषोत्तमी ॥
भक्तिर्हंसी प्रपद्येत विरोधः स्पष्ट एव हि ॥ २ ॥
उपासनाद्यगम्यत्वं तत्रोक्तं पुरुषोत्तमे ॥
निःसाधनत्वभंगः स्याद्भक्तिमार्गस्य सर्वथा ॥ ३ ॥
अनुग्रहैकसाध्यत्वमपेयाद्भगवद्रतेः ॥
एवं कृते पूर्वपक्षे सिद्धांतस्तत्र चोच्यते ॥ ४ ॥
पुष्टिमार्गप्रभोरास्यादयं हि पुनरुद्गमः ॥
मंत्रानुग्रहमूलत्वाच्छरणात्मा ततो मतः ॥ ५ ॥
तस्य साधनताया हि नापेयाद्धेतुता वृतेः ॥
विभूतिमात्रवाच्यत्वं चात एव न युज्यते ॥ ६ ॥
अत एवात्र न प्रोक्ता तस्य काचिदुपासना ॥
यथा हि श्रवणादीनां भिन्नत्वं मार्गभेदतः ॥ ७ ॥

तथैव वक्तृभेदेन मंत्रभेदो निरूपितः ॥
स्तोत्रे कृष्णाश्रये चोक्तमिति श्रीवल्लभोऽब्रवीत् ॥ ८ ॥
यथा शुकमुखं प्राप्य पीयूषद्रवतोच्यते ॥
श्रीभागवतशास्त्रस्य तथात्रापि विबुध्यताम् ॥ ९ ॥
श्रीमत्प्रभुभिरप्युक्तमत एव दयालुभिः ॥
यदुक्तं तातचरणैरित्यादिवचनामृतम् ॥ १० ॥
इति श्रीहरिदासविरचितः अष्टाक्षरशरणमंत्रपूर्वपक्षनिरासः समाप्तः ।

अथ नृसिंहवामनजयंत्युत्सवव्रत-वैशिष्ट्यनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

देवोद्धृत्यै महामीनः सुरकार्याय कच्छपः ॥
वराहो भुव उद्धृत्यै सृष्टिकृद्ब्रह्मकार्यकृत् ॥ १ ॥
भक्तक्लेशासहिष्णुः श्रीनृसिंहो भक्तकार्यकृत् ॥
वामनः सुरकार्यैकव्याजभक्तवृतिक्रियः ॥ २ ॥
भार्गवो भूमिभारापनयनक्षत्रियांतकृत् ॥
रघुनाथो रसात्मैवधर्ममर्यादया युतः ॥ ३ ॥
वलरामो महादैत्यमारणाद्भूमिभारहा ॥
कृष्णः पुष्टिरसात्मैव रसमर्यादया युतः ॥ ४ ॥

बुद्धः पाषंडवक्तैव कलिकालानुरूपकृत ॥
कल्किर्धर्मपुनःस्थित्यै दुष्टम्लेच्छविनाशकः ॥ ५ ॥
दशावतारा एवैते तत्तत्कार्याय चोदिताः ॥
भक्तिमार्गे तु संसेव्यः कृष्ण एव सदाबुधैः ॥ ६ ॥
सेवायामंगता चोक्तापूजाया इति निश्चयः ॥
तत्रावतारजन्मादिजयंतीव्रतमुच्यते ॥ ७ ॥
रामस्तु रसरूपत्वादस्मत्प्रभुसमो मतः ॥
नृसिंहवामनौ भक्तकार्यकृत्त्वादिहोदितौ ॥ ८ ॥
अनुकूलौ भक्तिमार्गे तयोरुत्सवमाचरेत् ॥
अत एवास्मदाचार्यैर्निबंधे तदुदीरितम् ॥ ९ ॥
अन्यथान्यावताराणामपि स्याद्व्रतमीरितम् ॥
एवमाचार्यचरणाभिप्रायो ज्ञायते जनैः ॥ १० ॥
तदीयैः कृपया दानैः सान्निध्याद्विट्ठलेशितुः ॥ ११ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं नृसिंहवामनजयंत्युत्सवव्रतवैशिष्ट्यनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ भक्तिमार्गे पुष्टिमार्गत्वनिश्चयः ।

श्रीकृष्णाय नमः

पुष्टिमार्गः फलं यत्र स्वयं साधनतां व्रजेत् ॥
साक्षात्परोक्षभेदेन स द्विधा विनिरूपितः ॥ १ ॥

आविर्भावदशायां हि साक्षात्त्वेन निगद्यते ॥
अन्यथा तु परोक्षत्वात्तथैव हि निरूप्यते ॥ २ ॥
मानातिरिक्तमार्गत्वमेव तत्र व्यवस्थितिः ॥
तत्रायं संशयः कृष्णः फलं साक्षात्कृतः स्वयम् ॥३॥
यायात्साधनतां नूनं रसलीलासु सर्वशः ॥
परोक्षे भक्तिमार्गे हि कथं साधनता हरेः ॥ ४ ॥
अनाविर्भूतरूपत्वाद्दर्शनस्याप्यभावतः ॥
तदभावे कथं तस्य पुष्टिमार्गत्वमुच्यते ॥ ५ ॥
अन्यथा साधनैः सिद्धौ मर्यादैव तथा भवेत् ॥
सिद्धांतस्तु हरिः साक्षाद्रसात्माश्रुतिसंमतः ॥ ६ ॥
सोऽपि शृंगार एवास्ति स चापि द्विविधो मतः ॥
एवं सति हरेर्भक्तिमार्गे पुष्ट्यभिधे मतः ॥ ७ ॥
वियोगः साधनं यस्मात्स स्वरूपात्मको यतः ॥
तस्य साधनताया हि स्वरूपसाधनं मतम् ॥ ८ ॥
अतोऽत्र पुष्टिमार्गत्वं निःप्रत्यूहं विभाव्यताम् ॥९॥

इति श्रीहरिदासविरचितो भक्तिमार्गे पुष्टिमार्गत्वनिश्चयः समाप्तः ।

अथ भक्तानां दुःसंगविज्ञानप्रकार-निरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अथ श्रीवल्लभाचार्यकृपया स्फुरितं हृदि ॥
स्वीयानामभ्रमार्थाय किंचिदत्र निरूप्यते ॥ १ ॥
दैवासुरविभागेन द्विधा जीवाः प्रकीर्तिताः ॥
बंधमोक्षव्यवस्थापि गीतायामेव रूपिता ॥ २ ॥
दैवेष्वपि च जीवेषु यदंगीकरणं पुनः ॥
भक्तिमार्गेऽत एवात्र प्राप्स्यंति पुरुषोत्तमम् ॥ ३ ॥
तत्रापि भेदो विज्ञेयो मर्यादापुष्टिभेदतः ॥
मार्गे फलेऽपि विज्ञेयो भक्तिमोक्षविभेदतः ॥ ४ ॥
भक्तावंगीकृत्यभावे दैवानामपि सर्वथा ॥
कामनिष्कामभेदेन स्वर्गमोक्षौ न संशयः ॥ ५ ॥
विज्ञेयं वरणं भक्तौ तदर्थित्वैककार्यतः ॥
तदर्थित्वं च विज्ञेयं भजनार्थप्रवृत्तितः ॥ ६ ॥
तत्रादौ शरणं गच्छेन्महापुरुषयोगतः ॥
महापुरुषपारोक्ष्ये तन्निष्ठैरपि सर्वथा ॥ ७ ॥
तत आश्रयसंसिद्धौ सेवार्थं स्वसमर्पणम् ॥
समर्पणे जीवदेहतत्संबंधवतामपि ॥ ८ ॥

ब्रह्मसंबंधतः कृष्णसाक्षात्संबंधयोग्यता ॥
ततस्तत्सेवया स्वीयसर्वस्वविनियोगतः ॥ ९ ॥
गृहीतः परमानंदनिधिः कृष्णोऽक्षयः स्वतः ॥
अतस्तु सावधानित्वं विधेयं भगवज्जनैः ॥ १० ॥
संप्राप्तनिधिभिश्चौरवंचकेभ्यो विशेषतः ॥
चौरास्तु द्विविधा ज्ञेया बाह्याभ्यंतरभेदतः ॥ ११ ॥
बाह्याः कुटुंबरूपा ये ते तु वित्तहराः स्मृताः ॥
यतस्तद्विनियोगेन वित्तं याति समर्पितम् ॥ १२ ॥
आंतराः कामलोभाद्याश्चित्तं मात्राहरास्तु ते ॥
यतो बहिर्मुखं चित्तं सेवायां प्रविशेन्न हि ॥ १३ ॥
चित्तवित्तैकसाध्या हि सेवा चापि न सिध्यति ॥
तदभावेऽखिलं व्यर्थं पुरुषार्थपरिक्षयात् ॥ १४ ॥
अतो विवेकधैर्यादिशस्त्रयुक्तैस्तथा पुनः ॥
अंतरास्ते निराकार्या बाह्यास्ते तु यथाक्रमम् ॥१५॥
सेवाकारणतद्रोधपरित्यागादिसाधनैः ॥
वंचकस्तु ततोऽप्येष दुष्ट इत्येव बुध्यताम् ॥ १६ ॥
यतस्तदाकृतिश्चेष्टा तथाचारश्च भाषणम् ॥
विनयः शांतातावेशः शंखचक्रादिचिह्नितः ॥ १७ ॥

---

१ सतताvेशः.

एवमाद्यखिलं तुल्यं भगवद्धर्मवर्तिभिः ॥
ततो ज्ञानाभावतोऽपि सर्वथा नाशनं मतम् ॥ १८ ॥
दुर्घटं तस्य विज्ञानं सर्वथा भक्तसाम्यतः ॥
अत एव न कर्तव्यो विश्वासो ह्यविचारितः ॥ १९ ॥
तदीयत्वभ्रमात्तस्मिन्विश्वासे संगदोषतः ॥
असत्यपि च सद्भावात्पतनं भक्तिमार्गतः ॥ २० ॥
अत एवोक्तमाचार्यैर्गुरोरपि च वीक्षणम् ॥
कृष्णसेवापरं वीक्ष्येत्यादिपद्ये निबंधगे ॥ २१ ॥
नन्वेतस्य परिज्ञानं कथं भवति सर्वथा ॥
ज्ञाने सति परित्यागः कर्तव्योऽस्य सतां भवेत् ॥ २२ ॥
भवेच्च चोरविज्ञानं शास्त्रतो धर्मदर्शनात् ॥
न हि वंचकविज्ञानं साम्यतो भगवज्जनैः ॥ २३ ॥
न कोऽपि तादृशो धर्मो वैलक्षण्यावबोधकः ॥
मृगाणामिव साधूनां मृगयोरिव गायने ॥ २४ ॥
अतोऽपि किंचिदाधिक्यं वंचके तु प्रतीयते ॥
प्रदर्शनार्थत्वतस्तु वेषादेरिह सर्वथा ॥ २५ ॥
गृहसंवासतो ज्ञेय इतिचेत्तन्न युज्यते ॥
संसर्गे बुद्धिनाशे तु मोहान्न ज्ञानसंभवः ॥ २६ ॥
ज्ञानाभावे भवेदेव तत्क्रिया सार्थकाखिला ॥

संसर्गमात्रतो नाशे कस्य ज्ञानोदयो भवेत् ॥ २७ ॥
न ज्ञापयति चात्मानं यावन्नाशं स वंचकः ॥
नाशयित्वैव भवति निजरूपसमास्थितः ॥ २८ ॥
मार्गस्थितेर्भवत्येव तादृशोऽत्यंतबाधकः ॥
बलान्न मारयत्येष प्रबोध्यैव च घातकः ॥ २९ ॥
छलबुद्धिविनाशाय न बलं तस्य साधनम् ॥
अज्ञातः सर्वथा हिंस्रो ज्ञातो नैव हि बाधकः ॥ ३० ॥
ज्ञानं त्वशक्यं तस्येति न निस्तारः कथंचन ॥
इति चेत्तत्र सिद्धांत उपायः परिकीर्त्यते ॥ ३१ ॥
भगवद्भक्तसाम्येऽपि तदसाधारणो गुणः ॥
निरपेक्षत्वमेतस्मिंस्तदभावाद्धि वंचकः ॥ ३२ ॥
अनाकारित एवासौ संगे लगति सर्वथा ॥
प्रार्थिता भगवद्भक्ताः कृपयंति कथंचन ॥ ३३ ॥
स द्रव्यमेव विज्ञाय सज्जते स्वार्थमोहितः ॥
दीनेषु भगवद्भक्तास्तदर्थैकप्रसादकाः ॥ ३४ ॥
चालयत्ययमुन्मार्गे मायाचाटुकसूक्तिभिः ॥
ते तु मार्गे चालयंति वचोभिः कटुकौषधैः ॥ ३५ ॥
एवं विज्ञाय बुध्यैव वैलक्षण्यं हि वंचके ॥
तत्संगं तत्र सद्भावं तन्माहात्म्यं परित्यजेत् ॥ ३६ ॥

अन्यथा मार्गनिष्ठोऽपि विनाशं प्राप्नुयान्नरः ॥
अत एवास्मदाचार्यैरुक्तं स्वीयकृपालुभिः ॥ ३७ ॥
पाषंडप्रचुरे लोके कृष्ण एव गतिर्मम ॥
अन्यत्राप्युक्तमेवं हि शिक्षापद्येषु सर्वथा ॥ ३८ ॥
प्रावाहिकास्तेऽपि चेत्स्युरुपेक्षैवोचिता तदा ॥
एवं विज्ञाय सततं स्थेयं वै सावधानिभिः ॥ ३९ ॥
सेवापरैः कथासक्तैः सत्संगपरिशोधकैः ॥
बाह्यव्यापाररहितैर्भगवद्भावभावुकैः ॥ ४० ॥
दैन्यमात्रपरिश्रांतैरसदालापवर्जितैः ॥
श्रीकृष्णदर्शनाद्यार्तैर्निजाचार्याश्रिताश्रितैः ॥ ४१ ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं भक्तानां दुःसंगविज्ञानप्रकार-निरूपणं समाप्तम् ।

अथ शिक्षापत्राणि तत्र प्रथमं शिक्षापत्रम् ॥ १ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

सदोद्विग्नमनाः कृष्णदर्शने क्लिष्टमानसः ॥
लौकिकं वैदिकं चापि कार्यं कुर्वन्ननास्थया ॥ १ ॥
निरुद्धवचनो वाक्यमावश्यकमुदाहरन् ॥
मनसा भावयेन्नित्यं लीलाः सर्वाः क्रमागताः ॥ २ ॥

सेवापि कायिकी कार्या निरुद्धेनैव चेतसा ॥
दैहिकं कर्म निखिलं प्रभुसेवोपयोगिनाम् ॥ ३ ॥
यथोपकरणादीनां रक्षा तद्वद्विधीयताम् ॥
भार्यादिष्वनुरागोऽपि सेवाहेतुक एव हि ॥ ४ ॥
प्रातिकूल्ये यथा त्यागः प्रभ्वसंबंधिवस्तुनः ॥
धनेषु निस्पृहः सेवोपयोगित्वेन रक्षणम् ॥ ५ ॥
विवाहादिषु कार्येषु वध्वाः सेवार्थमानसः ॥
भगवत्संगिसंगोऽपि स्वप्राणप्रेष्ठवार्तया ॥ ६ ॥
वियोगानुभवं कुर्वन् सेवानवसरे पुनः ॥
मूर्तौ भगवतो दृष्टिर्भाव्या तत्तस्य दर्शनम् ॥ ७ ॥
स्पर्शस्तत्रैव भावेन सर्वास्तत्रैव तत्क्रियाः ॥
भावात्मनो ह्यनुभवः सर्वो भावेन नान्यथा ॥ ८ ॥
हृदयस्यात्यशुद्धत्वान्न तत्रावेशसंभवः ॥
स्वमूर्तावतिशुद्धायामाविश्यानुभवं हरिः ॥ ९ ॥
यावत्साधनसंपत्तिः कारयत्यखिलान्निजान् ॥
शुद्धं विधाय हृदयं पश्चात्तत्राविशेत्स्वयम् ॥ १० ॥
दत्वा दैन्येन संतुष्टो नित्यं देहमलौकिकम् ॥
स्वयं प्रविश्य भावात्माऽनुभवं कारयेत्स्वकम् ॥११॥
एवंविधं फलं नित्यं चिंतयन् चेतसा सदा ॥

कुर्यादत्यादरं कृष्णसेवायामेव सर्वथा ॥ १२ ॥
साक्षात्परोक्षरूपत्वात्सेवा पूर्वविलक्षणा ॥
यथा गायंत्य इत्यत्र भावः स वलितो मतः ॥ १३ ॥
तदुत्तरं यथा भावः केवलो विरहात्मकः ॥
फलं तथैव चात्रापि फलता केवलस्य हि ॥ १४ ॥
फलाशायां फलं कृष्णवदनं हृदि चिंत्यताम् ॥
फलं कृष्णः सदानंदो भक्तभावात्मकत्वतः ॥ १५ ॥
न तत्र ज्ञानसंबंधो यतोऽत्रापि न वैचितः ॥
सच्चिदानंदरूपस्तु प्रसिद्धः पुरुषोत्तमः ॥ १६ ॥
पूर्वावस्था फलं कृष्णः केवलश्चोत्तरो मतः ॥
तस्यैवास्यं कृपापूर्णः प्रभुः श्रीवल्लभाभिधः ॥ १७ ॥
तदाश्रयः सदा कार्यो मनोवाक्कायवृत्तिभिः ॥
स्वकीयता तदीयेषु तद्भिन्ने भिन्नता मता ॥ १८ ॥
तदीयेषु च तद्बुद्ध्या भरः स्थाप्यो विशेषतः ॥
यथा दूतीषु भवति विषयीणां मतिस्तथा ॥ १९ ॥
धनं गृहं यथा कृष्णे तथा भक्तिस्थितेऽपि च ॥
विनियोक्तव्यमेवं हि प्रभोर्भावो भविष्यति ॥ २० ॥
तदीयाश्चेत्स्वतस्तुष्टास्तुष्टः कृष्णो न संशयः ॥
तदीयास्तु निचाजार्यचरणैकपरायणाः ॥ २१ ॥

अनन्यभजनास्तुष्टाः कामलोभविवर्जिताः ॥
निरपेक्षा विरक्ताश्च सर्वभूतहिते रताः ॥ २२ ॥
निर्मत्सराः कृष्णसेवाकथादिविहितादराः ॥
एवंविधास्तदीयाश्चेत्संगादपि विशेषतः ॥ २३ ॥
सर्वथा शुद्धभावानां स्वीकृतानां कृपालुना ॥
सर्वं श्रीवल्लभाचार्यप्रसादेन भविष्यति ॥ २४ ॥
इति श्रीहरिदासविरचितं प्रथमशिक्षापत्रं संपूर्णम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीयं शिक्षापत्रम् ॥ २ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

यशोदोत्संगललितः कचग्रंथितवेणिकः ॥
मुक्ताफललसद्भालश्चलत्कुटिलकुंतलः ॥ १ ॥
मुक्ताफलावलीभालप्रांतकर्णविभूषितः ॥
कस्तूरिकातिलकयुग्भालभूषातिसुंदरः ॥ २ ॥
काश्मीररागविलसत्कपोलद्वयचित्रितः ॥
स्फुरच्छ्रुतियुगभ्रासकुंडलद्युतिमंडितः ॥ ३ ॥
चिबुकांतलसद्बिन्दुभूषः सांजनलोचनः ॥
नयनप्रांतविलसन्मषीबिंदुसुशोभनः ॥ ४ ॥
लालामिषाधररसस्रावणज्ञानबोधकः ॥
बाल्यभावातिसुलभरसबोधनतत्परः ॥ ५ ॥

मुखांबुजनिजांगुष्ठप्रवेशनपरायणः ॥
भक्तिप्रविष्टस्य गतिक्रियाशक्तिविबोधकः ॥ ६ ॥
ग्रीवालग्नलसन्मुक्ताफलमालाविभूषणः ॥
तदुत्तरलसत्स्वर्णमणिमालातिमोहनः ॥ ७ ॥
उरस्थललसत्स्वच्छवक्रग्रैवेयाग्रभूषणः ॥
मुक्ताफलस्वर्णमालायुततुंदिलितोदरः ॥ ८ ॥
बाहुमध्यलसद्रत्नजटितांगदसुंदरः ॥
पटगुच्छलसत्स्वल्पकरकंकणभूषणः ॥ ९ ॥
दशांगुलिलसद्रत्नजटितोत्तममुद्रिकः ॥
किंकिणीपटगुच्छातिविराजितकटिस्थलः ॥ १० ॥
सनूपुरपदन्यासध्वनिमोहितगोपिकः ॥
दिगंबरो नखविधुज्योत्स्नाजितनिशापतिः ॥ ११ ॥
स्वरूपप्रतिबिंबैकदृष्टिहास्यमुखांबुजः ॥
पंकांगरागरुचिरः सदा मुग्धशिरोमणिः ॥ १२ ॥
लीलान्यज्ञानरहितः सर्वलीलाविचक्षणः ॥
कंदर्पकोटिलावण्यो मानिनीमानदर्पहा ॥ १३ ॥
स्वगोपिकागूढचौरः कृतसंकेतगोपनः ॥
परमानंदसंदोहः सदा दुःखविवर्जितः ॥ १४ ॥
असमक्षो दुःखितानां प्रपंचसुखिनामपि ॥

दयानिधिर्मुग्धभावः स्वीयवाक्यैककारकः ॥ १५ ॥
प्रपंचनाशनः स्वीयनिरोधकृतितत्परः ॥
बालभावग्रहपरः क्षणक्षणविलक्षणः ॥ १६ ॥
क्षणं क्रुद्धः क्षणं हृष्टः स्वल्पवस्तुसुतोषितः ॥
स्वकीयहृदयाभिज्ञस्तदन्यज्ञानवर्जितः ॥ १७ ॥
गूढलीलापरोभक्तगूढभावरसात्मकः ॥
सेवनीयः सावधानैर्विपरीतगतिक्रियः ॥ १८ ॥
श्रीमदाचार्यकृपया तिष्ठति स्वगृहे हरिः ॥
एवंविधः सदा हस्ते योगिनः पारदो यथा ॥ १९ ॥
चिंतनीयोऽनवसरे सेवायाः सर्वथा धिया ॥
यतो निरोधसंसिद्धिः सेवया हार्दया भवेत् ॥ २० ॥

इति श्रीहरिदासविरचितं द्वितीयं शिक्षापत्रं संपूर्णम् ॥ २ ॥

अथ तृतीयं शिक्षापत्रम् ॥ ३ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

निधिः प्राप्तः सुसंरक्ष्यो दुःसंगादिकृतः सदा ॥
त्यक्त्वापि लोकसंकोचं यथा वह्निर्जलादिभिः ॥१॥
वह्निवद्भगवद्भावः सत्संगव्यवधानतः ॥
नाशयेत्संसृतिं यद्वत्पात्रव्यवहितं जलम् ॥ २ ॥
जलवल्लौकिकं प्रोक्तं साक्षात्तन्मेलनेन तु ॥

मूलतो नाशयेद्भावं यथा वैश्वानरं जलम् ॥ ३ ॥
अतः सदैव भेत्तव्यं लौकिकासक्तितो जनैः ॥
सत्संगमग्रतः कृत्वा नाशनीया न चान्यथा ॥ ४ ॥
सतः परोक्षे तत्संगजातभावो विभाव्यताम् ॥
तद्विरुद्धवचो नैव माननीयं सतां क्वचित् ॥ ५ ॥
भरतस्यापि दुःसंगे जाता हरिणजातिता ॥
केवलं कलिदोषाभिभूता अपि जनाः स्वतः ॥ ६ ॥
तत्संगनिरतैर्नैव भवितव्यं विशेषतः ॥
अथवा सर्वतो मौनं तदभावे विधीयताम् ॥ ७ ॥
यो वदत्यन्यथा वाक्यमाचार्यवचनाज्जनः ॥
संसृतिप्रेरको वापि तत्संगो दुष्टसंगजः ॥ ८ ॥
यश्च कृष्णे रतिं नित्यं बोधयत्यप्रयोजनाम् ॥
निरपेक्षः सात्विकश्च तत्संगः साधुसंगमः ॥ ९ ॥
एवं निश्चित्य सर्वेषु स्वीयेष्वन्येषु वा पुनः ॥
महत्कुलप्रसूतेषु कर्तव्यः संगनिर्णयः ॥ १० ॥
श्रीमदाचार्यचरणे मतिः स्थाप्या सदा स्वतः ॥
तत एव स्वकीयानां सिद्धिः कार्यस्य सर्वथा ॥ ११ ॥
अवैष्णवत्वं मंतव्यं तद्विरुद्धजनेष्वपि ॥
जीवेषु दोषवत्स्वेवं तथा तत्साम्यवस्तुषु ॥ १२ ॥

श्रीकृष्णः श्रीमदाचार्यस्तथा श्रीविठ्ठलेश्वरः ॥
तथा लीलास्थसामग्री नैतत्साम्यं कदाचन ॥ १३॥
यदस्माभिः पुरा प्रोक्तं तच्चित्ते स्थाप्यतां तदा ॥
न कुत्रापि च वक्तव्यं सांप्रतं विमुखा जनाः ॥ १४॥
सांमुख्यबोधनं नैव जायते बाह्यधर्मतः ॥
एकोऽपि दोषः सुदृढः सर्वं नाशयति ध्रुवम् ॥ १५॥
अस्माभिरेवं लिखितं निरपेक्षैः स्वभावतः ॥
स्नेहेन सर्वथा चित्ते धीयतां यदि रोचते ॥ १६॥

इति श्रीहरिदासविरचितं तृतीयं शिक्षापत्रं संपूर्णम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थं शिक्षापत्रम् ॥ ४ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

प्रभोर्धर्माः श्रुतौ प्रोक्तास्तथा भागवतेऽपि च ॥
अप्राकृताः स्वरूपैकनिष्ठा भिन्ना न रूपतः ॥ १ ॥
कर्तृत्वसर्वरूपत्वसर्वाधारत्वमुख्यकाः ॥
व्यापकत्वविरुद्धात्मधर्माद्याः श्रुतिरूपिताः ॥ २ ॥
ऐश्वर्याद्या अंतरंगधर्मा भागवते तथा ॥
तेऽपि स्वरूपभेदेन मर्यादापुष्टिभेदतः ॥ ३ ॥
सर्वेऽपि च विभिद्यंत इति श्रीमत्प्रभोर्वचः ॥
अतोऽत्र पुष्टिमार्गीयमंतरंगं विशेषतः ॥ ४ ॥

विरुद्धधर्माश्रयत्वं स्वसुखाय विचारयेत् ॥
प्रभुः कुमार एवास्ति व्रजे मातृपदांकगः ॥ ५ ॥
श्रीभागवतवाक्येन कौमारं जहतुर्व्रजे ॥
व्याख्यातं च तथैवास्मदाचार्यैर्विवृतावपि ॥ ६ ॥
व्रज एव कुमारश्च कुमारी चाभवद्धरिः ॥
एकादशसमास्तत्र गूढार्चिः सबलोऽवसत् ॥ ७ ॥
एतद्वाक्यं मिश्ररूपं कुमारः केवलो हरिः ॥
सामग्र्यापि तथैवास्ति यतो गोप्यः कुमारिकाः ॥ ८ ॥
एवं सतीदृशे रूपे रासलीलादिरूपणम् ॥
विरुद्धधर्माश्रयत्वबोधायैव हि युज्यते ॥ ९ ॥
इदं हि पुष्टिमार्गीयं तदेव ज्ञायते बुधैः ॥
गीतगोविंदाद्यपद्येऽप्येतदेव निरूप्यते ॥ १० ॥
अन्यथा नंदवचनं तादृशे युज्यते कथम् ॥
अतस्तु पुष्टिमार्गीयविरुद्धगुणसंश्रयः ॥ ११ ॥
रसमार्गीयधर्मास्तु ते बोद्धव्या विचक्षणैः ॥
बालोरसिकमूर्धन्यः स्ववशोऽन्यवशः सदा ॥ १२ ॥
अभीतः सर्वथा भीतः सापेक्षो निरपेक्षकः ॥
चतुरोपि महामुग्धः सर्वज्ञोऽप्यज्ञ एव च ॥ १३ ॥

---

१ भावसिद्धरि.

आरामोऽपि स गोपीनां सर्वदा रतिवर्धनः ॥
पूर्णकामोऽपि कामार्तो ह्यदीनो दीनभाषणः ॥ १४ ॥
स्वप्रकाशोऽप्यप्रकाशो बहिष्ठोंऽतःस्थितः सदा ॥
अस्वतंत्रः स्वतंत्रोऽपि समर्थो न तथापि च ॥ १५॥
एवं हि पुष्टिमार्गीयं विरुद्धस्वगुणालयम् ॥
कृष्णं कृपालुं सततं शरणं भावयेद्धृदि ॥ १६ ॥
असाधनः साधनो वा न साधुः साधुरेव वा ॥
शरणादेव निखिलं फलं प्राप्नोत्यसंशयम् ॥ १७ ॥
भक्तिमार्गे साधनं च फलं शरणमेव हि ॥
सर्वधर्मपरित्यागः स्वतंत्रं चेत्फलं हि तत् ॥ १८ ॥
परोक्षे शरणं तादृङ्महापुरुषयोगतः ॥
कृपा चेत्तादृशानां हि तदा तद्वारकं भवेत् ॥ १९ ॥
तेषामपि तु पारोक्ष्ये तदुक्तैर्वचनैः स्वतः ॥
तत्प्रकाशितमार्गैकस्थितो भवति सर्वथा ॥ २० ॥
संसारिणा सदा दुष्टसंगिनामन्नदोषतः ॥
बहिर्मुखानां मत्तानां कुतो मार्गे स्थितिर्भवेत् ॥ २१ ॥
तदर्थं श्रीमदाचार्यचरणांबुरुहाश्रयः ॥
सदा विधेयस्तेनैव सकलं सिद्धिमेष्यति ॥ २२ ॥
तदाश्रयोऽपि मनसः संगाभावेन चेत्सताम् ॥

तोषाभावेन शिथिलो यदि दैवाद्भविष्यति ॥ २३ ॥
तदास्माकं गतिः कावेत्येवं चिंतास्ति मे हृदि ॥
लौकिकक्लेशसंबंधो ह्यंगीकृतलक्षणम् ॥ २४ ॥
लोके स्वास्थ्यमिति श्रीमदाचार्यवचनामृतात् ॥
तदीयैः स्वामिहार्दज्ञैस्तोषः कार्यस्तु तेन हि ॥ २५ ॥
अतो हि लौकिकक्लेशोऽनांतरः क्रियतां क्वचित् ॥
बाह्यतस्तु प्रकर्तव्यो ह्यौदासीन्यप्रसाधनात् ॥ २६ ॥
दुःखं दुःसंगजं चान्यलौकिकाभिनिवेशजम् ॥
सत्संगाभावजं चापि तथा मार्गस्थितेरपि ॥ २७ ॥
तत्तु मत्प्रभुपादाब्जकृपया सर्वथा मम ॥
तदीयानां च संगेन क्षणाद्दूरीभविष्यति ॥ २८ ॥
ते दुर्लभा इति मनः खिन्नं भवति नित्यदा ॥
यदा प्रभुः कृपापूर्णः कृपयिष्यति दैन्यतः ॥ २९ ॥
तदाचार्यपदासक्तांस्तानुपस्थापयिष्यति ॥
अस्माकं तु गतिर्नान्या श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ३० ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं चतुर्थं शिक्षापत्रं संपूर्णम् ॥ ४ ॥

अथ पंचमं शिक्षापत्रम् ॥ ५ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

सदा विरहभावेन भावात्मा भाव्यतां हरिः ॥
कृष्णो हृदयदेशस्थः स्वामिनीनां कृपानिधिः ॥ १ ॥

अस्माकमतिभाग्येन तदास्यं वह्निरुद्गतः ॥
अतः शीतलभावोऽस्मिन्मार्गे नैवोपयुज्यते ॥ २ ॥
तापभावः परं दैन्यं प्रकाशयति सर्वथा ॥
दैन्येन दयया दीनबंधुः प्रादुर्भवत्यसौ ॥ ३ ॥
तद्दैन्यं स्यात् स्वामिनीनां तापभावविभावनात् ॥
तद्भावनं भवेदेव तापात्मचरणाश्रयात् ॥ ४ ॥
तदाश्रयस्य सिद्धिस्तु तद्वाक्यपरिनिष्ठया ॥
तन्निष्ठा सततं तादृक् तदीयजनसेवया ॥ ५ ॥
तदीया दुर्लभाश्चेत्स्युः श्रीभागवतसेवनम् ॥
अथवा दैन्यभावेन स्मर्तव्यः सततं हरिः ॥ ६ ॥
अष्टाऽक्षरमहामंत्रो वक्तव्य इति निश्चयः ॥
सर्वदा सर्वभावेन तेन सर्वं भविष्यति ॥ ७ ॥
अस्माकं न्यूनतैवासीन्मिलनं यदभून्नहि ॥
एतावती हरिः कृष्णः पूरयिष्यति तामपि ॥ ८ ॥
भवद्भिर्नैव कर्तव्यः क्षोभो मनसि सर्वथा ॥
अस्मिन्मार्गे यथैवाऽऽर्तिस्तथैव फलसंनिधिः ॥ ९ ॥
यथाकथंचित् कर्तव्यो व्यवहारो हि लौकिकः ॥
अपकीर्तिभयात्तेन बुद्धिशैथिल्यसंभवात् ॥ १० ॥

इति श्रीहरिरायजीकृतं पंचमं शिक्षापत्रं संपूर्णम् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठं शिक्षापत्रम् ॥ ६॥

श्रीकृष्णाय नमः।

गृहभंगसमाचाराः श्रुताः श्रुतिविषायिता ॥
तदर्थं लिख्यते किंचित्समाधानाय चेतसः ॥ १ ॥
सदा यशोदातनुजो द्विभुजः सुद्विजद्वयः ॥
सरोजास्यस्त्रवल्लालः स्मर्यतामार्यवंशजः ॥ २ ॥
सर्वेश्वरश्च सर्वज्ञः कृष्णः सकरुणः समः ॥
असमर्थो ज्ञानशून्यो जीव इत्येव निश्चयः ॥ ३ ॥
तस्येच्छा[1] त्रिविधा प्रोक्ता मूलवेदस्वभेदतः ॥
मूलेच्छाया गृहीतानां नान्यथा कुरुते फलम् ॥ ४ ॥
प्रवाह एव नियतस्तेषु कृष्णविचारितः ॥
मर्यादया गृहीतांस्तु प्रवर्तयति कर्मणि ॥ ५ ॥
स्वरूपेण वृतानां तु स्वतः सर्वं करोति हि ॥
तच्चिंतयैव हि व्यासः कृपालुः सर्वतो विभुः ॥ ६ ॥
निवर्तयत्यनिष्टेभ्यः स्वकीयान्करुणानिधिः ॥
यदि जीवाः स्वभावेन निवर्तेरन्न ते स्वतः ॥ ७ ॥
अनिष्टमेव सर्वज्ञो बलाद्दूरीकरोति हि ॥
इष्टाऽनिष्टविवेको हि जीवबुद्ध्या न जायते ॥ ८ ॥

---

१ तस्येच्छात्रिविधा लोके मूलवेदस्वरूपतः.

अविद्यया गृहीतानामणूनां भ्रमसंभवात् ॥
अत एव हि संसारं मन्यते सुखरूपिणम् ॥ ९ ॥
बालाइव करप्राप्तं सर्पमक्रीडनोचितम् ॥
पितेव सहजस्निग्धस्तान्निवर्तयते बलात् ॥ १० ॥
यथा रुदंति ते बाला भ्रांताः संसारिणस्तथा ॥
अतएव हि सर्वज्ञः कृष्णः संसारमोचकः ॥ ११ ॥
इत्येव रूप्यते नाम तथाविधमतः प्रभोः ॥
संसारवैरी धरणीं प्रति शेषो न्यरूपयत् ॥ १२ ॥
मन्यामहे वयं भ्रांताः कृष्णविस्मृतिकारणम् ॥
संसारमुत्तमं कृष्णस्तं कथं स्थापयेद्धरिः ॥ १३ ॥
एवं तदीयैर्मनसि निधेयः स्वप्रभोर्गुणः ॥
स्वस्मिन्नपि विनिश्चेया प्रभोरंगीकृतिर्ध्रुवा ॥ १४ ॥
अतएवास्मदाचार्यैरुक्तं वरणलक्षणम् ॥
लोके स्वास्थ्यं तथा वेदे हरिस्तु न करिष्यति ॥ १५ ॥

इति श्रीहरिरायजीकृतं षष्ठं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमं शिक्षापत्रम् ॥ ७ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

सदा श्रीगोकुलाधीशः स्मर्तव्यः सर्वथा जनैः ॥
तदीयैर्मिलितैः सर्वदोषच्चिंताविवर्जितैः ॥ १ ॥

न लौकिके मतिः कार्या भगवद्भावबाधिका ॥
लौकिकं वैदिकं चापि स्वयं साधयिता प्रभुः ॥ २ ॥
इदानीमीदृशः कालः प्रतिकूलः समागतः ॥
यथाकथंचित्स्वमनःस्थापनीयं पदाब्जयोः ॥ ३ ॥
सेवायां च मनः स्थाप्यं तत्साधकतयैव हि ॥
गार्हस्थ्यार्थं विवाहेपि प्रयत्नः क्रियतां द्रुतम् ॥ ४ ॥
न भवेत्प्रायशो भोगे तदीयानां क्वचिन्मनः ॥
तथाऽपि चेद्भवेद्भोगो निवार्यः सर्वथैव हि ॥ ५ ॥
भावोऽत्र साधनं मार्गे प्रमेयं भगवान् हि सः ॥
प्रमाणं कृष्णसेवाऽऽद्यौ स एव च फलं पुनः ॥ ६ ॥
तस्मात्स एव संरक्ष्यो निधिरूपस्तु सर्वथा ॥
एतद्विरुद्धं तत्सर्वं ज्ञात्वा ज्ञात्वा निवर्तयेत् ॥ ७ ॥

इति श्रीहरिरायजीकृतं सप्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ ७ ॥

अथ अष्टमं शिक्षापत्रम् ॥ ८ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

ऐहिके पारलोके च सर्वसामर्थ्यसंयुतः ॥
स एव गोकुलाधीशश्चिंतनीयः सदा हृदि ॥ १ ॥
विश्वासस्तत्र कर्तव्यो भद्रमेव विधास्यति ॥
स्वदोषादेव तत्रापि दोषस्फूर्तिर्यतो भवेत् ॥ २ ॥

आर्तिः फलं साधनं च व्रजाधिपतिसंगमे ॥
अतःसदा तदार्त्यैव स्थीयतां तत्कृपायुतैः ॥ ३ ॥
अन्याश्रयो महानेव बाधको भीयतां ततः ॥
तत्क्षणेनैव सच्चेतो विमुखं वै विधास्यति ॥ ४ ॥
तदीयेषु सदा स्थेयं सद्भावेनैव सर्वथा ॥
त एव भक्तिमार्गस्य सहायत्वे निरूपिताः ॥ ५ ॥
अस्माकं तु तदीयानां प्रसंगोऽपि सुदुर्लभः ॥
चेतोऽपि साधनाऽभावाद्विमुखं तिष्ठति स्वतः ॥ ६ ॥
गतो हि भगवद्दासः स्वकार्याय विदेशके ॥
व्रजपालोऽपि चलितस्तेन मे दुःखितं मनः ॥ ७ ॥
मयि यद्यपि नास्त्येव किंचित्तत्कृपया[1] पुनः ॥
यदस्ति तदपि स्वीयं साधनाऽभावतो गतम् ॥ ८ ॥
एतादृशेऽर्थे संप्राप्ते स हरिः शरणं मम ॥
ऐहिके परलोके च नैश्चिन्त्यं तत एव नः ॥ ९ ॥
कदाचिन्मिलनं चेत्स्यात् सद्भाग्येन भवादृशाम् ॥
तदा को वेद चित्तस्य पराद्वृत्तिः पुनर्भवेत् ॥ १० ॥
कियल्लेख्यं महाचिंतासमुद्रो हृदि वर्तते ॥
स्थितेऽपि शिरसि प्राणनाथे चित्तविभेदतः ॥ ११ ॥
इति श्रीहरिरायजीविरचितं अष्टमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ ८ ॥

---

१ त्वत्कृपया.

अथ नवमं शिक्षापत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

कदा निजपतिः कृष्णः स्वचित्रं दर्शयिष्यति ॥
बद्धबर्हशिखं नीलकुंतलावरणाननम् ॥ १ ॥
भ्रूधनुःसंधितशरं कस्तूरीचित्रकांकितम् ॥
इंदीवरदलाद्दैर्घ्यविशालनयनद्वयम् ॥ २ ॥
मौक्तिकाभरणालंबि सुनासं सरसाऽधरम् ॥
त्रिरेखकंठविलसत्कंठाभरणभूषितम् ॥ ३ ॥
प्रफुल्लगल्लयुगलं चिबुकाभरणाऽन्वितम् ॥
सुवर्णसूक्ष्ममणियुग्वनमालाविराजितम् ॥ ४ ॥
उरःस्थलल्लसत्स्वच्छवक्षवैयाघ्रबाहुजम् ॥
रत्नव्यवहितस्थूलमुक्तामालांचितोदरम् ॥ ५ ॥
सुवर्णकृत्रिममणिस्थूलमालाऽतिसुंदरम् ॥
गुंजाफलमहन्मालालसदूरुयुगांतरम् ॥ ६ ॥
अनेकरत्नजटितकरकंकणभूषणम् ॥
बाहुमध्यलसत्स्वर्णनिर्मितग्रथितांगदम् ॥ ७ ॥
अनेकपुष्पतुलसीवनमालाऽतिलालितम् ॥
विचित्रवर्णविलसत्कटिवासोविराजितम् ॥ ८ ॥
कटिभावज्ञापिकाऽऽतिकिंकिणीरवशोभितम् ॥

पदद्वयगतस्वर्णमणिनूपुरमंडितम् ॥ ९ ॥
नखचंद्रप्रकाशैकप्रकाशितजगत्त्रयम् ॥
पीतांबरोत्तरीयेषच्चलदंचलसुंदरम् ॥ १० ॥
प्रदर्शितशिरोभेदं चलन्मकरकुंडलम् ॥
नृत्यंतं नयनानंदं नितांतरतिसंप्रदम् ॥ ११ ॥
नितंबिनीवृंदवर्तिरसाऽनुभवलोलुपम् ॥
विहरंतं विशेषेण रासलीलापरायणम् ॥ १२ ॥
त्रिभंगललितं वेणुकलितं भुजयोरपि ॥
वृंदावनैकफलितं वलितं स्वजनैः सह ॥ १३ ॥
वादयंतं मुरलिकां मोहयंतं मनः सताम् ॥
जगज्जडं प्रकुर्वंतं रोधयंतं च भक्षणम् ॥ १४ ॥
पशूनां पक्षिणां चैव मौनसंपादकं तदा ॥
तरूणामंतरानंदमधुधारैकवार्षुकम् ॥ १५ ॥
हरंतं व्रजभूतापं पदस्थापनतस्तथा ॥
यमुनातीरमात्रैकजलक्रीडाकृतिप्रियम् ॥ १६ ॥
रसात्मकरसात्मस्वभक्तवृंदसमन्वितम् ॥
निजाऽनुभवसंवेद्यं प्रकटं तं क्षणेक्षणे ॥ १७ ॥
विरहे युगपत्सर्वनिजलीलानुभावकम् ॥
साकारानंदरूपेण व्रजभक्तहृदि स्थितम् ॥ १८ ॥

एवं दिदृक्षा सततं स्थापनीया निजे हृदि ॥
सैवाऽस्माकं प्रेमभावोऽन्यरागविनिवर्तकः ॥ १९ ॥
ततः स्यादार्तिरधिका गेहदैहिकबाधिका ॥
आसक्तिः सैव मार्गेऽस्मिन्गृहस्थाऽस्वास्थ्यकारिका ॥
परितापोदयस्तस्मात्सर्वविस्मृतिकारकः ॥
स एव व्यसनं यत्र प्रपंचस्फूर्तिनाशनम् ॥ २१ ॥
एवंविधस्तु त्रिविधो भावो निःसाधनो मतः ॥
अतस्तु दुर्लभा लोके तत्प्राप्तिर्भजतां नृणाम् ॥ २२ ॥
चक्रे करुणया कृष्णो भावात्माऽऽस्यं तथाविधम् ॥
मूर्तिमद्भावसंबंधात्तत्प्राप्तिरिति वेद यः ॥ २३ ॥
प्रमेयबलतो नान्यत्साधनं तत्र भाव्यताम् ॥
अतः सर्वैः प्रकर्तव्यो निजाचार्यपदाश्रयः ॥ २४ ॥
तदभावे न वै भावि फलमेतन्न संशयः ॥
अत एवाऽस्मदीशैस्तु ग्रंथे श्रीवल्लभाऽष्टके ॥ २५ ॥
स्वामिन् श्रीवल्लभेत्येतत्पद्येऽखिलमुदीरितम् ॥
तदाश्रये न वचनैः किं तु तन्मार्गनिष्ठया ॥ २६ ॥
मार्गनिष्ठा न स्वबोधैः किं तु तादृग्गुरूदितैः ॥
गुरूदितानि वाक्यानि न स्वतो ह्यनुवादतः ॥ २७ ॥
अनुवादो न स्वबुद्ध्या किंतु मूलक्रमागतः ॥

अथापि तत्र चापेक्ष्यो दृढः स्वाचार्यसंश्रयः ॥ २८ ॥
एतादृशेन गुरुणाऽवगत्य निखिलं जनः ॥
आश्रित्य च निजाचार्यान् सदानंदं सदा भजेत् ॥ २९ ॥
भजनं भावरूपस्य भावेनैवोपपद्यते ॥
चेतस्तत्प्रवणं सेवा ह्यत एव निरूपिता ॥ ३० ॥
तस्यां तु विस्मृतिर्भाव्या जगतः सर्वथा ध्रुवम् ॥
तदभावे मानसी तु सेवना नैव सिद्ध्यति ॥ ३१ ॥
तद्बाधकानींद्रियाणि विषया लौकिकी मतिः ॥
प्रतिबंधस्तथोद्वेगो भोगोऽप्यत्रैव लौकिकः ॥ ३२ ॥
दुष्टाऽन्नभक्षणं चाऽपि ह्यसमर्पितभक्षणम् ॥
असत्संगः सर्वथा हि भावबाधक इष्यते ॥ ३३ ॥
तस्मात्त्यक्त्वा दुष्टसंगं कृत्वा स्वाचार्यसंश्रयम् ॥
तदीयजनसंसर्गे स्थित्वा मार्गे तथा गुरौ ॥ ३४ ॥
कृत्वा विषयवैराग्यं परितोषं विधाय च ॥
सदानंदं सदानंदं फलप्राप्त्यै सदा भजेत् ॥ ३५ ॥

इति श्रीहरिरायजीकृतं नवमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ ९ ॥

अथ दशमं शिक्षापत्रम् ॥ १० ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

को वेद कीदृशः कृष्णाऽभिप्रायः स्वजने मतः ॥
स्वानंदसिद्धये राति निजार्तिं दर्शनादिषु ॥ १ ॥

संसाररागाऽभावाय लौकिकार्तिं तथा पुनः ॥
मदाभावाय च स्वार्तिं शरीरार्तिं प्रयच्छति ॥ २ ॥
संगाऽभावाय बंध्वार्तिं देशार्तिं दैन्यसिद्धये ॥
मोहाऽभावाय भगवान् साधनार्तिं ददाति हि ॥ ३ ॥
प्रारब्धभोजनार्थं वा परीक्षार्थं विलंबनात् ॥
निर्वाहार्थे तथा वेदसाध्यार्थार्तिं प्रयच्छति ॥ ४ ॥
एवमार्तिप्रदानेऽपि परमानंददायिनः ॥
समाश्रयो न मोक्तव्यो दृढः स्वाचार्यसंश्रयैः ॥ ५ ॥
स्वतः कृष्णः सदानंदो निजानंदं प्रदास्यति ॥
तदाशयैव स्थातव्यं सर्वैश्चातकपक्षिवत् ॥ ६ ॥
लौकिकार्तेरगणनं परमानंदचिंतनात् ॥
यथा न गणयेद्रोगी तिक्तभेषजभक्षणम् ॥ ७ ॥
अहितं निजभक्तानां विदधाति हरिर्नहि ॥
समस्तानां सखा स्वीयभक्तानां न कथं भवेत् ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिरायजीकृतं दशमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ १० ॥

अथ एकादशं शिक्षापत्रम् ॥११॥

श्रीकृष्णाय नमः।

सर्वदा सर्वभावैकहेतुभूतेषु सर्वथा ॥
श्रीमदाचार्यपादेषु स्थाप्यतां तन्मयं मनः ॥ १ ॥

तत एव कृतार्थत्वं निश्चयः क्रियतां हृदि ॥
आसुरत्वं विनिश्चेयमन्यत्तत्साम्यवादिषु ॥ २ ॥
श्रीकृष्णः सर्वदा स्मर्यः सर्वलीलासमन्वितः ॥
भक्तैकहृदयस्थायी सकलः पुरुषोत्तमः ॥ ३ ॥
गुणगानं तथा दुःखभावनं दैन्यमेव च ॥
तथा त्यागः सिद्धदशः कृत्यमेतच्चतुष्टयम् ॥ ४ ॥
गुणगानं भागवतात्सेवया दुःखभावनम् ॥
तद्दैन्यभाववद्दैन्यं त्यागो विरहभावतः ॥ ५ ॥
एतच्चतुष्टयं सिद्धं यदि नाऽन्यदपेक्षितम् ॥
सर्वस्य मूलं सत्संगस्तदभावे न सिद्ध्यति ॥ ६ ॥
इति श्रीहरिरायजीकृतं एकादशं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ ११ ॥

अथ द्वादशं शिक्षापत्रम् ॥ १२ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

भावनीयं सदा चित्ते स्वामिनीजल्पितं मुहुः ॥
तापक्लेशैरयं मार्गः श्रीमदाचार्यरूपितः ॥ १ ॥
दर्शनं देहि गोपीश गोकुलानंददायक ॥
गोविंद गोपवनिताप्राणाधिप कृपानिधे ॥ २ ॥
गोपाल पालितव्रज निजव्रजसुखांबुधे ॥
परमानंद नंदादिरुचिरोत्संगलालित ॥ ३ ॥

सदानंद निजानंदसमुदायप्रदायक ॥
दामोदर दयार्द्रार्द्र दीनानाथ दयापर ॥ ४ ॥
पुरुषोत्तम सर्वांगरुचिर प्रेमपूरित ॥
अनंगरूपपरम प्रिय गोपवधूपते ॥ ५ ॥
व्रजावलंबसुकटे लंबकेश कलानिधे ॥
विरहार्तिहर स्वीयमनोहरणतत्पर ॥ ६ ॥
मनोविनोदभावाब्धे भाववद्धृदयस्थित ॥
चंचलीकृतचित्तस्वभावांदोलितरूपधृक् ॥ ७ ॥
महामुग्ध सदा दुग्धपानतत्परमानस ॥
नवनीताऽऽलिप्तमुख पयोबिंदुयुताऽधर ॥ ८ ॥
अलकावृतवदन मदनाऽधिकसुंदर ॥
कपोलविलसद्राग कस्तूरीतिलकांचित ॥ ९ ॥
सिंजन्नूपुरशोभाऽढ्य नखभूषणभूषित ॥
सघोषसूक्ष्मसुकटिविलसत्क्षुद्रघंटिक ॥ १० ॥
राजद्धृदय वैयाघ्रनखभूषणभूषित ॥
कंजलोचन लोलाक्ष विशालाक्ष विलक्षण ॥ ११ ॥
दीनैकशरण स्वीयसर्वसामर्थ्यसंयुत ॥
व्रजराजसुत स्वीयजननीकंठभूषण ॥ १२ ॥
हा कृष्ण हा सदानंद हा वृंदावनभूषण ॥

हा नंदराजतनय हा यशोदांकखेलन ॥ १३ ॥
हा गोपिकेश हा नाथ हा गोकुलपुरंदर ॥
हाहा व्रजजनार्तिघ्न हाहा निःसाधनाऽधिप ॥ १४ ॥
हाहा नंदादिसर्वस्व हाहाऽनंगनवांकुर ॥
हा निरालंबनालंब हाहांधलकुटिप्रिय ॥ १५ ॥
एवंविधानि सततं जल्पितानि मुहुर्मुहुः ॥
अवगत्य च भावेन भावनीयान्यहर्निशम् ॥ १६ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं द्वादशं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशं शिक्षापत्रम् ॥१३॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

कालः करालः समुपागतोऽयं मतिं सतां द्रागहरत्समस्ताम्॥श्रीवल्लभाचार्यसमाश्रितानां यः कालकालःशरणं स एव १ न सेवा न कथा नैव भावनं नापि संश्रयः
नित्यमुद्विग्नमनसा कथं कालः प्रयास्यति ॥ २ ॥
सत्संगो दुर्लभो दुष्टसंगः संचिंतनादृते ॥
अनायासेन संसिद्धः का गतिर्मे भविष्यति ॥ ३ ॥
संग्राहयितुमखिलं तैः क्रीडयितुमेव च ॥
शकलीकर्तुमधुना प्रभोर्बालचिकीर्षितम् ॥ ४ ॥
हा नाथ हा कृपानाथ गोपीनाथ दयानिधे ॥

व्रजनाथ रमानाथ निजनाथ जगत्पते ॥ ५ ॥
गोकुलाधीश गोपीश व्रजाधीश व्रजप्रिय ॥
व्रजानंद निजानंद गोकुलानंद गोप्रिय ॥ ६ ॥
हा कृष्ण हा दयासिंधो हा राधावर सुंदर ॥
दीनेषु सततश्रीमन्निजाचार्याऽऽश्रितेषु च ॥ ७ ॥
दुष्टेषु दोषापुष्टेषु भाग्यमुष्टेषु मत्प्रभो ॥
निःसाधनेषून्मतिषु दयां कुरु दयां कुरु ॥ ८ ॥
निवर्त्य सर्वतश्चेतो निरुध्य चरिते हरेः ॥
हृदिकृत्य कृपावश्यं स्थीयतां सज्जनैः सह ॥ ९ ॥
अदृष्टदुःखितमुखोऽननुभूतसुखेतरः ॥
स्वदुःखिताऽतिकरुणः स कृष्णः शरणं मम ॥ १० ॥
अमंदपरमानंदो निजानंदाश्रयस्थितः ॥
स्वरूपानंददाता च स कृष्णः शरणं मम ॥ ११ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं त्रयोदशं शिक्षापत्रं
समाप्तम् ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशं शिक्षापत्रम् ॥१४॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीमत्प्रभुपदयुगले स्थाप्यं चेतश्चमत्कारि ॥
तदनुग्रहणादेव हि भवति तदीयस्य सर्वत सकलम् १

अन्याश्रयस्तदीयैकपदाश्रयविरोधकृत् ॥
प्रभोरुदासीनतायाः कारणं त्यज्यतां द्रुतम् ॥ २ ॥
असत्संगस्य च त्यागो भावबाधकता यतः ॥
यथा व्याघ्रोबाधकः स्याच्छरीरादेः शरीरिणः ॥ ३ ॥
असत्संगस्तथा प्रोक्तः श्रीमदाचार्यपंडितैः ॥
अध्यासःस्वशरीरादौ तदीयत्वप्रकारतः ॥ ४ ॥
विधाय सर्वथा भीतिं विधेयेतरयोगतः ॥
सत्संगेन स्वमार्गैकनिष्ठत्वेन च सर्वथा ॥ ५ ॥
समर्पणाऽनुसंधानं विधेयं मिलितैः सदा ॥
इदमेवाऽस्मदाचार्यमार्गे साधनमुत्तमम् ॥ ६ ॥
स्वाचार्यचरणद्वंद्वदृढाश्रयणमादृतैः ॥
विधेयं तेन सकलमस्मिन्मार्गे भविष्यति ॥ ७ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं चतुर्दशं शिक्षापत्रं
समाप्तम् ॥ १४ ॥

अथ पंचदशं शिक्षापत्रम् ॥ १५ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

यदंगीकृतजीवानां न दुःखं लेशतोऽपि हि ॥
सदानंदः सदानंदात्तत्स्मृतिः क्रियतां सदा ॥ १ ॥
यो निजानतिसंतप्तान्स्वकृते वीक्ष्य विस्मितः ॥

प्रादुर्भवत्यचिरतत्तत्स्मृतिः क्रियतां सदा ॥ २ ॥
यः स्वतः सेवकानां हि पराश्रयनिवारकः ॥
कृपासरित्पतिः कृष्णस्तत्स्मृतिः क्रियतां सदा ॥ ३ ॥
हृदयस्थः समस्तानां धुनोति विषयादरम् ॥
दयादामोदरः श्रीमांस्तत्स्मृतिः क्रियतां सदा ॥ ४ ॥
यः प्राणप्रेष्ठगोपीनां संगं गोपयति स्वतः ॥
निलायनादिलीलाभिस्तत्स्मृतिः क्रियतां सदा ॥ ५ ॥
य उद्धवेन भक्तेन स्वस्वरूपमबोधयत् ॥
गोपिकानां हृदंतःस्थस्तत्स्मृतिः क्रियतां सदा ॥ ६ ॥
यः स्वमाहात्म्यबोधाय प्रादुर्भावितवान्स्वयम् ॥
प्रभुः श्रीवल्लभाचार्यस्तत्स्मृतिः क्रियतां सदा ॥ ७ ॥
यस्य स्मरणमात्रेण सकलर्तिविनाशनम् ॥
तत्क्षणादेव भवति तत्स्मृतिः क्रियतां सदा ॥ ८ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं पंचदशं शिक्षापत्रं
समाप्तम् ॥ १५ ॥

अथ षोडशं शिक्षापत्रम् ॥ १६ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

सदा स्वभक्तहृदयावासः स्वाचार्यभावितः ॥
यशोदाऽतिप्रियः श्रीमान् नंदसूनुर्व्रजेश्वरः ॥ १ ॥

स्मरणीयो यथाशक्ति सेवनीयस्तथा पुनः ॥
तादृशैः सह संगेन कथनीयश्च सर्वथा ॥ २ ॥
अहर्निशं व्रजाधीशः प्रपंचाऽस्मृतिसाधकः ॥
स्वकीयपक्षपाती च निजासक्त्या निरोधकृत् ॥ ३ ॥
स्मरणीयः कृपापारावारो विदितरूपवान् ॥
स एवाऽस्मत्सर्वकर्ता चिंताऽणुरपि नो हृदि ॥ ४ ॥
सतामप्यसता वाऽपि स्वकीयानां कृपानिधिः ॥
करिष्यति स्वतः सर्वमतश्चिंता न काऽपि हि ॥ ५ ॥
सत्संगाऽभावतो नित्यमसत्संगस्वभावतः ॥
वर्तते विषयाऽवेशैश्चक्राऽऽरूढेव मन्मतिः ॥ ६ ॥
नैतस्मिन्समये कोऽपि सहायो मम वर्तते ॥
विना श्रीवल्लभाचार्यचरणांबुरुहाश्रयात् ॥ ७ ॥
ततश्च्युता मतिः कालबलात्केवललौकिके ॥
नित्यं स्थिता ततो भीतिर्भूयसी जायते हृदि ॥८॥
किंवा को वेद भगवान् करुणात्मा चिकीर्षति ॥
न जाने तेन मे चेतः खिन्नं भवति सर्वथा ॥ ९ ॥
विशेषः प्रेमजित्पत्राद्बोद्धव्यः सकलोऽपि हि ॥
अनेनैव वयं किंचित्स्वास्थ्यं मन्यामहे हृदः ॥१०॥

इति श्रीहरिरायजीकृतं षोडशं शिक्षापत्रं समाप्तम् ।

अथ सप्तदशं शिक्षापत्रम् ॥ १७ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

यदुक्तमस्मदाचार्यैर्गौणमुख्यविभेदतः ॥
त्यागो गृहधनादीनामथवा कृष्णयोजनम् ॥ १ ॥
वैराग्यपरितोषादेस्त्यागोऽपि निरूपितः ॥
तथा विषयभोगस्य त्यागोऽपि विनिबोधितः ॥ २ ॥
तथा सत्संगमाऽत्यागः सर्वत्रैव विशेषतः ॥
अन्याश्रयपरित्याग उक्तो बाधकरूपतः ॥ ३ ॥
एवं निरूपितौ त्यागाऽत्यागौ सर्वत्र सर्वशः ॥
न जीवाः स्वबलात्किंचित्कर्तुं शक्नुवते स्वतः ॥ ४ ॥
अतः कथं भवेन्मार्गस्थितिर्जीवेषु सर्वथा ॥
फलाशाऽपि कथं कार्या जनैस्तत्राऽस्थितौ पुनः॥५॥
तथाऽपि श्रीमदाचार्यचरणाश्रयणादपि ॥
अशक्यमपि यच्छक्यं तद्भवेत्सर्वथैव हि ॥ ६ ॥
यदि दुःसंगदोषेण न भवेच्छिथिलं मनः ॥
यदि वा कालदोषेणाऽविश्वासोऽपि भवेन्न हि ॥७॥
अविश्वासो न कर्तव्य इत्युक्तेः स तु साधकः ॥
अयमेवाऽस्य मार्गस्य मूलमाश्रयसाधकः ॥ ८ ॥
आश्रयेणैव सकलं सिद्धिमेति न संशयः ॥

पृथक्शरणमार्गोक्तिरतएव प्रभोरपि ॥ ९ ॥
शरणस्थसमुद्धारकृतिविज्ञापनादपि ॥
विवेकधैर्यभक्त्यादिसाधनाऽभाववादतः ॥ १० ॥
सन्मार्गविद्भिः सततं कृतप्रभुपदाश्रयैः ॥
तदुक्तवाक्यभावार्थविभावनपरायणैः ॥ ११ ॥
यथाशक्तिस्वमार्गीयप्रभुसेवापरैरपि ॥
विरुद्धकृतिसंदेहदाहनोद्योगतत्परैः ॥ १२ ॥
निरंतरं स्वमार्गीयसतां संगसमन्वितैः ॥
स्थेयं संसारविमुखैः स्वगुरुं प्रणतैरपि ॥ १३ ॥

इति श्रीहरिराजीविरचितं सप्तदशं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥१७॥

अथ अष्टादशं शिक्षापत्रम् ॥१८॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

कालः स्वकार्यं कुरुते न जानाति जनो यतः ॥
प्रमाद्यति हरेः कार्ये स्वात्मकार्येऽतिविह्वलः ॥ १
केवलौदरिकत्वं तु तदीयानां न चोचितम् ॥
न पूरयेत् किमुदरं सेवकानां कृपानिधिः ॥ २ ॥
चिंता काऽपि न कार्येति प्रभुवाक्यं विचिंत्यताम्
अज्ञानिनो ज्ञानिनश्च यदि स्यात्समता कृतौ ॥ ३
तदा तु साधनाऽभावात् किं वृत्तं ज्ञानतः फलम्
विरहेण हरिस्फूर्त्या सर्वत्र क्लेशभावनात् ॥ ४ ॥

लीलाऽतिरिक्तसृष्टौ हि निरानंदत्वनिश्चयात् ॥
यथा कथंचिद्विस्मृत्य प्रपंचं हृदये न्यसेत् ॥ ५ ॥
कृष्णं गूढं सदाऽऽनंदं तथा लीलायुतं सदा ॥
रसं स्वसमनामानं भक्तभावाऽऽत्मकं पुनः ॥ ६ ॥
यशोदोत्संगललितं मुग्धभावसमावृतम् ॥
प्रपंचवैरिणं बाधहेतुलौकिकनाशनम् ॥ ७ ॥
स्वप्रवेशाय कामादिसर्वदोषनिवारकम् ॥
स्वार्थत्यक्त्वा (स्वार्थं त्यक्त्वा) खिलस्वीयपरमाऽऽर्ति-
महोत्सवम् ॥८॥ श्रीमदाचार्यहृदयशेषपर्यंकशायिनम्
अनंतभावरूपात्मगोपीरमणतत्परम् ॥ ९ ॥
मधुपाऽऽलिजवोद्युक्तरोमाऽऽलिसुविराजितम् ॥
प्रसन्नवदनांभोजं करुणारसवद्दृशम् ॥ १० ॥
बर्हिपिच्छशिरोभूषं शृंगाररसरूपिणम् ॥
एवंविधाऽनंतगुणं विधाय हृदये सदा ॥ ११ ॥
तस्य सेवां प्रकुर्वीत यावज्जीवं स्वधर्मतः ॥
न फलार्थं न भोगार्थं न प्रतिष्ठाप्रसिद्धये ॥ १२ ॥
श्रीमदाचार्यमार्गेण नाऽन्येनापि कदाचन ॥
न कल्पितप्रकारेण न दुर्भावसमन्वयात् ॥ १३ ॥
तत्त्वं विदित्वा परमं यशोदोत्संगलालितम् ॥

श्रीमदाचार्यतत्पुत्रान् हित्वाऽस्मत्स्वामिनीरपि ॥१४॥
तत्तुल्यबुद्ध्या नाशः स्यात्सर्वथेति विनिश्चयः ॥
एतावती सती शिक्षा संक्षिप्ता ध्रियतां हृदि ॥ १५ ॥
अन्येऽपि चोपदेष्टव्या यदि स्युरधिकारिणः ॥
मिलंति स्वेच्छया श्रद्धायुताः पृच्छंति चेत्तदा ॥१६॥
जीवतत्परतासिद्धौ कृपालुस्तेषु तुष्यति ॥
यथा विषयिणां तोषो दूतिकासु तथा हरेः ॥ १७ ॥
इति श्रीहरिरायजीविरचितमष्टादशं शिक्षापत्रं स० ॥१८॥

अथ एकोनाविंशं शिक्षापत्रम् ॥ १९ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

इदानीं वर्तते कालः करालः कलिरीदृशः ॥
यस्मिन्विनश्यति मतिः सतामपि कुसंगतः ॥ १ ॥
सत्संगो दुर्लभो यत्र सततं सत्प्रसंगतः ॥
कथाः कृष्णचरित्रैकयुता नित्यं भवंति हि ॥ २ ॥
निजाचार्यपदांभोजसेविनस्तु सुदुर्लभाः ॥
अदंभिनः कृष्णसेवाकथाचिंतनतत्पराः ॥ ३ ॥
अहं तु सर्वथा नित्यं तथा सत्संगवर्जितः ॥
क्लिश्यामि मनसा नूनं निरानंदेन नित्यशः ॥४॥
बाष्पनिःसरणोपायं न पश्यामि महीतले ॥

को वा मदीयहृदयदुःखं दूरीकरिष्यति ॥ ५ ॥
व्रजवासस्तथा श्रीमद्यमुनादर्शनं गतम् ॥
दूरे गोवर्धनद्दशिर्दूरे तन्नाथदर्शनम् ॥ ६ ॥
विषयाऽऽक्रांतितो दूरे भगवद्भावसंततिः ॥
देशांतरस्थितस्याऽद्य दूरे संगः सतामपि ॥ ७ ॥
तदभावात्कथा दूरे ततो विमुखता हृदः ॥
एवंविधस्य सततं श्रीकृष्णः शरणं मम ॥ ८ ॥
को वेद कृष्णः किं कर्ता न जानेऽहं कृपानिधिः ॥
तथाऽपि श्रीमदाचार्यशरणं करवै मनः ॥ ९ ॥
विशेषः प्रेमजित्पत्राद्बोद्धव्यः सर्ववृत्तयुक् ॥
अनेन केवलेनैव किंचित्स्वस्थं मनो मम ॥ १० ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितमेकोनविंशंशिक्षापत्रंसमाप्तं ॥१९॥

अथ विंशतितमं शिक्षापत्रम् ॥ २० ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

समाचाराऽवगत्यैव संतोषो जनितो महान् ॥
सदोषेऽपि हरिर्जीवेऽनुग्रहं कुरुते स्वतः ॥ १ ॥
प्रमेयबलमासाद्य किमसाध्यं तदा भवेत् ॥
अतः प्रथमदोषाणां चिंता नैव विधीयताम् ॥ २ ॥
संजातभगवद्भावमपथ्यमिव सद्गुणम् ॥

लोकनिंदाभवं दुःखं न धर्तव्यं हि मानसे ॥ ३ ॥
अग्रे तु सावधानत्वं विधेयं सर्वथा पुनः ॥
दुःसंगादिमहादोषा नाशयंत्येव तत्क्षणात् ॥ ४ ॥
असज्जनकृता निंदा तुष्ट्यै स त्वविनिश्चयात् ॥
यतस्तेषां न रोचंते संत एव हि सर्वथा ॥ ५ ॥
मार्गविश्वासरहिताः पूर्वदोषैकदृष्टयः ॥
यतो नामैव हि हरेः सर्वदोषनिवर्तकम् ॥ ६ ॥
तदपि श्रीमदाचार्यवदनांबुजनिःसृतम् ॥
तत्प्रकाशितमार्गस्य सर्वसंपादनक्षमम् ॥ ७ ॥
ततोऽपि ब्रह्मसंबंधः सर्वदोषनिवर्तकः ॥
निर्दोषाऽऽनंदसेवाऽपि दोषाऽभावप्रसाधिका ॥ ८ ॥
गुणगानं तु सर्वेषां दोषाणां विनिवारकम् ॥
गुणगाने ज्ञानमार्गादुत्कर्षः प्रभुणोदितः ॥ ९ ॥
ज्ञानं सकलदोषाणां दाहकं परिकीर्तितम् ॥
तथाऽपि न प्रभोः प्रादुर्भावे यत्प्रतिबंधकम् ॥ १० ॥
तन्निवर्तयितुं शक्तमतो न्यूनं निरूपितम् ॥
ततः स्वाचार्यसांनिध्यं क्षणाद्भावप्रदायकम् ॥ ११ ॥
तद्दिदृक्षाऽऽर्तितापानां क्रमादेवेह संभवात् ॥
तत उत्तरभावस्य भावनं वह्निरूपतः ॥ १२ ॥

क्षणेन दोषसंघस्य नाशकं सर्वथा मतम् ॥
एवंभूते स्थिते मार्गे नूनं येषामभाग्यतः ॥ १३ ॥
अविश्वासस्ततस्तेषां न गतिः काऽपि विद्यते ॥
अतः स्वयं श्रुतं यद्वा भाग्याद्धृदि समागतम् ॥ १४ ॥
तदेव हि दृढं स्थाप्यं सर्वथा जीवनाऽवधि ॥
नाऽल्पज्ञवचनाच्चाल्याबुद्धिरापातसुंदरात् ॥ १५ ॥
सत्त्वनिश्चयतः संगः साधको नहि संशयात् ॥
यत्र वै विपरीतैव कृतिस्तत्र भ्रमः कथम् ॥ १६ ॥
तत्र भ्रांताः परं मूढास्तत्संगः खलु बाधकः ॥
अतः सत्संगसहितस्तिष्ठेत्सर्वत्र सर्वदा ॥ १७ ॥
सेवा कुर्वन्सदाचारो धर्ममार्गस्थितोऽपि च ॥
अविरुद्धवचो वक्ता ह्यविरुद्धकृतिप्रियः ॥ १८ ॥
स्वाचार्यमात्रवाक्यैकनिष्ठः सततभावुकः ॥
तदीयजनसंसृष्टः सर्वसंगविवर्जितः ॥ १९ ॥
इति श्रीहरिरायर्जीविरचितं विंशतितमं शिक्षापत्रं समाप्तम्॥२०॥

अथ एकविंशतितमं शिक्षापत्रम् ॥२१॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

भक्तिमार्गस्तिरोभूतस्तथा संगः सतामपि ॥
ततो भावस्य शैथिल्यं तदभावेऽखिलं वृथा ॥ १ ॥

भक्तिमार्गीयताऽभावे क्रियामात्रं हि कर्मवत् ॥
तत्राऽपि न मनःस्थैर्यं विक्षेपाद्व्यवहारतः ॥ २ ॥
व्यवहारोऽप्यसिद्धश्चेद्विशेषः क्षोभको मतः ॥
तदभावे तु गार्हस्थ्यप्रकारैः सेवनं कुतः ॥ ३ ॥
व्यावृत्यभावपक्षस्तु बुद्ध्यदार्ढ्यात्सुदुर्लभः ॥
बुद्धिदार्ढ्यं तु सततं निवेदनविचिंतनैः ॥ ४ ॥
तत्राऽपि सहभावस्तु सतामेव निरूपितः ॥
ते दुर्लभा दूरगाश्च ततो बुद्धिर्न तादृशी ॥ ५ ॥
स्थिताऽपि शीर्यते नित्यं पोषकाऽभावतो मम ॥
खिन्नं च जायते चित्तं वार्ताश्रवणतोऽन्यथा ॥ ६ ॥
श्रुतोत्तमप्रकाराश्च भगवन्मानसा अपि ॥
अस्मदीया लौकिकेषु प्रतिष्ठामात्रसाधकाः ॥ ७ ॥
चित्तव्ययं प्रकुर्वंति वृथा देहं च तद्गतम् ॥
भगवन्मार्गनिष्ठा तु लोकनिष्ठाविरोधिनी ॥ ८ ॥
संसारवैरी कृष्णोऽपि मूढानेतानुपेक्षते ॥
कालः सतामपि हरत्यसौ संप्रति तन्मतिम् ॥ ९ ॥
कालदोषनिराकर्ता न संगोऽस्ति सतामपि ॥
अतः स्थैर्यं सावधानैः समस्तैर्मार्गवर्तिभिः ॥ १० ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितमेकविंशत्तितमं
शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशतितमं शिक्षापत्रम् ॥ २२ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

भावोऽत्र साधनं मार्गे प्रमेयं भगवान् हि सः ॥
प्रमाणं कृष्णसेवाऽऽदौ (सेवादिः)स एव च फलं पुनः १
तस्मात्स एव संरक्ष्यो निधिरूपस्तु सर्वथा ॥
यत्तद्विरुद्धं तत्सर्वं ज्ञात्वा ज्ञात्वा निवर्तयेत् ॥ २ ॥
हरिकृष्णे यथापूर्वं स्नेहः स्थाप्यो विशेषतः ॥
गोष्ठी च तादृशैः (तादृशी) कार्या ध्रुवमस्मत्प्रयत्नतः ३
एतस्यांतःस्थितिः प्रायः समीचीनाऽवलोक्यते ॥
नाऽन्यच्च लौकिकं चित्ते विचार्यमिह सर्वथा ॥ ४ ॥
विशेषस्तु समग्रोऽपि भांडागारिकपत्रतः ॥
विज्ञेयः सर्वथा शीघ्रं लिख्यतां च तदुत्तरम् ॥ ५ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं द्वाविंशतितमं
शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशतितमं शिक्षापत्रम् ॥ २३ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

भवंतः श्रुतसिद्धांताः कथं मुह्यंति लौकिके ॥
अलौकिके तु चिंता या विषयाऽभावतो न सा ॥ १ ॥
यतः सर्वसमर्थोऽस्मत्प्रभुः सर्वं करोति हि ॥ पितेव

(पतिवत्) निजदासानामैहिकं पारलौकिकम् ॥ २ ॥
अत एवाऽस्मदाचार्यवचनं वै विराजते ॥ "भग-
वानपि पुष्टिस्थो न करिष्यति लौकिकीं च गतिम्"
॥ ३ ॥ मर्यादामार्गवैराग्याद्यभावेऽपि गतिः सताम्॥
चिंतासंतानहंतारोऽप्याचार्यपदरेणवः ॥ ४ ॥ अत-
स्तदीयाः किं भ्रातश्चिंतां विदधते जनाः ॥ ज्ञानि-
नोऽपि न वै दुःखं चित्ते दधति लौकिकम् ॥ ५ ॥
सेवारसादिरहिताश्चित्रं भक्ताः कथं तथा ॥ यैः स्वरू-
पस्य सेवायां दर्शनस्पर्शनादिकम् ॥ ६ ॥ अनु-
भूतं सदा तेषां चित्तं दुःखयुतं कथम् ॥ परमानंद-
संबंधे दुःखं तिष्ठति नैव हि ॥ ७ ॥ पित्रादयस्तु
सर्वेऽपि संबंधाद्दुःखहेतवः ॥ (संबंधाय स्वहेतवः) ॥
बहिर्मुखजनस्यैव बाहिर्मुख्यं ततस्त्यजेत् ॥ ८ ॥
बहिर्मुखस्य बाधंते दोषा दैहिकमानसाः ॥
क्षीणधातोरिवार्तस्य रोगा वातिकपैत्तिकाः ॥ ९ ॥
तन्निवृत्तिस्तु संपाद्या सतां संगेन सेवया ॥
श्रीभागवतपाठेन तदर्थश्रवणादपि ॥ १० ॥
निवेदनस्मरणतः सद्भिः सह कथादिभिः ॥
सदा नामग्रहणतः सदा शरणभावनात् ॥ ११ ॥

अष्टाऽक्षरमहामंत्रकीर्तनेन विशेषतः ॥
पंचाक्षरेण मंत्रेण तदीयत्वविभावनात् ॥ १२ ॥
वैराग्यपरितोषाभ्यां कृष्णसन्निहितस्थितेः ॥
लौकिकक्लेशजौदास्यात् पुत्राद्यननुरागतः ॥ १३ ॥
गृहवित्ताद्यनासक्त्या तदीयेष्वतिरागतः ॥
नवरत्नस्य पाठेन सर्वचिंता निवर्तते ॥ १४ ॥
एवं निवृत्तवैमुख्यं जनं दुःखं न बाधते ॥
अतस्तन्मात्रयत्नैस्तु भवितव्यं भवादृशैः ॥ १५ ॥
दुःखेन न वृथा नेयः कालः परमदुर्लभः ॥
कृष्णसेवानुकूलस्तु निजाऽऽचार्याऽऽश्रयाऽऽश्रितैः १६
द्रुतं हेया वृथा चिंता प्राप्ताऽपि निजदोषतः ॥
चित्तोद्वेगं विधायापीत्येतद्वचनचिंतनात् ॥ १७ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं त्रयोविंशतितमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशतितमं शिक्षापत्रम् ॥२४॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

भक्तिमार्गे कृपापात्रं कारणं परमुच्यते ॥
तेनैव मार्गे सकलं सिद्धिमेति न संशयः ॥ १ ॥
सा तु स्वाचार्यशरणगतौ तैर्ज्ञापितः प्रभुः ॥

यदैव कुरुते कृष्णस्तदा भवति सर्वथा ॥ २ ॥
अतस्तदाश्रयो जीवैर्दृढ एव विधीयताम् ॥
यथाऽवतारलीलायां तासां श्रीयमुना मता ॥ ३ ॥
यथा वा हरिदासो हि पुलिंदीनां गिरिर्मतः ॥
यथा वाऽग्निकुमाराणां व्रते कात्यायनी मता ॥ ४ ॥
प्रादुर्भूतः स्वयं कृष्णो यथा स्वप्रापणे मतः ॥
यथा वा दैन्यभावाऽऽत्मा प्रादुर्भावे स्वयं मतः ॥ ५ ॥
तथा परोक्षे जीवानां पुष्टिसंबंधसिद्धये ॥
श्रीमदाचार्यसंबंधो नाऽन्यदस्ति हि साधने ॥ ६ ॥
अत एवोक्तमाचार्यैः स्तोत्रे कृष्णाश्रयाभिधे ॥
शरणस्थसमुद्धारे कृष्णं विज्ञापयाम्यहम् ॥ ७ ॥
विश्वासार्थं वरमदादिति श्रीवल्लभोऽब्रवीत् ॥
अतो नाऽन्यप्रकारेण फलं स्वहृदि चिंत्यताम् ॥ ८ ॥
विश्वासेन यथाऽऽप्नोति चातकः स्वातिजं जलम् ॥
तथा चेत्कृष्णजलदः स्वानंदं वर्षयिष्यति ॥ ९ ॥
एवं विश्वाससद्भावे सर्वमेव भविष्यति ॥
यतः परिवृढोऽस्माकं सर्वं कर्तुं क्षमो मतः ॥ १० ॥
स हि स्वतः समर्थत्वान्न साधनमपेक्षते ॥
कालकार्यं विलोक्याऽत्र तदीयानां विशेषतः ॥ ११ ॥

निःसाधनत्वसंस्फूर्त्या दृढः स्यात्तत्पदाश्रयः ॥
अनुगानामविश्वासस्तथा तत्संगिनामपि ॥ १२ ॥
मतिमोहो महादोषनिधानं संभविष्यति ॥
यथा पूर्वकथां श्रुत्वा भगवत्पादसेविनाम् ॥ १३ ॥
स्वस्मिन्दैन्यसमुत्पत्तिस्तथा साधननाशनम् ॥
तदीयानां सर्वमस्ति सदा तद्भावभाविनाम् ॥ १४ ॥
इतरेषां कालिकानां कालेन निखिलं गतम् ॥
यतः कालस्तद्विभूतिः कालः कलयतामहम् ॥ १५ ॥
मुख्याऽधिकार्यपि हरेरिच्छाशक्तिस्वरूपवान् ॥
तदंतरंगदासेषु न तत्सामर्थ्यमिष्यते ॥ १६ ॥
स हि सर्पो यथाऽन्येषां मारकोऽपि न हि क्षमः ॥
पीताऽमृतं जनं जातु स्प्रष्टुमाघ्रातुमेव च ॥ १७ ॥
तथा कालोऽपि मनुजं महापुरुषसंस्थितम् ॥
भक्तिपीयूषपातारं न किंचित्कर्तुमीश्वरः ॥ १८ ॥
तदीयैः सर्वकार्येषु न कालश्चिंत्यता हृदि ॥
तथैव तस्य लीलेति वचनात्सैव चिंत्यताम् ॥ १९ ॥
सर्गादिलीलाकर्तृत्वात्किं चित्रं तादृशि प्रभौ ॥
विवेकोऽप्ययमेवाऽत्र स हितं वै विधास्यति ॥ २० ॥
स्वकीयानां निजेच्छातस्ततश्चिंताऽत्र का भवेत् ॥

भवंतः श्रुतसद्वार्ताः सत्संगकृतयोऽपि हि ॥ २१ ॥
प्रभुपादैकगतयस्तेषां का परिदेवना ॥
धर्मसंस्थापनाऽर्थाय यस्य प्राकट्यमुच्यते ॥ २२ ॥
स हि धर्मव्यतिकरं स्वकृतं सहते कथम् ॥
ब्रह्मण्यो धेनुविप्रेशो वेदधर्मैकपालकः ॥ २३ ॥
स कथं सहते कृष्णस्तद्विरोधं जनैः कृतम् ॥
परमानंदसंदोहो दयालुः सुतरामपि ॥ २४ ॥
स कथं सहते कृष्णो दयाऽभावं जनेष्वपि ॥
अतोऽत्र यदिदं जातं तत्स्वदोषेण सर्वथा ॥ २५ ॥
निर्दोषपूर्णगुणता हरौ नित्यं विराजते ॥
कदाचित् स्वप्रभोर्दोषो नाऽऽनेयः सर्वथा हृदि॥२६॥
के वा वयं वराकाये ह्युद्धवाद्या अपि प्रभोः ॥
श्रुतवंतो विसदृशीं लीलां पश्चात्स्थिता अपि ॥ २७ ॥
कुंतीवदीदृशं भाग्यं कस्य भाग्यवतो भवेत् ॥
सद्यः प्राणविमोकोऽत्र श्रीकृष्णविरहेण हि ॥ २८ ॥
अस्माकं तु प्रभुर्नित्यमक्षताऽव्याहतोऽधुना ॥
विराजते ततो दुःखं न विधेयं मनस्यपि ॥ २९ ॥
भवद्भिर्मिलितैः सर्वैरियं शिक्षा विचार्यताम् ॥
ततः संदेहजातं यद्बुद्धिस्थं तद्व्यपोह्यताम् ॥ ३० ॥

अस्माकं साधनं साध्यं श्रीकृष्णः शरणं मम ॥
संपत्स्वापत्स्वपि सदा स्वाचार्यचरणोदितम् ॥ २१ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं चतुर्विंशतितमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ २४ ॥

अथ पंचविंशतितमं शिक्षापत्रम् ॥२५॥

श्रीकृष्णाय नमः।

श्रीवल्लभपदांभोजभजनाऽऽदरणादपि ॥
दयापरः कदाचित्तं न जहाति जनं हरिः ॥ १ ॥
कृपाकटाक्षसंपातपक्षपातपरो हरिः ॥
क्षमते तत्कृतं दोषलक्षमप्यक्षमं स्वतः ॥ २ ॥
यदीयहृदये श्रीमदाचार्यचरणद्वयम् ॥
त एव शरणं दोषशताऽऽवृत्तिमतो मम ॥ ३ ॥
यदंगुलिनखाऽऽनंदचंद्रशैत्यं सदा हृदि ॥
तापं हरति भक्तानां तदानंदपदांबुजम् ॥ ४ ॥
अस्तु वस्तुशतं लोके वेदे च परिकीर्तितम् ॥
फलत्वेन निजाचार्यचरणाऽब्जद्वयं मम ॥ ५ ॥
न कर्म वेदविहितं फलं जनयति ध्रुवम् ॥
यतो बहिर्मुखं चित्तं जायतेऽन्यश्रुतेर्हरेः ॥ ६ ॥
ज्ञानं तु मुक्तिहेतुत्वात्सा नैव फलरूपिणी ॥
यतो जीवस्य दासत्वहेतुभेदनिवर्तिका ॥ ७ ॥

मर्यादा भक्तिरप्येषा तावदेव फलाऽऽत्मिका ॥
यावन्न जायते (ज्ञायये) पुष्टिभक्तिः सकलमूर्धगा ८
पुष्टिभक्तिर्हरेरास्यं तत्त्वसमत्प्रभवः स्वयम् ॥
त एव संश्रिताः संतः फलरूपाभवंति हि ॥ ९ ॥
तदुत्तरं न कर्तव्यमनुभूतेः परं किमु ॥
यथा लोके फले प्राप्ते न भोगादधिका कृतिः ॥१०॥
तस्मात्फलं निजाऽऽचार्यपदांभोजद्वयं सदा ॥
हृदि धार्यं नैव कार्यं संशयायितमानसम् ॥ ११ ॥
अत्र संशयमापन्नाः सर्वथा ह्यासुरा मताः ॥
दैवा अपि पुरा तेऽपि हरिणा पातिताः करात् ॥१२॥
अहो महच्चित्रमिदमवतीर्णे हरौ भुवि ॥
विद्यमाने भागवते विवृतावपि सर्वथा ॥ १३ ॥
सत्यां भुविं सुबोधिन्यां सत्सु सत्सु कंचित्कचित् ॥
ग्रंथेषु विद्यमानेषु सर्वाऽर्थज्ञापकेष्वपि ॥ १४ ॥
तथाऽपि न प्रवर्तंते जना भक्तिपथे पुनः ॥
प्रायः कृपैव हरिणा कारणत्वेन रक्षिता ॥ १५ ॥
मूर्छितेंद्रियवृत्तीनामुद्भवो नासुमंतरा ॥
तथा कृपांविना सर्वसाधनानां न चोद्भवः ॥ १६ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं पंचविंशतितमं शिक्षापत्रं समाप्तम् २५

अथ षड्विंशतितमं शिक्षापत्रम् ॥ २६ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

स्वकीयानामैहिकं यदथवा पारलौकिकम् ॥
अकरोत्कुरुते कर्ता प्रभुरेव न संशयः ॥ १ ॥
तथापि कुरुते जीवः प्रयत्नं निजदोषतः ॥
अज्ञानात्करुणावार्धिः क्षमते तादृशं स्वतः ॥ २ ॥
अविरुद्धं प्रकुरुते विरुद्धं वारयत्यपि ॥
दासेषु कृष्णो बालेषु पितेव कुरुते हितम् ॥ ३ ॥
न जानाति निजाज्ञानात्तत्कृतिं स कृतघ्नतः ॥
क्व दोषराशिर्जीवोऽयं क्व हरिर्गुणवारिधिः ॥ ४ ॥
कथमन्योऽन्यसंबंधः स्यात्तमस्तेजसोरिव ॥
तथापि दोषराशीनां दाहनेन निवेदनात् ॥ ५ ॥
स्वाचार्यद्वारका तु स्याद्योग्यता हरियोजने ॥
अतः स्वाचार्यचरणौ स्थाप्यौ हृदि निरंतरम् ॥ ६ ॥
यथा बालकरक्षायै डाकिनीतो बिभेति हि ॥
माता तथैव भेतव्यं दुःसंगाद्भावरक्षकैः ॥ ७ ॥
समस्तेभ्यो निजस्नेहं गोपायति यथा सती ॥
तथैव भगवद्भावगोपनं क्रियतां जनैः ॥ ८ ॥
दूतिकालापसंसर्गे यथा वर्धयते रतिम् ॥

स्वैरिणीभक्तसंसर्गे भाववृद्धिं तथा नयेत् ॥ ९ ॥
असत्या सर्वदा चित्तं गृहउच्चाटितं यथा ॥
तथैव भवनादौ तु चेतः स्थाप्यं तदाश्रितैः ॥ १० ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं षड्विंशतितमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ २६ ॥

अथ सप्तविंशतितमं शिक्षापत्रम् ॥२७॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

निजाऽऽचार्यपदांभोजयुगलाश्रयणं सदा ॥
विधेयं तेन निखिलं फलं भावि विना श्रमम् ॥ १ ॥
धनं गृहं गृहाऽऽसक्तिः प्रतिष्ठा लोकवेदयोः ॥
कर्मादिनिष्ठा मनसः स्वर्गादिफलकांक्षणम् ॥ २ ॥
लौकिके परमा प्रीतिर्विरुद्धविषयेषणा ॥
अविरुद्धे तथाऽऽसक्तिर्विषयैर्भोगभोजनम् ॥ ३ ॥
देहाऽभिमानः कुलजो विद्यादिविहितोऽपि च ॥
भगवत्सेवनाऽभावसहितं देहपोषणम् ॥ ४ ॥
असत्संगैः सदा दुष्टैः कृष्णाऽनुच्छिष्टभक्षणम् ॥
निवेदनाऽनुसंधानत्यागः शरणविस्मृतिः ॥ ५ ॥
देवांतराश्रयस्तेभ्यः प्रार्थनाऽपि फलार्थितः ॥
भगवच्चित्तरहिता व्यावृत्तिरपि लौकिकी ॥ ६ ॥

गुरुद्रोहस्तदीयेभ्यः स्वस्याऽऽधिक्यविभावनम् ॥
अत्यंतदेहसामर्थ्यमिंद्रियाणां च पोषणम् ॥ ७ ॥
गृहेष्वभिरतिर्भार्यापुत्रादिषु मनोगतिः ॥
कृष्णाऽनुभावरहितदेशे सततसंस्थितिः ॥ ८ ॥
हर्षशोकौ लोकलाभतदभावकृतौ तथा ॥
स्वातंत्र्यभावनं स्वस्य जीवस्वाभाविको हठः ॥ ९ ॥
अधिकारः पापरतिः पक्षपातो दुरात्मनाम् ॥
हृदयक्रूरता दीनजनोपेक्षाऽक्षमा पुनः ॥ १० ॥
एते चाऽन्ये च बोद्धव्या दोषा विस्मारका हरेः ॥
सावधानीभूय दासैः कृष्णस्य स्थेयमादरात् ॥ ११ ॥
भगवन्मार्गमात्रस्थैस्तन्मार्गफलकांक्षिभिः ॥
विरक्तैरन्यतः कृष्णगुणसक्तांतरात्मभिः ॥ १२ ॥
स्वाचार्यशरणं यातैस्तद्विश्वाससमन्वितैः ॥
परित्यक्ताऽखिलैः स्थेयं सदा तद्दर्शनोत्सुकैः ॥ १३ ॥
इदानीमागतः कालः सर्वबुद्धिविनाशकः ॥
करे पतति दुःसंगो मीलिताक्षस्य चापि हि ॥ १४ ॥
किं कार्यं किमकार्यं वा यतः स्फुरति नैव हि ॥
प्रभुणा स्वबलं तावदुपसंहृतमेव हि ॥ १५ ॥
साधनानि न सिध्यंति कालदोषाद्दुरात्मनः ॥

प्रतिबंधश्चकालादिकृतः प्रत्यहमेधते ॥ १६ ॥
उद्वेगः प्रतिबंधो वा भोगश्चाऽपि प्रजायते ॥
प्रतिबंधसेवनं तैः प्रत्याशा का फलस्य हि ॥१७॥
तथाऽपि श्रीमदाचार्यचरणाऽऽश्रयणान्मम ॥
निवर्तते निराशं सन्न मनः फललब्धितः ॥ १८ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं सप्तविंशतितमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ २७ ॥

अथाष्टाविंशतितमं शिक्षापत्रम् ॥ २८॥

श्रीकृष्णाय नमः।

कदा नंदात्मजः स्वेषु कृपादृष्टिं करिष्यति ॥
प्रतीक्षयैवाऽस्मदादिमनः श्रांतं सहेंद्रियैः ॥ १ ॥
करुणावारिधिः स्वीयनिधिः सर्वाधिकः प्रभुः ॥
उपेक्षते कुतः स्वीयानिति चिंतातुरं मनः ॥ २ ॥
निजाऽऽनंदनिमग्नस्य भवेद्यद्यपि विस्मृतिः ॥
भक्तार्थमवतीर्णस्य कृपालोरुचिता न सा ॥ ३ ॥
कं प्रार्थयेयुस्ते दीना विहाय निजनायकम् ॥
तदेकशरणा नित्यं विमुक्ताः सर्वसाधनैः ॥ ४ ॥
मन्नाथ नाथ ये नूनं भवामि विरहाऽऽकुलः ॥
दर्शनं स्पर्शनं वाऽपि देहि वेणुस्वरश्रुतिम् ॥ ५ ॥

निजाऽऽचार्याश्रितानस्मान्यदि कृष्ण प्रहास्यसि ॥
गमिष्यति हरे नाथ प्रतिज्ञैव तदा तव ॥ ६ ॥
वयं तु सर्वथा दुष्टाः स्वधर्मविमुखा अपि ॥
त्वमस्मदीयान्मा धर्मान्गृहाण गुणपूरितः ॥ ७ ॥
कृपालो पालनीयानां गुणदोषविचारणा ॥
न कार्या स्वीयशरणविहितं वरणं यदि ॥ ८ ॥
अश्रांतोऽपि हरे दोषगणनायां मम प्रभो ॥
श्रममेष्यसि गोपीश ततो विस्मर सर्वथा ॥ ९ ॥
दीनेषु गुणलीनेषु (हीनेषु) तावकीनेषु मत्प्रभो ॥
पराधीनेषु करुणा करणीयैव सर्वथा ॥ १० ॥
निःसाधना गतधना मनोदीनाः सुदुःखिताः ॥
निजाऽऽचार्याऽऽश्रिता शोकलोभमोहभयाकुलाः ११
भवंति ते कृपापात्रं महोदार दयानिधे ॥
प्रयच्छ करुणां तेभ्यो दत्तं पात्रेऽक्षयं भवेत् ॥ १२ ॥
संसारदावदग्धानां जीमूतजलकांक्षिणाम् ॥
न नीलजलदाऽनंतजलदानं विना सुखम् ॥ १३ ॥
ये मयांगीकृताः सर्वे त्वत्सेवार्थे गृहस्थिताः ॥
त एव भावनाशाय भवंति करवै किमु ॥ १४ ॥

बहिर्मुखाः प्रकुर्वंति स्वसंबंध(धं)बहिर्मुखम् ॥
सहायता भ्रमादेव न हातुमहमुत्सहे ॥ १५ ॥
सहायभ्रममुत्पाद्य वंचयंति यथा जनम् ॥
मार्गस्थितं तथा नाथ वंचितोऽहं गृहस्थितैः ॥ १६ ॥
यथांधकूपपतितं मंडूका दुःस्वरैर्जनम् ॥
व्यथयंति तथा मह्यं दुर्वचोभिर्गृहस्थिताः ॥ १७ ॥
कियत्पर्यंतमेवं हि मदुपेक्षां करिष्यसि ॥
त्यक्तो वा दोषसाहित्याद्विमुखोऽहं दयालुना ॥ १८ ॥
त्यक्तः कुत्र गमिष्यामि न मेऽस्ति शरणं क्वचित् ॥
नावमारोप्य दीनं स्वं मध्येधारं न मज्जय ॥ १९ ॥
निजाचार्यकुले जन्म किमर्थं विहितं मम ॥
विहितं चेन्मयि सदा दोषपीने कृपां कुरु ॥ २० ॥
असंगः सर्वथा दूयेऽसत्संगसहितोऽप्यहम् ॥
यथाऽरण्ये परित्यक्तः कांदिशीको मृगादनैः ॥ २१ ॥
जातपक्षाः[1] खगाः स्वीयजननीं च त्यजंति हि ॥
यथा तथा करालेऽस्मिन्कालेऽहं भगवज्जनैः ॥ २२ ॥
चिंतापारावारे पतितस्याऽत्रैव मग्नस्य ॥
एतज्जलवडवाऽग्निः शरणं श्रीवल्लभाचार्याः ॥ २३ ॥

---

१ जातपक्षान् खगान्स्वीयजननी त्यजति ध्रुवम्.

हा कृष्ण हा नंदसूनो हा यशोदाप्रियाऽर्भक ॥
हा गोपिकाहृदाधार धारयस्व करेण माम् ॥ २४ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितमष्टाविंशतितमं शिक्षापत्रं समाप्तम् २८

अथ अथैकोनत्रिंशत्तमं शिक्षा-पत्रम् ॥२९॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

बुद्धिनाशककालोऽयं सर्वेषां समुपागतः ॥
अतो हि सर्वथा गोप्यं बुद्धिरत्नं सुबुद्धिभिः ॥ १ ॥
सत्संगकृष्णस्मरणशरणागतिसाधनैः ॥
तदभावे कृतिः सर्वा यतो वैयर्थ्यमेति हि ॥ २ ॥
अतएवोक्तमाचार्यैः स्वकीयकरुणाऽऽत्मभिः ॥
बुद्धिप्रेरककृष्णस्य पादपद्मं प्रसीदतु ॥ ३ ॥
उपकारोऽपि[1] गायत्र्या ध्यानहेतुरयं मतः ॥
गीतायां हरिणाऽप्युक्तमर्जुनं प्रति मोदतः ॥ ४ ॥
ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयांति ते ॥
बुद्धिस्थैर्ये हृदि स्थैर्यं हरेरिति न संशयः ॥ ५ ॥
तन्नाश एव गीतायां सर्वनाशो निरूपितः ॥
अतो बुद्धिः सुसंरक्ष्या भावभावनकारणम् ॥ ६ ॥

---

१ उपक्रमोऽपि गायत्र्या.

प्रसादभक्षणैर्नित्यं सेवनाकरणैरपि ॥
सत्संगेन सदा कृष्णकथाश्रवणकीर्तनैः ॥ ७ ॥
इति श्रीहरिरायजीविरचितमेकोनत्रिंशत्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम् २९

अथ त्रिंशत्तमं शिक्षापत्रम् ॥ ३० ॥

श्रीकृष्णाय नमः

स्मर्तव्यः सर्वदा कृष्णो विस्मर्तव्यं जगत् पुनः ॥
प्रपंचस्मरणे कृष्णस्मृतिर्नैव भवेदिति ॥ १ ॥
प्रयतेत ततो जीवस्तदभावाय सर्वथा ॥
कृष्णाऽर्थताभावनेन गृहादेर्विस्मृतिर्भवेत् ॥ २ ॥
अथवा बाधकत्वेन त्यागभावनया पुनः ॥
अखंडाऽद्वैतभावेन कामाद्यावेशतो हरौ ॥ ३ ॥
प्रापंचिकपदार्थेषु लीलासृष्टित्वभावनात् ॥
कृष्णसन्निहितो देशः कालः सत्संगहेतुकः ॥ ४ ॥
द्रव्यं सर्वस्वमेवाऽत्र कर्ताऽभिमतिवर्जितः ॥
मंत्राः श्रीकृष्णनामानि गुणलीलासमन्विताः ॥ ५ ॥
कर्माणि कृष्णसेवैव सर्वसाधनसंग्रहः ॥
एतत्षट्कस्य भक्तौ हि सत्संगः साधनं मतम् ॥ ६ ॥
कृष्णसान्निध्यदेशे तु यतस्तिष्ठंति साधवः ॥
कालःप्रसंगहेतुस्तु मिलितैस्तैरुदेति हि ॥ ७ ॥

सर्वस्वस्योपयोगोऽपि सिध्येत्सद्बुद्धिदातृभिः ॥
अभिमाननिवृत्तिस्तु तदाश्रयवतामिह ॥ ८ ॥
कृष्णनामस्वरूपादिज्ञानं तु तत एव हि ॥
भगवत्सेवनं वाऽपि पुरुषार्थस्तदेव हि ॥ ९ ॥
यदा तथाविधाः संतो दृश्यंते सेवनोद्यताः ॥
अतः सत्संग एवाऽस्मिन्मार्गे सर्वस्य साधनम्॥१०॥
तदभावे सर्वथैव न किंचिदिह सिद्ध्यति ॥
तस्मात्प्रयत्नः कर्तव्यः सत्संगाय सुबुद्धिभिः ॥ ११ ॥
अत एवोक्तमाचार्यैर्हरिस्थाने तदीयकैः ॥
अदूरे विप्रकर्षे वा यथा चित्तं न दुष्यति ॥ १२ ॥
चित्तदोषे कथं सेवा चेतस्तत्प्रवणं भवेत् ॥
अतो विचारः कर्तव्यः सर्वथैकत्र वासकृत् ॥ १३ ॥
बुद्ध्या विचार्य मत्प्रोक्तं निधाय हृदि सर्वथा ॥
स्वार्थसंपत्तये कार्यो वास एकत्र तत्परैः ॥ १४ ॥
इति श्रीहरिरायजीविरचितं त्रिंशत्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ ३० ॥

अथैकत्रिंशत्तमं शिक्षापत्रम् ॥ ३१ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

निःसाधनफले मार्गे बलं नैवोपयुज्यते ॥
साधनानामतो नायमात्मेत्येषोदिता श्रुतिः ॥ १ ॥

किंतु सर्वस्य मूलं हि हरेर्वरणमुच्यते ॥
यथैव वृणुते कृष्णस्तथा तिष्ठति वै जनः ॥ २ ॥
वरणं तु द्विधा साक्षात्पारंपर्यविभेदतः ॥
लीलास्थितेषु वै साक्षादन्येष्वस्ति परंपरा ॥ ३ ॥
आचार्यद्वारकं तत्र वरणं न हरेः स्वतः ॥
लीलास्थेष्वपि भक्तेषु वृतेर्द्वैविध्यमीक्ष्यते ॥ ४ ॥
साक्षाच्छ्रुतिषु हरिणा वरणं वह्निसूनुषु ॥
परंपराप्रकारेण मर्यादापुरुषोत्तमात् ॥ ५ ॥
अन्यथाऽप्यत्र भेदोऽस्ति दासतात्मीयतादिभिः ॥
आत्मीयत्वेनाऽवतारे दासत्वेनाऽन्यदा वृतिः ॥ ६ ॥
दासत्वेऽप्यस्ति भेदो हि मर्यादापुष्टिभेदतः ॥
अतो न जीवस्वातंत्र्यं दासत्वाद्धि निसर्गतः ॥ ७ ॥
यथा कृतिस्तथा सर्वं कृष्णस्तस्य करोति हि ॥
मर्यादायां वृतो तस्य भवेत् साधननिष्ठता ॥ ८ ॥
पुष्टावनुग्रहे दृष्टिस्तयैव सकलं पुनः ॥
वयं त्वनुग्रहाचार्यैः पुष्टौ मर्यादया सह ॥ ९ ॥
अंगीकृतिसमर्यादैः सर्वेऽप्यंगीकृताः स्वतः ॥
अतस्तदुक्तमर्यादास्थितिर्हि हितकारिणी ॥ १० ॥
पुष्टिप्रभुत्वादस्माकं लौकिकी पारलौकिकी ॥

सर्वा चिंता हरेरेव निश्चितत्वं विभाव्यताम् ॥ ११ ॥
अत एवोक्तमाचार्यैर्निजेच्छातः करिष्यति ॥
नोपेक्षते निजानार्तबंधुः श्रीगोकुलेश्वरः ॥ १२ ॥
हरीच्छा विपरीताऽपि दासदुःखाऽवलोकनात् ॥
अनुकंपानिधानत्वाद्धरेर्विपरिवर्तते ॥ १३ ॥
आर्तिमात्रमतः स्थाप्यं प्रार्थना न विधीयताम् ॥
कृपालुरेव भविता निजार्तजनशर्मदः ॥ १४ ॥
आर्त्यैव क्रियते यत्तु सेवागुणकथादिकम् ॥
तदेवाऽस्मत्प्रभूक्तेऽस्मिन्मार्गे प्रविशति ध्रुवम्॥१५॥
अन्यथा क्रियमाणं तु कृष्णसायुज्यसाधकम् ॥
न मुख्यफलसंबंधस्ततो भवति निश्चितम् ॥ १६ ॥
तदार्तिप्राप्तिरेतेषां तद्रूपाचार्यसेवनात् ॥
तत्कृपातस्तदुदितवचोवृंदविचारणात् ॥ १७ ॥
निवेदनाऽनुसंधानात्सदा सत्संगसंभवात् ॥
अन्यथा न भवेदेव स्वकृताऽनंतसाधनैः ॥ १८ ॥
ये भावं वर्धयंत्येव दृढं वचनवर्षणैः ॥
संगोऽपि तेषां कर्तव्यो नाऽन्येषामिति निश्चयः॥१९॥
तद्दुर्लभत्वे बाधिर्यं मूकत्वं वा वरं मतम् ॥
वाचः प्रभूणां वदने दुर्जनानां भवंति न ॥ २० ॥

म्लेच्छानामिव गायत्री ततः श्रवणतः किमु ॥
तत्सधर्मास्त्वत्र वर्णा अनुभावतिरोहिताः ॥ २१ ॥
अतः फलं न श्रवणाद्दोषः प्रत्युत जायते ॥
सावधानतमैः स्थेयमीदृक्श्रवणकीर्तनात् ॥ २२ ॥
निरपेक्षाः कृष्णजना निजाचार्यमदाश्रिताः ॥
श्रीभागवततत्वज्ञा दुर्लभा एव भूतले ॥ २३ ॥
अतः शरणमात्रं हि कर्तव्यमखिलं ततः ॥
यदुक्तं तातचरणैरिति वाक्याद्भविष्यति ॥ २४ ॥
तथा विधेयं कृपया यथा गोवर्धनेश्वरः ॥
दर्शयत्यचिरादेव निजं रूपं तदाश्रितैः ॥ २५ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितमेकत्रिंशत्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ३१

अथ द्वात्रिंशत्तमं शिक्षापत्रम् ॥ ३२ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

कामाऽऽविष्टे क्रोधयुते संसाराऽऽसक्तिसंयुते ॥
लोभाऽभिभूते सततं धनाऽर्जनपरायणे ॥ १ ॥
दयाविरहिते रूक्षे नित्यं संतोषवर्जिते ॥
शोकाऽकुले भयाऽऽक्रांते विषयध्यानतत्परे ॥ २ ॥
अहंकारयुते क्रूरे दुष्टपक्षैकपोषके ॥
ज्ञानमार्गस्थिते सर्वसाम्यचिंतनभाविते ॥ ३ ॥

लौकिके सन्मुखे कृष्णजनवैमुख्यसंयुते ॥
कृष्णलीलादोषदृष्टौ तथा कर्मजडेऽपि च ॥ ४ ॥
आचार्यविमुखे नित्यमसद्वादविभूषिते ॥
एतादृशे तु हृदये हरिर्नाऽऽविशते क्वचित् ॥ ५ ॥
दीने शुद्धे निःप्रपंचे लीलाचिंतनतत्परे ॥
स्वाचार्यशरणे नित्यं सर्वकामविवर्जिते ॥ ६ ॥
व्रजस्त्रीचरणांभोजरेणुप्राप्त्यभिलाषुके ॥
गुणगानपरे कृष्णनामाऽर्थपरिभावुके ॥ ७ ॥
अनन्येऽनन्यसेवैकनिष्ठातत्परतां गते ॥
भगवद्धर्मनिरते विरक्ते गुणसंगिनि ॥ ८ ॥
कृष्णाऽतिभावसंयुक्ते सरसेऽन्यरसाऽतिगे ॥
अचंचले कृष्णलीलाचंचले दर्शनाऽऽकुले ॥ ९ ॥
मनोरथशताऽऽक्रांते सर्वौदासीन्यसंयुते ॥
एतादृशे तु हृदये हरिराविशते क्षणात् ॥ १० ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं द्वात्रिंशतमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥३२॥

अथ त्रयस्त्रिंशत्तमं शिक्षापत्रम् ॥ ३३ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

अस्मिन्मार्गे प्रभोरिच्छामात्रं सर्वत्र कारणम् ॥
सैव चावरणं यावत् प्रतिकूला फले निजे ॥ १ ॥

तदावरणनाशस्तु दैन्यादेव हरौ कृतात् ॥
सदीनेषु निजामिच्छामनुकूलां करोति हि ॥ २ ॥
तदानुकूल्ये दासानां किं फलं दुर्लभं मतम् ॥
कृपा च जायते दीने लोकसिद्धनिदर्शनात् ॥ ३ ॥
अतो दैन्यं हि मार्गेऽस्मिन्परमं साधनं मतम् ॥
अभिमानो मदश्चाऽपि सततं तद्विरोधिनौ ॥ ४ ॥
तौ विज्ञाय प्रयत्नेन परित्याज्यौ फलाऽर्थिभिः ॥
दौष्ट्यं समस्तेंद्रियाणां साधनैरेव नाशयेत् ॥ ५ ॥
अथवाऽऽश्रयमात्रेण नाशयिष्यति मत्प्रभुः ॥
निजाचार्याश्रितानां तु दोषा वह्निस्वरूपतः ॥ ६ ॥
संबंधमात्रतो भस्मीभवंति क्षणमात्रतः ॥
अतः स्वाचार्यमात्रैकशरणैस्तत्पराश्रितैः ॥ ७ ॥
तद्ग्रंथाऽर्थावबाधाऽर्थविहिताऽतिप्रयत्नकैः ॥
दुःसंगवर्जितैः संगसंप्राप्त्याशायुतैरपि ॥ ८ ॥
स्थेयं सेवापरैरन्याश्रयत्यागविचक्षणैः ॥
कामलोभादिदोषैकपरित्यागेच्छुभिः सदा ॥ ९ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं त्रयस्त्रिंशत्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ ३३ ॥

अथ चतुस्त्रिंशत्तमं शिक्षापत्रम् ॥३४॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीकृष्णः सर्वदा सेव्यः फलं प्राप्यं स्वतस्तु सः ॥
मुखारविंदभक्त्यैव साक्षात्सेवैकरूपया ॥ १ ॥
चरणाऽऽत्मकभक्त्या तु धर्मसेवात्मरूपया ॥
धर्मद्वारा तद्विशिष्टः प्रभुः प्राप्यो न संशयः ॥ २ ॥
तत्र सायुज्यसंबंधो न लोभाऽमृतसेवनम् ॥
मुखारविंदभक्तौ तु साक्षात् तत्सेवनं मतम् ॥ ३ ॥
एतादृक्फलिका भक्तिर्भवेत्केवलपुष्टितः ॥
तत्राऽपि मुखरूपाऽस्मदाचार्याऽनुग्रहात् पुनः ॥४॥
अत एतद्भक्तिमद्भिः श्रीमदाचार्यसंश्रयः ॥
प्रथमं सर्वथा कार्यस्तत एवाऽखिलं भवेत् ॥ ५ ॥
अतःपरं तु तद्भक्तेरवस्थासाधनादिकम् ॥
निरूप्यते स्वतोषाय तत्कृपातो हृदि स्थितम् ॥ ६ ॥
यथा मर्यादया भक्तौ ब्रह्मभावस्तु साधनम् ॥
तथा सर्वाऽऽत्मभावोऽत्र साधनत्वेन बुद्ध्यताम् ॥७॥
वस्तुतस्तु फलं चैव फलं स्यात्तत्प्रवेशतः ॥
तत्स्वरूपं तु सर्वेषां देहांतःकरणात्मनाम् ॥ ८ ॥
येन भावेन भगवत्यात्मभावो हि जायते ॥

यस्माद्भावात्स्वदेहादि सकलं स्यात्तदर्थकम् ॥९॥
न देहाद्यर्थसिद्ध्यर्थं भगवानप्यपेक्षते ॥
यतो देहादिरक्षाऽपि प्रभुलीलोपयोगतः ॥ १० ॥
न स्वार्थबुद्ध्या स्वार्थोऽपि भगवानेव यत्र हि ॥
येन भावेनाऽनिमित्ता प्रीतिर्भवति वै हरौ ॥ ११ ॥
न फलाकांक्षणं यत्र लौकिकानां यथा धने ॥
तदभावे यथा लोका दुःखेनाऽसूंस्त्यजंति हि ॥ १२ ॥
सर्वत्यागस्तु सहजो यत्रलौकिकवेदयोः ॥
नैरपेक्ष्यं स भावस्तु सर्वभावो निगद्यते ॥ १३ ॥
तथाऽत्र दैन्यमेवैकं मार्गे न श्रवणादिकम् ॥
दैन्येनैव च संतुष्टः प्रादुर्भूतः फलं ददौ ॥ १४ ॥
तदेवाऽत्र हि संसेव्यं येन दैन्यं प्रसिद्ध्यति ॥
यद्दैन्यनाशकं तद्धि विरोधि सकलं मतम् ॥ १५ ॥
एतन्मार्गांगीकृतो हि हरिर्दैन्यं विवर्धयेत् ॥
मदादिजनकं दुष्टं नाशयत्यपि
(नाशयित्वापि) लौकिकम् ॥ १६ ॥
स्वांगीकृतेर्हि निर्वाहः प्रभुणैव विधीयते ॥
जीवाः स्वभावदुष्टा हि प्रचलेयुः कथं तथा ॥ १७ ॥
अतो दंडप्रदानेन पितेवाऽचरति प्रभुः ॥

दंडोऽप्यनुग्रहत्वेन मंतव्यस्तु तदाश्रितैः ॥ १८ ॥
दंडदानं स्वकीयेषु परकीये ह्युपेक्षणम् ॥
आर्तिरेवाऽत्र सततं भाव्या कृष्णपरोक्षतः ॥ १९ ॥
अत्र भक्तार्तिदृष्ट्यैवमुदितो हि हरिर्भवेत् ॥
संगो भाववतामेव भाववृद्धिर्यतो भवेत् ॥ २० ॥
व्याघ्रस्याऽग्रे यथा देही तथा दुःसंगतो बिभेत् ॥
दुःसंग एव भावस्य नाशकः सर्वथा मतः ॥ २१ ॥
दुःसंगतश्च्युताः सर्वे श्रुता हि भरतादयः ॥
दुःसंगाऽन्नजदोषाभ्याममूद्भीष्मो बहिर्मुखः ॥ २२ ॥
लौकिकाऽभिनिवेशात्तु मनोनिष्कासनं सदा ॥
अलौकिकस्तु तद्भावस्तेनाऽपि च विनश्यति ॥ २३ ॥
वैराग्यपरितोषौ च हृदि भाव्यौ निरंतरम् ॥
तदभ्यासात्तु मनसः कदाचिन्निर्गतिस्ततः ॥ २४ ॥
कामाऽभावाय वैराग्यं चिंत्यं चेतसि सर्वथा ॥
परितोषस्त्वलोभाय भक्तौ तावेव बाधकौ ॥ २५ ॥
कामेनेंद्रियवैमुख्यं लोभे पाखंडसंभवः ॥
क्रोधस्तु मध्यपातित्वान्महाबाधक इष्यते ॥ २६ ॥
यतो मार्गीयसर्वस्वदैन्यभावविनाशकः ॥
दैन्यं सर्वेषु कार्येषु कृष्णसेवाकथादिषु ॥ २७ ॥

बीजं यथा मंत्रशास्त्रे तद्युक्तमखिलं भवेत् ॥
तदभावे न सेवादि सकलं पुष्टिसाधकम् ॥ २८ ॥
तस्माद्रक्षेत्प्रयत्नेन दैन्यं भक्तियुतो नरः ॥
दैन्येन गोपिकाः सिद्धाः कौंडिन्योऽपि परोक्षतः २९
फलमत्र हरेर्भावो विरहात्मा सदा मतः ॥
रसात्मकत्वात्तद्रूपे सर्वलीलासमन्वितः ॥ ३० ॥
स्वरूपे तस्य सततं साक्षात्कारो विशेषतः ॥
युगपत् सर्वलीलानामनुभूतिः प्रजायते ॥ ३१ ॥
एवं विज्ञाय मनसा पुष्टिमार्गं विभावयेत् ॥
प्राप्तिः श्रीवल्लभाचार्यचरणाब्जप्रसादतः ॥ ३२ ॥
अतः स एव सततं सर्वभावेन सर्वथा ॥
सुधीभिः कृष्णरसिकैः शरणीक्रियतां सदा ॥ ३३ ॥
इति श्रीहरिरायजीविरचितं चतुस्त्रिंशत्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥ ३४ ॥

अथ पंचत्रिंशत्तमं शिक्षापत्रम् ॥ ३५ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

तदीयानां महःदुःखं विजातीयेन संगमः ॥
संभाषणं सजातीयैरसंगो भाषणं च न ॥ १ ॥
तदेतदुभयं जातं ममेवाऽद्य स्वभाग्यतः ॥
दुःखांतरं तु ज्ञानेन भक्त्या वाऽपि निवर्तते ॥ २ ॥

लौकिकं विषयप्राप्त्या न हि दुःसंगजं क्वचित् ॥
दुष्टानां दुर्वचोबाणैर्भिन्नं मर्मणि मद्वपुः ॥ ३ ॥
न क्वाऽपि लभते स्वास्थ्यं समाहितमपि स्वतः ॥
इदानीं तु जनाः प्रायो दुःसंगपदवीं गताः ॥ ४ ॥
शुद्धं मनः कलुषितुं क्षणेनाऽतिविचक्षणाः ॥
गृहस्थितस्य व्यावृत्तियुतस्य न हि तादृशाम् ॥ ५ ॥
संगो वारयितुं शक्यो व्यावृत्तेर्विनिरोधतः ॥
अव्यावृत्तौ न विश्वासदार्ढ्यं येन तथा कृतिः ॥ ६ ॥
भगवद्द्वेषितां यातः स तु तक्षक एव हि ॥
यथा विप्राऽर्भकवचःप्रेरितः क्रोधमूर्छितः ॥ ७ ॥
अदशत्स समागत्य महाभक्तं परीक्षितम् ॥
तथा दुर्जनवाक्यैकप्रेरितो ह्यतितामसः ॥ ८ ॥
अवज्ञया दुर्वचनैरधिक्षेपेण मामयम् ॥
दुष्कर्मा भौतिको दुष्टः स साध्यः सत्क्रियोक्तिभिः॥९॥
आध्यात्मिको ज्ञानशून्यो ह्यन्यथा ज्ञानवानपि ॥
कष्टसाध्यः कदाचित्स सत्त्वबोधेन शुद्ध्यति ॥१०॥
प्रीतिशून्यो महादुष्टः स न साध्यः कथंचन ॥
यथा नपुंसको नैव ह्यौषधैः पुरुषो भवेत् ॥ ११ ॥
यथा त्रिदोषग्रस्तो न कथंचिदपि जीवति ॥

प्रीतिशून्यो नीरसश्च न तथा श्रवणादिभिः ॥ १२ ॥
प्रायः स आसुरो जीवो यस्मिन्प्रीतेरसंभवः ॥
ताहशैर्नित्यसंगेन भवेदासुरभाववान् ॥ १३ ॥
दुष्कर्मा कर्मदुष्टः स्यात ज्ञानदुष्टोऽन्यथाहशिः ॥
प्रीतिशून्यो भक्तिदुष्टस्तत्तन्मार्गगतस्त्यजेत् ॥ १४ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं पंचत्रिंशत्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ३५

अथ षट्त्रिंशत्तमं शिक्षापत्रम् ॥ ३६ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

नैव चिंता प्रकर्तव्या लौकिकी भक्तिमार्गगैः ॥
चित्ते चिंतातुरे कृष्णः कथमाविशते गुणैः ॥ १ ॥
यथा गृहे गृहपतिः शुद्धे संमार्जनादिभिः ॥
स्वस्थस्तिष्ठत्यन्यथा तु परावर्तेत सर्वथा ॥ २ ॥
उक्तं च प्रभुभिस्तस्मान्नवरत्ने कृपालुभिः ॥
अतोऽन्यविनियोगेऽपि चिंता का स्वस्य सोऽपि चेत् ३
धर्ममार्गविचारेऽपि कलौ कर्तैव लिप्यते ॥
न संसर्गकृतो दोषस्तथा कलियुगे भवेत् ॥ ४ ॥
युगांतरे तथैवाऽयं पंचमत्वेन गण्यते ॥
यद्यप्युक्तं निजाऽऽचार्यैः स्थेयं नाऽवैष्णवैः सह ॥५॥
तथाऽपि लोकसंकोचः कर्तव्यस्त्वग्रदर्शनैः ॥

मनः स्थाप्यं तन्निवृत्तौ समये तन्निवर्तनम् ॥ ६ ॥
तत्कालं तत्प्रयत्ने तु रोगस्येवोद्भवो भवेत् ॥
अतः कार्यं शनैरेव प्रतिबंधनिवर्तनम् ॥ ७ ॥
वृथा चिंता न कर्तव्या स्वमनो मोहकारणम् ॥
यथा सच्छिद्रकलशाज्जलं स्रवति सर्वशः ॥ ८ ॥
तथाऽऽयुः सततं याति ज्ञायते न गृहस्थितैः ॥
एवं हि गच्छत्यायुष्ये क्षणं नैव विलंबयेत् ॥ ९ ॥
भगवच्चरणे चेतः स्थापनेऽतिविचक्षणः ॥
शरीरं प्राकृतं तद्धि ह्यनित्यं सर्वथा मतम् ॥ १० ॥
तत्संबंधोऽप्यविद्यातस्ततोऽहंममताऽऽत्मकः ॥
संसारस्तत्कृतः सर्वसंबंधोऽपि मृषा मतः ॥ ११ ॥
तत्संबंधकृतं दुःखं न हि मंतव्यमुत्तमैः ॥
प्रतिबंधनिवृत्त्यर्थं हरिं शरणमाव्रजेत् ॥ १२ ॥
भक्तदुःखाऽसहिष्णुस्तं तदैव हि निवर्तयेत् ॥
अशक्ये हरिरेवास्तीत्येवमेव प्रभोर्वचः ॥ १३ ॥
यावच्छक्ति प्रकर्तव्यो ह्युपायस्तन्निवर्तने ॥
प्रतिकूले च तत्त्यागपर्यंतं विहितं पुनः ॥ १४ ॥
सर्वथा स्वस्य चाऽशक्तौ हरिरेव हि रक्षकः ॥
स्वकीयचिंतां कुरुते कर्ता स च करिष्यति ॥ १५ ॥

स्वयं किमर्थं कर्तव्या पितरीव शिरःस्थिते ॥
न त्यक्ष्यति कृपापूर्णः सेवकं सर्वदाश्रितम् ॥ १६ ॥
आचार्यशरणं तस्य चिंतालेशोऽपि नैव हि ॥
तस्माच्छ्रीवल्लभाचार्यचरणाऽब्जद्वयाऽऽश्रितैः ॥१७॥
न काऽपि चिंता कर्तव्या कृष्णसेवा विना पुनः ॥
निवेदनाऽनुसंधानचिंतामात्रं विधीयताम् ॥ १८ ॥
लोके स्वास्थ्यं तथा वेद इति श्रीमत्प्रभोर्वचः ॥
स्मृत्वा शीघ्रं हृदिस्था सा निवर्त्या सेवनाऽर्थिभिः १९

इति श्रीहरिरायजीविरचितं षट्त्रिंशत्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम्॥३६॥

अथ सप्तत्रिंशत्तमं शिक्षापत्रम् ॥ ३७॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

न शुद्धभावो नैवाऽस्ति सर्वभावो न दीनता ॥
नाऽऽज्ञापरत्वं विश्वासो न चाऽस्ति परमादरः ॥ १ ॥
न सत्संगो नैव सेवा न निवेदनसंस्मृतिः ॥
नाऽऽश्रयो न विवेको हि धैर्यं न शरणस्थितिः ॥ २ ॥
न माहात्म्यपरिस्फूर्तिः स्नेहस्तु न हि कुत्रचित् ॥
आसक्तिव्यसनादीनां कथाऽपि खलु दुर्लभा ॥ ३ ॥
भक्तिमार्गप्रवेशो न धर्ममार्गे न च स्थितिः ॥
देशादिशुद्धभावो न कालदोषान्न वैदिकम् ॥ ४ ॥

न च व्यावृत्तिराहित्यं व्यावृत्तौ न हरौ मनः ॥
न त्यागश्चापि सेवार्थं स्वतंत्रस्य तु का कथा ॥ ५ ॥
न कृष्णविरहस्फूर्तिः संयमो न च वाग्दृशोः ॥
नौदासीन्यमभक्तेषु नाऽनासक्तिर्गृहादिषु ॥ ६ ॥
नाऽहंकारादिराहित्यं न स्वधर्मपरिग्रहः ॥
नाऽन्यधर्मनिवृत्तिश्च किं करिष्यति मत्प्रभुः ॥ ७ ॥
मयि दोषनिधाने तु सर्वसद्गुणवर्जिते ॥
निःसाधनत्वमेवं हि स्वस्य नित्यं विभावयेत् ॥ ८ ॥
इति श्रीहरिरायजीविरचितं सप्तत्रिंशत्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम्॥३७॥

अथाष्टत्रिंशत्तमं शिक्षापत्रम् ॥ ३८ ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

कृष्णे रसात्मके नित्यं गोपिकामंडले स्थिते ॥
यमुनापुलिनांतःस्थवृंदावनविराजिते ॥ १ ॥
नित्यगानरसाऽऽविष्टे विशिष्टेऽक्षरतः क्षरात् ॥
भावैकगम्ये सर्वत्र प्रसिद्धे पुरुषोत्तमे ॥ २ ॥
यस्याऽवतारः पुरुष आद्यो ब्रह्मांडविग्रहः ॥
तस्यांशा एव ये भूमौ मत्स्याद्या इति बुध्यताम् ॥३॥
अक्षरं धाम वैकुंठं व्यापि वैकुंठसंज्ञकम् ॥
ब्रह्मानंदस्तत्र लक्ष्मीः पूर्णानंदो हरिः स्वयम् ॥ ४ ॥

रमा वैंकुंठवासी तु विभूतिर्यस्य वैष्णवी ॥
रमा तु पालिका तत्र शक्तिरित्यवगम्यताम् ॥ ५ ॥
मूलभूतस्याऽवतारे (रो) मूर्तिर्व्यूहोऽभिधीयते ॥
प्रद्युम्नो वासुदेवश्चाऽनिरुद्धोऽनंत एव च ॥ ६ ॥
व्यूहं विरच्य यस्तत्र स्थाप्यते प्राप्यते न सः ॥
तथैतैरावृतः कृष्णो नाऽवतारेऽवगम्यते ॥ ७ ॥
अत एव जना भ्रांताः प्राकृतं तं वदंति हि ॥
अंशकार्यं मूलरूपे कल्पयंत्यज्ञतां गताः ॥ ८ ॥
कृष्णस्तु केवलं लीलां करोति रसरूपिणीम् ॥
भूभारहरणं चक्रे कलाभ्यामेव सर्वथा ॥ ९ ॥
परमानंददानं तु स्वरूपेणेति निश्चयः ॥
व्रजस्थ एव सततं पुरस्थो वा कृपापरः ॥ १० ॥
तत्राऽपि रूपभेदेन क्रीडति स्म तथा रसः ॥
धर्मिमात्रं स्वमर्यादारहितं केवलं व्रजे ॥ ११ ॥
सर्वधर्मविशिष्टं तु समर्यादं पुरे मतम् ॥
उच्छृंखला तु या लीला केवलेन व्रजे कृता ॥ १२ ॥
परमानंदरूपा सा बाललीलादिभेदतः ॥
सर्वत्र रसलीलात्वं गूढभावेन वर्णितम् ॥ १३ ॥
कामरूपतया कृष्णे वयो न हि नियामकम् ॥

एतादृशे मूलरूपे मूललीलासमन्विते ॥ १४ ॥
चित्तं निरंतरं स्थाप्यं सैव सेवा स्वमार्गगा ॥
तत्सिद्ध्यर्थं शरीरेण वित्तेनाऽपि विधीयताम् ॥ १५ ॥
निवेदनानुसंधानं विधेयं तादृशैः सह ॥
सत्संग एव कर्तव्यो विश्वासः स्थाप्यतां दृढः ॥ १६ ॥
कृष्णः कृपापराधीनो दीनानामनुपेक्षकः ॥
स्वकीयानामन्यभावात्करिष्यत्यवनं स्वतः ॥ १७ ॥
धर्ममार्गप्रवृत्तिस्तु चित्तशुद्ध्या यथा हरौ ॥
मतिः स्यान्नैव पाखंडे तदर्थं सर्वथेष्यते ॥ १८ ॥
मार्गप्रवर्तकाचार्यचरणेषु निरंतरम् ॥
विश्वासः सुदृढः कार्यस्ततः सर्वं फलिष्यति ॥ १९ ॥
विशेषो गोवर्धनदासपत्राज्ज्ञेयः किमधिकम् ॥
इति श्रीहरिरायजीविरचितमष्टत्रिंशत्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ॥३८॥

अथैकोनचत्वारिंशत्तमं शिक्षापत्रम् ३९

श्रीकृष्णाय नमः ।

सत्संगेन प्रभौ चित्तं स्थापनीयं निरंतरम् ॥
पूर्वं श्रुतानामर्थानामनुसंधानमादरात् ॥ १ ॥
भगवत्सेवनं सम्यग्विधेयमिति निश्चयः ॥
वैष्णवादिसमाधानं कृष्णसेवैव सर्वथा ॥ २ ॥

यतः प्रभौ प्रपत्तिर्हि वर्धते कार्यकारणात् ॥
सेवयैव हि संतुष्टः सुखसेव्यः प्रभुर्भवेत् ॥ ३ ॥
दुराराध्यस्य सेवैव वशीकरणसाधनम् ॥
कृष्णसेवां प्रकुर्वंतो भाग्यवंतो जना मताः ॥ ४ ॥
तस्माद्दृढं मनः कृत्वा कृष्ण एव हि सेव्यताम् ॥
अत्रत्यं वृत्तमखिलं वदिष्यति विशेषतः ॥ ५ ॥
श्रीविठ्ठलप्रभोर्दासः श्यामदासःसहस्थितः ॥ ६ ॥
तत्रत्यवृत्तांतोऽखिलो विविच्य लेख्यः किमधिकम् ॥
इति श्रीहरिरायजीविरचितमेकोनचत्वारिंशत्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ।

अथ चत्वारिंशत्तमं शिक्षापत्रम् ४०

श्रीकृष्णाय नमः ।

पत्रद्वारा प्रकरवै स्वदुःखविनिवेदनम् ॥
महत्तराख्ये चलिते दूरगेषु भवत्सु च ॥ १ ॥
जानामि निजमार्गस्य धर्मं किंचित्कृपाबलात् ॥
तदसिद्धिजहृत्क्लेशं को मे दूरीकरिष्यति ॥ २ ॥
प्रायः पाषंडिमुख्योऽहं हरिणा हृदि चिंतितः ॥
कृपालुरप्युपेक्षां मे कुरुते दीनवत्सलः ॥ ३ ॥
उपेक्षितश्चेद्धरिणा स्वजनैरप्युपेक्ष्यते ॥
अतः कं यामि शरणं वनस्थ इव विस्मृतः ॥ ४ ॥

प्रभोरपि न वै दोषो गुणलेशोऽपि नो मयि ॥
विस्मृत्य दोषनिचयं यं गृह्णीयाद्गुणग्रहः ॥ ५ ॥
यथा निःश्वासरहितं किं करोति सुभेषजम् ॥
तथा विगतभावं मां कथासेवादिकं पुनः ॥ ६ ॥
प्रायः कथैव नैषाऽस्ति यतस्तिष्ठति नो हृदि ॥
न वाऽनुभावं कुरुते निजं त्यागाऽभिधं मयि ॥ ७ ॥
सेवा तु प्रतिबद्धा मे भोगोद्वेगाधिबाधकैः ॥
गेहवित्तादिकाऽऽसक्त्या कथं सा मानसी भवेत् ॥ ८ ॥
तातपादेषु यातेषु दुर्भगस्य परोक्षताम् ॥
सत्सु सर्वेषु यातेषु दृशोर्दूरमहं स्थितः ॥ ९ ॥
श्रीभागवतचिंता तु न विना संगतेः सताम् ॥
मनसोऽत्यंतविक्षेपान्न वा शरणभावनम् ॥ १० ॥
वार्तांतरकृतिप्रेम्णा नाऽष्टाक्षरमनोजपः ॥
महत्त्वमत्या लोकानां प्रपत्त्या दैन्यनाशनम् ॥ ११ ॥
निवेदनाऽनुसंधानं सद्भिस्त्यक्तस्य मे कथम् ॥
केवलं शरणं सर्वत्यागाऽभावाच्च दुर्लभम् ॥ १२ ॥
चांचल्याच्चेतसः कुत्र दृढः कृष्णपदाऽऽश्रयः ॥
विवेकधैर्ये तद्धेतू मूर्खाधीशस्य मे कथम् ॥ १३ ॥
भावो यदनुभावेन भवेन्निष्कासितस्ततः ॥

क्व ता व्रजभुवः कृष्णचरणंबुरुहांकिताः ॥ १४ ॥
क्व शैलः कृष्णदासार्यः (र्व्यः) पुलिंदीभावपोषकः ॥
क्व ते श्रीयमुनोद्देशा लीलारसवितारकाः ॥ १५ ॥
क्वते वेणुरवा यैर्वा समाकृष्टा व्रजस्थिताः ॥
व्रजनाथकरांभोजप्रोंछिताः क्व गवां गणाः ॥ १६ ॥
अनंतलीलाधारास्ते द्रुमाः क्व विपिनस्थिताः ॥
वेणुनादपरावृक्षभुजारूढाः क्व पक्षिणः ॥ १७ ॥
व्रजस्त्रीचरणांभोजरेणवः क्व व्रजस्थिताः ॥
दधिनिर्मथनोन्नादाः क्व ते श्रवणमंगलाः ॥ १८ ॥
यमुनावालुकादेहसंबंधः क्व जलस्पृशिः ॥
बहिर्मुखत्वसातत्ये तदीयत्वं च ते कुतः ॥ १९ ॥
परमानंददूरस्थे चित्रं किं दुःखसंततौ ॥
पोषकाऽभवतो नैव दृढः स्वाचार्यसंश्रयः ॥ २० ॥
विषयाऽभिनिवेशेन प्रेक्षा न विशति प्रभौ ॥
जातोऽस्मि सांप्रतं सर्वसाधनाऽभाववानहम् ॥२१॥
निःसाधनत्वं भावे तु विद्यमाने प्रयोजकम् ॥
तदभावे केवलं मे दोषायैव न चान्यथा ॥ २२ ॥
शरीरेणाऽप्यशक्तस्य क्रिया का वाऽत्र सेत्स्यति ॥
यथांधो बधिरो मूको विहस्तः पंगुरुन्मनाः ॥ २३ ॥

अकामः कामविक्षिप्तो हरिणोपेक्षितोऽधुना ॥
विमृशामि सदा स्वांते का गतिर्मे भविष्यति ॥ २४ ॥
विरक्तवेषिणास्माकमधिकारकृता पुनः ॥
कृतं युवतिवश्येन कार्यमेकमनीदृशम् ॥ २५ ॥
कस्याश्चित्सूरतिग्रामे विधवायाश्च संगमात् ॥
दुष्टेन स्थापितो गर्भः पातितश्च तथोपधात् ॥ २६ ॥
मरणं चोभयोर्मध्ये कस्यचित्स्यान्न संशयः ॥
यत्नेन प्रेमजिन्नाम्ना मदापत्तिर्निवारिता ॥ २७ ॥
विश्वासः कस्य कर्तव्य इति खिन्नं मनो मम ॥
गृहकार्यं न चलति मनुष्याणामभावतः ॥ २८ ॥
अंतः स्निग्धोऽपि कार्ये तु मद्दोषानुस्मृतेः सदा ॥
प्रायशः प्रेमजिन्नामा वर्ततेऽसौ विरक्तवत् ॥ २९ ॥
चलितुं यतते तस्माल्लेख्या बहुसमाहितिः ॥
क्षांतोऽपराधः सर्वोऽपि मृषा क्रोधवशस्ततः ॥ ३० ॥
इदानीं तु कृपापूर्ववदस्तीति भयोज्झितैः ॥
भवद्भिः सर्वथा लेख्यं पत्रं सर्वैः पृथक् पृथक् ॥
[इदानीं तु कृता (कृपा) पूर्वमनोवृत्तिस्तु सर्वथा ॥
तस्माद्भयोज्झितैः सर्वैः पत्रं लेख्यं पृथक् पृथक्]
अतिप्रशंसया चित्तं यथा तस्य स्थिरं भवेत् ॥

मुखरेऽपि समीचीनो मुख्यदोषविवर्जितः ॥ २२ ॥
वैद्यकेन गृहेऽस्माकं विशेषपरितोषणात् ॥
भवत्संगात्कंदुकवत्पतितः पुनरुत्थितः ॥ २३ ॥
विशेषः प्रेमजित्पत्राद्बोद्धव्यः ॥
इति श्रीहरिरायजीविरचितं चत्वारिंशत्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ४०

अथैकचत्वारिंशत्तमं शिक्षापत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

लौकिकं सकलं कार्यं प्रभुसेवोपयोजनात् ॥
परं सर्वत्र पूर्वं हि प्रभुश्चित्यो न लौकिकम् ॥ १ ॥
न रोचते हरेः स्वानां लौकिकाऽऽसक्तियुङ्मनः ॥
तदोपेक्षावशात्तस्य न सिद्ध्यत्यपि लौकिकम् ॥ २ ॥
शुद्धभावः प्रभौ स्थाप्यो न चातुर्यं प्रयोजकम् ॥
अंतर्यामी समस्तानां भावं जानाति मानसम् ॥ ३ ॥
शुक्तभावे तदीयं तु लौकिकं साधयेत्स्वयम् ॥
तत्साधितमविघ्नेन सर्वं सिद्ध्यति नाऽन्यथा ॥ ४ ॥
आवश्यको हि कर्तव्यस्तदीयैर्लौकिके व्ययः ॥
अनासक्तौ लौकिकं तु वर्धते न च बाधते ॥ ५ ॥
अन्यथा वृद्धमप्येतद्बाधते तदुपेक्षया ॥
कृष्णसेवैकविषये मुख्यं चेतो निधीयताम् ॥ ६ ॥

अन्यत्तदुपयोगित्वात्क्रियतां न तु मुख्यतः ॥
सेवैव साधनं सेवा फलमैहिकमत्र सा ॥ ७ ॥
सैवाऽलौकिकदेहेन संभवेत्पारलौकिकम् ॥
तदर्थमेव कर्तव्यः सत्संगो भाववर्धकः ॥ ८ ॥
अनिंधनो वह्निरिव भावः शाम्येत्तु लौकिकात् ॥
आर्तिरेव सदा स्थाप्या हरिसंदर्शनादिषु ॥ ९ ॥
स्वास्थ्यं तु लौकिके नैव ददाति करुणानिधिः ॥
तदीयानां स्वतश्चिंतां कुरुते पितृवद्धरिः ॥ १० ॥
पुनश्चिंतां प्रकुर्वाणा मूर्खा एव न संशयः ॥
तस्मादाचार्यदासैस्तु सच्छिक्षायां सदा स्थितैः ॥११॥
सेव्यः प्रभुस्ततो भद्रमखिलं भावि सर्वथा ॥ १२ ॥

इति श्रीहरिरायजी विरचितमेकचत्वारिंशत्तमं शिक्षापत्रं समाप्तम् ४१

॥ समाप्तान्येकचत्वारिंशच्छिक्षापत्राणि ॥

अथ रसात्मकभावस्वरूपनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

रसात्मकतया सिद्धः परमात्मा श्रुताविति ॥
संयोगविप्रयोगाभ्यां श्रृंगाररसरसो हरिः ॥ १ ॥
धर्मधर्मिविभेदेन तावपि द्विविधौ मतौ ॥
धर्मरूपस्तु संयोगो बहिः प्राकट्यपालितः ॥

परोक्ष॰ आंतरो यस्तु स धर्मित्वेन संमतः ॥ २ ॥
वियोगोऽपि तथा यस्तु प्रभुप्राकट्यसाधकः ॥
स्वतंत्रफलरूपो यः स्वरूपावेऽऽशतो हरेः ॥
धर्मिरूपः स विज्ञेयो नाऽऽविर्भावप्रयोजनम् ॥ ३ ॥
बहिः संवेदनं वाऽपि तदसंवेदनं तथा ॥
तयोरवस्थाद्वितयं भावेनैव न चाऽन्यथा ॥ ४ ॥
वियोगात्मस्वरूपेण संयोगाऽभाववद् द्वयम् ॥
बहिःसंवेदनाऽभावे तत्र साक्षात्तथा क्रिया ॥ ५ ॥
तदा संवेदने विप्रयोगाऽनुभव एव हि ॥
एवं द्वावेव सततं स्वतंत्रा भक्तिरुच्यते ॥ ६ ॥
भावरूपः स्वरूपात्मा निरुद्धः पूर्ण एव सः ॥
धर्मरूपवियोगेऽपि प्रविशंति गुणा हरेः ॥ ७ ॥
धर्मिरूपे तत्र कृष्णः कोशवत्प्रविशेत्पुनः ॥
यथा (भगवदाविष्टा मूर्तिः) भगवदावेशो मूर्ति-
कोशे हरेस्तथा ॥ ८ ॥ तेषु भावद्वयं सिद्धं स्त्रीभावः
सहजः पुरा ॥ आविष्टभगवद्भावः पश्चाज्जातो विशेषतः
तेषु धर्मा अपि तथा दृश्यंते द्विविधा अपि ॥
एवमेवाऽस्मदाचार्यस्वरूपमवबुद्ध्यताम् ॥ १० ॥
स्वामिनीभगवद्भावयुतं चाऽपि विलक्षणम् ॥

अत एवोभयं तत्र ग्रंथेषु [तत्तद्ग्रंथेषु] विनिरूप्यते॥
प्रभुभिः स्वामिनीभावभगवद्भावतत्त्वतः ॥ ११ ॥
सर्वलक्षणसंपन्न इति नाम विराजते ॥
तथा तत्रैव रासस्त्रीभावपूरितविग्रहः ॥ १२ ॥
वस्तुतः कृष्ण एवेति चोक्तं श्रीवल्लभाष्टके ॥
एवं विदित्वा तद्रूपं कर्तव्यः सर्वदाऽऽश्रयः ॥ १३ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं रसात्मकभावस्वरूपनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ जपसमये स्वरूपध्यानम् ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

भक्तिमार्गे तापयुक्तक्लेशैर्भगवदर्थकैः ॥
सर्वात्मभावसिद्ध्यर्थं जनः पंचाक्षरं जपेत् ॥ १ ॥
पंचाक्षरे तवास्मीति स वै भावः प्रकाशितः ॥
सर्वात्मभावसंसिद्धौ न तत्साधनमुच्यते ॥ २ ॥
किंतु तज्जपतो दैन्यं तदीयत्वविभावनात् ॥
तदेवाऽनुग्रहद्वारा सर्वभावप्रसाधकम् ॥ ३ ॥
अष्टाक्षरं तथा मंत्रं जप्यं शरणसिद्धये ॥
शरणस्थं यतः कृष्णः स्वतः सर्वात्मनोद्धरेत् ॥ ४ ॥
उद्धारोऽप्यत्र मंतव्यः स्वरूपावेशसाधकः ॥
फलांतरानपेक्षस्य किंदेयं प्रभुणापि हि ॥ ५ ॥

तत्रस्वस्वामिरूपस्य भावनारीतिरुच्यते ॥
यतो भावनया भावः सिद्ध्येन्नाऽन्येन केनचित् ॥६॥
सर्वलीलाफलं रासलीलामादौ विभावयेत् ॥
तस्यामेव हि लीलायां सर्वभावात्मिका यतः ॥७॥
रासलीलैकतात्पर्य इत्यतः स्वामिनाम हि ॥
फलप्रकरणत्वं च तल्लीलाविनिरूपणात् ॥ ८ ॥
तत्र स्थलं गूढतमं यमुनापुलिनात्मकम् ॥
तच्चातिदुर्गवत्सर्वागम्यं हृदि विभावयेत् ॥ ९ ॥
परितो यमुनातीरं ततो वृंदावनं तथा ॥
ततो भूमिः सापि गूढा वायुना पत्रचालनात् ॥ १० ॥
अलौकिकमनश्चंद्रप्रकाशधवलीकृता ॥
यमुनोर्मिभिरत्यंतशीतलं सरसं तथा ॥ ११ ॥
एतादृशे तु पुलिने त्रिभंगललितं हरिम् ॥
बर्हिपिच्छशिरोभूषं सरोजसदृशाननम् ॥ १२ ॥
चंचलाऽरक्तनयनमलकावृतभालकम् ॥
श्रुतियुग्मलसच्छ्रीमन्मकराकृतिकुंडलम् ॥ १३ ॥
दिव्यांगरागललितं सर्वाभरणभूषितम् ॥
पीतांबरावृतं श्रीमद्वनमालाविराजितम् ॥ १४ ॥
रसासक्तं गोपिकैकानुरक्तं गोपिकावृतम् ॥

रासमंडलमध्यस्थं गोपिका युग्ममध्यगम् ॥ १५ ॥
श्रुतिरूपाग्निपुत्रात्मरूपगोपीभुजावृतम् ॥
नृत्यंतं शास्त्ररीत्यापि रसोद्रेकेण च स्वतः ॥ १६ ॥
तृतीयपुरुषार्थीयरसक्रीडापरं क्वचित् ॥
जलक्रीडारतं क्वापि मदविह्वललोचनम् ॥ १७ ॥
गोपिकासु च संसक्तं विरक्तं सर्वकार्यतः ॥
एतादृशं प्रभुं श्रीमदाचार्यहृदयस्थितम् ॥ १८ ॥
भावात्मकेन रूपेण सामग्रीसहितं तथा ॥
रसात्मकस्याधिष्ठानं रसवद्धृदयं यतः ॥ १९ ॥
तथैव हृदयाविष्टं लीलायां प्रतिगोपिकाः ॥
हृदयादेव तत्तापवशात्तु वहिरुद्गतिः ॥ २० ॥
लोकवेदप्रसिद्धस्वमधिष्ठाय क्रिया कृतिः ॥
अवतारपरोक्षे तु मूर्तावेवेति निश्चयः ॥ २१ ॥
अनुभूतिर्भाववतां भावरूपेण सर्वथा ॥
अन्येषामन्यरूपेण ततः साधारणी मतिः ॥ २२ ॥
स्वरूपे च तथा मूर्तौ नहि भाववतां क्वचित् ॥
एवंभूतं हरिं ध्यायेदतिदीनेन चेतसा ॥ २३ ॥
ततः सेत्स्यति सर्वात्मभावो भवति न स्वतः ॥
पुष्टिमार्गे साधनं च फलं चापि मतो हि सः ॥२४॥

एतत्सर्वं निजाचार्यकरुणालंकृतात्मनाम् ॥
भवेदतस्तदीयानां विधेयः केवलाश्रयः ॥ २५ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं जपसमये स्वरूपध्यानं संपूर्णम् ।

अथ भगवच्चरणचिन्हवर्णनम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

प्रणम्य ब्रह्मरुद्रादिवंदनीयपदांबुजम् ॥
वर्णये पदचिन्हानि सदनानि शुभाशिषाम् ॥ १ ॥
यद्ध्यानाच्चेतोऽपि सद्यः षोडशकलं भवति ॥
नखचंद्रपूर्णतायै तानि च षोडशसंख्यकानि ॥ २ ॥
दक्षिणवामपदद्वयचिह्नानां चिंतनाद्भवति ॥
दाक्षिण्यं वाम्यं तत्स्वरूपसंप्राप्तये नृणाम् ॥ ३ ॥
क्रमशः साभिप्रायं प्रत्येकं तानि चिह्नानि ॥
भावुकसंतोषार्थं निरूपयिष्ये यथाबुद्धि ॥ ४ ॥
ब्रह्मादिदुर्गमे मे प्रभवति बुद्धिः कथं वक्तुम् ॥
कृपया सर्वमशक्यं साधयितुं शक्यते दासैः ॥ ५ ॥
निर्भयसततस्थितये भक्तानां ज्ञापनायापि ॥
धारयति ध्वजचिह्नं सर्वोपरि विद्यमानत्वात् ॥ ६ ॥
यत्राऽनुग्रहवान्स तत्सन्मुखमेतदायाति ॥
इति विज्ञातुं ध्वजमिह धत्ते विमुखे सदा विमुखम् ॥ ७ ॥

एतच्चिंतकचेतो मत्तगजस्यान्यथा गमनम् ॥
न भवति कदाचिदथवा तथाविधोऽस्त्यंकुशस्तत्र॥८॥
स्वयमंकुशमपि वक्रं वक्रमनोवारणे शक्तम् ॥
अत एव नैव दंडादिकमन्यस्तत्र धारयति ॥ ९ ॥
सजले चक्षुषि हृदि च स्थापयितुं योग्यमेवैतत् ॥
चरणमिति प्रत्येतुं चरणे कमलाभिधं चिह्नम् ॥ १० ॥
सुखसेव्यत्वसमाख्यासिद्ध्यै वृद्ध्यै तथासक्तेः ॥
जातेऽखिलप्रकाशे तद्दसलभ्यत्वसिद्धये जलजम् ११
जनविरचितपापानां पर्वतसदृशां निवृत्तये वज्रम् ॥
धारयति वज्रसदृशः कठिनहृदश्छेदनायापि ॥ १२ ॥
एतच्चिह्नं सततं स्थापयतश्चेतसि प्रायः ॥
देवाधिदेवता स्यात्सपदि समस्तेषु चंद्र इव ॥१३॥
चरणं शिरसि निधाय स्थितस्य नैवास्ति कुत्रापि ॥
इह परलोकेऽप्यशुभं स्वस्तिकमित्थं निवेदयच्चेति १४
दुःखाभावसुखाभिधपुरुषार्थद्वैतसंबंधः ॥
सुलभश्चरणानुसरणकर्तरीति स्वस्तिकं ब्रूते ॥१५॥
अष्टविधैश्वर्याप्तौ न क्वापि चैवास्ति साधनापेक्षा ॥
एतच्चिंतयतस्तन्निरूपयत्यष्टकोणाख्यम् ॥ १६ ॥
अष्टविधैर्भूकोणैर्युक्तं राज्यं न दुर्लभं भवति ॥

एतद्बुद्धिविभाव्यं तदष्टकोणाख्यचिह्नतो वेद्यम् १७
अतिशयितकीर्तिमत्त्वंख्यापयतिस्वस्यधारयन्चिह्नम्॥
यवसंज्ञं विज्ञानां यवतो हि धान्यराजा सः ॥ १८ ॥
श्रौताखिलकृत्यानां साधनसंपूर्णता चरणात् ॥
स्मरणपथारूढादिति यवांकमत्रैव धारयति ॥ १९ ॥
एतच्चरणमतीनामधोगतिर्नैव कुत्रापि ॥
इति वेदयितुं चरणे बिभर्ति रेखास्तथैवोर्ध्वाः ॥ २० ॥
चरणाश्रयणविधातुर्निःश्रेण्यो मोक्षमार्गस्य ॥
इति लोके विज्ञातुं संति पदाब्जे तथाविधा रेखाः २१
सरसस्यैव स्थितिरिह न कदाचिन्नीरसस्यापि ॥
इति बोधयितुं कलशं बिभर्ति चिह्नं पदांभोजे ॥२२॥
एतद्ध्यातुरमंगलसंभावनमेव नैवात्र ॥
यत इह चरणे तिष्ठति कलशं लावण्यजलपूर्णम् २३
सुरनरमुनिगणसेवितमिति बोधयितुं स्वसेविलोकस्य
गोष्पदनामकचिन्हं वामपदाब्जे वहत्येषः ॥ २४ ॥
तीर्थैरखिलैरपि या शुद्धिः संपादनीयास्ति ॥
चरणांबुजमाश्रयतां सुलभा सा गोष्पदाब्जे या॥२५॥
लौकिकलक्ष्मीफलमपि सुलभं चरणाश्रयादेव ॥

---

१ औषधीनामहं यव इत्युक्तेः.

इति विज्ञातुं जंबुकफलमिह सौवर्णकारणं वहति॥२६॥
सर्वविलक्षणफलवच्चरणं नहि निष्फलं क्वापि ॥
इति जंबुकफलमद्भुतचिह्नं चरणे सदा वहति ॥ २७ ॥
बहुधा ध्यातं तिष्ठति चांचल्यात्संततं नैव ॥
इति मत्स्याख्यं चिह्नं वामपदाब्जे दधात्येषः ॥ २८ ॥
यद्द सदा जलवत्त्वं तिष्ठति तत्रैव सर्वदा चैतम् ॥
शुष्कत्वे गच्छति पुनरेवं मत्स्यो विबोधयति ॥ २९ ॥
स्तब्धजनस्यागम्यं नम्रस्य च सर्वथा यस्मात् ॥
अत एव चिह्नमेतद्धनुराख्यं पादपंकजे वहति ॥३०॥
कामक्रोधजविषया वारयितुं येन शक्यंते ॥
वसतिस्तस्य हि चरणे स्यादिति धनुषा विबोधयति३१
त्रिगुणस्वजनोद्धरणे शक्तत्वं स्वस्य बोधयति ॥
चिह्नं वहत्त्रिकोणं चरणांभोजे स्वभक्तेभ्यः ॥ ३२ ॥
त्रिष्वपि दृष्टेः समता देवमनुष्यासुरेष्वस्य ॥
आश्रयमात्रमपेक्ष्यं त्विति त्रिकोणं निवेदयति॥३३॥
शिवशिरसः संबंधं ख्यापयितुं स्वस्य सर्वदा चरणे ॥
चिह्नं तदर्धचंद्रं तन्मस्तकभूषणं वहति ॥ ३४ ॥
एवं निश्चलबुद्धेर्धारणतो मस्तके शिवताम् ॥
भवतीति ज्ञापयति स्वयं वहन्नर्धचंद्रांकम् ॥ ३५ ॥

सर्वाधारं सूक्ष्मं सर्वव्यापि स्वयं चैतत् ॥
विज्ञापयति वहन्निह चिह्नं व्योमाभिधं चरणे ॥ ३६ ॥
ऊर्ध्वगतीनां प्रभवति गतिराकाशे न चान्येषाम् ॥
व्योम वहन् ज्ञापयति स्वीयगतिं तादृशीमेव ॥ ३७ ॥
ये भावयंति सततं परिशीलयंति
ये वा स्मरंति बहुशोऽप्यथ कीर्तयंति ॥
चिन्हानि गोकुलपतेश्चरणस्थितानि
तेषां भवेच्चरणपंकजमात्रभक्तिः ॥ ३८ ॥
इति हरिरायनिरूपितमभवत्पूर्णं पदाब्जयोः प्रकटम् ॥
चिह्नानां वर्णनमिह तेन हरिर्मे प्रसन्नोऽस्तु ॥ ३९ ॥
इति गोस्वामीश्रीहरिरायजीनिरूपितं भगवच्चरणचिन्हवर्णनं स० ॥

अथ श्रीवैश्वानराष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

समुद्भूतो भूमौ भगवदभिधानेन सदयः समुद्धारं कर्तुं कृपणमनुजानां कलियुगे ॥ चकार स्वं मार्गं प्रकटमतुलानंदजननं स मे मूर्धन्यास्तां हरिवदन-वैश्वानरविभुः ॥ १ ॥ निजानंदे मग्नः सततमथ लग्नश्च मनसा हरौ मग्नासक्तिर्जगति जगदुद्धारक-रणः ॥ कृपापारावारः परहृदयशोकापहरणः स मे मूर्ध-

न्यास्तां हरिवदनवैश्वानरविभुः ॥ २ ॥ महामाया-
मोहप्रशमनमनोदोषनिचयः प्रतीतः श्रीकृष्णः प्रक-
टपथविद्वेषसयुजाम् ॥ मुखध्वंसं चक्रे निगमवचनै-
र्मायिकनृणां स मे मूर्धन्यास्तां हरिवदनवैश्वानर-
विभुः ॥ ३ ॥ प्रसिद्धैस्तैर्दोषैः सहजकलिदोषादिज-
नितैर्यतः स्वीयैर्धर्मैरपि च रहितः सर्वमनुजः ॥ कृता
संबंधेन प्रभुचरणसेवादिसहितः स मे मूर्धन्यास्तां
हरिवदनवैश्वानरविभुः ॥ ४ ॥ विभेदं यश्चक्रे हरिभ-
जनपूजादिविधिषु स्वमार्गीयप्राप्यं फलमपि फलेभ्यः
समधिकम् ॥ विना वैराग्यादेरपि परममोक्षैकफलदः
स मे मूर्धन्यास्तां हरिवदनवैश्वानरविभुः ॥ ५ ॥
परिक्रांता पृथ्वी चरणकमलैस्तीर्थमहिमप्रसिद्ध्यर्थं
स्वीयस्मरणसमवाप्त्यै निजनृणाम् ॥ तथा दैवान्
जीवान् जगति च पृथक्कर्तुमखिलान् स मे मूर्ध-
न्यास्तां हरिवदनवैश्वानरविभुः ॥ ६ ॥ हरिं भावा-
त्मानं तदखिलविहारानपि तथा समस्तां सामग्रीं
मनुजपशुपक्ष्यादिसहिताम् ॥ कृपामात्रेणात्र प्रक-
टयति दृक्पारकरुणः स मे मूर्धन्यास्तां हरिवदनवै-
श्वानरविभुः ॥ ७ ॥ परेषामासक्तिं सुतधनशरीरा-

दिषु द्दष्टां द्रुतं भस्मीचक्रे बहलमपि तूलं ज्वल इव ॥ स्वसांनिध्यादेव व्यसनमपि कृष्णेऽपि विदधत्स मे मूर्धन्यास्तां हरिवदनवैश्वानरविभुः ॥ ८ ॥ इति श्रीमत्प्रोक्तं हरिचरणदासेन हरिणाष्टकं स्वाचार्याणां पठति परमप्रेमसहितः ॥ जनस्तस्य स्याद्वै हरिवदनवैश्वानरपदे परो भावस्तूर्णं सकलफलरूपस्तदधिकः ॥ ९ ॥

इति श्रीहरिरायजीविरचितं श्रीवैश्वानराष्टकस्तोत्रं समाप्तम्।

अथ श्रीषोडशस्तोत्रम्।

श्रीकृष्णाय नमः।

प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
को वा ब्रह्म महेशो वा महेंद्रो वा परोऽपि वा ॥ १ ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
अहमेव कृतार्थोऽस्मि हीना ब्रह्मादयः सुराः ॥ २ ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
त्रयो लोका दरिद्रास्तु अहमेव समृद्धिमान् ॥ ३ ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
विश्वस्योपरि राजेऽहं किमन्यैः सुरराजिभिः ॥ ४ ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥

मोक्षानंदं न याचेऽहं तुच्छमन्यत्सुखं किमु ॥ ५ ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
तुष्टै रुष्टैस्तदीयस्य भगवत्किंकरैः परैः ॥ ६ ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
एतावतामहानर्थं न त्रैलोक्याधिपत्यताम् ॥ ७ ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
एतेनाखिलधर्मं किं तपोदानमखादिभिः ॥ ८ ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
एतेन गुणवानस्मि किं चातुर्यादिभिर्गुणैः ॥ ९ ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
संसारप्रभवैर्नो किं वैराग्यज्ञानसंश्रयैः ॥ १० ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
प्रयोजनं न विधिभिर्निषेधैर्न प्रयोजनम् ॥ ११ ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
अन्यालभ्यं मया लब्धं का चिंता तर्हि संप्रति ॥१२॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
वाच्यमेवं सदा ध्येयमेवं तदर्थिभिर्नरैः ॥ १३ ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
भविष्यत्यस्तभूदेवं जायते स्म इतः सुखम् ॥ १४

प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
कृतार्थोऽहं कृतार्थोऽहं कृतार्थोऽहं न संशयः ॥१५॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
एवमेव सदा भूयाद्भूयादेवं न संशयः ॥ १६ ॥
प्रभुर्नंदकुमारो मे स्वामिनी वृषभानुजा ॥
पठतः षोडश श्लोकानेतान्प्रीतिपुरःसरम् ॥ १७ ॥
श्रीवल्लभतनुजन्मा द्विजरूपो विठ्ठलेश्वरः ॥
सुप्रसन्नः सदा भूयादनेन विहितेन मे ॥ १८ ॥

इति श्रीहरिदासोदितं श्रीषोडशस्तोत्रं समाप्तम् ।

तामेव स्वयमाश्रित्य भगवान् रसविग्रहः ॥ १५ ॥
वरप्रदर्शिता रात्रीर्वीक्ष्य रंतुं मनो व्यधात् ॥ १६ ॥

इति श्रीगोकुलनाथात्मजविठ्ठलरायजीविरचितं
ब्रह्मस्वरूपनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ जीवब्रह्मणोरैक्यनिरूपणम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीमद्वृंदावने रम्ये पुष्पिते वनितोत्सवैः ॥
वेणुं संवादयन् बालैः स्थितः कृष्णः प्रसीदतु ॥ १ ॥
बालकृष्णं भजे नित्यं गोपिकारतिसंप्रदम् ॥
नृत्यंतं गीतसंसक्तं हैयंगवसुलोभिनम् ॥ २ ॥
बालकृष्णपदांभोजं चिंतिताधिकसुप्रदम् ॥
नत्वा श्रीवल्लभाचार्यान् कुर्वेऽद्वैतनिरूपणम् ॥ ३ ॥
एकमेवाद्वितीयं यद्ब्रह्मज्योतिः सनातनम् ॥
अस्थूलं निर्गुणं शांतं व्यापकं हृदि संस्थितम् ॥ ४ ॥
तद्वै शक्तिमात्मभूतां धर्मरूपां समाश्रितम् ॥
एकोनानात्वमन्विच्छन् बहुस्यामिति तत्तथा ॥ ५ ॥
यथोर्णुनाभिना तंतुस्तन्यते रमणेच्छया ॥
स्थीयते रमणं यावत् ग्रस्यते तत्तथाविधिः ॥ ६ ॥
पराभिध्यानतो नूनमानंदांशस्तिरोहितः ॥

तत एवास्य जन्मादि सच्चितोः परिदृश्यते ॥ ७ ॥
ऐच्छिकं सर्वमेवैतन्मायावादनिरासतः ॥
माया त्वात्मीयशक्तित्वे वेदेन परिकीर्तिता ॥ ८ ॥
परास्य शक्तिर्विविधा क्रियाज्ञानवला सती ॥
स्वाभाविकी यया सर्वं जगदेतच्चराचरम् ॥ ९ ॥
मोहितं मनुतेऽनर्थान् स्वीयपारक्यसंभवान् ॥
कालकर्मस्वभावस्थान् कार्यशक्तिगुणात्मकान्॥१०॥
यावद्गुणेषु संसक्तस्तावत्पश्यति वै भिदाम् ॥
यद्गुणेभ्य उपरमेद्यदृच्छातो ह्ययं पुमान् ॥ ११ ॥
सत्यं ज्ञानमनंतं यद्धृदि यो वेत्ति संस्थितम् ॥
सर्वकामान् परे व्योम्नि फलमश्नाति ब्रम्हणा ॥ १२ ॥
अक्षरं परमं वेत्ति स्वात्मत्वेन निरंतरम् ॥
ब्रह्माहमिति संपन्नः सर्वं पश्यति सर्वदा ॥ १३ ॥
जीवंस्तु विचरेत्पृथ्वीं यावद्भोगः समाप्यते ॥
प्रारब्धांते स्वयं ब्रह्म सद्यो मुक्त्यधिकार्यसौ ॥ १४ ॥
क्रममुक्त्यधिकारी तु ह्यर्चिरादिक्रमप्युत ॥
गत्वा तत्तद्गतान् भुक्त्वा सत्यलोकमियान्नरः ॥ १५ ॥
यावद्ब्रह्मायुषं स्थित्वा ब्रह्मणा सह युज्यते ॥
ते ब्रह्मलोक इति श्रुत्या मुच्यंते सर्व एव हि ॥ १६ ॥

इति श्रीगोकुलनाथात्मजगोस्वामीविठ्ठलरायजीविरचितं जीवब्रह्म-णोरैक्यनिरूपणं समाप्तम् ।

अथ गोस्वामीश्रीगिरिधरजीकृतः शुद्धाऽद्वैतमार्तंडः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीमदाचार्यचरणौ श्रीविठ्ठलपदांबुजे ॥
श्रीमतां यदुनाथानां श्रीमद्गिरिधरः सुधीः ॥ १ ॥
चरणांबुजकिंजल्कपरागान् प्रणिपत्य तम् ॥
शुद्धाऽद्वैतविचारार्कं तनुते सुधियां मुदे ॥ २ ॥
द्विधा ज्ञानं तु यद्यत्स्यान्नामरूपात्मना मुहुः ॥
ईशजीवात्मना वापि कार्यकारणतोऽथवा ॥ ३ ॥
द्वीतं तदेव द्वैतं स्याददैतं तु ततोऽन्यथा ॥
सर्वं खल्विदं ब्रह्म तज्जलानिति पठ्यते ॥ ४ ॥
सर्वं ब्रह्मात्मकं विश्वमिदमाबोध्यते पुरः ॥
सर्वशब्देन यावद्धि दृष्टश्रुतमथो जगत् ॥ ५ ॥
बोध्यते तेन सर्वं हि ब्रह्मरूपं सनातनम् ॥
कार्यस्य ब्रह्मरूपस्य ब्रह्मैव स्यात्तु कारणम् ॥ ६ ॥
जन्माद्यस्येत्यादिसूत्रैर्व्यासपादैर्निरूपितम् ॥
यतो वेत्यादिवाक्येषु वेदे स्पष्टं प्रतीयते ॥ ७ ॥
साकारं सर्वशक्त्येकं सर्वज्ञं सर्वकर्तृ च ॥
सच्चिदानंदरूपं हि ब्रह्म तस्मादिदं जगत् ॥ ८ ॥

श्रीकाशीस्थश्रीमद्गोस्वामिश्रीगिरिधरजी-
महाराजचरणाः ॥

प्रादुर्भाव संवत् १८४७ मार्गशीर्ष कृष्ण तृतीयायाम्

जडजीवांतःस्थितानां यथाक्रमश उद्गमः ॥
अग्नेर्यथा विस्फुलिंगास्तथा जीवोद्गमः स्फुटः ॥ ९ ॥
विसर्पिगुणचैतन्योऽणुर्जीवोंऽशो हरेः स्मृतः ॥
जडे चिदानंदयोस्तु चित्यानंदस्य सर्वशः ॥ १० ॥
तिरोधानं हरीच्छातो निबंधादिषु वर्णितम् ॥
आविर्भावे तु सर्वं हि ब्रह्मैवेति न संशयः ॥ ११ ॥
रमणार्थमिदं सर्वं ब्रह्मैव स्वेच्छयाऽभवत् ॥
यथा सर्पः स्वेच्छया हि कुंडलाकारतां गतः ॥ १२ ॥
न विकारि तथा ब्रह्म व्यासैः सूत्रे निरूपितम् ॥
सुवर्णस्य विकारस्त्वं कामधेनोर्मणेरपि ॥ १३ ॥
आविर्भावतिरोभावौ पदार्थानां यतस्ततः ॥
नानित्यता तु विज्ञेया शास्त्रविद्भिर्विचक्षणैः ॥१४॥
तिरोभावे तु कार्यं हि वर्तते कारणात्मना ॥
आविर्भावे तु कार्यं हि यथा मृदि घटादयः ॥१५॥
यदानुभवयोग्यत्वं वर्तमानस्य वस्तुनः ॥
आविर्भावः स विज्ञेयस्तिरोभावस्ततोऽन्यथा ॥१६॥
प्रागभावादयो नांगीकार्या आभ्यां यतोऽखिलम् ॥
तद्विस्तरभिया नात्र लिख्यतेऽन्यत्र दृश्यताम् ॥१७॥
यत्र येन यतो यस्य यस्मै यद्यद्यथा यदा ॥

स्यादिदं भगवान् साक्षात् प्रधानपुरुषेश्वरः ॥ १८ ॥
इति भागवते पद्ये सर्वस्य ब्रह्मता स्मृता ॥
श्रुतिसूत्रैः स्मृतिगणैर्दृष्टिः स्वर्णार्थिनो यथा ॥१९॥
सुवर्णस्य च ये खंडाः कटका मुद्रिकादयः ॥
सुवर्णत्वेन गृह्णंति यथा ब्रह्मविदो मतिः ॥ २० ॥
यथा सौम्येत्यादिश्रुतौ स्पष्टमेव निरूपितम् ॥
तथा तत्त्वमसीत्यत्राऽभेदोंऽशांशिविचारतः ॥ २१ ॥
अत्रैव शांकराः प्रातर्मायिकं नश्वरं जगत् ॥
मायासंबंधतो ब्रह्म कारणं नान्यथैव हि ॥ २२ ॥
किंच जन्या त्वजन्या वा मायाऽद्ये जनको हि कः ॥
अन्याभावात्तु ब्रह्मैव सविशेषत्वमागतम् ॥ २३ ॥
द्वितीयेऽद्वैतभंगः स्यात् कादाचित्कं त्वसंगतम् ॥
आत्मैवेदमग्र आसीदित्यादिश्रुतिबाधतः ॥ २४ ॥
अनादित्वे तु सांतत्वमिति पक्षोऽप्यसंगतः ॥
अनादित्वे त्वनंतत्वं मायाया इति निश्चयात् ॥२५॥
एतन्मते सुनिष्पन्नं सांकर्यं कार्यकारणे ॥
तन्निवृत्त्यर्थमाचार्यैः पदं शुद्धं विशेषितम् ॥ २६ ॥
शुद्धाद्वैतपदे ज्ञेयः समासः कर्मधारयः ॥
अद्वैतं शुद्धयोः प्राहुः षष्ठीतत्पुरुषं बुधाः ॥ २७ ॥

मायासंबंधरहितं शुद्धमित्युच्यते बुधैः ॥
कार्यकारणरूपं हि शुद्धं ब्रह्म न मायिकम् ॥ २८ ॥
इति ब्रह्मविदां हार्दं शुद्धाद्वैतं श्रुतेर्मतम् ॥
तत्रोत्तमा मध्यमाश्च कनिष्ठा अधिकारिणः ॥ २९ ॥
तेषां प्रतीतिः प्रथमस्कंधे तु श्रीहुताशनैः ॥
इदं हि विश्वमित्यत्र सुबोधिन्यां निरूपितम् ॥ ३० ॥
सर्वं ब्रह्मैव तत्राद्ये द्वितीये भगवान् यथा ॥
तथा विश्वमिदं सर्वं ब्रह्मकार्यं निजेच्छया ॥ ३१ ॥
कार्यरूपेण भेदो हि न भेदः कारणात्मना ॥
भेदस्तत्र ह्यभेदोऽत्र तादात्म्यं परिकीर्तितम् ॥ ३२ ॥
तृतीये भगवान् भिन्नो जगतः कर्तृतः स्फुटम् ॥
इति द्वैतप्रतीतिस्तु श्रुतिबाधान्न गृह्यते ॥ ३३ ॥
शुद्धाद्वैतविदां या हि प्रतीतिः सोत्तमा मता ॥
भेदाभेदप्रतीतिस्तु मध्यमानां प्रकीर्तिता ॥ ३४ ॥
अतो हि मध्यमः पक्षः शुद्धाद्वैतानुरोधतः ॥
बोधाय बहुसंदर्भे गोस्वामिपुरुषोत्तमैः ॥ ३५ ॥
श्रीमदाचार्यचरणैर्यत्रकुत्रापि दर्शितः ॥
निंबार्कभास्कराचार्यौ भेदाभेदनिरूपकौ ॥ ३६ ॥
तत्राद्यानां वास्तवः स भास्कराणामुपाधितः ॥

तत्राद्ये वास्तवो भेदो मध्वाचार्यवदेव हि ॥ ३७ ॥
विभिन्नांशाः सदा जीवा न स्वांशा इति निश्चयः ॥
अभेदश्चित्त्वसाधर्म्यादेवं तेषां मतस्थितिः ॥ ३८ ॥
कनिष्ठा सा प्रतीतिस्तु नास्मन्मतमवेक्षते ॥
अभेदो वास्तवः स्वांशा जीवा इति निजे मते॥३९॥
भेदः कार्यतया जातः क्रीडार्थं तु हरीच्छया ॥
पश्चाल्लये कारणे हि स्थितिर्दृष्टा यथा मृदि ॥४०॥
पूर्वावस्था तु मृद्रूपा घटावस्था ततोऽभवत् ॥
घटोऽपि मृत्तिकारूपो लये पश्चात्तु मृत्तिका ॥४१॥
कार्यकारणयोरैक्यं स्वमते न परे मते ॥
नैवार्कैनेदृशो मार्ग इति बोद्धव्यमंजसा ॥ ४२ ॥
सोपाधिको भास्करे हि स्वस्माद्भिन्नस्तु सर्वथा ॥
भेदपक्षे तु जीवानां सुखदुःखादिदानतः ॥ ४३ ॥
वैषम्यनैर्घृण्य इति दूषणे द्वे परे स्थिते ॥
अनादिकर्म चाश्रित्य समाधाने त्वनीशता ॥ ४४ ॥
अत्रापि शांकराः शैवा माध्वा रामानुजादयः ॥
निंबार्का भास्करा भिक्षुर्येऽन्ये ते दोषसंश्रिताः॥४५॥
आत्मसृष्टेर्न वैषम्यं नैर्घृण्यं चापि विद्यते ॥
श्रीमदाचार्यचरणैर्निबंध इदमीरितम् ॥ ४६ ॥

श्रीमत्प्रभुवरैर्विद्वन्मंडनेऽपि निरूपितम् ॥
रमणार्थमिदं विश्वमुच्चनीचादिभावतः ॥ ४७ ॥
आत्मरूपं चकारातो हरिर्यस्मान्न दूषणम् ॥
शक्तिशक्तिमतोर्भेदाभेदो यः स न बाधकः ॥ ४८ ॥
तत्र भेदो न चैवास्ति शक्तेर्ब्रह्मत्वनिश्चयात् ॥
भिन्नत्वे तु जडत्वं स्याद्भेदो यो बोधनाय सः ॥४९॥
धर्मधर्मिविचारेऽपि ज्ञेयमेवं विचक्षणैः ॥
प्रकाशाश्रयदृष्टांतेऽप्यभेदो बोध्यते किल ॥ ५० ॥
अरूपवत्सूत्रवाक्ये धर्माणामपि ब्रह्मता ॥
निरूपिता प्रभुवरैः श्रीविद्वन्मंडने स्फुटम् ॥ ५१ ॥
अथ श्रीमन्निजाचार्यैर्निबंध इदमीरितम् ॥
यः सर्वत्रैव संतिष्ठन्नंतरः संस्पृशेन्न तत् ॥ ५२ ॥
शरीरं तं न वेदेत्थं योऽनुविश्य प्रकाशते ॥
इति तेन शरीरं तु हरेस्तु चिदचित्स्मृतम् ॥ ५३ ॥
जडजीवान्तःस्थितानां भेदे वस्तुनिरूपणैः ॥
तत्त्वत्रयं समायाति विशिष्टाद्वैतवादिनाम् ॥ ५४ ॥
रामानुजानामिति चेन्न दोषोऽस्मन्मते शृणु ॥
जडजीवांतरात्मान इति कार्यमिदाश्रिता ॥ ५५ ॥
बहु स्यां तु प्रजायेयेत्यादिश्रुतिषु वर्णनात् ॥

न कारणे भिदा ज्ञेया तत्रैकोऽहं निरूपणात् ॥५६॥
आत्मैवेदमग्र आसीदित्यादिषु च दर्शनात् ॥
तत्रैकाकी न रमते द्वितीयेच्छा निरूपिता ॥ ५७ ॥
श्रुतिविद्भिरतो ज्ञेयं ब्रह्मैकं नान्यदेव हि ॥
अन्यस्य च स्थितौ तत्र द्वितीयस्य च संभवात्॥५८॥
रमणार्थं द्वितीयेच्छा श्रुत्युक्ता भग्नतामियात् ॥
एकोऽहमित्यपि मुधा तस्माच्छ्रुतिविरोधतः ॥ ५९ ॥
तत्त्वत्रयं कारणे हि त्याज्यमेव विचक्षणैः ॥
यत्र येनेति पद्ये तु निबंधेषु निरूपितम् ॥ ६० ॥
प्रकृतिः पुरुषश्चैव कालश्च हरिरेव हि ॥
एकमेवाद्वितीयं तु ब्रह्म सर्वत्र रूप्यते ॥ ६१ ॥
सर्वत्रैवेति पद्ये गोस्वामिश्रीपुरुषोत्तमैः ॥
सृष्टिकाले भगवतः शरीरं चिदचित्स्मृतम् ॥ ६२ ॥
अंतर्यामिण एतेन विशिष्टाद्वैतमेव यत् ॥
तदेकदेशि विज्ञेयमित्युक्तं तैर्विचक्षणैः ॥ ६३ ॥
शैवोऽप्येतेन विध्वस्तो यतस्तस्कर एव हि ॥
मायोपाधिककर्तृत्वं भैक्षवे दृश्यते तु यत् ॥ ६४ ॥
तन्मायिवादध्वस्तेन ध्वस्तप्रायं विशेषतः ॥
शाक्तानां तु मते ब्रह्म विश्वोपादानमेव हि ॥ ६५ ॥

निमित्तकारणं शक्तिर्विकारित्वभयादतः ॥
तत्रात्मनो विकारित्वं श्रुतिशास्त्रविरोधि हि ॥ ६६ ॥
प्रकृतिर्ह्यस्योपादानमाधारः पुरुषः परः ॥
सतोऽभिव्यंजकः कालो ब्रह्म तत्रितयं त्वहम् ॥६७॥
इति भागवते पद्ये उपादानत्वमीरितम् ॥
तद्विरुद्ध्येत मम तु ब्रह्मतो न पृथक्क सा ॥ ६८ ॥
मरुत्त्वमिति पद्ये तु शांकराणां तु शांभवी ॥
परिणामं तु संप्राप्तेत्युक्तेर्बाधः प्रसज्यते ॥ ६९ ॥
पवनमयि पावकमयि क्षौणिमयि गगनमयि कृपीटमयि
रविमयि शक्तिमयि दिङ्मयि ॥
समयमयि प्राणमयि शिवे पाहि ॥ ७० ॥
इति दुर्वाससा प्रोक्तं सर्वात्मत्वं विरुद्ध्यते ॥
सर्वोपनिषदो या हि ब्रह्मतत्त्वनिरूपिकाः ॥ ७१ ॥
नास्ति शक्तेर्वर्णनं हि कारणत्वं तु दूरतः ॥
व्यासैस्तु प्रकृतेः सर्वं कारणत्वं तिरस्कृतम् ॥ ७२ ॥
ब्रह्मणः समवायित्वनिमित्तत्वे निरूपिते ॥
ऋग्वेदे तु यतो देवीसूक्तमस्ति तु तत्र हि ॥ ७३ ॥
अहमेवं स्वयं वदामि जुष्टं देवेभिरुतमानुपेभिः ॥
यं कामये तं तमुग्रं कृणोमि ॥

तं ब्रह्माणं तमृषिं तं सुमेधाम् ॥ ७४ ॥
अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन्मम योनिरप्स्वंतःसमुद्रे ॥
एवं श्रुतौ तु देव्यादौ स्वकारणतयोदितः ॥ ७५ ॥
पयोधिशायी यो विष्णुः स उक्तोऽतो न सा परा ॥
उग्रः कपर्दी श्रीकंठ इति कोशाच्छिवः स्मृतः ॥७६॥
अस्येति रुद्रो निर्दिष्टोऽहं रुद्रायेति वाक्यतः ॥
प्रक्रांतत्वात्पिता ब्रम्हा तद्योनिः शक्तिरत्र हि ॥७७॥
तस्यास्तु जनको विष्णुः सिंधुशायी निरूपितः ॥
अस्माकं व्यासचरणैर्यदुक्तं न ततोऽन्यथा ॥७८॥
अथातो ब्रह्मजिज्ञासेत्युक्त्वा तल्लक्षणेन हि ॥
जन्माद्यस्येत्यादिसूत्रैः कारणं ब्रह्म कीर्तितम् ॥७९॥
तंत्रशास्त्रेण चेद्ब्रूषे तदवैदिकसंमतम् ॥
वेदाः श्रीकृष्णवाक्यानि व्याससूत्राणि चैव हि॥८०॥
समाधिभाषा व्यासस्य प्रमाणं तच्चतुष्टयम् ॥
एतद्विरुद्धं यत्सर्वं तन्मानं न कथंच न ॥८१॥
इति श्रीमन्निजाचार्यैरुक्तं तंत्राणि न प्रमा ॥
श्रीमदाचार्यचरणैरतएव निरूपितम् ॥ ८२ ॥
शाक्तास्तांश्चेत्ततोब्रूयुस्ते सन्मार्गाद्बहिष्कृताः ॥
इति सर्वेषु मार्गेषु दोषाः संति ततो हरिम् ॥ ८३ ॥

शुद्धाद्वैतावलंबेन भजेत सुविनिश्चितम् ॥
चेतस्तत्प्रवणं सेवा फलरूपा तु मानसी ॥ ८४ ॥
तत्सिद्ध्यर्थं देहवित्तजनिःकार्या ततो भवेत् ॥
संसारदुःखनाशो हि ब्रम्हतत्त्वाववोधनम् ॥ ८५ ॥
ब्रह्मज्ञस्य परप्राप्तिरानंदव्रततौ स्फुटा ॥
मामेव ये प्रपद्यंते मायामेतां तरंति ते ॥ ८६ ॥
इति वाक्यात्तु भक्तानामविद्याविनिवृत्तितः ॥
अलौकिकाकारसिद्ध्यै प्रवेशो हरिणोदितः ॥८७॥
अव्यक्तोऽक्षर इत्युक्तस्तमाहुः परमां गतिम् ॥
यं प्राप्य न निवर्तंते तद्धाम परमं मम ॥ ८८ ॥
इति वाक्येन भगवद्गृहं ब्रह्म प्रकीर्तितम् ॥
पुरुषः स परः पार्थ भक्त्या लभ्यस्त्वनन्यया ॥ ८९ ॥
इत्यग्रिमेण वाक्येन गेहाधीशो निरूपितः ॥
भक्त्या लाभो हि निर्दिष्टो भक्तिश्चाचार्यसंश्रयात् ९०
श्रीमदाचार्यचरणभजनादेव नान्यथा ॥
ब्रह्मभावं तु संपाद्य परमानुग्रहाद्विभुः ॥ ९१ ॥
गृहस्थितं स्वीयजीवं समुद्धरति यत्नतः ॥
उद्धृतौ परमक्लेशो विरहानलसंभवः ॥ ९२ ॥
यदा देहादिनाशाय समर्थो जायते तदा ॥

निजं श्रीमत्कृष्णचंद्रः स्वाधिकारानुसारतः ॥ १३ ॥
परमानंदलीलां तामनुभावयति प्रभुः ॥
इति श्रीवल्लभाचार्यचरणाब्जकृपाभरात् ॥१४॥
प्राप्यते नान्यथाचैतद्ब्रह्मादीनां सुदुर्लभम् ॥
ये तु ज्ञानैकसन्निष्ठास्तेषां तु लय एव हि ॥ १५ ॥
भक्तानामेव भवति लीलास्वादोऽतिदुर्लभः ॥
इतिश्रीश्रीमदाचार्यचरणाब्जप्रसादतः । प्रोक्तं गिरिधरेणेदं पश्यंतु हरिभावुकाः ॥ १६ ॥ सूर्योदये शीतमपैति सर्वं मार्गावलोको जलजप्रकाशः ॥ तमोनिवृत्तिर्द्विजकर्मवृत्तिस्तथैव मार्तंडनिबंधबोधे ॥ १७ ॥

इति श्रीमन्मुकुंदरायसहजमाधुरीपरमाऽनिर्वचनीयसरसवदनतामरससुधाहृदावगाहि श्रीमहाचार्यकृपापारसारश्रीमत्प्रभुचरणात्मकमहाराजश्रीयदुनाथकुलोद्भवगोस्वामिश्रीगोपालजनुषा श्रीगिरिधरेण विरचितः शुद्धाद्वैतमार्तंडः समाप्तः ॥

अथ शुद्धाद्वैतमार्तंडग्रंथस्य परिष्कारः ।

शुद्धाद्वैतविचारेण मायावादनिवर्तकान् ॥ श्रीमदाचार्यचरणान् प्रणमामि मुहुर्मुहुः ॥ १ ॥ अथ शुद्धाऽद्वैतस्य किंलक्षणमिति चेत् ॥ इतरसंबंधानवच्छिन्नकार्यकारणादिरूपद्वित्वप्रकारकज्ञानप्रतियोगिताका-

भावत्वमिति गृहाण। अत्र द्वित्वप्रकारकज्ञानप्रति-
योगिताकाभाववत्त्वमित्यनेनैवेतरसंबंधानवच्छिन्न-
त्वप्रतीतेरनवच्छिन्नांतविशेषणस्य किं प्रयोजनमिति
चेत् सत्यं कार्यकारणादिपदार्थस्य मायिकत्वा-
भावाय तत्तद्विशेषणम्। शंकराचार्याणां मते माया-
विद्योपाध्यवच्छिन्नेश्वरजीवरूपकारणकार्ययोरशुद्ध-
त्वात् अन्यथा तेषां मते कार्यकारणयोः शुद्धत्वे द्वैता-
पत्तिः। अतएव स्वरूपलक्षणे सत्यादिपदलक्ष्यमेव
ब्रह्म। सर्वत्रैव हि वाक्यार्थो लक्ष्य एवेति च स्थित
इत्युक्तेः। तत्रापि वदामः लक्षणायाः शक्यसंबंध-
रूपत्वात्तस्य च द्वित्वनिष्ठत्वाद्ब्रह्मणि सत्वेन वांताशि-
त्वापातः। अथ संबंधस्यापि मायिकत्वमिति चेत्।
लक्ष्यत्वरूपधर्मवत्त्वेन दोषस्तदवस्थः। लक्ष्यत्वमपि
तथैव मायिकं चेत्॥ भद्रं लक्षणावैयर्थ्यम्। किंच।
लक्ष्यस्य तीरस्यागंगात्ववत् सत्यादिलक्ष्यस्यासत्यत्वा-
दिपातः। उपाधिवादस्य च श्रीमदाचार्यचरणादिभिः
खंडितत्वान्नेह तन्यते। अथ च संभवव्यभिचाराभ्यां
स्याद्विशेषणमर्थवदिति न्यायेन। विशेषणस्येतरभेद-
कत्वे मायासंबंधराहित्याभावादेव व्यावर्त्याभावादपी-

दमर्थविशेषणमिति चेत् । दत्तोत्तरत्वात् बोधाय निरूपणीयत्वेनेतरमतज्जन्यज्ञानस्य निरसनीयत्वात् । किंच संध्याधिकरणानुरोधेन स्वाप्निकसृष्टेर्मायिकत्वेन तद्व्यावृत्त्यर्थं वा तत् । स्वाप्नसृष्टेरवास्तवत्वेनास्याः सृष्टेश्च वास्तविकत्वेन भेदो वैधर्म्याच्च न स्वप्नादिवदिति सूत्रादिभिर्व्यासचरणैरेव प्रतिपादितः । इतरसंबंधविशेषणं तु ब्रह्मणो धर्मधर्मिभावसंबंधावच्छिन्नतया तस्यापि निरासे शंकरमतप्रवेशवारणाय ॥ तर्हि धर्मधर्मिभावसंबंधांगीकारे द्वित्वप्रतियोगिताकाभावाभावादव्याप्तिरिति चेत् । धर्मधर्मिभावस्याभिन्नत्वस्य प्रकाशाश्रयवत्त्वात्तेजस्त्वादित्यादिसूत्रे निर्णीतत्वात् ॥ परास्य शक्तिरित्यादिष्वभेदे एव षष्ठ्यंगीकारात् । एतेन भेदाभेदवादिनौ निंबार्कभास्कराचार्यौ प्रत्युक्तौ । तत्राद्यस्य वास्तविकभेदाभेदत्वे मध्वाचार्यस्येव भेदस्य वास्तविकतया द्वित्वप्रकारकेत्यादिना निरस्तत्वात् । द्वितीयस्य त्वोपाधिकभेदाभेदे भेदस्योपाधिकत्वेनेतरसंबंधेत्यादिना व्यावर्तितत्वात् । तर्हि अवच्छिन्नांतमेव तदिति चेत् शंकरमतापत्तिः अतः कार्यादिति । तर्हि रामानुजाचा-

र्यमतेऽपि मायासंबंधाभाववत्कार्यकारणयोरद्वैततया तन्मतप्रवेश इति चेच्छृणु। तन्मते हि चिदचिद्विशिष्टस्य सूक्ष्मस्थूलस्य कारणस्य कार्यस्य च सत्वेन आत्मैवेदमग्र आसीदित्यादिश्रुत्याऽन्वितः कारणावस्थायां निषेधात्। केवलात्मनः कारणतया ततो वैलक्षण्यम्। कार्यावस्थायामपि तेषांमते परस्परभेदस्य वास्तविकत्वेन स्वमतेऽभेदस्य वास्तविकत्वेनापि वैलक्षण्यम्। नच घटपटादीनामभेदो न संभवतीति वाच्यम्। सर्वेषां ब्रह्मोपादानस्यैकत्वेन तस्यैवावस्थांतरत्वेन चाभेदात्। यथा सुप्त उत्थित उपविष्टे च पुरुषे अवस्थाभेदेऽपि पुरुषाभेदः। किंच। इतरसंबंधानवच्छिन्नत्वेनाचित्तो वास्तविकभिन्नचितश्च निरासेन तत्रातिव्याप्तिः। किंच विशिष्टाद्वैतमित्यस्य विशेषणविशिष्टत्वेन विशेषणस्य चेतरव्यावर्तकत्वेन संभवोपेक्षितोऽत्र व्यावर्त्याभावतया वैशिष्ट्यकथनं नोपपद्यत इति। एतेन शैवोऽपि दत्तोत्तरः॥ भिक्षुस्त्वविभागाद्वैतवादमवलंब्योपाधिकर्तृत्वादिकमंगीचकार तदपि रससंबंधावच्छिन्नाभावत्वेन निरस्तं द्वित्वप्रकारकाद्यभावत्वात्तेन मध्वाचार्यमतस्य निरासः

लीलास्थभावस्य बाधाभावाय कार्यकारणादिरूपमिति ज्ञानस्य विशेषणम् । द्वित्वप्रतियोगिताकाभावस्य मायापवादमतेऽपीष्टत्वात्तन्निवारणाय ज्ञानस्येति प्रतियोगिनि विशेषणमिति सुष्ठु । अत्र शुद्धाद्वैतपदे कोऽसौ समास इति चेत् शुद्धं च तदद्वैतं चेति कर्मधारयः ॥ अत्रैतदसंबंधानवच्छिन्नत्वे सतीत्येवं योज्यम् ॥ उक्तलक्षणं तु शुद्धयोः कार्यकारणयोरिति षष्ठीतत्पुरुषपक्षे बोध्यम् ॥ अत्र नृसिंहतापिन्यां योनित्वं ब्रह्मणः समर्थयित्वा सर्वं सर्वमयं सर्वे जीवाः सर्वमयाः सर्वावस्थासु तथाप्यल्पा इत्याद्युक्त्वा सन्मात्रो नित्यः शुद्धो बुद्धः सत्यो मुक्तो निरंजनो विभुरद्वयः आनंदः परः प्रत्येकरसः प्रमाणैरेतैरवगम्यते इति वाक्यं पठितम् ॥ अग्रे च सर्वमत एव शुद्धोऽबाध्यस्वरूप आत्मेति निरूपितं शुद्धे शुद्धमासिक्तं तादृगेव भवति ॥ सर्वं खल्विदं ब्रह्मेत्यादिश्रुतिषु शुद्धाद्वैतं स्पष्टमेव प्रतीयत इति बोध्यम् ॥ विस्तरस्तु शुद्धाद्वैतमार्तंडे श्रीमदाराध्यचरणैर्निरूपितः अस्मत्कृततद्विवरणे मार्तंडप्रकाशनामकेऽपि बोध्यः॥

श्रीमद्गिरिधराधीशपादांबुजपरागहृत् ॥ व्यलिखद्रा·
मकृष्णोऽसौ शुद्धाद्वैतपरिष्कृतिम् ॥

इति श्रीमत्प्रभुचरणात्मजाश्रयमहाराजकुलकमलविभाकरगोस्वामि
श्रीगोपालात्मजनिश्रीमद्गिरिधरचरणदासानुदासपरंपराप्राप्तरा-
ज्यरामकृष्णेन गुंफितः शुद्धाद्वैतपरिष्कारः समाप्तः ।

श्रीवल्लभमतानुसारिणः स्फुटग्रंथाः ॥

तत्र गोवर्धनधराष्टकस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

गोपनारीमुखांभोजभास्करं वेणुवाद्यकम् ॥
राधिकारसभोक्तारं गोवर्धनधरं भजे ॥ १ ॥
आभीरनागरीप्राणप्रियं सत्यपराक्रमम् ॥
स्वभृत्यभयभेत्तारं गोवर्धनधरं भजे ॥ २ ॥
व्रजस्त्रीविप्रयोगाग्निनिवारकमहर्निशम् ॥
महामरकतश्यामं गोवर्धनधरं भजे ॥ ३ ॥
नवकंजनिभाक्षं च गोपीजनमनोहरम् ॥
वनमालाधरं शश्वद्गोवर्धनधरं भजे ॥ ४ ॥
भक्तवांछाकल्पवृक्षं नवनीतपयोमुखम् ॥
यशोदामातृसानंदं गोवर्धनधरं भजे ॥ ५ ॥
अनन्यकृतहृद्भावपूरकं पीतवाससम् ॥

रासमँडलमध्यस्थं गोवर्धनधरं भजे ॥ ६ ॥
ध्वजवज्रादिसच्चिन्हराजच्चरणपंकजम् ॥
शृंगाररससर्मज्ञं गोवर्धनधरं भजे ॥ ७ ॥
पुरुहूतमहावृष्टिनाशकं गोगणावृतम् ॥
भक्तनेत्रचकोरेंदुं गोवर्धनधरं भजे ॥ ८ ॥
गोवर्धनधराष्टकमिदं यः प्रपठेत्सुधीः ॥
सर्वदानन्यभावेन स कृष्णे रतिमाप्नुयात् ॥ ९ ॥
रचितं भक्तिलाभाय धारकानां सनातनम् ॥
मुक्तिदं सर्वजंतूनां गोवर्धनधराष्टकम् ॥ १० ॥

इति श्रीगोकुलचंद्रकृतं श्रीगोवर्धनधराष्टकस्तोत्रं समाप्तम् ।

अथ प्रेमामृतरसायनं राधिकास्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

राधाविहारसंतप्तो मनःसंतापशांतये ॥
तत्संगं संस्मरन् कृष्णो जल्पतीदं मुहुर्मुहुः ॥ १ ॥
राधिका राधिकाज्योत्स्नाव्रजभूमिर्व्रजोत्सवा ॥
व्रजसीमंतिनीरत्नमानंदानंददायिनी ॥ २ ॥
वृषभानुकुलोत्तंसमंजरी मानवर्धिनी ॥
अंभोजन्मसुखस्पर्शा सुवर्णसुकलेवरा ॥ ३ ॥
मेघमध्यज्वलद्विद्युच्छोभाकृन्मूर्धभूषणा ॥

सहसिंदूरसीमंतरसनीरमहासरित् ॥ ४ ॥
भ्रमभ्रमरमंदारसुमनोहरकुंतला ॥
पूर्णशारदचंद्रश्रीजित्वराननीरजा ॥ ५ ॥
ललाटमध्यसिंदूरचंद्रिकोत्तमराजिता ॥
भ्रूवल्लीचलनप्रेयोमनश्चांचल्यकारिणी ॥ ६ ॥
नीलनीरजजित्कर्णालिलंबयिषुलोचना ॥
रससागरमर्यादाजनरेखांकलोचना ॥ ७ ॥
विचित्ररसवन्नेत्रप्रांतालोकनदक्षिणा ॥
तिलप्रसूनजिन्नासामुक्ता मंजुतराधरा ॥ ८ ॥
कुंडलाहस्करद्वंद्वप्रभाधिक्यास्यचंद्रमा ॥
चित्ररत्नमयोत्तंसा चित्रगंडस्थलच्छविः ॥ ९ ॥
सुनिर्मितघनीभूतशोणश्लक्ष्णसुधाधरा ॥
दशनालिमयूखश्रीदाडिमीबीजकीर्तिकृत् ॥ १० ॥
वचोवक्रिममाधुर्यहृदयाकर्षणक्षमा ॥
श्वाससौरभसंतापाहतानंगशिलीमुखा ॥ ११ ॥
सुधाब्धिमग्ननीलाश्मशैलश्रीचिबुकांकिनी ॥
स्वर्णवल्लीसमुद्भूतसरोजच्छविसन्मुखी ॥ १२ ॥
ग्रैवेयविलसद्ग्रीवाकंठश्रीपरिभाविनी ॥
लावकेतरभृत्पारावतमंजुलकूजिता ॥ १३ ॥

पीवरोन्नतरम्यांसधन्यबाहुस्थितिप्रदा ॥
चित्ररत्नांगदोद्दामबाहुवल्लीमतल्लिका ॥ १४ ॥
कंकणासितरत्नालिभृंगराजत्करांबुजा ॥
सतांबूलकरच्छायाहरिभृंगारुणाब्जजित् ॥ १५ ॥
मारभूबाणसौभाग्यनखमंडलमंडिता ॥
चित्रांगसहजच्छायाविराजत्कंचुकीपटा ॥ १६ ॥
कंचुकीबंधनिर्भेदकामवक्षोजमंडला ॥
अनुमेयोदरी नाभिकंदर्पक्रीडनह्रदा ॥ १७ ॥
पूर्णनाभिनदोद्गच्छद्रसरम्यसरिद्युगा ॥
सदास्यस्मरभूपालस्वर्णवेदिकटिद्वया ॥ १८ ॥
कंचुकीपटसंराजन्नितंबस्पर्शवेणिका ॥
स्वर्णरत्नक्वणत्कांचीराजज्जघनमंडला ॥ १९ ॥
करीश्वरकरा काचित्सुखस्पर्शघनोरुभृत् ॥
ऊरुजंघामहाशोभासीमाकंजानुशोभिना ॥ २० ॥
कदलीवनफुल्लाब्जतुल्यकांतिपदद्वया ॥
सर्वसौभाग्यरेखालीराजच्चरणपल्लवा ॥ २१ ॥
चलन्नूपुरनीरावव्यालभर्त्सितहंसिका ॥
पदाब्जनखचंद्रालीचंद्रिकाखिलतापहृत् ॥ २२ ॥
स्वराभिज्ञानभृत्कंठीतालादिवाद्यकोविदा ॥

तांडवज्ञा सदालास्यप्रवर्तनविचक्षणा ॥ २३ ॥
रासोल्लासमदोन्मत्ता निकुंजसुरतोत्सुका ॥
प्रियवृंदावनावासा नाट्यकेलीकुतूहला ॥ २४ ॥
सदामोदभरोत्सीमपरिहासतरंगिणी ॥
नानानखांकनप्रज्ञा नानाश्लेषविचक्षणा ॥ २५ ॥
नानाचुंबनविज्ञाना नानाबंधमहोत्सवा ॥
नानाकेलिकथाभिज्ञा सर्वदा यौवनोन्मदा ॥ २६ ॥
समग्रनायकानंददायिन्येपा सदानना ॥
मोहनोक्तिः सुमोहाक्षा सर्वांगाधीनमोहना ॥ २७ ॥
शृंगारादिरसाभिज्ञा मनोरमणदक्षिणा ॥
माधुर्यांभोधिसारंगी सर्वभाषाविभाषिणी ॥ २८ ॥
नानाभावसमुद्गारिलोकना सर्वभाववित् ॥
दूरं व्यक्तिसहातापा निकटस्थिततापहृत् ॥ २९ ॥
सर्वसौभाग्यसर्वांगीसर्वसौभाग्यदुःखहृत् ॥
सौभाग्यवत्सुसंदृश्या सर्वसौभाग्यवर्धिनी ॥ ३० ॥
प्रिया प्रियंवदा प्रेमकर्त्री शीघ्रप्रसादकृत ॥
ब्रम्हानंदाधिकस्पर्शा ब्रम्हसृष्टिबहिर्भवा ॥ ३१ ॥
मनोऽवस्थिवभातज्ञा मनोभावानुवर्तिनी ॥
सदामनोभवव्याप्ता मनोजस्त्रीयशोहरी ॥ ३२ ॥

निगूढहयागूढभावा सर्वभूषणभूषणा ॥
सुस्मया विस्मयस्थानरूपा मंजुस्थितानना ॥ ३३ ॥
सुशीलासुमनाःस्वल्पकृतिज्ञा सुसरस्वती ॥
रतिश्रांतश्रमांभोभून्मलयानिलसेविता ॥ ३४ ॥
प्रेयस्याः प्रेयसा प्रोक्तं प्रेमामृतरसायनम् ॥
यः पठेच्छृणुयाच्चेदं राधावत्स प्रियो भवेत् ॥ ३५ ॥

इति श्रीमहादेवद्विवेदिविरचितं श्रीप्रेमामृतरसायनं नाम राधिकास्तोत्रं समाप्तम् ।

अथ श्रीकृष्णस्तवराजस्तोत्रम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

अनंतकंदर्पकलाविलासं किशोरचंद्रं रसिकेंद्रशेखरम् ॥ श्यामं महासुंदरतानिधानं श्रीकृष्णचंद्रं शरणं गतोऽस्मि ॥ १ ॥ अनंतविद्युद्द्युतिचारुपीतं कौशेयसंवीतनितंबबिंबम् ॥ अनंतमेघच्छविदिव्यमूर्तिं श्रीकृष्णचंद्रं शरणं गतोऽस्मि ॥ २ ॥ महेंद्रचापच्छविपिच्छचूडं कस्तूरिकाचित्रकशोभिमालम् ॥ मंदादरोद्घूर्णविशालनेत्रं श्रीकृष्णचंद्रं शरणं गतोऽस्मि ॥ ३ ॥ भ्राजिष्णुगल्लं मकरांकितेन विचित्ररत्नोज्ज्वलकुंडलेन ॥ कोटींदुलावण्यमुखारविंदं श्रीकृष्ण-

चंद्रं शरणं गतोऽस्मि ॥ ४ ॥ वृंदाटवीमंजुलकुंज-
वाद्यं श्रीराधया सार्धमुदारकेलिम् ॥ आनंदपुंजं
ललितादिदृश्यं श्रीकृष्णचंद्रं शरणं गतोऽस्मि ॥ ५ ॥
महार्हकेयूरककंकणश्रीग्रैवेयहारावलिमुद्रिकाभिः ॥
विभूषितं किंकिणिनूपुराभ्यां श्रीकृष्णचंद्रं शरणं गतो-
ऽस्मि ॥६॥ विचित्ररत्नोज्वलदिव्यवासाप्रगीतरामा-
गुणरूपलीलम् ॥ मुहुर्मुहुः प्रोद्दितरोमहर्षं श्रीकृष्णचंद्रं
शरणं गतोऽस्मि ॥७॥ श्रीराधिकेयाधरसेवनेन माद्यं-
तमुच्चै रतिकेलिलोलम् ॥ स्मरोन्मदांधं रसिकेंद्रमौलिं
श्रीकृष्णचंद्रं शरणं गतोऽस्मि ॥ ८ ॥ अंके निधाय
प्रणयेन राधां मुहुर्मुहुश्चुंबितत्मुखेंदुः ॥ विचित्रवेषैः
कृततद्विभूषणं श्रीकृष्णचंद्रं शरणं गतोऽस्मि ॥ ९ ॥

इति श्रीकृष्णदासविरचितं श्रीकृष्णस्तवः समाप्तम् ।

अथ श्रीबालकृष्णाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः

श्रीमन्नंदयशोदाहृदयस्थितभावतत्परो भगवान् ॥
पुत्रीकृतनिजरूपः स जयति पुरतः कृपालुर्बालकृष्णः १
कथमपि रिंगणमकरोदंगणगतजानुवर्पणोद्युक्तः ॥
कटितटकिंकिणिजालस्वनशंकितमानसःसदाह्यास्ते २

विकसितपंकजनयनः प्रकटितहर्षः सदैव घूसरांगः ॥
परिगच्छति कटिभंगप्रसरीकृतपाणियुग्माभ्याम् ॥३॥
उपलक्षितदधिभांडः स्फुरितब्रह्मांडविग्रहो भुंक्ते ॥
मुष्टीकृतनवनीतः परमपुनीतो मुग्धभावात्मा ॥४॥
नम्रीकृतविधुवदनः प्रकटीकृतचौर्यगोपनप्रयासः ॥
स्वांबोत्संगविलासः क्षुधितः संप्रति दृश्यते स्तनार्थी ५
सिंहनखाकृतिभूषणभूषितहृदयः सुशोभते नित्यम् ॥
कुंडलमंडितगंडः सांजननयनो निरंजनः शेते ॥६॥
कार्यासक्तयशोदागृहकर्मवरोधकः सदास्ते ॥
तस्याः स्वांतनिविष्टप्रणयप्राभाजनो यतोऽयम् ॥७॥
इत्थं व्रजपतितरुणी नमनीयं ब्रह्मरुद्राद्यैः ॥
कमनीयं निजसूनुं लालयति स्म प्रत्यहं प्रीत्या ॥८॥
श्रीमद्वल्लभकृपया विशदीकृतमेतदष्टकं पठेद्यः ॥
तस्य दयानिधिकृष्णे भक्तिः प्रेमैकलक्षणा शीघ्रम्॥९॥

इति श्रीकृष्णदासविरचितं बालकृष्णाष्टकं समाप्तम् ।

अथ वल्लभनमस्कृतिः ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

व्रजललनाहृदि रुद्धं तासां भावः प्रकटितो भूमौ ॥
प्राप्य प्रेमाद्रिनिभप्रांते लीलाफलैः पूर्णम् ॥ १ ॥

यत्कृपया गिरिधारीरूपं स्वस्यानुभावगतम् ॥
श्रीमद्वल्लभरायं वंदे तद्दासदासोऽहम् ॥ २ ॥
अनुरागरसाक्तसुरंजितहृत्प्रभुचित्रचरित्रपवित्रहृदम्
गमिता सकलं परिहृत्य सदा वदनानलदासमहंशर-
णम् ॥ ३ ॥

इति वल्लभनमस्कृतिः समाप्ता ।

श्रीः ॥

अथ बृहत्स्तोत्रसरित्सागरे

मुंबइस्थ गोस्वामी श्रीजीवनजीकृतग्रंथाः ।

तत्र श्रीबालकृष्णाष्टकम् ।

श्रीकृष्णाय नमः ।

यत्कृपादृष्टिसद्वृष्टिसिक्ता भक्ता निरंतरम् ॥
भवंति सुखिनः स्निग्धास्तं श्रीबालहरिं भजे ॥ १ ॥
प्रतिपक्षक्षयात् क्षोण्यां मंक्षु जातं महद्यशः ॥
यत्कृपालेशमात्रेण तं श्रीबालहरिं भजे ॥ २ ॥
स्वीयविश्लेषजक्लेशो नष्टः पुष्टः सुखोदधिः ॥
यत्कृपालेशमात्रेण तं श्रीबालहरिं भजे ॥ ३ ॥
सुस्थिरं सुदृढं पूर्णं प्रियं प्राप्येत सत्वरम् ॥
यत्कृपालेशमात्रेण तं श्रीबालहरिं भजे ॥ ४ ॥
सुसंपदा सत्कलया तद्विद्यावृद्धिगामिनी ॥
यत्कृपालेशमात्रेण तं श्रीबालहरिं भजे ॥ ५ ॥
अनन्या हैतुकी पूर्णा सा भक्तिः सुदृढा भवेत् ॥
यत्कृपालेशमात्रेण तं श्रीबालहरिं भजे ॥ ६ ॥
इयत्तारहितो नित्य आनंदः प्राप्यतेऽनिशम् ॥

श्रीमद्गोस्वामिश्रीजीवनेशाचार्यचरणाः ॥

प्रादुर्भाव स० १८८४ मार्गशीर्ष शुक्र पंचम्याम

यत्कृपालेशमात्रेण तं श्रीबालहरिं भजे ॥ ७ ॥
श्रीवल्लभेशपादाब्जे रतिः स्याद्विमला परा ॥
यत्कृपालेशमात्रेण तं श्रीबालहरिं भजे ॥ ८ ॥
अष्टकं श्रीबालहरेरिदं मंगलकृत्प्रियम् ॥
पठेद्वा शृणुयाद्भक्त्या फलं विंदेत्सवांछितम् ॥ ९ ॥

इति श्रीमद्वल्लभाचार्यचरणैकतानश्रीमद्गोकुलोत्सवात्मजश्रीजीवनजीविरचितं श्रीबालकृष्णाष्टकं संपूर्णम्।

अथ रासक्रीडावर्णनवर्णक्रमार्याः।

श्रीकृष्णाय नमः।

श्रीमद्बालककृष्णं वंदेऽहं नंदमंदिरेऽमंदम् ॥
क्रीडंतं च यशोदोत्संगे तल्लालितं ललितममितम् ॥
कमनीयैरथ कमलैः कलितायाः किलकलिंदजातायाः
कूले कृष्णश्चक्रे कलनिनदं कामवृद्धिकृद्वंश्याः ॥ २ ॥
खंजनगंजनसुदृशस्तं जननेत्रोत्सवं तदा द्रष्टुम् ॥
विकला आसन् सकलास्तच्छ्रुत्वा शारदं विलोक्य
विधुम् ॥ ३ ॥ गंतुं गोकुलसुखकृन्निकटं रंतुं कलिंदजाकूले ॥ निरयुः सदनं त्यक्त्वा सदनं मत्वा सहायभूतं किम् ॥ ४ ॥ घनसदृशं कांत्या तं तापनिवृत्त्या तथा रसार्द्रतया ॥ प्रापुः पाथोनिधिमिव नद्यः

सद्यः सस्तुत्सका गोप्यः ॥ ५ ॥ ङाक्षरमिव वल्ली-
भिर्गोपीभिर्गोकुलं परित्यक्तम् ॥ गोकुलसंकुलितं
किल भाषाभिः प्राकृतीभिशाभिस्तत् ॥ ६ ॥ चंच-
च्चरणसुनूपुरसिंजितरंचितमनोभवा दृष्ट्वा ॥ जल-
दाभं ताः प्रेष्ठं विजहुस्तापं मनोभवेषु भवम् ॥ ७ ॥
छदचयनिबिडतमालप्रभहरिरेवं जगाद बहुमानम् ॥
कृत्वा स्मितमतिरम्यं गम्यं योगेश्वरैर्न वा योगैः ॥८॥
जलजपरागसुसौरभशीतलपवमानयुग्वनं दृष्टम् ॥
निबिडतमालरसालप्रभृतिसुशोभं शकुंतकुलनिन-
दम् ॥ ९ ॥ झषनिकुरंटसुघोरा रविजा रात्रिर्भया-
नका च वनम् ॥ तच्चरनिचयैर्भयदं तस्माद्गच्छंतु
गोकुलं शीघ्रम् ॥ १० ॥ ञइव सनासास्थानः सुंद-
रमुक्तामणिस्त्वरुक्श्वासैः ॥ आसीत्तं परिमार्ष्टुं नेत्रा-
ब्जादश्रु वै तदा समगात् ॥११॥ टंकृतिमिव धनु-
षस्ता वचनसुरचनां निपीय कर्णाभ्याम् ॥ अबलाः
प्रेष्ठस्य तदा तथाविधाः संबभूवुरतिभयदाम् ॥१२॥
ठं मत्वा स्वमनीषितममिता दैन्यं समाययुस्त्व
रितम् ॥ तद्रमणाशानेत्राकृष्टा गेहं नवागमन् बालाः
॥१३॥ दालिमबीजतिरस्कृतिनिपुणरदालिप्रशोभिव-

दनाभिः ॥ चिक्रीडासां दैन्यं मत्वा स्मित्वा कृपा-
निधिः कृष्णः ॥१४॥ द्राकृत्यलकसुचलनैः शोभिप-
योधरयुगोल्लसल्कीकाः ॥ ननृतुर्जगुः प्रहृष्टा हसिताला-
पेक्षणादिभिर्वामाः ॥१५॥ णइव सुवर्णानां ननु मध्य-
गतोऽसौ रराज निचयस्य ॥ उडुपतिरिव मकरंदैः
समावृतोऽगात्क्षितिं समनुभवितुम् ॥१६॥ तरलाविर-
लमिलिंदाकलितं तज्झंकृतिप्रशब्दं तत्॥ चंद्रकरैः संव-
लितं सुमपरिमलितं वनं बभौ ललितम् ॥१७॥ थुंकिट-
धुमिकिटधाधाप्रभृतिमृदंगोद्भवैः प्रियैः शब्दैः॥ गीति-
वीणा नृत्यं सर्वं समभवदतीव सुखदं तत् ॥ १८ ॥
दयितांगस्पर्शोत्थितसौख्यामृतसेचनेन तासां द्राक् ॥
हृच्छयकृपीटजन्मा शांतोऽभूदुग्रवेगबहुतापः ॥१९॥
धन्या वयं न चान्याः क्षितिदेशे तासु मत्तकाशिन्यः॥
यो योगैर्नहि साध्यो यदभूत्तादृक्समेनिरे गोप्यः॥२०॥
नंदात्मजोऽथ मत्वागर्वाद्र्यारोहणं तदा तासाम् ॥
तस्मान्निवर्तयितुमिह यूथे सोऽन्तर्दधे हरिस्तास्तु २१
पार्श्वगतं निजनाथं दूरस्थं तं विलोक्य विह्वलिताः ॥
सकला अपि किल विकला जाता बाला घने वने मंक्षु
॥ २२ ॥ फलसकदंबतमालान् सरलामलको रसा-

लमंदारौ ॥ पाटलचंपककुंदान् पृच्छंत्यस्ता विचेलु-
रथ कृष्णम् ॥ २३ ॥ बत ननु वसुंधरे तव कंटकितं
विग्रहं हरेर्मन्ये ॥ पादस्पर्शोत्सवतः किंवा कोलाव-
तारपरिरंभात् ॥ २४ ॥ भूरिफलैः कुसुमैरपि पर्याप्ते
तव वने विचरणं यत् ॥ विपुलेक्षणासि तरले कृष्ण-
मृगि त्वं वदस्व कृष्णगतिम् ॥ २५ ॥ मिलिता
ललितां क्रीडां कृष्णकृतां कंजलोचनाः कांताः ॥
कुर्वंत्यः किल ददृशुर्विश्लिष्टां प्रेष्ठसहचरीं दीनाम् २६
यमुनापुलिनं गहनं मत्वा तत्काननं भृशं तमसा ॥
आययुरबलाः सकलाः कृष्णदिदृक्षानुविद्धहृदया वै
॥ २७ ॥ रमणप्रिय रक्षां कुरु विरहानलतः स्मरेषुतः
शीघ्रम् ॥ इति गायंत्यो रुरुदुर्व्रजवध्वस्तं दिदृक्षया
रम्यम् ॥ २८ ॥ लावण्यामृतजलधिः कृष्णः प्रादुर्ब-
भूव तद्दैन्यम् ॥ हृदि धृत्वा स्मितवा ननु मदनसुम-
दनः स्वलंकृतस्त्वरितम् ॥ २९ ॥ विधुवदना उत्तस्थुः
प्राणागमनेन पुद्गलानि यथा ॥ ईक्षणहसितालिंग-
नसंलापाद्यैर्जहुर्भृशं तापम् ॥ ३० ॥ शशिकरनिक-
रैरमलैः कलितेऽस्मिन्सूर्यजातटे मृदुले ॥ रेणुचये
श्रिक्रीडे द्रुमसुमनिचयैः सुगंधविच्छुरिते ॥ ३१ ॥